

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAMİYETTE CİHAD ANLAYIŞINA DAEŞ'İN YAKLAŞIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf ABBASLI

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üy. Filiz KATMAN

Ocak 2019

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAMİYETTE CİHAD ANLAYIŞINA DAEŞ'İN YAKLAŞIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf ABBASLI

(Y1512.305007)

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üy. Filiz KATMAN

Ocak 2019

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler ve Terörizm Araştırmaları Tezli Yüksek Lisans Programı Y1512.305007 numaralı öğrencisi **Yusuf ABBASLI**'nın "İSLAMİYETTE CİHAD ANLAYIŞINA DAEŞ'İN YAKLAŞIMI" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 24.10.2018 tarih ve 2018/28 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Tezli Yüksek Lisans tezi 25.01.2019 tarihinde kabul edilmiştir.

	<u>Unvan</u>	<u>Adı Soyadı</u>	<u>Üniversite</u>	<u>İmza</u>
Danışman	Dr. Öğr. Üyesi	Filiz KATMAN	İstanbul Aydın Üniversitesi	
Asıl Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Mehmet Akif DEMİR	İstanbul Aydın Üniversitesi	
Asıl Üye	Doç. Dr.	Şakir DİNÇŞAHİN	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	
Yedek Üye	Prof. Dr.	Hatice Deniz YÜKSEKER	İstanbul Aydın Üniversitesi	
Yedek Üye	Doç. Dr.	Ateş USLU	İstanbul Üniversitesi	

ONAY

Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans “İslamiyette Cihad Anlayışına DAES’in Yaklaşımı” adlı tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (.././2019)

Yusuf ABBASLI

ÖNSÖZ

Her şeyden önce, İstanbul Aydın Üniversitesi'ne bu fırsatı sağladığı için teşekkür ediyorum, özellikle danışmanım Dr. Öğr. Üy. Filiz KATMAN, tezimin babam ve anneme, kız kardeşime ve aileme değerli katkıları ve desteği için sunma konusunda tam destek için ve ilgili konularda daha ileri çalışmalar için faydalı olmasını diliyorum.

Bu konuyu incelemek fikri, İstanbul Aydın Üniversitesi Siyaset Bilimleri ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisansı'nda kristalleştirildi. İslamiyette DAES'in cihad yaklaşımı çok disiplinli bir konudur ve tarih, siyaset bilimi ve sosyoloji içerir. DAES dünyanın gündeminde olan bir konudur.

Günümüzde terörün başka boyut kazanması ve DAES'in cihad yaklaşımının terörden bir farkı olmadığı açıktır. İslam'da cihad yüzyıllar boyu insanların topraklarını elde etmek isteyenlere karşı mücadele etmesi ve savaşması olmuştur. Ancak DAES'in İslam'ı ve hadisleri kendi amaçları için kullanması ve delil getirmesi İslami kurallara karşı çıkmaya ve kendi cihadlarını yaratmalarına yol açmış ve onun cihada yaklaşımının farkını ortaya koymuştur. Bu çalışmada, DAES'in cihad yaklaşımına teorik bir çerçeve, DAES'in ortaya çıkışı ve cihadı, İslamiyette gerçek cihad incelenecektir.

Ocak 2019

Yusuf ABBASLI

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ÖZET.....	xi
ABSTRACT	xiii
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE: KÜRESEL GÜVENLİK, TERÖRİZM, DEVLET DIŞI AKTÖRLER, DAEŞ.....	3
2.1 Uluslararası İlişkiler ve Küresel Güvenlik	3
2.1.1 Terörizm.....	10
2.1.2 Devlet dışı aktörler	20
2.1.3 Dini yapılanmalar	27
3. DAEŞ ÖRGÜTTEN DEVLETE TARİHSEL SÜREÇ VE EYLEMLER	33
3.1 Zerkavi ve Eylemleri	33
3.2 Irak İslam Devleti'nin Kurulması ve Eylemleri	41
3.3 Irak Şam İslam Devleti'nin (DAEŞ) Kurulması ve Eylemleri.....	50
3.4 İslam Devleti'nin Kurulması ve Eylemleri	70
3.5 DAEŞ'in Cihad Kabiliyeti ve Stratejisi	104
3.6 Sınırdaki Düşman: Türkiye'nin DAEŞ ile Mücadelesi	111
4. CİHÂD	117
4.1 Kavramsal Çerçeveyle İlgili Bazı Kavramlar	117
4.1.1 Cihâd kelimesinin sözlük anlamı	118
4.1.2 Cihâd kelimesinin terim anlamı	118
4.1.3 Mücahit nedir?	119
4.2 Savaş Kavramı.....	120
4.2.1 Cihâd-savaş ilişkisi ve aralarındaki fark	120
4.2.2 Yahudilik ve hıristiyanlıkta savaş	121
4.2.3 Yahudilikte savaş	121
4.2.4 Hıristiyanlıkta savaş	121
4.3 İslam Ve Cihad	122
4.3.1 İslâm ve barış	122
4.3.2 Cihâdın çeşitleri ve hükümleri	124
4.3.3 Kişinin kendi nefesine karşı yürüttüğü cihâd ya da mücâhede.....	124
4.3.4 Düşmana karşı yürütülen cihâd	125
4.3.5 Dil ile cihâd	126
4.3.6 Mal ile cihâd.....	128
4.3.7 Nefs/can veya kılıç ile cihâd (kıtâl/savaş).....	128
4.4 İslam'da Kital (Savaş)	129
4.4.1 Siyer Perspektifinden Cihadın Meşruiyet Zemini.....	129
4.4.2 İç tehditler	131
4.4.3 Dış tehditler.....	131

4.5 Sebepleri Açısından Cihadın Kısımlarına Dair Fıkhî Mezheplerin Görüşü...	136
4.5.1 Cihâd-ı talep (Taarruz cihadı)	136
4.5.2 Şafilere göre cihad-ı talebin (taarruz cihadının) hükmü	138
4.5.3 Cihâd-ı def (müdafaa cihâdı).....	139
4.5.4 Hanefilere göre “cihad-ı def”in (müdafaa cihadının) hükmü.....	141
4.6 Bazı Çağdaş İslâm Alimlerinin Görüşleri	142
4.6.1 Klasik iki yaklaşım ve çağdaş âlimlerin yaklaşımları arasında genel değerlendirme.....	144
4.6.2 Ayetler ışığında savaş sebepleri	147
4.6.3 Cihadı gerektiren durumlar	152
4.6.4 Cihadın şartları	153
4.6.5 Cihaddan önce yapılması gerekenler.....	154
4.6.6 Cihad esnasında dikkat edilecek ahlak ve prensipler	156
4.6.7 İslam’da savaşın sona erdirilmesi ve ateşkes	157
4.6.8 İslam'da esirlere yapılan muamele	160
4.7 İslâm ve Terör.....	160
4.8 İslam`da İstişhad.....	163
5. TEKFİR MESELESİ	171
5.1 Tekfir Kelimesinin Sözlük Anlamı	173
5.1.1 Tekfir kelimesinin terim anlamı	173
5.2 Tekfir Hassas Bir Meseledir	174
5.3 Küfrün Çeşitleri	175
5.4 Tekfirin Şartları	175
5.4.1 Hakkında küfürle hükmedilen/tekfir edilen kişinin küfrüne sebep olacak şeyin küfre sebep olduğunu bilmesi	175
5.4.2 Küfre götüreceğ şeyin kasten işlenmesi	176
5.4.3 Küfre götüreceğ şey kendi serbest iradesiyle işlenmesi.....	176
5.5 Tekfire Engel Durumlar	176
5.5.1 Cehalet.....	176
5.5.2 Hata	176
5.5.3 Tevil yada şüphe.....	177
5.5.4 İkraah/baskı.....	178
5.6 Tekfirden Dolayı Terettüp Eden Cezaları Şahıslar Değil Mahkeme Verir	179
5.7 Tekfir ve Bazı Radikal Gruplar	179
6. KABİRLER ÜZERİNE MESCİT YAPMAK VE KABİRLERE DOĞRU NAMAZ KILMAK	181
7. SİYAH SANCAKLARLA İLGİLİ HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	185
7.1 Siyah Sancaklarla İlgili Bazı Hadisler.....	186
8. SONUÇ	193
KAYNAKLAR.....	195
ÖZGEÇMİŞ.....	229

ÖZET

Bugün tüm dünyayı kapsamına alan, kendini cihadçı grup sayan DAES'in, İslami cihad grubunun eski bir İslami değerde somutlaşmış bir devlet ilan etmesine rağmen çok modern bir proje olduğu açıktır. Tezin konusu bu cihadçı grup ve onun faaliyetlerini ele almaktadır. Bu çalışmanın amacı, DAES'in cihad yaklaşımının İslamiyet'te olan cihadla bir ilişkisinin olmadığını teorik çerçeveye içinde ortaya koymaktır. Çalışmada, küresel güvenlik, terörizm, dini yapılanmalar, devlet dışı aktörler, DAES'in dini referansları ve bunlarla ilgili faktörler incelemek suretiyle açığa çıkarılmıştır. DAES'in cihad yaklaşımı araştırmanın odağı olarak seçildi, çünkü dünyada İslamofobi düşünceleri artmak üzereyken bu çalışma gerçek İslam'ın hedefini ve amacını açıklamaya çalışıyor. Bu çalışma, DAES'in cihad yaklaşımını inceler. Yaklaşımın temel kavramlarını anlamak için çalışma, cihad ve DAES'le ilgili teorik bir çerçeveye dayanıyor. Bu amaçla, DAES'in küresel bir mesele olduğunu düşünerek küresel güvenlik, terörizm, devlet dışı aktörler, dini yapılanmaları incelemekle başlar.

Anahtar Kelimeler: *İslam, Cihad, DAES, Savaş.*

APPROACH OF DAESH TO JIHAD PERSPECTIVE IN ISLAM

ABSTRACT

It is clear that the ISIS, which encompasses the entire world today, is a very modern project, despite the fact that the Islamic jihadist group declared itself a state embodied in an old Islamic value. The subject of this thesis deals with this jihadist group and its activities. The aim of this study is to reveal the fact that there is no relation between Jihad of Daesh and jihad in Islam. In this study, global security, terrorism, religious structures, non-state actors, religious references of the ISIS and related factors were revealed. Daesh's jihadist approach was chosen as the focus of the study, because it is about to increase the ideas of Islamophobia in the world, and this study tries to explain the aim and purpose of true Islam. This study examines the Jihad approach of ISIS. To understand the basic concepts of the approach, the study is based on a theoretical framework related to jihad and ISIS. For this purpose, DAESH is a global issue, thinking about global security, terrorism, non-state actors, religious structures begins to examine.

Keywords: *Islam, Jihad, Daesh, War.*

1. GİRİŞ

Bugün tüm dünyayı kapsamına alan, kendini cihadçı grup sayan DAES'in, İslami cihad grubunun eski bir İslami değerde somutlaşmış bir devlet ilan etmesine rağmen çok modern bir proje olduğu açıktır. Tezin konusu bu cihadçı grup ve onun faaliyetlerini ele almaktadır.

Artık iş o yere gelmiş ki, terör tüm dünyayı kucağına aldı. Terörizmi araştırmak, köklerini öğrenmek ve terör kaynağını boğmak için birçok toplantılar ve konferanslar düzenlenmiştir. Ama bu konferanslar terörün mahiyeti ve onun önüne nasıl alınması meselesi konusunda farklı görüşlerle karşı karşıya kaldı.

Bu çalışmanın amacı, DAES'in cihad yaklaşımının İslamiyette olan cihadla bir ilişkisinin olmadığını teorik çerçeve içinde ortaya koymaktır. Çalışmada, küresel güvenlik, terörizm, dini yapılanmalar, devlet dışı aktörler, DAES'in dini referansları ve bunlarla ilgili faktörler incelemek suretiyle açığa çıkarılmıştır. DAES'in cihad yaklaşımı araştırmanın odağı olarak seçildi, çünkü dünyada İslamofobi düşünceleri artmak üzereyken bu çalışma gerçek İslam'ın hedefini ve amacını açıklamaya çalışıyor. Bu çalışma, DAES'in cihad yaklaşımını inceler. Yaklaşımın temel kavramlarını anlamak için çalışma, cihad ve DAES'le ilgili teorik bir çerçeveye dayanıyor. Bu amaçla, DAES'in küresel bir mesele olduğunu düşünerek küresel güvenlik, terörizm, devlet dışı aktörler, dini yapılanmaları incelemekle başlar.

Aşağıdaki sorular bu çalışmanın temel sorunlarını oluşturmaktadır:

Küresel güvenlik nasıl sağlanır? Teröre zemin hazırlayan nedir? Terörle nasıl mücadele etmek gerekir? Diğer terör örgütlerinden DAES'i farklı kılan nedir? Cihadçılar DAES'e neden güvenmiş ve yapılanmada iştirak etmişler? DAES cihadı nasıl yapıyor? Ona cihad demek mümkün mü? İslam'daki cihadla DAES'in cihadçı yürüyüşünü farklı kılan temel unsurlar nelerdir?

"İslamiyette Cihad Anlayışına DAES'in Yaklaşımı" adlı tez çalışmasında ilk bölümü olan giriş bölümünde tezin hedefleri ve içeriği ile ilgili bilgiler

verilmiştir. İkinci bölümde konuyla ilgili kavramlar teorik olarak açıklanmış, uluslararası ilişkilerde küresel güvenliğin sağlanması, terör, dini yapılanmalar hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde DAESH'in 'Tevhid ve Cihad Örgütü'nden İrak İslam Devleti, İrak Şam İslam Devleti ve İslam Devleti de dahil geçirdiği aşamalar ve eylemleri ile ilgili bilgiler toplanmıştır. Bununla beraber sınırda tehlike arz eden DAESH ile Türkiye'nin mücadelesi incelenmiştir. Dördüncü bölüm İslam ve cihad ilişkisi ile ilgilidir. Bu bölümde İslam ve cihad kavramsal ve teorik açıdan incelenmiş, cihadın nedenleri, türleri, zemini ile ilgili bilgiler verilmiştir. Siyasi anlamda cihadın kullanılması geniş olarak incelenmiştir. Bu konuda bazı çağdaş İslam alimlerinin düşüncelerine de yer verilmiştir.

Araştırmanın beşinci bölümü, tekfir meselesi ile ilgilidir. Bu bölümde tekfir kelimesinin anlamı, tekfirin şartları, küfür kavramı açıklanmıştır.

Çalışmanın altıncı bölümünde kabirler üzerine mescidler bina etmek ve bununla ilgili hükümler İslam alimlerinin görüşlerine dayanarak açıklanmıştır. DAESH'in bunu irtidat (dinden dönmek) diye vasıflandırmasının esassız olduğu ve bundan dolayı Müslümanları ve kabir ve türbeleri patlatmasının mesnedsiz olduğu gösterilmiştir.

Çalışmanın yedinci bölümünde siyah sancaklarla ilgili hadislerin açıklanmasına yer verilmiştir. Bu başlık altında Siyah Sancaklarla ilgili bazı hadisler ve Nuaym b. Hammad ve El-Fiteni hakkında bilgiler verilmiştir. Sonuç bölümünde ise genel değerlendirme yapılmıştır

2. KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE: KÜRESEL GÜVENLİK, TERÖRİZM, DEVLET DIŞI AKTÖRLER, DAES

Bu bölümde uluslararası ilişkilerde güvenlik ve terörizm, devlet dışı aktörler konuları ele alınmıştır. 11 Eylül 2001 olayları, dünya devletlerinin uluslararası terörizme karşı daha hassas bir yaklaşım benimseyerek, terörizm ve destekleyici devletleri konusunda tutarsız bir tutum takınmasına ve uluslararası toplumun küresel suçla mücadeledeki çabalarının birleşmesine zemin hazırladı. Uzmanlar terörün köklerinin eski zamanlara döndüğüne katılıyorlar. Terörizm esas olarak bir siyasi eylemdir. Kesinlikle bu hareketleri ülkenin içinden veya dışından destekleyen güçler var. Aksi takdirde, neredeyse hiç terörist saldırı olasılığı bulunmamaktadır. Modern çağda uluslararası ilişkilerde devlet dışı aktörlerin rolü hızla değiştiğinde, küresel siyaset karmaşıklaşıyor ve yeni güvenlik ortamı büyüyor. Dünyadaki küreselleşme süreçleri, devletin yeni tehditlere karşı yeterli tepki verme isteğı ve siyasi, ekonomik, sosyal, çevresel, bilimsel-teknik ve diğer sorunlar, uluslararası işbirliğinin geliştirilmesinde kilit unsurdur. Devlet dışı aktörler sırasında şiddet taşıyan dini yapılanmalar, DAES gibi terör örgütleri de yer alır. Bu bölümde tüm bu kavramlar geniş ele alınacaktır.

2.1 Uluslararası İlişkiler ve Küresel Güvenlik

Uluslararası ilişkiler disiplinin temelinde, dünyanın algılanması ve tanımlanması, aynı zamanda uluslararası sistemin temel aktörlerinin ve bunlar arasındaki ilişkilerin incelenmesi durmaktadır. Disiplinin temel aktörlerinden olan devletin temel ihtiyacı ise güvenlik olduğu için güvenlik kavramı, uluslararası ilişkiler disiplinin önemli araştırma konularından biridir. Güvenlik, geçmişten günümüzdeki hayatın tüm alanlarında yer almakta, her bir canlı öncelikli olarak yaşamını güvenli şekilde sürdürmeye çalışmaktadır. Varlığını korumak ve sürdürmek, güvenlik anlayışının özünü oluşturarak hem günlük hayatta, hem de uluslararası ilişkiler açısından sıklıkla kullanılmaktadır.

Böylece, güvenlik anlayışı insan, toplum, devlet ve sistem seviyelerinde, farklı düzlemlerde ve farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır.

Türk Dil Kurumu'na göre (TDK, 2018) güvenlik, “toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet” olarak tanımlanmaktadır. Bir devletin güvenlik anlayışı hem iç, hem de dış güvelik olarak anlaşılır. İç güvenlik asayişle ilgili iken, dış güvenlik devletin sınırlarından kenarda olan güçler tarafından olası saldırılar ve tehditler olarak açıklanmaktadır. İnsanların özgürlük ve bağımsızlık uğruna yaptığı savaşlar, separatizm/ayrılıkçılık, kaçakçılık, siber savaş, anarşizm ve en önemlisi terörizm, özellikle tehdit olgularını daha kitlesel şekilde içerdiği için, devletlerin güvenlik politikalarında ilk sıralarda yer almaktadır. Sun Tzu, Makyavelli, Yusuf Has Hacib, Vegetius ve Kenneth Waltz'a kadar birçok filozof, düşünür ve politikacılar tarafından güvenlik kavramı, uluslararası ilişkilerin en temel etkenlerinden biri olarak ele alınmış ve sürekli gündeme getirilmiştir (Karabulut & Değer, 2015, s. 70-71).

Güvenlik kavramsal olarak hem tehdit ve saldırı, hem de savunma, önlem ve caydırıcılığı içerir.

Waeber (Waeber, 1995, s. 46-87) “*Securitization and Desecuritization*” başlıklı kitabında güvenlik söyleminin oluşturulması ve kullanılması üzerinde durarak herhangi bir sorunun sadece söz sahibi bir otorite tarafından güvenlik meselesi olarak tanımlandığı zaman güvenlik olarak algılandığını bildirmektedir.

Güvenlik kavramı, uluslararası ilişkiler disiplinin alt disiplini olarak ilk kez Arnold Wolfers (Wolfers, 1952, s. 481-502) tarafından incelenmiştir. Tarih boyu devletler ve toplumlar günümüzde “barış kuruculuğu” adı verilen işi yapmaya çalışırken, temel amaçları kendilerini tehdit edecek savaş ve krizlerden kaçınmak ve birlikte güvenlik içerisinde yaşamak olmuştur. 20. yüzyıla kadar güvenlik kavramı bölgesel önem taşımış ve siyasal stratejiyi oluşturmuştur. 20. yüzyıldan sonra ise küresel güvenlik sorunsalı gündeme gelmiştir (Graham & Felicio, 2006, s. 25-26).

Uluslararası ilişkilerin reel politik düşüncesi tarafından pratikte güvenlik sağlanamadığına göre, güvenlik sorunsalı daha da önemli hale gelmiş ve güvensizliğin nasıl çözümleneceğine dair yeni teorik ve metodolojik yaklaşımlar

gündeme gelmiştir. Yıllarca süren savaş ve şiddetin yok edilip edilemeyeceği sorunsalı, uluslararası ilişkilerin temel konularından biri olarak, özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın ardından dikkatle araştırılmaya başlamıştır. İdealizm, ilk başta, Milletler Cemiyeti daha sağlam ve barış içeren bir uluslararası sistem vaat etmesine rağmen, İkinci Dünya Savaşı ve bunun ardından, 1991'e kadar devam eden Soğuk Savaş döneminin yaşanması, realist düşünce ekolünün temel kavramlarından olan güvenlik kavramının önemini arttırmıştır.

Güvenlik, uluslararası ilişkiler disiplininin en temel kavramlarından biri olmanın yanı sıra, zaman-zaman, uluslararası sistemdeki değişiklere paralel olarak dönüşüme uğramaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Soğuk Savaş ve sonraki dönem dikkate alınarak, sistemdeki değişikliklerle ve uluslararası ilişkilere yeni aktörlerin katılımı ile beraber, güvenlik kavramının nasıl dönüştüğünü görebiliriz. Bazı düşünürler için, doğu ve batı arasındaki yoğun çatışmanın bitmesi, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, devletlerarası ilişkilerde şiddetin geçmişte kalacağı ve yenedünya düzeninde hoşgörülü ilişkilerin önem kazanacağını ve bu bakımdan savaş ve güvensizlik tarihinin sonunun geldiğini söylemeler de, yeni dönemde, özellikle 9/11 saldırılarının ardından, uluslararası güvenliğin en sert gerçekleri tekrar ortaya çıkmıştır (Baylis, 2008, s. 70-71)

Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu sistemindeki güvenlik çalışmaları, o dönemin hakim teorisi olan realizm ve neo-realizmin etkisi altında şekillenmekteydi. 1960-70'lerde yaşanan ısınma ve yumuşama döneminde klasik güvenlik anlayışı ne kadar sorgulansa da, son olarak realist ve neo-realist düşüncenin ana varsayımları ile belirlenmeye devam etmiştir. Realizm düşüncesine göre, güvenlik kavramı "sürekli bir güvensizlik ortamı" veya "güvende olmama hali" ile tanımlanmaktadır. Realist düşünürlere örnek olarak Nikolo Makyavelli, Thomas Hobbes, modern klasik realistler ise Carl von Clausewitz, Hans Morgenthau, Reinhold Neibhur, Arnold Wolfers'i örnek gösterebiliriz. Wolfers'e (Wolfers, 1952, s. 481) göre güvenlik, "kazanılan değerlere yönelik bir tehdidin olmaması halidir". Realistlere göre aktörler, "herkesin herkes ile çatıştığı" tehditlerle dolu güvensizlik ortamında kendi varlıklarını ve kazandıkları değerleri korumak için güçlü olmak zorundadırlar.

Güç kavramı ise maddi gücü, bu anlamda, devletlerin maddi gücünü ifade ediyor. Devletin askeri gücü ile korunan ulusal güvenliği oluşturan askeri-

stratejik konular birincil politika; ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel konular ise ikincil politikayı meydana getirmektedir. Örneğin, 1940-ların sonlarında Birleşik Krallık'ta insanlar açlık sorunu yaşamamasına rağmen, devlet kısıtlı olan bütçesinin büyük kısmını nükleer silah inşa etmeğe yönlendirmişti. Bir ülkenin dış politikası açısından güvenlik sınırlarının ne olduğunu belirlemek kolay olmadığı gibi, güvenlik önlemlerinin kendi sınırlarının dışına, diğer ülkelere doğru uzanabileceğini belirtmek gerekir ama bu uzantının nerede bittiği belirsizdir.

Klasik güvenlik çalışmalarına en fazla katkıda bulunan düşünürler olarak 1970'li yıllarda ortaya çıkan neo-realistleri gösterebiliriz. Neorealizmde “güvenlik ikilemi” (*security dilemma*) modeline göre, bir devletin kendi güvenliğini sağlamaya yönelik davranışlarda bulunur ve bu davranışlar mevcut veya potansiyel düşmanların güvenliğini tehdit etmekte, onları tehlike içerisine sokmaktadır. Özellikle Soğuk Savaş dönemi, devletlerin nükleer silah yarışı başlatması sonucu oluşan tehlikeler ve güvensizlik bu düşünürler tarafından ele alınmaktadır. Bu düşünce sahiplerinden önemli isimler olarak, Kenneth Waltz veya John Mearsheimer'ı gösterebiliriz. Neo-realistler, realistlerden farklı olarak aynı zamanda analizlerine ekonomik değişkenleri de ekleyerek özellikle, Viyetnam Savaşı, 1973 ve 1979 petrol şoklarını örnek göstererek, devletlerin karar alma ve politikalarında ekonomik parametrelerin de hesaba katılması gerektiğini ortaya koymuşlar. Klasik realistlerden diğer farkları ise, yalnız ulus-devletin değil, uluslararası sistemin yapısının güvenliği etkilediği yönünde fikirlerini belirtmeleridir (Sandıklı & Emeklier, 2012, s. 8-12).

Realist ve neo-realistler tarafından açıklanan ulusal çıkarların ahlakdışı olması özellikle liberal teorisyenler tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştirilere rağmen realistler, devletlerin son amacının kendi egemenliğini koruması olduğunu, hatta Morgenthau ve Henry Kissinger gibi meşhur ABD'li realistler, Vietnam Savaşı'nın bile ABD ulusal çıkarları için yapıldığını belirtmiştir.

Realist ve neo-realistlerden farklı olarak liberaller, güvenlik anlayışına devletin güvenliği açısından değil, bireyin güvenliği açısından yaklaşarak, uluslararası ilişkilerin temel aktörü olarak ise devletlerin yanı sıra uluslararası kurumlar, çok uluslu şirketler, sivil toplum kuruluşları ve devletdışı aktörleri de incelemektedirler. Liberallere göre, düşünceler ve algılar değişebilmekte,

devletlerarası işbirliği ve uzlaşa elde edilebilmektedir. Dünya tarihinin yalnız çatışmalar değil, aynı zamanda işbirliğinden oluştuğunu berlirterek güvensizliğe neden olan koşulların düzeltilmesi durumunda çatışma ve rekabetin azalabileceğini, devletlerin birbirleriyle işbirliği yapabileceğini ifade etmektedirler. Bu amaç için, uluslararası hukuk ve normlar vasıtasıyla kolektif güvenliğin sağlanmasını savunmaktadırlar. Avrupa bütünleşmesini örnek göstererek, işbirliğinin tüm dünya genelinde yapılabilmesine ve “dünya toplumu” modeline ulaşılmasına olan inançlarını ifade etmektedirler. Bu fikir, Marshall McLuhan tarafından “küresel köy” (*global village*) ve John Burton tarafından “dünya toplumu” (*world society*) şeklinde kavramsallaştırılmıştır. Buna göre, küreselleşmeyle birlikte güvenliğin tesis edilmesinde devletler ve devletlerarası ilişkiler yetersiz kalmaktadır. Böylece, farklı aktörlerin çözüm sürecine katılması zorunluluk haline gelmiştir. Örneğin, küresel ölçekte tehdit oluşturan karbon yayılımına karşı önlem alınması için sanayi kuruluşlarından sivil toplum kuruluşlarına, uluslararası örgütlerden devlet mekanizmalarına kadar birçok aktörün işbirliği içinde hareket etmesi gerekmektedir. Aynı şeyi terörizmle savaşla ilgili de söyleyebiliriz. Artık nükleer caydırıcılık, sınır bölgelere veya ülke dışına asker konuşlandırılması gibi geleneksel yöntemler uluslararası tehditlerle savaşta yeterli olmamaktadır. Bu kapsamda, bilgiye hâkim olabilmek ve bilgi güvenliğini koruyabilmek önem kazanmıştır.

Marxistler, uluslararası ilişkiler veya ulusal politika açısından güvensizliğin nedeni olarak kapitalist sistemi göstermiş ve çözüm yolu olarak sınıflar arası mücadeleyi ve sosyalist devrimi göstermişlerdir. Soğuk Savaş dönemi, neo-realistlerle aynı dönemlerde ortaya çıkan neo-Marxistler, küresel dünyada asıl çatışmanın doğu ve batı arasında değil, kuzey ve güney arasında yaşandığını öne sürmüşlerdir. Bir aktörün güvenliğinin diğeri tarafından tehdit edildiği dünyada güvenlik ikileminin merkez kuzey ve çevre güney ülkeleri arasında yaşanmakta olduğunu bildirmişlerdir. Bu kuramı savunanlara Johan Galtung ve Immanuel Wallerstein gibi düşünürleri örnek gösterebiliriz.

Soğuk Savaş’ın bitmesi ve “Yeni Dünya Düzeni”nin kurulmasının ardından ortaya çıkan bir dizi hibrid teorilerin “kim için, ne için, nerede, nereye kadar ve nasıl güvenlik?” gibi temel soruları çerçevesinde çalışmalar gündeme gelmiştir.

Bu dönemde, güvenliğe ilişkin çalışmalar ortaya koyan Kopenhag Okulu, Aberystwyth Okulu veya Sosyal Yapısalcılık teorisi gelişmiştir.

Sosyal yapısalcılık teorisine göre, dünyada meydana gelen olayları anlamak ve analiz edebilmek için teoriler uydurmaktan daha fazla iç gözlem yapmak gerekir. Bu düşünürlere göre, dünya devletleri, belki de herhangi yazılı kurallara, ortak çıkarlara uymadan ve umursamadan, sadece kendi ekonomik çıkarları tarafından yönetiliyorlar. Bu açıdan, sosyal yapısalcı düşünce, neo-realizme yaklaşmıştır.

Kopenhag Okulu daha ileriye giderek, tehlikenin yalnız askeri-militer değil, aynı zamanda askeri tehdit içermeyen tehditlerden de oluşabileceğini belirtmiştir. Böylece güvenlik, devletlerin ve toplumların tehditlerden kurtulma arayışı, rakip güçlere karşı bağımsız kimliklerini ve bütünlüklerini koruma yetenekleri olarak tanımlanmıştır. Örneğin, bir devlet dâhilindeki farklı milletler arasında milliyetçilik davası da ulusun güvenliği için tehdit oluşturabilir. Bu kapsamda, Yugoslavya'nın parçalanmasını ve 21. yüzyılda başlayan, hatta Avrupa'yı da saran milletçi ayrımcı hareketleri gösterilebilir.

Bu okulun önde gelen kuramcıları, Barry Buzan ve Wyn Jones'dur. Buzan güvenliği, siyasal, askeri, ekonomik, toplumsal ve çevre güvenliği olmak üzere beş boyutta incelemiş ve bu çalışmasını uluslararası sistem, devlet ve etnik grup gibi 3 düzeyde yapmıştır. Buzan'a (Buzan, 1991, s. 439-441), genel olarak güvenlik, tehditlerden özgür olmak ve olası düşman güçlere karşı devletler ve toplumlar tarafından kendi kimlik ve bütünlüklerini korumak demektir. Askeri güvenlik, devletlerin iki düzeyde kapasitesini ele almaktadır: hücum ve müdafaa. Siyasal veya politik güvenlik, devletlerin kendilerine meşruluk kazandıran ideolojilerinin korunmasıdır. Ekonomik güvenlik, kaynaklara ulaşılabilirlik, mali ve pazar ekonomilerinin insanların refah düzeyine uygun şekilde gelişmesini belirtmektedir. Sosyal güvenlik, toplumların kendi kimliklerini, geleneksel desenlerini, örneğin dil, kültür, din ve milli kimliklerini ve adetlerini korumaları ve gelişen şartlara uygunlaştırırken kaybetmemeleri ile ilgilidir. Çevre güvenliği ise, yeryüzünün ve biosferin, canlı âlemin korunmasını öngörüyor. Örneğin, Filipinler'de ormanların mahvoluşu, Ortadoğu ve Mısır'da su kıtlığı, Meksika'da aşırı nüfus çevresel tehditler olarak algılanmaktadır. Soğuk Savaş'ın ardından üçüncü dünya ülkelerinin siyasal

güvenliği ortaya atılmış ve özellikle de Ortadoğu ve Afrika’da yaşanan birtakım siyasi gelişmeler, “siyasal İslamı” öne çıkarmıştır. Dekolonize olan, ancak refaha erişemeyen ülkelerde yaşanan olaylar, siyasal güvenliğin toplumsal güvenlikle ne kadar ilişkili olduğunu açığa çıkarmıştır (Buzan, 1991, s. 440).

Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi (1997) tarafından geleneksel, modern ve post-modern tehditler, şu şekilde bölünmüştür:

- Geleneksel tehditler: Devletlerarası savaşlar (örneğin İsrail/Arap devletleri, Hindistan/Pakistan), barışın ihlali (örneğin Birleşik Krallık/Arjantin, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti/Kore Cumhuriyeti, Irak/İran, Irak/Kuveyt), saldırganlık (örneğin Çin tarafından Kore Savaşı’na karışma, Güney Afrika’nın Angola’ya baskı yapması).

Konsey tarafından geleneksel tehdit olmasına rağmen ilan edilmeyen tehditler (örneğin İngiliz ve Fransızların Mısır’a, ABD’nin Vietnam’a, Sovyetler Birliği’nin Afganistan’a, Irak’ın İran’a müdahalesi).

- Modern tehditler: Özellikle 1990’larda siyasi durumla ilgili ayrılıkçı hareketlerin bastırılması, ırkçılık, iç savaş, soykırım, insani felaketler.
- Post-modern tehditler: Nükleer silahların azaltılmaması, küresel terörizmin gelişimi, paralı askerlik olaylarının çoğalması, silahların kanunsuz yayılması.

Konsey, aynı zamanda küresel hastalıkların yayılmasını da post-modern tehditler sırasında göstermiştir (Graham & Felicio, 2006). Bu tehditlerin her biri, post-modern dünyada bir küresel güvenlik sorunu oluşturmaktadır. İster uluslararası ilişkiler düşünceleri, ister reelpolitik açıdan olsun, post-modern dönemde bir paradigma değişimi yaşanmaktadır. Bu bağlamda, bireyin güvenliği veya toplumun güvenliği, devletin güvenliği veya sistemin güvenliğinin anlatılması açısından klasik güvenlik tanımı yetersiz kalmaktadır. Artık hiçbir sorun, ulusal sınırlar içinde ve klasik şekilde çözülememekte; hem aktör, hem de güvenlik konuları açısından çok boyutluluk söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla, “yeni güvenlik” tanımlamasına göre, devlet kadar bireyler, farklı toplumsal gruplar hedef alınarak hem iç, hem de dış tehdit

unsurları içerdiği; askeri olduğu kadar, hem de ekonomik, sosyal, dini veya kültürel, ideolojik, çevresel, toplumsal ve başka sorunlar dikkate alınmaktadır. Devlet boyutunda güvenlik anlayışından farklı olarak, küreselleşme ile birlikte gelişen, devlet-altı kurumlar olarak algılanan birey ve çeşitli ekonomik, sosyal, kültürel, etnik ve dini gruplar ön plana çıkmıştır. Bireyler ve gruplar, sahip olduklarının yok olma ihtimali olduğunu düşünerek, kendilerini yönetenlerin meşruiyetinin sorgulanması boyutuna varabilmişlerdir. Bireylerin artan taleplerini karşılamada yetersiz kalan devletlerin bazı fonksiyonlarını devlet-dışı aktörler üstlenme durumuna gelmiştir. Yeni güvenlik anlayışına giren süjelere yönelik tehditler şunlardır:

- Uluslararası terörizm, organize suç örgütleri, siber terör, saldırgan devletler, kitle imha silahlarının yaygınlaşması,
- Ulusal ve küresel ekonomiye ve finans piyasalarına saldırılar, refaha ve çevreye yönelik cinayetler, mülteci hareketleri,
- Evrensel demokratik değerlere, insan hak ve hürriyetlerine ve ortak değerlere saldırılar (Erdoğan, 2013, s. 265).

2.1.1 Terörizm

Terörizm, hem devlete karşı şiddet direnmesi, hemde devlet çıkarları çerçevesinde gerçekleşir (Crenshaw, 1981, s. 379-399) Thornton için, terör, terörün, siyasal davranışı aşırı normal yöntemlerle etkilemek üzere tasarlanan ve şiddetin kullanımını ya da tehdidini gerektiren sembolik bir eylem olarak kullanılması demektir (Wardlaw, 1989, s. 248). Meydana getirdiği psikolojik zararlar ve ekonomik etkilere göre tüm dünyanın gündeminde olan bir konudur. Dünyada ve ülkemizde yaşanan terör eylemlerinin tarihine ve terörün ideolojisi ve mantığına geçmeden önce terörün ne olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Terör, Latin dilinde “terrere” kelimesinden olup “korkudan sarsıntı geçirme, korkudan dehşete düşmek” anlamına gelir (Kudaşov, 2007). Terörizm ise terörün sistemli biçimde, kasıtlı olarak, çoğu zaman gruplaşma ve uzun süreli olan kuralsız savaş ve propaganda biçimi, stratejidir (Korolev, 2008). “Terör” ifadesi ilk kez 1975 yılında Fransa’da 1973-74 yıllarında hüküm süren toplumsal kargaşaya karşı hükümetin uyguladığı çekindirme siyasetini ifade etmek için kullanılmıştır (Kudashov, 2007).

Terör kavramı sıkça kullanılmasına rağmen genel olarak kabul edilen bir ifade değildir. 1936-1981 yılları arasında teröre 109 farklı tanım verilmiştir (Korolev, 2008). Bu tanımlamanın ne kadar zor olduğunu gösterir. Bu sıkıntılardan biri, siyasi sistemdeki farklılıklardır. Bu nedenle, bir ülkedeki terör eylemi kavramı, diğer ülkede farklılık göstermektedir. Batı devletlerine göre uluslararası terör, genellikle kişilerin yabancılara karşı işlediği siyasi amaçlı, askeri olmayan şiddet uygulaması veya devletin bekasına zarar veren, devleti veya uluslararası çapta faaliyet gösteren örgütü belli bir davranışa zorlayan şiddet uygulaması olarak ifade edilir (Koçoi, 2005) Üçüncü dünya devletleri ise ulusal özgürlük hareketlerini ve halkın dış etkilere karşı gösterdiği zorunluluk ve şiddeti terör kavramından uzak tutmak isterler. Aynı zamanda ırkçı yabancı sistemlerin baskı gösterilen halka karşı kullandıklarını devlet terörü adı altında değerlendirerek, bunu terör kavramına dahil ederler. Kısaca, siyasi yönden farklı değerlendirdiklerine göre bazı ülkeler için terör olarak kabul edilen ifade bazılarında göre “özgürlük mücadelesi”, “haklı savunma” olarak değerlendirilmektedir. (Hevelling, 2005)

Moskova İnsani Araştırmalar Üniversitesi'nin profesörü Анатолий Korolev “Международный терроризм на современном этапе” (“Günümüzde uluslararası terörizm”) (2008) adlı kitabında terörizm sözünün ortaya çıkışı, kavramsal çerçevesini açıklamıştır.

Terör kavramına devlet terörü, partizan savaşları, uyanış veya devrim gibi siyasi mücadelelerin zorbalık ve şiddet içeren formları da dahildir. Neredeyse, bu kavramlar birbirine bağlıdır. Bu da tanımı zorlaştıracak bir unsur olarak karşımıza çıkar. Bir başka unsur ise, terör çeşidinin çok olmasıdır. Uygulama biçimine ve amacına göre terörün türlerini 2 temel bölüme ayırabiliriz (Korolev, 2008):

Uygulama şekline göre terörizm

Kitle imha silahları terörü

- Nükleer terörizm
- Biyolojik terörizm
- Kimyasal terörizm

Amacına göre terörizm

- İdeolojik terörizm
- Etnik terörizm
- Dini motifli terörizm

Amaca göre terör türlerine devam edersek, uluslararası bir sorun olan terörist akımların, genellikle ideolojik olduğu belirtilmelidir. Günümüzdeki terör örgütlerinin ana ideolojileri, PKK, Aydınlik Yol ve FARC (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia) örgütlerinde olduğu gibi Marxist-Leninist-Maoist ideolojidir. Bir başkası da Neo-Naziler veya Altın Şafak gibi aşırı sağcı, faşist bir ideolojidir. İdeolojik terörün stratejisi, mevcut olan siyasi sistemi yıkmak ve iktidarı ele geçirmektir. Bu amaçla, silahlı çatışmalar gerçekleştirilir. Etnik terör ise bir ülkedeki farklı etnik milletlere ait olan kişilerin kendi milli devletlerini kurmak adıyla teröre el atmalarıdır (Koçoi, 2005).

İnandıkları din adına terör eylemi gerçekleştirdiklerini iddia edenlere geçmeden önce şunu belirtmek gerekir: gerçek dinlerin hiçbirinde terör ve katliam asla kabul edilmemektedir. Fakat dine doğru olmayan yorumlar yapan bazı gruplar, böyle bir izlenimin oluşmasına sebep olmuşlardır. Haçlılar, Hristiyanlık dinini tamamen tahrif ederek vahşet gibi göstermiş, kan dökmüşlerdir. İslam dünyasında da gerçek dinle hiçbir ilgisi olmayan fanatik düşünceye sahip olan gruplar şiddet uygularlar. Basit ve yanlış dini bilgilere sahip olan insanlar olmaları hepsinin ortak yanısıdır. Son zamanlarda gündemde olan DAESH (Dawlah al-Islamiyah fil-'Iraq wa ash-Sham), El-Kaide, Boko Haram da böyle yapılanmalardandır.

Fransız Devrimi'nden sonra 1793 Eylül ve 1794 Temmuz ayları arasında iktidarı Jakobenler ele geçirerek demokrasi ve cumhuriyeti korumak bahanesiyle terör eylemleri düzenlediler. Bu kanlı dönem "Terör Dönemi" olarak adlandırılır. Jakobenlerin lideri Fransız Devrimi'nin önderlerinden olan Maximilien Robespierre idi. Robespierre tam olarak cumhuriyetçi idi. Demokratik hayata geçiş için büyük çaba gösteren Jean Jacques Rousseau'dan ders almıştı. Robespierre, iktidarı ele geçirdikten sonra devrimin getirdiği demokrasi, özgürlük, adalet gibi kavramlar diktatörlük ve terörle değiştirildi. Robespierre, kendisi gibi düşünmeyen herkese karşı mücadele ediyordu. Bu

nedenle, meclisin aldığı kararlara muhalif çıkanlar cumhuriyete karşı çıkmış oluyorlardı. Cumhuriyete karşı çıkanlar ise yeni Fransa'ya gerekli değildi ve yok etmek gerekiyordu. Robespierre, iktidarda güçlenmek için teröre başvurmaktan çekinmedi. Bu düşünce, Fransa'ya tarihinin en karanlık yıllarını yaşatmıştır. Bu on aylık sürede, karşı devrimci olarak bilinen 20 bin kişi mahkemelerde idam edildi, 300 bin kişi ise tutuklandı.

18. yüzyıldaki bu “Terör Devri”nden sonra I. Dünya Savaşı yüzyılın ilk büyük felaketi oldu. Bu savaşın başlamasına da bir terör eylemi, bir suikast neden oldu. 1878 Berlin Kongresi ile Bosna-Hersek, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun himayesine geçti. Fakat ülkede yaşayan Müslüman ve Ortodoks cemaat tarafından bu kabul edilmedi. Milliyetçi Sırp örgüt olan “Genç Bosna”, Avusturya-Macaristan hükümetine karşı gizli faaliyete başladı. 28 Haziran 1914 yılında Avusturya-Macaristan Arşidük Franz Ferdinand, Saraybosna'yı ziyaret etti. Bu ziyaret esnasında “Genç Bosna” örgütü üyesi silahından açtığı ateşle Ferdinand'ı ve eşini katletti. Bundan sonra, Avusturya-Macaristan suikastta suç bildiği Sırbistan ile savaşa başladı. Bu saldırı, I. Dünya Savaşı'nın başlamasına sebep oldu (Koçoi, 2005c).

1960'lı yıllar ise komünizmin dünyada en çok yükseldiği dönem oldu. Marksist ideoloji, batı gençliği arasında hızla yayılmaya başlamıştı. Bu ideolojik akında, Herbert Marcuse adlı Marxist mütefekkirin önemli rolü olmuştu. Marcuse, işçiler ve köylüler olarak adlandırılan devrimci sınıfa yeni bir anlayış getirdi: “Gençler”. Bu ifade ile 68 kuşağını sokaklara döken zihniyetlerin temelini atmıştır. İtaliya'da muhalif gruplar terör eylemlerine başladı. En büyük olaylar ise Fransa'da yaşandı; Marxist öğrenciler kendi üniversitelerini işgal etmişlerdi. Diğer muhalif gruplarla da birleşerek Paris sokaklarını adeta savaş alanına çevirmişlerdi. 68 öğrenci olayları, domino etkisi ile birçok ülkeye yayılmıştı. Her birinde de kitlesel çatışmalara, terör olaylarına ve hatta iç savaflara neden olmuştu (Heveling, 2005b).

Avrupa'ya yine aynı dönemde bakıldığında, birçok terör örgütü karşımıza çıkar. Bunlardan biri ETA (*Euskadi Ta Askatasuna*)'dır. ETA, 1959 yılında Franco diktatörlüğüne karşı kurulan Marxist-Leninist bir örgüttür. Zamanla İspanya ve Fransa'daki Bask bölgesinin bağımsızlığı için silahlı çatışmalara başladılar. 1979 yılında hükümet tarafından Bask bölgesine önemli ölçüde özerklik verildi.

Buna rağmen, tam özgürlüğü için silahlı mücadeleye devam eden ETA, İspanya'nın yanı sıra Avrupa Birliği (AB) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından da terör örgütleri listesine alındı. 20 Ekim 2011 tarihinde örgüt, silahlı mücadeleyi durdurduğunu açıkladı.

Avrupa'da faaliyet gösteren başka bir kuruluş da Altın Tugay'dır. Altın Tugay, 1970 yılında kurulan Marxist bir örgüttür. Amacı, silahlı mücadele ile devrimci bir devlet kurmak ve İtalya'yı batı bloğundan çıkarmaktır. Faaliyetlerine küçük yangınlar ve bombalamalarla başlayan örgüt, şiddetini her geçen gün artırdı. Birçok insanı suikastle öldürdü. Altın Tugay'ın en gürültülü faaliyeti ise 1978 yılında İtalya Başbakanı Aldo Moro'yu kaçırmaları olmuştur. 90'lı yıllarda farklı gruplara ayrılan Altın Tugay, faaliyetleri yok diyebilecek kadar azalmıştır (Korolev, 2008).

Türkiye'de ise 12 Mart 1971 Darbesi'nden sonra sosyalist hareketin tamamen biteceği zannediliyordu ancak tam tersi oldu. Daha güçlü ve organize bir şekilde gelişti. 12 Eylül 1980 Darbesi'ne kadar 38 muhalif terör örgütü faaliyet göstermiştir (Eroğlu, 2015). Bu yapılanmalardan öne çıkarak geniş kitlelere ulaşan Devrimci Yol Hareketi oldu.

1 Mayıs 1977 yılında ilk sayısını çıkararak Devrimci Yol Dergisi'nin basım adedi yüz binlerdi (Eroğlu, 2015). Bu örgüt, adam öldürmekten uçak kaçırmaya kadar onlarca suç işlemişler. 1978 yılında Devrimci Yol taraftarı olan bir grup, bu örgütle görüş ayrılığına düştü. Bundan sonra, Devrimci Muhalif adlı bir dergi yayınlamaya yeni bir örgütlenme başladı. Örgüt; gasp, soygun, devlet memurlarına ve güvenlik organlarına yönelik silahlı saldırı gibi birçok suç işlemiştir. Bu suçlar 35 güvenlik mensubunun, 23 askerin ve 240 sivil vatandaşın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. (Eroğlu, 2015) Dönemin Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Genel Başkan Yardımcısı Gün Sazak ve Eski Başbakan Nihat Erim'in katli edilmesi de örgütün büyük cinayetlerindedir. 1980 darbesinden önce Devrimci Muhalif adı altında terör eylemleri düzenleyen örgüt, 1994 yılında adını Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (DHKP-C) olarak değiştirdi. Örgütün hedefi, mevcut anayasal düzeni silah gücüyle yıkmak ve Marxist-Leninist ülkelere dayalı bir sistem kurmaktır. Türkiye, ABD, İngiltere ve Avrupa Birliği'nin terör örgütleri listesine bu örgütün adı kaydedildi. Birçok yerli ve yabancı askeri merkezleri bombalamak, polise

yönelik silahlı saldırı, çatışmalar ve canlı bomba eylemleri, örgütün terör yöntemlerinden bazılarıdır. Bu olaylar sonucunda çok sayıda asker, polis ve sivil vatandaş ölmüş, birçoğu da yaralanmıştır. Örgüt, şimdi de terör eylemlerine ve faaliyetlerine devam etmektedir.

1973-1985’li yıllarda Türkiye’de en çok ismi geçen terör örgütü *Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia-ASALA* (Ermenistan’ın Özgürlüğü için Gizli Ermeni Ordusu) oldu. ASALA, 1975 yılında Akop Akopyan tarafından Lübnan İç Savaşı sırasında kuruldu. Bağımsız bir Ermenistan kurmak, sözde Ermeni soykırımını Türkiye hükümetine kabul ettirmek, tazminat ödetirmek ve iddia edilen toprakları almak için çalışmıştır. ASALA, kendisini Ermeni milliyetçisi olarak gösterse de, aslında Marxist-Leninist bir gruptur. Aynı ideolojiye sahip olan PKK ve İtalyan Altın Tugay gibi terör örgütleri ile işbirliği yapmıştır. Türkiye’de iç huzursuzluğun doruğa çıktığı 1979 yılından itibaren Ermeni teröründe büyük bir artış gözleniyordu. Türkiye ile birlikte 16 farklı ülkede Türk ve diğer sivil ve siyasi hedeflere yönelik terör eylemleri gerçekleştirmiştir. Bu cinayetlerde Türkiye’nin 42 politikacısı ile 4 yabancı asıllı kişi hayatını kaybetti, 15 Türk ve 66 yabancı uyruklu kişi ise yaralandı. (Eroğlu, 2015)

Türkiye, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde onbinlerce insanın ölümüne, yüz binlerce insanın sakat kalmasına, yüz binlerce insanın evlerini terk etmesine ve ulusal ekonominin milyarlarca dolar kaybetmesine neden olan PKK terörü ile de yıllardır mücadele yürütmektedir. Terörde öldürülen sivil vatandaşlar ve askerlerle birlikte Başarı Mumlu, Muammer Aksoy, Bahriye Üçok, Çetin Emeç, Ahmet Taner Kışlalı ve Mustafa Yücel Özbilgin gibi birçok mütüfekkir, politikacı ve devlet memuru da terör eylemlerinde katl edilmiştir. PKK, etnik kökenli bir hareket değil, bölgede dev bir komünist devlet kurmak arzusunda olan Marxist-Leninist-Stalinist bir gruptur. Öcalan (Öcalan, 2002, s. 201) PKK’nın Leninist yapısında izlediği komünist düşüncüyü şu şekilde ifade etmiştir: “Lenin, 1900’de ne idiyse, ben de 21. yüzyıl sosyalizmini temsil ediyorum, gerçek sosyalizmle, emperyalizmle mücadele ederek yeni sosyalizmi inşa ediyorum. Bizim çevremizde sosyalizmin ve komünizmin şartları hâkimdir. Bu parti (PKK) için de geçerlidir. Bu komünist toplumun kurulacağı güne kadar da geçerli olacaktır”. (Öcalan, 1993, s. 153)

Öcalan'ın yıllar önce verdiği mesajda, komünist grupların temel hedefinin “komünist bir toplum” kurmak olduğu görülür. Komünistler, öncelikle içinde yaşadıkları toplum üzerinde komünizmi hâkim kılmaya çalışıyorlar. Daha sonracinayetler işleyerek yollarına devam etmek istiyorlar. Asıl amaçları ise, tüm dünyaya yayılmaktır. Avrupa Birliği (AB), Birleşmiş Milletler (BM), Kuzey Atlantik Paktı (North Atlantic Treaty Organization-NATO) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Türkiye, Suriye, Irak, İran ve birçok başka ülke PKK'yı terör örgütü olarak kabul ediyorlar. Amacı, Türkiye'nin doğu ve güneydoğusunu, Irak'ın kuzeyi, Suriye'nin kuzeydoğusunu ve İran'ın kuzeybatısını kapsayan bir komünist devlet kurmaktır. (Eroğlu, 2015) Bu yüzden, bu toprakların Türkiye sınırının altında olan kısmına sahip olmak için teröre başvuruyorlar. Polis kuvvetlerine saldırıyor ve sokakta gezen polisle askeri arkadan vurarak katl ediyorlar. Öğretmenleri kaçırıyor ve sivil halkı bombalıyorlar. Köylere baskın yaparak kadınları, çocukları ve yaşlıları, ayırım yapmadan şehit ediyorlar. Yaklaşık 30 yıllık terör faaliyetleri sonucunda 7918 devlet memuru öldürülmüş, 5557 sivil vatandaş hayatını kaybetmiştir; 14 yılda 386 bin insan ise köylerinden göç etmek zorunda kalmıştır. (Eroğlu, 2015)

1970'lerde İngiltere'de ise Neo-Naziler olarak adlandırılan dazlaklar hareketi başladı. Bu hareketin özelliği, göçmenlere ve yabancılara karşı saldırgan olmalarıdır. 1990 yıllarında dazlakların çoğunluğu ırkçılığı benimsemiş ve Nazi taraftarları olarak ırkçı faşist faaliyetlerine başlamıştır. Bu faaliyetleri gerçekleştiren örgütlerden biri, Almanya'da faaliyet gösteren Nasyonal Sosyalist Yeraltı Örgütü'dür. 2001-2006 yılları arasındaki eylemlerinde 8 Türk ve 1 Yunan olan 9 Alman vatandaşı hayatını kaybetti. (Eroğlu, 2015) Rusya'da dazlaklar da kanlı terör eylemleri ve işledikleri suçlarla zaman zaman haber konusu oluyor. Neo-Nazi hareketi gittikçe güçleniyor ve yayılıyor. Bugün 33 ülkede ve 6 kıtada aktif durumdadır. (Eroğlu, 2015) Aslında bu durum, Avrupa'da her geçen gün büyüyen ırkçılığın bir yansıması olarak düşünülmelidir.

Terörden bahsederken akla gelen en büyük terör olaylarından biri de 11 Eylül terör eylemidir. 11 Eylül 2001'de “El-Kaide” terör örgütü tarafından ABD'nin iki büyük şehrine terör saldırısı hazırlandı. Kaçırılan bir yolcu uçağı New York'ta bulunan İkiz Kuleler olarak adlandırılan Dünya Ticaret Merkezi'nin

kuzey kulesine çarptı. Bina saldırıdan 102 dakika sonra toz bulutu gibi yıkıldı. İkinci uçak ise güney kulesine çarptı. Bu bina da çarpışmadan 56 dakika sonra aynı şekilde yerle bir oldu. Art arda olarak meydana gelen saldırılarda kaçırılan başka bir uçak Washington DC’de Pentagon’a çarptı. Dördüncü uçak ise Washington DC’nin dışına düştü. Saldırıları binlerce insanın hayatını kaybetmesine ve yaralanmasına sebep oldu. Bu olaylardan sonra, bütün dünya “terör” kavramını yeniden müzakere etmeye başladı. Çünkü bu eylemler, dünyanın tek süper gücü olarak kabul edilen bir ülkeye karşı yapılmıştı. Başta Amerika olmak üzere tüm dünyada büyük bir korku ve panik yaşanıyordu. Herkes “terörle nasıl mücadele etmeliyiz?” sorusuna cevap aramaya başlamıştı. Her ülkenin aynı tehlike ile karşılaşabileceği belli olmuştu. İnsanlar evlerinde, sokakta, parkta veya işyerlerinde terörün karanlık yüzü ile karşılaşabileceklerinin farkına varmışlardı ve teröristlerin amacının insanları sokağa çıkmayan, toplumsal ulaşımına binmeyen ve alışveriş etmeyen bir varlığa dönüştürmek, kısacası, bir korku toplumu oluşturmak olduğu anlaşılır. Amerika, saldırının etkisinden çıkan her ülke gibi dünya çapında terörizme karşı mücadeleye başladı. 11 Eylül olayları sonrasında, batı ülkelerinde Müslümanlara karşı nefret daha da artmıştır.

Halk Ordusu, FARC veya FARC-ER kısa adı ile tanınan dünyanın en büyük Marxist-Leninist terör örgütlerinden biri de Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia-FARC)’dır. FARC, 1960’lı yıllarda Kolombiya Komünist Partisi’nin askeri kolu olarak kuruldu. Bugüne kadar FARC ile güvenlik güçleri arasındaki mücadelede onbinlerce insan hayatını kaybetti. FARC’ın bir diğer özelliği de “amaca giden yolda her şeyi normal kabul eden” bir örgüt olmasıdır. Bugüne kadar askeri, sivili, kadını, çocuğu, yaklaşık 7 bin kişiyi fidye olarak kaçırdı. (Eroğlu, 2015) FARC, Kolombiya Devleti ile farklı zamanlarda barış görüşmeleri için masaya oturmuş ve ateşkes anlaşması yapmıştır.

Peru Komünist Partisi, bilinen adıyla Aydınlık Yol ise Peru’da faaliyet gösteren Marxist-Maocu bir terör örgütüdür. Örgüt, mücadelesinin temelini şiddetin oluşturduğunu açıkça ifade etmiştir. Yapılanmanın lideri bir konuşmasında “gelecek silahlarda ve toplarda uyuyor” demiştir. (Eroğlu, 2015) Bu örgüt, yıllarca Peru halkına çok büyük maddi ve manevi zarar vermiştir. Halkın korku

ve dehşet içinde yaşamasına neden olmuştur. Aktif olduğu 1980-1992 yıllarında işlediği suçlar nedeniyle yaklaşık 70.000 kişi hayatını kaybetmişti. (Eroğlu, 2015) Bu nedenle örgüt, son yüzyılın en kanlı terör örgütü olarak kabul edilir.

Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu da Meksika'nın en fakir eyaletlerinden olan Chiapas'ta bulunan silahlı bir örgüttür. Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu adını 1910-1917'li yıllarda Meksika Devrimi'nin önde gelen üyelerinden olan Emiliano Zapata'dan almıştır. Bu örgüt, 1983 yılında kuruldu, fakat 1994 yılında Meksika hükümetinin 12 gün içinde silahlı mücadelesi ile kamuoyu tarafından tanındı. Bu çatışmalara sebep olarak da Meksika'nın ortak olduğu Kuzey Atlantik Serbest Ticaret Anlaşması gösterildi. Zapatista üyeleri, bu anlaşma ile yerli halkın hızla istismar edileceğini düşünüyordu. 12 günlük çatışmalardan sonra silahlarını bırakmadılar, ancak başka bir silahlı olay da gerçekleştirmediler.

Günümüze gelince de terörün her zaman olduğu gibi göz önünde ve faaliyette olduğunu görüyoruz. Birçok ülke terör örgütleri ile mücadele ettiği gibi, ülkemiz de PKK terör örgütü ile mücadele ediyor.

İslam adına terör eylemi yapan radikal gruplar da vardır. Özellikle DAESH, El-Kaide, El-Şebab ve Boko Haram gibi örgütler dünyanın birçok yerinde şiddet ve nefret politikalarını hayata geçirmektedirler. Ticari tesisler ve pazarlar gibi halkın yoğun olduğu yerlerde terör eylemi yapmaktan çekinmezler. Çünkü İslam'a yanlış açıklama getiren, hurafelere dayanan bu bağnaz düşünce tarzı kendisi gibi olmayana yaşama hakkı vermez (Korolev, 2008).

Bu düşünceye sahip olan kuruluşlardan en çok göz önünde olan İD'dir. Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin terör listesinde örgütün adı kaydedildi. Hedefi; Irak, Suriye, Filistin ve Ürdün topraklarını kendine bağlayarak bölgede şeriata dayalı bir devlet kurmaktır. Kendini İslam grubu olarak tanıtır ama İslam'ın sahip olduğu ahlaki değerlerden çok uzaktır. Bölgedeki mezhep çatışmalarını şiddetlendiren DAESH, Şii Müslümanlar'a karşı da terör eylemleri gerçekleştirmektedir. Kontrol altına aldığı bölgelerde kendi kanunlarını uygulamakta, halkı farklı suçlamalarla hapsetmekte, işkence yapmakta veya öldürmektedir. Dava sebepleri ise sigara içmek, zina etmek, gruplaşmanın kanunlarına karşı çıkmak veya düşman birliklerine mensup olmaktır.

Günümüzde en tehlikeli terör gruplarından olan bir diğerkuruluş da Boko Haram'dır. Amacının Nijerya'nın kuzeyinde şeriat kanunları ile yönetilen bir DAEŞ kurmak olduğunu açıklamıştır. Boko Haram'a göre batıya ait her şey yozlaşmış ve Müslümanlar için tehlikelidir. Örgütün adı da "Batı (eğitimi) haramdır" anlamına gelmektedir. Bu yüzden, ders veren öğretmenleri ve öğrencileri hedef olarak görüyorlar. Kiliseleri bombalayan örgüt, polis kuvvetlerine de saldırıyor. 14 Nisan 2014'de yaşı 12 ile 17 arasında 300'e yakın kız öğrenciyi kaçıırarak dünyanın dikkatini üzerlerine çekti.

El-Şebab da aynı düşünceye sahip olan silahlı bir gruptur. Birçok batı devleti ve kurumları tarafından terörist olarak gösterilmektedir. El-Kaide ile bağlantıları olan örgüt "İslam'ın düşmanları"na karşı cihad ettiğini ileri sürmektedir. Federal Geçiş Hükümeti ile Afrika Birliği Somali Görevi'ne karşı mücadele ettiğini belirtmektedir. 2011 yılından itibaren ülkenin güneyinin büyük bölümünü kontrol eden örgütün faaliyetlerine Somali'ye gelen yardım örgütlerinin çalışanlarını korkutmak, kaçırmak ve öldürmek de dâhildir. Bundan sonra, yardım kuruluşları bölgeden çekilmek zorunda kaldılar. Kenya'nın başkenti olan Nairobi'de bir ticaret merkezine yapılan saldırı tüm dünyada yankı uyandırdı. Bu saldırıda 68 kişi hayatını kaybetti, 293 kişi ise yaralandı. (Eroğlu, 2015)

Radikal silahlı diğerkurup da 11 Eylül terör olaylarından sonra adını duyduğumuz, El-Kaide'dir. Soğuk Savaş'tan sonra İsrail'i yok etmek ve Müslüman ülkelerde hilafet düşüncesi altında büyük bir devlet kurma inancını benimsemiştir. El-Kaide, dünyada yaşanan birçok terörden, doğrudan veya direkt sorumlu kabul ediliyor. Örgütün kendi üstlendiği 11 Eylül olayları, dünyanın en büyük terör eylemi olarak tarihe yazıldı. El-Kaide'nin diğersuçlarına bakıldığında, 2003 yılında İstanbul'da iki Sinagog, banka ve İngiltere Başkonsolosluğu'na yönelik bombalı araçlarla yaptığı terör eyleminde 57 kişinin hayatını kaybettiğini, 753 kişinin ise yaralandığını görürüz (Eroğlu, 2015). 2004 yılında İspanya'nın Madrid kentinde yolcu trenine düzenlediği saldırıda 191 kişi hayatını kaybetti ve 2000'den fazla kişi ise yaralandı (The Guardian, 2007). 2005 yılında İngiltere'nin başkenti Londra'da metro istasyonuna ve bir belediye otobüsüne yapılan saldırıda 52 kişi hayatını kaybetti, yaklaşık 700 kişi ise yaralandı. (Rodgers, Qurashi, & Conner, 2015)

2.1.2 Devlet dışı aktörler

Aktör, açıkça belirlenebilen, uluslararası alanda karar verebilme kapasitesine sahip olan, egemen ve bağımsız eylemler gerçekleştirebilen, diğer aktörler üzerinde etki yaratabilen ve belirli bir süre varlığını devam ettirebilen birimlerdir (Çıgankov, 1994). Aktörler, büyüklüğüne göre mikro ve makro olarak ikiye ayrılmaktadır. Mikro düzeyde vatandaşlar, üyeler, liderler, bireyler; makro düzeyde ise devletler, alt gruplar, ulusaşırı örgütler belirtilebilir.

Aktör denince uluslararası ilişkilerde, belli bir rol oynayabileceğini bilen, istenilen otorite, istenilen örgüt, istenilen grup ve hatta istenen şahıs anlaşılır. Örneğin; kararında bir özerklik varsa, uluslararası ilişki üzerine, yani devlet ve hükümet üzerinde belirli bir etkiye sahip olduğu takdirde, sosyal toplum, uluslararası bir aktör olarak rol oynayabilir. Herhangi bir örgüt veya grup, uluslararası aktör rolünü oynayamaz ama herhangi bir şahıs uluslararası aktör rolünü oynayabilir. Böyle olunca, birtakım sorular ortaya çıkıyor. Sosyal toplumlar, ne tür uluslararası aktör olabilir? Uluslararası aktörler arasında hiyerarşi nedir? Başka bir deyişle hangisi daha otoriter, perspektifli?

Teorisyenlerin çoğu devletleri, uluslararası örgütleri ve sistemleri tipik uluslararası aktörler olarak görüyor. Morton Kaplan (Kaplan M. , 1961, s. 6) üç farklı uluslararası aktör gösterir: Ulusal (egemen devlet), uluslararası (bölgesel uluslararası örgütler, örneğin NATO) ve evrensel (örneğin dünya örgütleri, BM). Merle (Merle , 1986, s. 96) tipik bir uluslararası aktör olarak devleti, uluslararası örgütleri ve uluslararası güçleri (çokuluslu şirketler, hem de dünya kamuoyu) belirtiyor.

Gördüğümüz gibi uluslararası ilişkilerde temel aktör devlettir; özellikle de siyasi realizm temsilcileri devleti temel aktör olarak görüyorlar. Geleneğe göre devlet, kendini uluslararası arenada dış politikayla ifade ediyor. Devletlerin amacına ulusal çıkarların sağlanması, toprak bütünlüğünün ve güvenliğinin ve egemenliğinin korunması dâhildir. Ancak, dış politika ve uluslararası ilişkiler kavramları dar bir bağlamda olduğunu hissediyor yani dış politika, ekoloji ve bilim-teknik gelişme, ekonomik ve medya, iletişim ve kültürel değerler konularını üstlenememektedir. Böylece devlet dışı aktörlerin rolü ve yeri artmaktadır.

Devlet dışı aktörler (NSA-Non-State Actors), dünya sahnesine (uluslararası tiyatro) katılan veya bölgesel mülkiyet, insan hakları, sosyal adalet ve küresel ticaret ile ilgili işlerle uğraşmak için uluslararası ilişkilerde hareket eden kurumlardır (San Akca, 2016). Bunlar, bir devletin herhangi bir kurumuna ait olmamakla birlikte, bir değişikliği etkilemek ve bunlara neden olmak için yeterli gücü olan örgütlerdir. Devlet dışı aktörlerin uluslararası ilişkiler kuramına kabulü, gerçekçilik ve uluslararası ilişkilerin kara kutu teorileri varsayımlarıyla çelişiyor; devletler arasındaki etkileşimlerin uluslararası olayların incelenmesindeki ana ilgi ilişkileri olduğunu iddia ediyor. Devlet dışı aktörlerin türleri aşağıda sıralanmıştır. (San Akca, 2016, s. 15)

- Sivil Toplum Kuruluşları: Devletin taraf olmadığı bir sivil toplumda, diplomasiye dayanan uluslararası anlaşmalara dayalı devletlerin dışında faaliyet gösterir.
- Uluslararası sivil toplum kuruluşları: Anlaşmalara dayalı olarak, ulus devletten bağımsız olarak veya çok uluslu yargılama alanında uluslararası düzeyde bulunan örgütlerdir. Uluslararası sivil toplum kuruluşlarının yurtdışındaki misyonlarına katılan iyi niyet elçileri veya insani yardım görevlileri, devlet dışı aktörler olarak düşünülebilir.
- Merkezi olmayan özerk kuruluşlar: Bazen âdemi merkezîyetçi bir özerk şirket olarak etiketlenmiş olup, akıllı sözleşmeler olarak adlandırılan bilgisayar programları olarak kodlanmış kurallarla yönetilen ve devletten tamamen bağımsız olarak var olan kuruluşlardır.
- Çokuluslu şirketler (ÇUŞ): Coca-Cola, Nike, Wal-Mart ya da McDonalds gibi çok sayıda egemen devlette faaliyet gösteren ve halkın görüşünü etkileyebilen kâr amacı gütmeyen kuruluş veya kuruluşlardır.
- Uluslararası medya ajansları: Ulus devletin yetkisi dışında risk altındadır.
- Şiddet taşıyan devlet dışı aktörler: İD veya suç örgütleri gibi uyuşturucu kartelleri gibi silahlı gruplardır.

- Dini gruplar: Kuveykirlar (İngilizce “quakers”) ve diğer dini mezhepler uluslararası savunuculuk çabalarında oldukça aktiftirler. Uluslararası Af Örgütü, Greenpeace ve OXFAM gibi devlet dışı aktörlerin bir bölümüne kısmen yardım ettiler. İD, dindar bir gruptur ve şiddet içeren, devlet dışı bir aktördür. İslam adına hareket ettiklerini söylüyorlar (San Akca, 2016)
- Ulusötesi diaspora toplulukları: Orijinal ve güncel bölgelerini etkilemeye çalışan etnik veya ulusal topluluklar.
- Temsil edilmeyen uluslar ve halklar: Yerli halklar ve dördüncü dünya toplumları.
- Devlet veya hükümet tarafından bilinmeyen veya tanınmayan birleşmiş dernekler, gizli toplumlar ve sivil kuruluşlar devlet dışı aktörler olarak düşünülebilir.
- Yurtdışında yaşayan ve devlet dışında çalışan dünya vatandaşları, hareketlerde veya toplumsal nedenlerle yurtdışında faaliyette bulunmaları durumunda, devlet dışı aktörler olarak düşünülebilir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde devlet dışı aktörlerin yaygınlaşması, Cobweb Paradigması’na uluslararası siyasette yol açan faktörlerden biridir (Wagner, 2010, s. 14). Bu paradigma uyarınca, geleneksel Vestfalya ulus devleti, bir iktidar ve egemenlik erozyonu yaşar ve devlet dışı aktörler davanın bir parçası olur. Devlet dışı aktörler, küreselleşmenin kolaylaşmasıyla ulus devlet sınırlarına ve egemenlik iddialarına meydan okudu. Devlet dışı aktörler, her zaman ulusal çıkarlara sempati duymazlar; bunun yerine şirketin menfaatlerine sadıktırlar. Devlet dışı aktörler, toplumsal meselelerin savunuculuğu yoluyla ulus devletin iç konulardaki egemenliğine karşı meydan okurlar (Warkentin, 2001, s. 8).

Silahlı devlet dışı aktörler, devlet kontrolü olmadan çalışırlar ve iç ve sınır ötesi çatışmalara katılırlar. Bu grupların silahlı çatışmalara girmesi, geleneksel çatışma yönetimi ve çözümlemesine karmaşıklık katmaktadır. Bu çatışmalar, sadece devlet dışı aktörler ve devletler arasında değil, aynı zamanda birden fazla devlet dışı aktörler grubu arasında da savaşılmaktadır. Bu tür anlaşmazlıklardaki müdahaleler, uluslararası hukuk ve müdahale veya barışı

koruma amaçlı güç kullanımını düzenleyen normların öncelikle ulus devlet bağlamında yazıldığı göz önüne alındığında, zorlayıcıdır.

Devlet dışı aktörler terimi, özellikle Avrupa Birliği (AB) ile Afrika, Karayipler ve Pasifik (African, Caribbean and Pacific-ACP) ülkeleri arasındaki Cotonou Anlaşması kapsamında, kalkınma işbirliğinde yaygın şekilde kullanılmaktadır. Anlaşma, bu terimi ACP-AB kalkınma işbirliğine katılımı resmi olarak tanıyan çok çeşitli sivil toplum kalkınma aktörlerine atıfta bulunuyor. 6. Maddeye göre, devlet dışı aktörler arasında şunlar bulunmaktadır (San Akca, 2016, s. 12):

- Ulusal niteliklere göre sivil toplumu çeşitliliği ile,
- Ekonomik ve sosyal ortaklar, sendika örgütleri ve
- Özel sektör.

Uygulamada katılım ve topluluk temelli örgütler, kadın grupları, insan hakları dernekleri, sivil toplum örgütleri, dini örgütler, çiftçi kooperatifleri, sendikalar, üniversiteler ve araştırma gibi her türlü aktöre enstitüler, medya ve özel sektör açıktır. Bu tanıma ayrıca örgütler, gayri resmi özel sektör dernekleri gibi gayri resmi gruplar da dâhildir. Bununla birlikte, özel sektör yalnızca kâr amacı gütmeyen faaliyetlerde (örneğin özel sektör dernekleri, ticaret odalarında vb.) yer aldığı sürece dikkate alınmaktadır.

Devlet dışı aktörler, İnsan Hakları Konseyi gibi uluslararası meselelerde fikir oluşumuna yardımcı olabilirler. Resmi uluslararası örgütler, devlet dışı aktörlere, özellikle ulusal bağlamda ortakların uygulanması biçimindeki sivil toplum kuruluşlarına güvenebilirler. Devlet dışı aktörler, iklim değişikliği konusu gibi hem ulusal, hem de uluslararası kalkınma hedeflerine ulaşmada yardımcı olan temel ajanlardır. Devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen eylemler, hileli olmayan veya kötü idam edilen ulusal iklim politikaları, Ulusal İstenilen Katkılar tarafından bırakılan sera gazı salınım boşluğunun doldurulmasına önemli katkıda bulunur (San Akca, 2016, s. 19).

Devlet dışı aktörlerin barışın inşa edilmesindeki önemini gösteren başka bir örnek, kara mayınlarının kullanımına ilişkin uluslararası yasaklamaya Kara Mayınlarını Yasaklama Uluslararası Kampanyası katkısıdır. Kara Mayınlarını Yasaklama Uluslararası Kampanyası, 1992 yılından beri 90'dan fazla ülkede faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının küresel bir ağını oluşturmaktadır.

İlk amacı, dünyada anti-personel mayınları bulunmamasıdır. Küresel işbirliği için çekici tutkulu reklamları Galler Prensesi Leydi Diana'yı ateşli bir savunucu haline getirdi.

Uluslararası ilişkilerin devlet dışı katılımcıları: Devlet dışı katılımcılarının arasına uluslararası hükümetlerarası örgütler, sivil Toplum örgütleri, çokuluslu şirketler ve toplumsal hareketler girmektedir. Fransız uzman Zorqbib (1991) uluslararası kuruluşların 3 temel karakterini veriyor (Çıgankov, 1994):

- Siyasi işbirliğine isteğin tahsis belgeleriyle resmileşmesi,
- Örgütün gelişmesini sağlayan daimi cihazın olması,
- Kararlarda ve yetkilerinde özerkliğin olması.

Belirtenler öncelikle uluslararası hükümetlerarası kuruluşlara aittir. Viyana Kongresi 1815 yılında Napolyon savaşlarının sona erdiğini ve yeni bir dönemin başladığını ilan etti. Kongre'nin sonuç bildirisinde ilk uluslararası hükümetlerarası örgütlerin Rende (Ren nehri), başta gemicilik üzere daimi komisyon oluşturulduğunu da ilan etti. 19. yüzyılın sonlarında dünyada 10'dan fazla örgüt faaliyet gösteriyordu: Uluslararası Telgraf Birliği (1865), Uluslararası Ağırlık ve Ölçü Bürosu (1875), Uluslararası Posta Birliği (1878), Sanayi Mülkiyetinin Korunması Birliği (1883), Uluslararası Suç Polisi Teşkilatı (Interpol) (1923), Uluslararası Tarım Enstitüsü vs.

Uluslararası hükümetlerarası örgütlerin siyasi karakteri I. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşuyor (Milletler Cemiyeti, Uluslararası Çalışma Örgütü); özellikle de II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1945'te San Francisco'da Birleşmiş Milletler'in kurulduğu zaman barışın, ortak güvenlik ve işbirliğine hizmet edeceği ilan ediliyor. Buna paralel olarak, onun uzmanlaşmış birimleri ve enstitüler oluşuyor; bu da çeşitli alanlarda daha sıkı işbirliğinin gelişmesine hizmet ediyor.

1945 yılından itibaren uluslararası hükümetlerarası örgütlerin sayısı iki kat artıyor. Bugün 400'den fazla uluslararası kuruluş faaliyet göstermektedir. Örgütlerin faaliyet göstermesi, düzenli olarak konferansların çağrılmasını, alınmış kararların hayata geçirilmesi ve sürekli araçların oluşturulmasını gerektiriyor. Eğer önceleri bu dairede çalışanların sayısı az olduysa, elbette dönemin taleplerine uygun olarak bugün daha fazladır. Elbette hem uluslararası

hükümetlerarası örgütler, hem de onlarda çalışanların sayısının artması çeşitli alanlarda işbirliğinin genişlemesi ve karşılıklı asılılığın artması ile ilgilidir. Ulusüstü kurumların kararları üye devletleri eğer tam tatmin etmese dahi işleyiş mutlaka olmalıdır. Böyle kararlar bu gün hala Avrupa Birliği çerçevesinde veriliyor.

Uluslararası örgüt, uluslararası anlaşma temelinde kurulmuş, sürekli faaliyet gösteren organları olan, uluslararası hukuki katılımcılığı olan ve belli bir amacı yerine getirmek için uluslararası hukuka uygun olarak tesis edilmiş egemen devletler birliğidir. Uluslararası kuruluşlar; düzenleme, denetim, iç ve dış hızlı işlevler gerçekleştirirler. Her örgütün içeriği her şeyden önce onun çalışmalarında ve fonksiyonlarının gerçekleştirilmesinde ortaya çıkıyor. Uluslararası kuruluşların bir dizi farklı özellikleri vardır (Wagner, 2010, s. 25):

- Egemen devletlerin katılımı,
- BTN anlaşma temeli,
- Amaçların özgünlüğü,
- Sürekli faaliyet gösteren organlarının olması,
- Uluslararası hukuki subyektlik kalitesinin olması,
- Uluslararası hukuka uygun olması.

Uzmanlar, uluslararası hükümetlerarası örgütlerin çeşitli tanımını veriyorlar. Daha başarılı sınıflandırma şöyledir (Çığankov, 1994a):

- Örgütün hukuki doğasına göre (üyelik ilkeleri),
- Örgütün faaliyet çapına göre (coğrafi ilke),
- Örgütün faaliyet konusuna göre (fonksiyonel ilke).

Bu kriterlere göre, uluslararası örgütlerin aşağıdaki türlerini belirtilebilir:

Uluslararası evrensel örgütler: Amaç ve faaliyet konusu tüm üye devletler için ortak çıkar arz eden örgütler (Birleşmiş Milletler (BM), Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) , Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) vs).

Uluslararası bölgesel, alt bölge örgütler: İstenilen konu ile ilgili bir bölgede yerleşmiş devletlerden organize edilmektedir.

Faaliyet alanına göre örgütler: Siyasi (Birleşmiş Milletler, Türkiye ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı), askeri-siyasi (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO-North Atlantic Treaty Organization), ekonomik (Uluslararası Para Fonu, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü), sosyal (Dünya Sağlık Örgütü, Uluslararası Af Örgütü), kültürel-sosyal (UNESCO-United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) ve bilimsel-teknik (Uluslararası Telekomünikasyon Birliği) ayrılırlar.

Belirtmek gerekir ki, bu bölümlerin her biri nispi niteliktedir. Yani herhangi bir örgüt bu veya başka sınıfa aynen ait olabilir. Günümüzde uluslararası sivil toplum örgütlerinin rolü çok hızla artmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin uluslararası hükümetlerarası kuruluşlardan en temel farkı, uluslararası hükümetlerarası örgüt, uluslararası hukukun katılımcısıdır ama sivil toplum örgütleri ise değildir ama onların faaliyeti herhangi bir imkân dâhilinde devletlerarası sisteme yol bulur ve kamuoyunun sözcüsü olarak devletin ve devletlerarası kuruluşların politikasına etki ediyor.

Uluslararası hükümetlerarası örgütten farklı olarak sivil toplum örgütleri, bir kural olarak toprak kapsamıyor yahut onların üyeleri egemen devletler değildir. Üç yönü var: İçeriğinin ve amacının uluslararası karakteri, örgütün özel karakteri ve faaliyetin gönüllülük karakteri. Uluslararası sivil toplum örgütleri “egemen dışında” aktör, “çokuluslu güç”, “çokuluslu kuruluş” vs. olarak adlandırıyorlar.

Uluslararası işbirliğinde çokuluslu şirketlerin rolü büyüktür. Büyük çokuluslu şirketler, büyük ekonomik kaynaklara sahiptirler ki, bu da onlara sadece küçük devletler, bazı durumlarda orta hatta büyük devletlerle ilişkilerde tercih etmelerine neden olur (Çıgankov, 1994b). Çokuluslu şirketlerin kurulması çok çelişkilidir. Onlar ülkenin çağdaşlaşmasına, gelişmesine, gelenek ve değerlerin yayılmasını, ekonomik özgürlük ve siyasi liberalizme yol açıyor. Aynı zamanda onlar kendileriyle birlikte sosyal etkileşim yapıyorlar. Yani, kurumsal yeniden yapılandırma ile emeğin ve sanayinin verimliliğinin artmasıyla, yeni yönetim biçimleri ile vs. yeni köklü sosyal değişiklikleri gerektiriyor. Bazı durumlarda onların faaliyeti yeni çevresel sorunların oluşması, ulusal geleneklerin yıkılması ve kültürlerin çatışmasına götürür. Ayrıca, çokuluslu şirketler ekonomik

karşılıklı bağımlılık ve ekonomik ilişkilerinde dünyanın gezegensel kültürün oluşmasını hızlandırır. Tüm bunlar birçok durumlarda çokuluslu şirketlerin eleştirilmesine neden oluyor.

Modern dönemde çokuluslu şirketler, çeşitli yerlerde şubeleri olmak üzere sayısı 26 bini geçti (Çığankov, 1994c). Bu demektir ki, dünya ekonomisinin çok büyük kısmı bu şirketlerin elindedir. Bu süreç; Avrupa, Amerika ve Asya'da ekonomik bütünleşmenin hızlanmasına neden oldu ve siyasi içerikli ciddi sonuçları da olmuştur. Öyle ki, çokuluslu şirketler karar ve faaliyetlerinde özerklikleri var, uluslararası ilişkilerde herhangi bir değişiklik yapmaya muktedirler ve devletlerin dış politikasında onlarla hesaplaşıyor, yani etkili uluslararası aktörlerin özelliklerine cevap veriyor.

2.1.3 Dini yapılanmalar

Dinin temel amacı; insanlara manevi değerler kazandırmak, iyi yaşam şekillerini öğretmek ve kutsal kitaplar aracılığıyla bu dini değerleri ulaştırmaktır. Uluslararası ilişkiler ise devletlerin çıkarlarını değerlendirerek, politikaları bu bağlamda oluşturmaktadır. Batı devletlerinin bazıları tarafından dinin mantıksız ve şiddet içeren olması iddası tamamen yanlış olmasının yanı sıra herhangi dini özelliğe sahip olan gruplarda şiddeti yaratan ve alevlendiren sosyal sorunların belirlenmesi önemlidir. Çağdaş dönemde, özellikle stratejik ve ekonomik değeri olan bölgelerin sosyo-kültürel ve dini açıdan farklılıklarına rağmen ulusal sınırlar içinde tutulması, bazen yoğun etnik-dini çatışmalara neden olabilir. Bu açıdan bakıldığında, Hindistan-Pencap (Hindi, Sih ve Müslümanlar arasında), Pakistan-Keşmir (Hindu-Müslümanlar arasında), Güney Tayland (Budist-Müslümanlar arasında), Çin'in Sincan bölgesi-Doğu Türkistan (Çin ve Türkler yani müslümanlar arasında), Kuzey İrlanda (Protestan-Katolik Hıristiyanlar arasında), Nijerya (Müslüman-Hıristiyanlar arasında), Balkanlar (Müslüman Bosnalılar-Hırvatlar-Sırlar arasında) gibi farklı bölgelerde ve farklı dini gruplar arasında çatışmaların yaşanmaktadır. Bu durum, İsrail-Filistin çatışmasında da görülmektedir. Çoğul etnik ve dini yapılara sahip olan toplumlarda, milli kimliğin temel faktörlerinden olan din ve kesişen dini sınırlar çatışmalara yol açmaktalar. Bu çatışmaların her bir tarafında belirli dini gruplar, dini yapılanmalar dayanmaktadır. Dini yapılar denildiği zaman mezhep, tarikat, cemaat, dini hareket gibi gruplar akla gelmektedir. Bu kavramlardan her

birisinin kendine özgü bir terim anlamı olsa da, son olarak bunların her biri dini yapılanmalar olarak kaydedilmektedir. Dini grupların mantığı ve işleyişi diğer sosyal gruplara benzemekte ve her birinin bir lideri, normatik kuralları, mensuplarının beklentileri, kendilerinden olmayanlara ilişkin biçimleri, kendine özgü ilgi ve menfaatleri olmaktadır. Farklı dinler arası çatışmalara neden olduğu gibi dini gruplar aynı din içerisinde mevcut olan farklı mezhepler arasında da çatışma ve savaflara neden olmaktadır. Örneğin, Avrupa’da Protestanlık ve Katoliklik arasındaki fikir ayrılığı bu dinleri benimseyen gruplar arasında büyük çapta savaflara neden olmuştur. İslam dini içerisindeki ciddi çatışmalar ise, M. S. 656’da Hz. Osman’ın şehit edilmesi, ardından Hz. Muaviye’nin halife oluşuna kadar olan ve İslam toplumu tarafından “fitne dönemi” adı verilen dönemde yaşanmıştır (Aydınalp, 2010, s. 198)

Tarihte farklı dinler arasında çıkan çatışmaların, diyalogdan çok savaflara neden olduğu bilinmektedir. Çünkü her din, mutlak gerçeğin kendi dini sisteminde olduğunu iddia ederek bu konuyu incelemektedir. Ortaçağ’da dinsel çoğulculuk, mutlak gerçeğin farklı şekillerde uygulanabileceği anlamına gelmez ve her dinin kendi gerçekleri ve kavramları kendi kavramları ve terimleri ile açıkladığı anlamına gelir. Avrupa’da, Ortaçağ’ın başlangıcından itibaren farklı Hıristiyan mezhepler arasındaki kanlı çatışmalar oldu. Dini yasalar ve yorumlar diktatörlüğü altında, insanlar bağımsız ve rasyonel kararlar veremedi. İslam dünyasının ve Hıristiyan dünyasının karşılaştığı Haçlı Seferi’ne de işaret edebiliriz. Bütün bu savaflar, dini isim, arzuların gücü ve arazinin işgali, dini elbiseler ve “İlahi Devlet” kavramına atıfta bulunularak gerçekleştirildi. İslam mezhepleri ile hem Türk imparatorlukları, hem de Hilafet’teki mezhepler arasında kanlı savaflar da vardı. Tüm bunlar, dini gerçeğe ilişkin çeşitli görüşlerin çoğulculuk tarafından kabul edilmemesi gerçeğine bağlıydı. Tüm bu düşünceler temelinde, tarih üzerine baktığımızda din, güç ve iktidar için farklı izleyicilerin elinde bir araç haline geldiği görülmektedir (Harrison, 2015, s. 14).

Hıristiyan mezhepler, sadece ait oldukları mezhebin tüm inançlarını kabul etmekle kalmaz, aynı zamanda bazı farklılıkları vardır. Bu tarikatların Ortodoks olanları Ortaçağ Avrupası’nda teşekkül eden tarikatlardan farklı olarak, daha çok manastır örgütlenmesi şeklinde mevcut olmuştur. Gerçek anlamda tarikatlar, 13. yüzyıldan sonra Avrupa’nın kriz dönemlerinde merkezi otoriteye

karşı çıkma sonucu meydana gelen heterodoks (başka türlü düşünen) örgütlenmeler şeklinde ortaya çıkmıştır. Kilise tarafından heret ilan edilen hareketlerin neden olduğu karışıklığın önüne geçmek için 13. yüzyıldan itibaren Katolik öğretisi etrafında şekillenen çeşitli mezheplerin ortaya çıktığı anlaşılıyor. Bunlardan bir tanesi, Castilian Piskoposu Dominic tarafından 1216'da oluşturulan Dominik Mezhebi'dir. Ağustos toplantılarını kabul eden bu mezhebin, manastırın yaşamını sunan bir örgütsel tarzı vardı. Misyonerlik faaliyetinde bir miktar başarı elde eden Dominik dini hâlâ varlığını sürdürüyor. Katolik Fransisken Tarikatı, 1209'da Assisi Francis tarafından kuruldu. Manastırlar çevresinde kurulmuş olan Fransisken Mezhebi, fakirlik ve hayatta kalma yaşıyor. Her iki tarikat Reform'a karşı Katolik geleneğini muhafaza etmek için İqnatyus Loyola tarafından kurulan Cizvit Tarikatı'na da zemin hazırlamıştır. Bu tarikat, 1534 yılında Paris'te Loyolalı İqnas (Ignace de Loyola) tarafından kurulmuş, Roma Katolikliğine bağlı ve "İsa'nın dostları" adı ile tanınan bir Hıristiyan tarikatıdır. 1540'da kilise Papa II. Paul tarafından onaylandı. Bu mezhebin üyeleri, sağlamlıkları, askeri karakterleri ve entelektüel seviyeleri ile diğerlerinden farklıdır. Loyola Ignacio'nun kuralları bugün hâlâ devam ediyor. Herkes nazik, fakir olmalı ve her yere misyoner olarak gitmeli ve içmelidir. Vizyon sayısı yaklaşık 30-40 bindir (Stark & Bainbridge, 1987, s. 5). Aynı amaçla kurulan diğer bir fırka ise kökü 12. yüzyıla uzanan fakat 1539 yılından sonra ıslah edilen Karmeli Tarikatı'dır. Bunlardan başka, 1533 yılında Kremonalı Doktor Antonio Maria Zaccaria ve arkadaşları tarafından Milan'da misyonerlik amacıyla kurulan ve bugün de varlığını sürdüren Barnabi Tarikatı, Giovanni Bosko'nun 1841 yılında Turin'de kurduğu ve şu varlığını sürdüren Salesialılar, Katolik mezhepleri arasında en büyüklerindedir. Görünüşe göre Protestan ülkelerde 19. ve 20. yüzyıllarda bazı mezhepler oluşmaya başlamıştı. Richard Benson tarafından 1865 yılında kurulan monastik karakterli "Kutsal Evanjelik Con Cemiyeti" (Society of Saint John the Evangelist) bu tip tarikatlar arasında en dikkat çekici olanıdır. Trend, bugün Amerika, Kanada ve Avustralya gibi ülkelerde devam ediyor (Kerley, Matthews , & Blanchard, 2005, s. 443-457).

Çağdaş zamanlarda, din ve devlet ilişkileri farklı ülkelerde bütünleşmiş bir niteliğe sahiptir. Örneğin, Almanya'da Hıristiyan Demokrat Parti gerçeği,

Fransa’da okulların çoğunun Katolik Kilisesi’ne ait olması, İtalya genelinde Vatikan gibi Papalık kurumunun, İran İslam Cumhuriyeti’nin varlığı gibi faktörler ve çok yönlü yaklaşım devlet ilişkilerini analiz ederken önemlidir. Birçok Müslüman ülkesinin kendi anayasasında laik hukuka göre hazırlanmasına rağmen, dini kurumlar ve servis merkezleri, kamu aracı ile kontrol edilir ve düzenlenir. Bunun en büyük örneği, Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı’dır.

Genelde ise din-devlet ilişkilerinde laik sistem tarafından “özgürlük, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü” anlayışı ilkesel, yasal ifade olarak kabul edilir. Bu açıdan, modern bir devlet olarak iddia eden her devlet, bu ilkelere sadık kalmaya çalışmaktadır. Fakat gerçekte, farklı bölgelerdeki bu sadakat düzgün bir şekilde uygulanmamaktadır. Öyle ki, çeşitli dini akımlar ve tarikatler, siyasete etki ederek kendi çıkarlarını hayata geçirmeye çalışıyorlar. Örneğin, son yıllarda Ortadoğu’daki olayları analiz ettiğimizde, birbiriyle rekabet eden dini görüşler buluyoruz. Mısır’da “Müslüman Kardeşler”in iktidara gelmesi, Suriye’de iktidarda olan Arap-Alevi elitinin varlığı, Bahreyn’de çoğunluğu oluşturan Şii halk ile Sünni iktidarın çekişmesi, Irak’taki etnik-mezhebi çeşitliliğin siyasete sıçraması vb. faktörler, modern çağın din-siyasetinin tarihteki gibi “dalgalı” olduğunu gösteriyor. Öte yandan modern çağlarda “ılımlı İslam” ın (modern İslam) kullanılması da bu bağlamda önemlidir. Bu bağlamda, Müslüman askerler, diplomatlar ve şirketlerin canlı bombalar tarafından saldırıya uğramadığı ve bu demokrasinin daha az çalıştığı öngörülüyor (Stark & Bainbridge, 1987, s. 7).

Sonuç olarak, din-devlet ilişkileri, hem batıda, hem de birçok Müslüman ülkede birçok açıdan sorunludur. Bunun nedeni, modern devletin laikliğe dayandığı gerçeğidir.

Günümüzde dini radikalizm dünya çapında endişeye neden olan sorunlardan biridir. İster İslami dini akımlar arasında, gerekse Protestanlık, Hinduizm gibi gayri İslami akımlarda radikallaşma eğilimleri 20. yüzyılın sonlarından itibaren hayli artmıştır.

Radikalizm, belli bir hedefe ulaşmak için başkalarının haklarına saygı göstermeyen; başkalarının haklarını çiğnemek pahasına amaca ulaşma çalışmalarına deniyor (Stark & Bainbridge, 1987, s. 9).

Dini köktencilik de bu anlamda, kendisinden olmayan dini gruplara karşı barışmaz tutum benimseyen, başkalarına karşı fiziksel ya da manevi güç uygulayan veya radikalizmin en şiddetli türünü oluşturan terörist grupların faaliyetleri kapsıyor. Batıda radikal dini gruplar, “yeni dini hareketler” kategorisi arasında tartışılıyor. Din sosyolojisi alanında bu konuda geniş bir literatür yaratmıştır. Yeni dini hareketler, geleneksel dinlerin dışında gelişen veya sonradan ayrılan cereyanlar için kullanılan terimdir. Tehlikeli dinler arasına dâhil edilen bu dini hareketler, yeni üyeler kazanmak için beyin yıkama gibi ahlak dışı yöntemlere başvurmaları, dini grubun yapısı yönünden ise karizmatik liderlik ve toplumdan izole etme gibi özelliklere göre eleştirilere maruz kalmıştır.

İslam dininde radikalizm eğilimlerinin nedenlerini ise köktencilik ve ekonomik-siyasi sıkıntılar nedeni ile ilişkilendiriliyor. İslami köktencilik, çeşitli şekillerde anlatılmaktadır. Öncelikle köktencilik kutsal kitabın literal (sözlük anlamı) yorumunu savunmaktır (Stark & Bainbridge, 1987, s. 11). Literal açıklamaların yarattığı sorun, böyle bir yaklaşımın dini metinler ile çağdaş bilimsel teorileri, bazı durumlarda ise mevcut hukuki ve etik değerler ile çelişki oluşturmasıdır. Dinin temel esaslarına dönme veya bunları günümüzde olduğu gibi uygulama düşüncesi islami fundamentalizmin diğer boyutunu oluşturuyor (Kerley, Matthews , & Blanchard, 2005, s. 450).

Ekonomik sıkıntılar, dini radikalizme zemin hazırlayan en önemli etkidir. Dikkat edince radikallerin safına daha çok gençlerin teşvik edildiğini görüyoruz. İktisadi yönden tatmin edilmeyen genç kuşağın radikal ve bölücü düşüncelere meyletmesi yaygın bir fenomendir. Cihad, “Şehit olma” veya “ebedi kurtuluş” a ulaşma gibi bölücü fikirler, bu durumda dünyevi sıkıntıları kısmen kompensasiya etme rolünü oynuyor. Bu nedenle, radikalizmle mücadele ederken sadece dini aydınlanma ile yetinmeyip, gençlerin ve genel olarak toplumun ekonomik fırsatlarını arttırmaya da önem verilmelidir. Bazı radikal akımlar, ülkede herkesi düşman ilan ediyor, İslam ülkesi kuracağını beyan ediyor ve şeriat hükümlerine karşı çıkanları katledeceğini belirtiyor. Bu akımlardan biri de bugün dünyayı kaygılandıran DAESH terör örgütüdür.

3. DAEŞ ÖRGÜTTEN DEVLETE TARİHSEL SÜREÇ VE EYLEMLER

3.1 Zerkavi ve Eylemleri

Filistin kökenli Ürdünlü Ebu Musab el-Zerkavi tarafından 1999 yılında Afganistan'da temelleri atılan DAEŞ, "Tevhid ve Cihad Örgütü" ismiyle Irak'ta kurulmuştur (Gürler & Özdemir, 2014).

Zerkavi'nin desteklediği bu örgüt, Cezayir'de bulunan Silahlı İslami Grup ve Yemen'deki Aden-Abyan İslami Ordusu gibi Sovyet karşıtı cihad organizasyonlarının içindeki eski ve tecrübeli mücahitler tarafından 1990'ların başlarında Arap dünyası üzerinde aynı güdü ile kurulan gruplardan biriydi (Napoleoni, 2014, s. 109).

Diğer gruplar gibi Tevhid ve Cihad Örgütünün de bir hedefi vardı:

'Müslüman aleminin her yanında devrimsel bir cihad hareketini ateşlemek ve Batı destekçisi hükümetleri defetmek. (Wright, 2002).

ABD'nin Irak'a girmesinden sonra BAAS Partisi üyelerinin tamamının devlet kademelerindeki görevlerinden alınması ve güvenlik ve ordu başta olmak üzere tüm stratejik kurumların tasfiye edilmesi, 30-35 bin arasında, ordu ve güvenlik bürokrasisinden ise 300 bin kişinin işsiz kalmasıyla sonuçlandı (Smith & Hirsch, 2014).

Bu kararlardan sonra ülke yönetimi Şii Araplar ile Kürtlerin eline geçmiş; işsiz, sokakta kalan ve neredeyse çoğunluğu Sünni araplardan oluşan Baas üyeleri ve Irak ordusu mensupları ise direniş örgütleri kurarak Anbar, Musul ve Bağdat gibi vilayetlerde ABD güçleri ve Şiilere yönelik silahlı ve bombalı eylemler ile intihar saldırılarına başladılar.

Böylesi bir ortamda işgalden hemen önce kurulan ve Sünnilerden oluşan Zerkavi komutasındaki "Tevhid ve Cihad Örgütü" kısa sürede, kitleleri örgütlemeye ve eylemleri seferber etmeye Sünni direnişinin sembolü haline geldi. Bunun için Zerkavi, öncelikle Afganistan'daki ve uluslararası cihadçı

gruplarla bağlantılarını kullanarak Afganistan, Çeçenistan, Bosna ve Keşmir gibi bölgelerde savaşmış tecrübeli yabancı savaşçıların ülkeye girmesini sağladı (Acun, 2014). O, kendi görüşünü şöyle açıkladı: (Hashim A. , 2014).

“Allah’ın Şeriatı hakim oluncaya kadar Allah için savaşacağız. İlk adım düşmanı kovmak ve İslam Devleti’ni kurmaktır. Daha sonra, Müslüman topraklarını işgal edenlerin üzerine yürüyecek ve Müslüman ulusa o toprakları geri vereceğiz. Siyasi projemiz bu şaşkın düşmanı kovmak. Bu ilk adımdır. Daha sonra amacımız, Allah’ın Şeriatını tüm dünyada kurmaktır. Bütün dünyada İslam adaletini kurarken ve diğer dinlerin haksızlıklarını ve küfrü ezerken sırlarımızı açığa çıkarmayacağız.”

Örgüt, el-Kaide’nin başlangıç sermayesiyle kurulmuştu, CIA’in eski analistlerinden Nada Bakos’a göre, bin Ladin Zerkavi’ye ‘borç’ olarak 200,000 dolar vermişti. (Bakos, 2014).

“Tevhid ve Cihad Örgütü”, diğer Irak direniş gruplarından önemli ölçüde farklıydı. ABD kuvvetlerine karşı yapılan saldırılar ve baskınlara karşı sadece gerilla taktikleri kullanmak yerine, büyük ölçüde intihar bombacılarına güvendi. O, Irak güvenlik güçlerini, Irak’ın Şii ve Kürt siyasi ve dini adamlarını, Şii Müslüman sivilleri, yabancı sivil müteahhitleri ve BM ve insani yardım merkezleri çalışanlarını hedef aldı.

Ebu Musab ez-Zerkavi’nin Irak’ta tüyler ürperten ilk ortaya çıkışı, 7 Ağustos 2003 tarihinde, 11 kişinin ölümüne ve 65 kişinin yaralanmasına neden olan Bağdat’taki Ürdün elçiliğini bombaladıktan sonra oldu (Filkins, 2003).

Bir hafta zaman geçince, Zerkavi yeni bir saldırı yaptı. Birleşmiş Milletler’in Irak’taki Özel Temsilcisi Sergio Vieira de Mello da dahil olmakla en az 22 kişi öldü ve 100’ün üzerinde insan yaralandı ve bu saldırı, Irak’taki 600 BM çalışanının çoğunun çekilmesiyle sonuçlandı (Ghattas, 2007).

Ayrıca Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi (SCIRI) lideri Ayetullah Muhammed Bekir el-Hakim’e yine bomba yüklü araçla suikast düzenlendi. Nefes kentinin dışında bulunan ve Şiiilerin kutsal türbelerinden biri olan İmam Ali Türbesi’ne bomba yüklü araçla yapılan bu saldırı, yaklaşık 100 kişinin ölümüne yol açtı (Joffe, 2003). Ayetullah, Saddam’ın düşüşünden sonra kısa bir

süre içinde İran'dan dönmüştü ve Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi'ni Irak'ta politik bir zafere doğru götürmek için hazırlanıyordu (Joffe, 2003).

Kısa bir süre içerisinde, Zerkavi 3 ayrı merkezi yerle bir etmeyi başardı. Bu 3 ayrı merkez aynı zamanda ABD'nin dayanışma ve demokratik istikrarın sağlanmasında karşılıklı ilişkilerin iyi olduğunu söylediği ülkedeki 3 en zayıf noktaydı. Birincisi, ez-Zerkavi uzun zamandır düşmanlık beslediği Ürdün hükümetiydi ve şimdi Müslüman topraklarının işgalcileriyle işbirliği içerisindeydi. Bu nedenle, Zerkavi'nin yapmış olduğu saldırı, benzer şekilde davranacak olan diğer Arap hükümetlerine bir uyarı niteliğinde idi. İkincisi, elektrik veya temel hizmetlerden büyük oranda mahrum kalmış nüfusa destek getirmeye çalışan uluslararası örgütün temel merkeziydi. Üçüncüsü ise, Şii camisinde öldürülen imamdı ki, bu bir iç savaşı tetikleyici olabilirdi.

Son aylarda nispeten sessiz olan ve ahalisi Şiilerden oluşan Nasiriya şehrinde İtalyan paramiliter polis merkezinin avlusunda bir bombalı araba patladı. Patlama sonucu 17 İtalyan ve 9 Irak'lı öldü. (Burns, 2003) Bu saldırı, Amerikan işgalinin Nisan ayında başlamasından bu yana Amerikan olmayan koalisyon güçlerinin uğradığı en büyük ölüm oranına neden oldu. (The Guardian, 2003).

1 Şubat'ta Erbil'de iki siyasi kürt partinin bayram kutlamaları sırasında en az 56 kişinin ölümüne ve 200'den fazla insanın ölümüne neden olan bombalı intihar saldırısı baş verdi. (Gettleman & Wong, 2004)

Irak'taki Şiilere yapılan en acımasız saldırılar, Zerkavi'nin Şubat 2004 tarihli mektubunun yayınlanmasıyla yakında ilgiliydi. O, mektubunda Şiaları, "aşılmaz engel, gizlenen yılan, kurnaz ve kötü niyetli akrep, casus ve delici zehir" olarak tanımlıyordu (Hashim A. , 2014).

Zerkavinin amacı, Şiileri hedefleyerek onları dini, politik ve askeri yoğunlukta oldukları yerlerde vurmak, böylece Sünnileri içlerindeki hincin hayvani dişlerini göstermeleri için kışkırtarak bir iç savaş başlatmaktı ve kendisinin de söylediği gibi, eğer onları bir savaşın ortasına çekmeyi başarırırsak, yaklaşan tehlikenin ve bu Sabiilerin elinden gelecek ölümün farkına varacakları için, aralarındaki gafil Sünnileri uyandırmak mümkün olacaktı (Weiss & Hassan , 2015, s. 28).

Zerkavi, 2 Mart 2004'de Aşura bayramını kutlayan ve en az 85 kişiyi öldüren bir dizi bombalı saldırı düzenledi (BBC NEWS, 2004).

26 Nisan 2004'te Khara al-Amaya petrol terminali yakınlarında patlayıcı yüklü bir bot patladı ve bu patlama sonucu 17 kişi öldü ve 39 kişi ise yaralandı. (CNN, 2004). Basra yakınındaki petrol terminali saldırısını Zerkavi üstlendi (NBC NEWS, 2005).

11 Mayıs 2004'te Amerikalı iletişim cihazları tamiratçısı Nicholas Berg'in kafasının kesilmesi ise büyük olasılıkla Zerkavi tarafından yapıldığı söyleniyordu (Jehl, 2004).

El-Kaide'nin Suudi şubesi tarafından yayınlanan "Cihadın Sesi" dergisinde Abdurrahman bin Salim eş-Şamari'nin, Nicholas Berg cinayetiyle ilgili şöyle övgü dolu mektubu yayınlandı (Weiss & Hassan , 2015, s. 29) :

"Ey katillerin şeyhi Ebu Musab ez-Zerkavi, Allah'ın yardımıyla ve onun izinde yürüdüğün yolda devam et, putperestlere karşı savaşan muvahhidlerle, münafık, isyancı ve işbirlikçilere karşı cihadın askerleriyle birlikte, ona (Suudi krallığın birliklerinden hiçbir askere) acımayın!"

19 Mayıs 2004'te Zerkavi'nin Tevhid ve Cihad Örgütü Irak Yönetim Konseyi başkanı İzzeddin Salim ve en az 28 kişinin ölümüne ve 45 kişinin yaralanmasına sebep olan bir bombalı saldırı düzenledi (Gedye, 2004). Saldırı sonrası örgüt kendi sitesinde paylaştığı yazıda İzzeddin Salim cinayeti ile ilgili şöyle söylüyordu (BBC NEWS, 2004):

"Başka bir aslan, Allah'a ihanet edenlerin ve dinini Amerikalılara ve onların müttefiklerine sattığı çürümüş başı kaldırdı."

Irak'ın kuşatılmış Hıristiyan azınlığının en büyük korkusu, görünüşte koordine edilmiş bir bombalı arabanın, Bağdat'daki kiliselerde ve Musul'un kuzey kentindeki Pazar akşamı ibadet edenleri hedef almasıyla gerçekleşti. Sağlık yetkililerinin verdiği bilgiye göre, saldırı 11 kişinin ölümüne ve 50'den fazla kişinin yaralanmasına yol açmıştı (Howard, 2004).

Aynı gün örgüt, ABD militanlarına malzeme taşıdığından dolayı iki türk tır şoförünün vidyosunu yayınlarak tehditte bulunuyordu (NTV HABER, 2004). Murat Yüce kafasından vurulmadan önce konuşmasında (Howard, 2004):

“Irak’a gelmek isteyen herhangi bir türk için tavsiyem var. İşgalci ABD’ye yardım etmek için silah bulundurmak zorunda değilsiniz... Türk şirketleri Irak’tan çekilmeli.” bunları söyledi.

Polis ve sağlık yetkililerinin verdiği bilgiye göre polis teşkilatı karşısında topçu mermileriyle dolu olan bir intihar bombasının patlaması 47 kişinin ölümüne ve 114 kişinin yaralanmasına neden oldu (Wong, 2004).

ABD’nin Irak’ta en çok aranan adamı olan Zerkavi liderliğindeki militan grup, saldırıyı üstleniyordu. Tevhid ve Cihad Örgütünün Bağdat’taki 14 Eylül bombalaması hakkında yaptığı açıklamada, “Allah’ın lütfuyla, şehitlik tugaylarından bir aslan, polis memurlarından oluşan merkezin vurulmasında başarılı oldu” diye bildiri duyurdular (The Guardian, 2004).

Tanıklar ve polis memurlarının söylediğine göre aynı gün öğleden sonra, Bağdat şehir merkezinde sivil müteahhitler taşıyan bir spor hizmet aracı konvoyunun yanında başka bir araba bombası da patlatıldı (Wong, 2004).

14 Eylül 2004’te Zerkavi, Irak’ın Şii nüfusu hakkında “topyekün savaş” ilan eden bir ses bandı yaydı ve bir yıldan fazla bir süre önce uygulamaya koyduğu bir stratejiyi açıkladı. Ona göre, baskınlar 2004 tarihli mektubunda dile getirilen şüphesini doğrulamış olmalıydı. Çünkü Şiiler stratejik girişimi ele geçirmiş ve Irak’taki güvenlik durumuna hakim konuma gelmişdiler. Bu, grubun görev süresinin, genel olarak ‘top yekün savaş’da Şiileri hedef alan, ABD işgaline doğrudan yardımda bulunan Şiilere saldırmasını neden genişlettiğini açıklamaya yardımcı oluyordu. (Hunt, 2005)

Zerkavi’nin stratejisi, 2004 yılında yayınlanan halifelik kuruluşuna dair bir rehber olarak online yayınlanan “The Management of Savegery” (Vahşetin İdaresi) başlıklı metne dayanıyordu (Lafon, 2004).

Metnin yazarı Ebubekr Naci, ‘vahşet’i, bir siyasi rejimin çökmesinden sonra ve hukukun hükmünü devam ettirmesi için hiçbir kurumsal siyasi veya idari güç şekli onun yerini alamadığı durumu olarak nitelendiriyordu (Lafon, 2004).

Naci, “eziyetin ve tükenmişliğin gücü” adını verdiği metotla düşman devletlerin zayıflatılması için bir savaş alanı kurguluyordu. Ona göre eziyetin ve tüketmenin gücünün dört hedefi vardır:

- Düşmanla ya da bu rejimlerle işbirliği yaparak onları bıktırmak (yormak).
- Genç cihadçıları küçük çaplı ve sıkça düzenlenen operasyonlarla kendine çekmek
- Hedef bölgeleri “mürted” rejimin kontrolünden tamamen kurtarmak
- Talim ve operasyon pratiği ile grupların geliştirilmesi (Lafon, 2004)
- Gerçek yönetim ise, aşağıdaki 12 temel ihtiyacın karşılanmasını içermektedir:
- Yerel nüfusun, İslami otoritenin dışındaki bir yerden gelebilecek şiddete karşı korunması için iç güvenliğin oluşturulması;
- Gıda ve sağlık hizmetlerinin sunulması;
- Sınırların yabancı işgalinden korunması;
- Yönetim altındakiler için şer’i kanunlarla yargılama sisteminin kurulması;
- Savaşma kabiliyetinde olan gençlik hareketinin yaratılması;
- İlmin tedrisi;
- İstihbarat biriminin kurulması; (Naji A. , 2006)
- Finansal yollarla yerel nüfusun güvenini ve desteğini kazanmak;
- Münafıkların engellenmesi;
- Düşmanı korku ve uzlaşma isteği altında tutmalı;
- Diğer gruplarla koalisyon kurulmalı;
- Yönetim gruplarının geliştirilmesi

20 Eylül ise siyah bir maske takmış silahlı bir adam Armstrong’un kaçırıldığını ve geri iade edilmesi için Ebu Garib ve Umm Gasr hapisanelerinden kadın esirlerin serbest bırakılmasını talep ediyordu ve antlaşma için 48 saat süre tanıyordu. Günler sonra yayınlanan ikinci video da, Eugene Armstrong öldürüldüğü video yayıldı (Wilson & Taylor, 2004).

Savaşların şiddetlenmesi üzerine Zerkavi direnişi daha da büyütebilmek için para ve insan gücüne ihtiyaç duydu. O, el-Kaide’den yararlanabilmek ve bu ihtiyaçlarını karşılayabilmek için örgüte biatını (bağlılığını) açıkladı ve örgütün ismini “Irak el-Kaidesi” olarak değiştirdi. Bunun üzerine Usama bin Ladin 27 Aralık 2004’te yayınladığı vaazında, Zerkavi’nin bu adımını memnuniyetle

karşılığını ve Iraklı mücahitlere Zerkavi'ye biat ederek onun örgütüne girmelerine söylemişti (Gürler & Özdemir, 2014).

Irak el-Kaide'si olarak anılan grup, ABD ile işgal güçlerine karşı büyük başarılar elde etti. Anbar vilayeti başta olmakla birçok Sünni bölge koalisyon güçlerinden geri alındı. Örgüt, sahada bulunan diğer Sünni direniş gruplarının aksine kullandığı savaş taktikleri ve intizamlı yapısıyla kısa sürede ülkedeki en büyük silahlı yapıya dönüştü (Acun, 2014).

Irak el-Kaide'si, bölgede güçlendikçe daha önceden Afganistan'a giden cihadçılar, bu defa akın akın Irak'a gelmeye başladılar. Böylelikle, el-Kaide'nin küresel ağının merkezi Afganistan'dan Irak'a kaymış oldu (Ebrari, 2015).

28 Şubat 2005'te, Bağdat'ın güneyindeki Hilla kentinde, Irak Güvenlik Kuvvetleri'ne iş başvurusunda bulunmak için bekleyen genç erkekleri hedef alan bombalı saldırı oldu. Saldırı neticesinde ise 115 kişi öldü ve 132 kişi ise yaralandı (Sturcke, 2005).

9 Temmuz 2005'te ise Ebu Eymen ez-Zevahiri Zerkavi'ye mektub yazarak kendi planını beyan ediyordu:

- Amerikalıları Irak'tan kovun.
- Bir emirlik kurarak hilafet seviyesine varanadek büyütün. Amerikalıların gitmesinden sonra yaranmış olan boşluğu doldurmak ve Müslüman olmayan güçlerin bu fırsatı kullanmasını engellemek için Irak'taki bölgeleri genişletin.
- Cihadı diğer laik ülkelere de yayın.
- İsrail'le savaşın, çünkü onlar yeni İslami hareketleri önlemek için kurulmuştur. (Usma.edu, 2013)
- 5 Kasım 2005'de, intihar bombacıları, üç Amman otelini, Radison SAS, Grand Hyatt ve Days Inn, on dakika arayla bombaladılar. Patlamalarda 57 kişi öldü ve 110 kişi ise yaralandı (Fattah & Slackman, 2005).

2006 yılına kadar faaliyetlerini Irak el-Kaidesi adıyla yürüten örgüt, toplumsal tabanını iyice büyötmek için 15 Ocak'ta 7 Sünni direniş grubuyla birleşerek "Mücahitler Şura Konseyi" adında bir grup oluşturdular (Boz, 2014).

Konsey şu örgütlerden oluşuyordu:

- Irak el-Kaide'si
- Ensar et-Tevhid ekibi
- El-Cihad vel-İslam ekibi
- Guraba ekibi
- El-Ahval ekibi
- Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat ekibi
- Et-Taife el-Mansura ekibi (Abedin, 2006)

22 Şubat 2006'da ise, Irak İçişleri Bakanlığı üniforması giymiş 4 terörist, Samarra'daki el-Askeri Camisine bombalı bir saldırı düzenledi. Bu cami Şiiler için en kutsal mekanlardan olup 12 imamdan ikisine ait türbe burada bulunmaktaydı (Knickmeyer & İbrahim, 2006).

El-Askeri Camisi bombalaması, Zerkavi'nin hedeflediği iç savaşı başlatmış oldu.

7 Haziran 2006'da, Amerikan insansız hava aracı, Zerkavi'nin saklanmış olduğu yeri tespit ederek F-16 250 kiloluk lazer güdümlü bombayı, bir saniye sonra da uydu güdümlü mühimmatı bu konuma bıraktı. Amerikan askerleri oraya ulaştığında artık Zerkavi ölmüştü (Gordon & Trainor, 2012, s. 213-214).

Ekim ayında, grubun Irak İslam Devleti olarak yeniden isimlendirilmesinden kısa bir süre sonra, CD, DVD, poster, broşür ve web ile ilgili propoganda ürünleri ve resmi bilgiler üreten al-Furkan Medya Üretim Vakfı'nı kurdu (Wordpress.com, 2013). Neredeyse tüm Irak İslam Devleti ve el-Kaide filmlerini, ses ve vidyo eklenmiş adresleri ve önemli şehitlerin periyodik biyografilerini üretmeye başladı (Roggio , 2007).

2006 yılına kadar örgüt, başkent Bağdat'ın Azamiye, Kazımiye, Ebu Garib gibi bölgelerine kadar alan hakimiyeti kurabilecek düzeye gelmişti. Ancak Ebu Musab ez-Zerkavi'nin hava saldırısında öldürülmesinden sonra örgüt için yeni bir dönüm noktası oldu. (Acun, 2014)

3.2 Irak İslam Devleti'nin Kurulması ve Eylemleri

Zerkavi'nin ölümünden sonra Mücahitler Şura Konseyi Mısırlı Ebu Eyyub el-Masri veya diğer adıyla Ebu Hamza el-Muhacir'i emir tayin ettiler (Kaplan E. , 2006).

El-Masri'nin emir olarak atanması Zerkavi mirasının devamı anlamına geliyordu. Önce Iraklılaştırma programını bir adım öteye götürdü ve sonrasında Ebu Ömer el Bağdadiyi örgütün başına geçirdi. 15 Ekim 2006`da ise Irak İslam Devletini kurduklarını ilan ettiler (Hashim A. , 2014).

Devlet, Sünni Arapların yaşadığı Bağdat, Anbar, Diyala, Kerkük, Selahaddin, Ninova ve Babil'in de bir kısmını içeriyordu (Roggio, 2006).

O, çoğu el-Kaide kökenli olmak üzere Iraklılardan oluşan bakanlar kurulunu hayata geçirdi. Böylece, kuruluş aşamasında ağırlıklı olarak yabancı savaşçılardan oluşan örgüt yönetimi hızla Irak'lı ve Baas kökenli yöneticilerin eline geçti. Yabancı savaşçılara ise daha çok askeri idarecilik ve kadılık görevleri verildi (Ebrari, 2015).

Kurulan emirlikte görev alan isimler şunlardır:

- Ebu Ömer el-Bağdadi (Emir)
- Ebu Abdullah al-Huseyni el-Kureysi el-Bağdadi (Emir yardımcısı)
- Ebu Abdurrahman el-Felahi (Başbakan)
- Ebu Eyyub el-Masri (Savaş Bakanı)
- Ebu Usman et-Temimi (Şeriat kanunları)
- Ebubekr el-Caburi (Halkla İlişkiler)
- Ebu Abdulcabbar el-Cenabi (Milli Güvenlik Bakanı)
- Ebu Muhammad el-Maşadani (Bilgi dairesi)
- Ebu Abdulgadir el-İssavi (Şehit ve mahkumlardan sorumlu bakan)
- Ebu Ahmed el-Cenabi (Petrol bakanı)
- Mustafa el-Araci (Tarım ve balıkçılık bakanı)
- Ebu Abdullah el-Zabadi (Sağlık bakanı)
- Muhammed Halil el-Bedri (Eğitim bakanı) (Doğan, 2015, s. 38)

Irak İslam Devleti'ni ilan edildikten sonra Ebu Ömer el-Bağdadi Sünni bölgelerde hakimiyetini sağlarken, diğer taraftan da ABD ve koalisyon

güçlerine karşı mücadele eden Sünni direniş gruplarından kendisine biat etmesini talep etti. Biat etmeyenler ise şiddet ve zorla karşılaştılar. Bağdadi'nin bu uygulamaları bağımsız direniş grupları tarafından hoş karşılanmadı (Gürler & Özdemir, 2014).

ABD ve koalisyon güçleri ile Şiilere karşı saldırılar arttığında ABD Irak'taki askeri güçlerinin başına Generlar David Patreaus'u getirerek yeni bir savaş stratejisi uygulamaya başlattı (Pomerlau, 2015). ABD, bu strateji çerçevesinde daha fazla askeri birliği Irak'a çekmeyi başardı ve Irak İslam Devleti ile savaşan Sünni aşiretleri ve direniş gruplarını ikna ederek "Sahva Birlikleri"ni oluşturdu (Katzman, 2008) ABD tarafından desteklenen ve maaşları da ABD tarafından sağlanan bu birlikler, Irak İslam Devleti karşısında oldukça başarılı oldular. Çatışmalarda 2400 militan yaşamını itirmiş, 8800 militan ise yakalanarak tutulanmıştı (Kirdar, 2011).

Amerika'nın en önemli müttefiklerinden biri Abdussettar er-Rişavi idi. Kişisel çıkarlar ve yararcı bir anlayışın ortaya çıkardığı bir ittifakla, er-Rişavi düşmanın düşmanı ile işbirliği yapmaya hazır hale geldi (Gordon & Trainor, 2012).

ABD Ramadi'de yeni polis merkezleri oluşturdu. ABD güdümlü ve Irak destekli bu asayiş ekipleri, aşiretler için hem psikolojik bir destek yarattı, hem de isyancılara karşı caydırıcı bir güce dönüştü. Bunun da bir neticesi olarak, kentin kenar mahallelerinde patlayan bomba yüklü araçların sayısı kesin oranda azaldı. Rişavi'nin New York Times'a verdiği açıklamasında, "Yemin ederim ki, eğer iyi silahlarla donanmış olsaydık, iyi araçlarımız ve iyi bir desteğimiz olsaydı, el-Kaide ile Afganistan'a kadar savaşabilirdik" diyordu (Wong, 2007).

Anbar Uyanışı'nın lideri olan Rişavi, Buş'un Irak seferinde onunla görüştüktan birkaç gün sonra cihadçılar tarafından öldürüldü (Rubin & Bowley, 2007).

2008'e gelindiğinde, Irak İslam Devleti, kendisini "olağanüstü kriz" durumunda olarak nitelendiriyordu. Irak'taki el-Kaide'nin devam eden kampanyası bağlamında ciddi bir gerileme yaşadı. 2006'nın sonundan beri koalisyon güçleri ile birlikte çalışan Sünni aşiret milisleri Irak'taki el-Kaide'nin saflarını kırdı ve örgüt Batı Irak'taki eski tapınaklarından büyük ölçüde kovuldu (Phillips, 2009). Bölgeyi yönetmeye yönelik şiddetli girişimleri, Sünni Arap Irak'lılardan ve

diğer isyancı gruplardan gelen bir tepkiyi ve grubun bir dizi faktöre atfedilebilecek geçici bir düşüğe yol açmasına neden oldu (Kahl & Odom, 2008).

3 Ocak 2009'da, Yusufiyah'da, Bağdat'tan 25 mil uzaklığında bir bombalı intihar saldırısında 23 kişi öldü; Christian Science Monitor, Irak'taki el-Kaide'nin sorumlu olduğunu belirtiyordu (Tom, 2009).

Bağdat'ın 25 mil güney-batısındaki bu toprak yolların ve kerpiç binaların 3 Ocak saldırısı, aylar içinde en kötü bombalı intihar saldırısıydı ve Irak'ta El Kaide'nin çarpıcı bir mesafe içinde kaldığını hatırlatıyordu.

Ocak 2009'da yapılan Irak eyalet seçimlerinden sonra Irak'taki el-Kaide, diğer Sünni aşırılık yanlısı gruplara bir zeytin dalı sundu ve hatta Amerikalılarla çalışmış olanlara “bir bağışlama elini” uzattı. Bazı Sünni gruplar bu davete olumlu yanıt verdiler ve Irak el-Kaidesi ile birleştiler (Londono, 2014).

2009 yılının Nisan ayının başlarında, Irak el-Kaide'si, ABD askerlerine ve Irak'ın Şii liderliğindeki hükümetine yönelik saldırıları hızlandıracakları konusunda uyarı verdiler. Kısa bir süre sonra saldırılar yapmaya başladılar. Saldırlardan biri Diyala ilindeki bir restoranda 53 İranlı hacı ve iki Iraklıyı öldürdü. Öte yandan baskın Şii semti Bağdat'ta 28 Irak'lı öldürüldü (Londono & Alwan , 2009).

7-22 Nisan tarihleri arasında 10 bombalı saldırı 79 kişiyi öldürdü. Irak'taki iki saldırıda Perşembe günü en az 79 kişinin ölümüne yol açan intihar bombacıları, ABD güçleri çekilmeye başladıkça Sünni aşırılık yanlılarının yeni bir şiddet kampanyası için mücadele ettiğine dair korkuları yeniden canlandırdı.

Bağdat'ta ve yakın Diyala ilindeki bombalamaların koordine edildiğine dair hemen hiçbir işaret yoktu. Ancak, onlar, militan grupların, ülkenin 2006-2007 mezhepsel şiddetinin en karanlık günlerinde yaptıkları gibi, kitlesel zayıflara neden olan saldırıları sahneleyebileceklerini açıkça gösteriyorlardı.

Her iki saldırı da, intihar yelekleri kullanan bombacılar tarafından gerçekleştirildi ve her ikisi de Şii Müslüman sivillere yönelikti. 31 kişinin ölümüne ve 51 kişinin yaralanmasına neden olan Bağdat patlaması, Irak polisi tarafından çoğunlukla Şii Karada'daki Şii mahallesinde dağıtılan gıda parsellerine sığınan yerinden edilmiş insanları hedef aldı.

48'ini öldüren ve 77'sini yaralayan ikinci saldırı ise, Irak'taki kutsal Şii bölgelerini ziyaret etmek üzere uzaktaki Mukteşi kasabasında bir restoranda toplanan İran hacılarını hedef aldı. Polis, ölümlerin 46'sının İranlı ve diğer ikisinin de Irak'lı olduğunu söyledi (Sly & Redha, 2009).

23 Nisan'da 2009'da ise, 79 kişinin ölümüne neden olan iki intihar saldırısı, ' Irak'taki el-Kaide'sine bağlı' gruplara atfedilen kanıtlar içermiyordu. Ek intihar bombalı saldırıları, Irak'ta meydana gelen bombalı saldırıda öldürülen Iraklıların sayısını bu ay 350'ye çıkardı (Arraf, 2009).

Musul ve Diyala Eyaletindeki Irak güvenlik yetkilileri, Amerikan kuvvetlerinin Irak şehirlerini terk etmeleri için 30 Haziran sonrasına kadar ABD askerlerinin yardımına ihtiyaç duyduklarını belirttiler. Ancak Başbakan Nuri el-Maliki'nin yakın tarihte ABD güçlerinin bu şehirlerde kalmalarını istemeyeceği yönündeki açıklamaları, gelecek yılki seçimler öncesinde yurt içinde popüler olmasına rağmen askeri planlamacıların bu işe karışmasını sağladı.

20 Haziran 2009'da bir caminin yakınındaki Taza bombalamalarında 67 Şii öldürüldü; Cumartesi günü yapılan saldırı, bir yıldan uzun süredir en ölümcül olanıydı (Myers, 2009). Nuri el-Maliki, direnişçilerin daha fazla saldırı başlatmak için ABD'nin geri çekilmesinden faydalanabileceği yönündeki uyarıları yineleyen etnik Türkmen topluluğunun liderlerine verdiği demeçte, “Burada veya orada bir güvenlik ihlali olursa, umudunuzu kaybetmeyin” diyerek çağrıda bulundu.

Bağdat ayrıca, sürekli bir bombalama ve ateşkes akışı görmeye devam etti ve Kerkük, Araplar ve Kürtler arasındaki daha geniş bir çatışma için potansiyel bir parlama noktası olarak görülüyordu (Myers, 2009).

2009'da diğer bir saldırı ise, 19 Ağustos'da Bağdat'ta baş verdi; Irak Maliye ve Dışişleri Bakanlıkları'nı, bir otel ve ticaret bölgesini hedef alarak 101 kişiyi öldürdü ve 563 kişinin yaralanmasını sebep oldu (Londono, 2009).

17 Eylül'de Bağdat ve Washington arasında imzalanan Kuvvetler Statüsü Anlaşmasına paralel olarak Bucca Kampı kapatıldı (CNN , 2009). Bu anlaşma ABD'nin elinde tuttuğu mahkumların ya salıverilmesi, ya da Irak gözetimine terk edilmesi ile bütün güvenlik sorumluluğunu Irak hükümetine bırakarak Irak kentlerinden çekilmesini şarta bağlıyordu.

25 Ekim 2009'da Bağdat'ta gerçekleştirilen bombalı saldırıda 147 kişi öldü, 700'den fazla kişi ise yaralandı (Chulov, 2009). Gerçekleştirilen diğer bir saldırı ise 8 Aralık'da oldu. En az 112 kişinin öldüğü ve 197 kişinin ise yaralandığı söylendi (Tran, 2009).

2010'a gelindiğinde, ilk bomba başkent merkezindeki Sheraton ve Filistin otelleri arasında patladı ve iyi bilinen yapılara büyük hasar verdi. Yaklaşık üç dakika sonra, ABD büyükelçiliğinin hemen güneyinde, Dicle nehri kıyısındaki Babil Oteli, çevre engellerini aşan bir araba kullanan bir intihar bombacısı tarafından vuruldu (Chulov, 2010).

Patlamalar, Saddam Huseyin'in BAAS Partisinden kötü ün kazanmış ve "Kimyasal Ali" olarak da bilinen Ali Hassan al-Majidi tarafından yapılmıştı. Bu olaylar, eski BAAS'çıların oylamadan önce hükümeti istikrarsızlaştırmak amacıyla kampanya başlattığına dair yeni korkuları gündeme getiriyordu (Chulov, 2010).

36 kişinin ölümüne ve 71 kişinin yaralanmasına yol açan bu üç bombalı saldırı, Ağustos ayında başlayan ve acımasız bir politik mantığa dönüşen bir kampanyanın son bölümü gibi gözüküyordu (Shadid & Leland, 2010).

4 Nisan 2010'da Bağdat'ın merkezinde yabancı elçilere düzenlenen üç intihar saldırısı 41'e kadar insanın ölümüne ve 200'den fazla insanın ölümüne yol açtı (Muhammed, 2010). Yetkililerin söylediğine göre, kurbanların çoğu, el-Kaide ile savaşmak için ABD kuvvetlerine yardım eden eski direnişçiler olan "Irak'ın oğulları" örgütünün üyeleri idi (Muhammed, 2010).

Bu dönemde örgütün en önemli kayıplarından biri, 18 Nisan 2010 tarihinde Amerikan güçleri tarafından gerçekleştirilen bir operasyonda Ebu Ömer el-Bağdadi ve Ebu Eyyub el-Masri'nin Tikrit yakınlarında öldürülmeleri oldu (Arango, 2010).

Terörle mücadele uzmanı Leys el-Huri'ye göre (Weiss & Hassan , 2015, s. 130). "Ebu Ömer el-Bağdadi ve Ebu Hamza el-Muhacir'in öldürülmeleri Irak İslam Devleti'nin zayıflığının bir yansımasıydı. Masri, Müslümanlara operasyonel tebdir vaazları veriyordu, iletişimlerini nasıl gizli kılacaklarını ve Amerikalılar tarafından yakalanmaktan nasıl korunacaklarını anlatıyordu. Irak el-Kaidesi'nin lideri olarak elindeki güç daha çok halkla ilişkiler alanındaydı. Yandaşlarına,

global cihad imajını nasıl parlatabileceklerini adım adım anlatan bir kılavuz yayımlayabilirdi. Öğrencilerinin, internet sitelerini nasıl çökerteceklerini ve bilimsel ilerlemeleri İslam ideolijisiyle nasıl birleştireceklerini öğrenmelerini istiyordu.’’

Haziran 2010’da düzenlediği basın toplantısında General Odierno, istihdam ve finansman da dahil olmak üzere Irak İslam Devleti’nin en büyük 42 liderinin % 80’inin öldürüldüğünü ya da yakalandığını ve sadece sekizinin büyük kısmının kaldığını bildirdi. Pakistan’daki El-Kaide liderliğinden kesildiklerini söyledi (Shanker, 2010).

Ebubekr el-Bağdadi, 16 Mayıs 2010’da, Irak el-Kaide’sinden geriye kalan yapının lideri olduğunda bir şeyler gerçek anlamda değişmeye başladı (Shadid, 2010).

1971’de Samara kenti yakınlarında doğan Bağdadi, Bağdat’ın Azamiye banliyösündeki İslam Bilimleri Üniversitesinden bu alanda hem master, hem de doktora derecesi alarak İslamiyet çalışmaları uzmanı olmuştu. Bu, Bağdadi’ye destekçileri arasında daha yüksek bir övgü, değer ve meşrutiyet kazanmasına yardımcı olmuştu. Bağdat’ın batı bölgesinde, Sünni ve Şii sakinlerin neredeyse adil bir dağılıma sahip olduğu Tobçi’de bir camide, gösterişsiz bir mekanda yaşadığı söyleniyordu (Sherlock, 2014).

Filistinli gazeteci, Vail İslam’ın iddialarına göre, Bağdadi üniversiteye kaydolduğunda ya Müslüman Kardeşler, ya da ona bağlı bir örgütün üyesiydi ve Müslüman Kardeşler liderlerinden Muhammed Hardan’la yakındı (Weiss & Hassan , 2015, s. 81).

ABD’nin Irak’ı işgalinden sonra, Bağdadi, bazı ortaklarıyla birlikte, Samarra, Diyala ve Bağdat’ta faaliyet gösteren Sünni grup olan “Camaat Ceyş Ahl el-Sunnetu’l-Camaah”ı kurmuş ve grup içerisinde şeriat komitesinin lideri olmuştu (Zelin, 2015).

Amerikan güçleri, Irak Sünni ayaklanmasına karşı çalkantılı 2004 saldırısı sırasında Felluca yakınlarında bir eve baskın düzenlediğinde 30 militan yakalamış ve onların arasında İbrahim el-Bedri olarak da bilinen Bağdadi de vardı (Arango & Schmitt, 2014).

5 yıl boyunca Bucca Kampı'nda ve savaş alanında olması, diğer militanlar gibi daha da radikalleşmesine neden olmuştu. Hayatını araştıran Hişam el-Haşimi'ye göre, Bağdadi'nin yükselişi Şura Konseyinde 11 üyenin dokuzu tarafından ezici bir çoğunlukla kabul edilmiş ve Hişam onun seçilmesi için üç neden gösteriyordu (Weiss & Hassan , 2015, s. 82):

- Hz. Muhammed'e olan yakınlıkları nedeniyle Ortadoğu'nun en saygın aşiretlerinden olan Kureyş aşiretinden gelmekteydi.
- Irak İslam Devleti Şura Konseyi'nin üyesiydi ve Ebu Ömer el-Bağdadi'ye yakın kişilerdendi.
- Emirlik için diğer uygun adaylar arasındaki en genç olanıydı.

O, Saddam Hüseyin yönetiminde görev yapmış olan eski Irak askeri ve istihbarat görevlilerini atayarak grubun liderliğini yeniledi (Sly, 2015). Hemen hemen hepsi ABD tarafından hapsedilen grup üyeleri, Abu Abdurrahman el-Bilavi, Abu Eymen el-İraki ve Abu Muslim al-Türkmeni de dahil olmak üzere, Bağdadi'nin en üst düzey 25 komutanının üçde birini oluşturdu. Bunlardan biri de Hacı Bekr ismiyle de bilinen Samir el-Hilfavi adındaki eski bir albay grubun operasyonlarını denetlemekten sorumlu genel ordu komutanı oldu) (Hubbard & Schmitt, 2014).

El-Bağdadi'nin liderliğindeki grup başlangıçtaki Irak İslam Devleti ismine geri dönüş yaptı ve Irak'taki Amerikan hedeflerine saldırı düzenlemeyi sürdürmesine rağmen, kendini el-Kaide'den uzaklaştırmaya başladı. O, el-Kaide'nin Irak'lı Sünniler arasında popüler olmadığı farkındaydı. Aynı zamanda el-Bağdadi, Sünni nüfus içinde, şiddeti olduğu kadar politik taktikleri de kullanarak onlara kötü davranan, ayrımcılık yapan ve liderlik koltuğunda Başbakan Nuri el-Maliki'nin oturduğu Şii hükümetin, el-Kaide'den daha az rağbet gördüğünü fark etti (Bradley & Nabhan, 2014).

Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı'na göre, Irak İslam Devleti, 2011 yılında ağırlıklı olarak Irak'ta faaliyet gösterdi ancak aynı zamanda Ürdün'e de bir saldırı gerçekleştirdi ve Ortadoğu, Kuzey Afrika, Güney Asya ve Avrupa çapında bir lojistik ağ kurmayı başardı (State.gov, 2012).

2011'deki yüksek profilli saldırılara örnek olarak, 18 Ocak'da Tikrit'te 49 kişinin ölümüne ve en az 119 kişinin yaralanmasına sebep olan bombalı saldırı verilebilir (Myers, 2011).

Bir sonraki gün ise Kuzey Bağdat'taki Baguba şehrinde baş veren bombalı saldırı ise 15 kişinin ölümüne ve 50'den fazla kişinin ise yaralanmasına sebep oldu. (Al-Bazee, 2011) Diğer bir bombalı saldırı ise, 20 Ocak 2011'de oldu. Irak polis yetkililerine göre, Bağdat'ın 60 mil güneyindeki Kerbela'ya giden yollarda üç bombalı araba en az 52 kişinin ölümüne ve 150 kişinin de yaralanmasına neden oldu (Lelandjan, 2011).

Kerbela'da yapılmış olan bu saldırı Şii Müslümanların "Arbain" diye bilinen törenine ziyarete gelen Şii hacıları hedef almıştı (Chulov, 2011).

Örgütün eylemlerinin iyiden iyiye azaldığı bu dönemde iki önemli gelişme yaşandı. Birincisi, ABD'nin Irak hükümetiyle imzaladığı anlaşma gereğince, Aralık 2011 tarihinde tamamen Irak'tan çekilmesi ve ikincisi ise, Arap Baharıyla birlikte 15 Mart 2011 tarihinde Suriye'de iç savaşın başlamasıdır (Lewis J. , 2013). Bu iki önemli gelişme, örgütün yeniden toparlanarak güçlenmesinde belirleyici oldu.

Batı'daki hükümetler ile medyanın görüş birliğinde olduğu nokta, Irak'taki iç savaşı Bağdat'daki Irak Başbakanı Nuri el-Maliki'nin mezhepçi politikalarının körüklemesi olmuştu. Irak İslam Devleti bu vesileyle kendine yeni bir muharebe alanı buldu (Cockburn, 2014, s. 9).

Son Amerikan askeri de Irak'tan ayrıldıktan birkaç ay sonra, Ebubekr el-Bağdadi askerlerini Suriye'ye gönderdi. Suriye'deki cihadçıların arasına yerleşmiş olan gazeteci Rania Abuzeid'e göre, Ağustos 2011'de Ramazan ayında, sekiz adam ülkenin kuzeydoğusunda bulunan Haseke vilayetinden giriş yaptı. Bu yolculuktaki isimlerden biri de Ebu Muhammed el-Culani idi (Abouzeid, 2014).

Culani kendi liderliğinde "Nusra Cephesi" adlı bir örgütü kurarak çok kısa bir süre içerisinde Irak'tan gelen askeri tecrübe ve örgütlülük deneyimi ile Suriye rejimine karşı savaşan güçlere sunulan uluslararası destek sayesinde hızla büyümeye başladı (Ebrari, 2015).

O, sadece iç savaştaki en korkunç Esad karşıtı direniş gruplarından biri olduğunu ispatlamakla kalmadı, onun yerli topluluklarla angajmanında görece ‘‘itidalli’’ hareketi İslamcı olmayanlar arasında bile ona saygı kazandırdı, onaylanmasını sağladı. Onun lider olduğu Nusra Cephesi ise, Suriye’deki azınlıklara karşı savaş ilan etmedi. Bazı durumlarda, Hıristiyanlara kendisinin yabancı bir tekfir grubu değil, Suriye’nin toplumsal ve dini mozaiği olduğunu göstermek için kiliseleri bile korudu (Weiss & Hassan , 2015).

Leys el-Huri şöyle diyor:

‘‘Zevahiri, Şiiiler, Yezidiler, Hintliler, Hıristiyanlar ve Budistler gibi diğer dini grup veya mezhepleri, onlar ilk önce Sünnileri hedeflemediği sürece, kesinlikle hedeflemiyordu. Tabii Irak’ta Zerkavi ve Masri ile Bağdadi zamanından , el-Kaide’ye karşı negatif bir tepkiye de borçluydu. Zevahiri ayrıca cihadçı grupların, Suriye, Lübnan ve Kuzey Afrika’da, gerçek İslami öğretilerden yoksun kaldığını iddia ettiği insanlara, Müslüman halka ulaşmaya teşvik ediyordu. Burada amaç insanları tevhid kavramı etrafında bir araya getirmektir.’’ (Weiss & Hassan , 2015)

Culani daha sonra, el-Cezire’ye, Nusra’nın kökenini, el-Kaide’nin uzun süredir var olan, Suriye halkını bu tiran rejimden kurtarma tutkusunun geç de olsa, gerçekleşmesi şeklinde tanımlayarak şöyle söylemişti:

‘‘Levant’ın önemini kimse göz ardı edemez. Burası antik ve modern çekişmeler diyarıdır... Suriye’deki ayaklanma başladığında Irak’taki İslam Devleti’nin liderlerinden biri ne yapması gerektiğini sordu. Haydi, buradan başlayalım dedik... Rejim fena halde baskıcıydı ve insanlar silahlanıp ona karşı koyacak durumda değildi. Hatta bizim aldığımız yönü kabul edecek veya rejimle yüzleşmenin yaratacağı sonuçlarla mücadele edebilecek durumda değillerdi. Dolayısıyla, bu ayaklanma bizim için birçok engeli ortadan kaldırarak bu kutsal topraklara girişimizi kolaylaştırdı... Nusra’yı kurmak için izin istedik, ama bu fikir el-Kaide liderliğinin aklında zaten bir süredir vardı.’’ (Weiss & Hassan , 2015)

11 Aralık 2011’de, ABD Maliye Bakanlığı, ‘‘Suriye halkı tarafından geniş anlamda reddedilmiş Irak el-Kaidesi’nden ideoloji devşirerek ve taktiklerini kullanarak, Suriye’deki istikrarsız ortamdan kendi çıkarları için fayda sağlama’’

arayışında olmakla suçladığı Nusra Cephesinin, el-Kaide'nin Suriye kolu olduğunu tasdik etti (Treasury.gov, 2012)

Zevahiri 2012'nin başlarında yayınladığı tebliğde, Türkiye, Irak, Ürdün ve Lübnan'daki her Müslüman ve soylu insana seslenerek, onları sahip oldukları tüm varlık, fikir ve bilgiyle, Suriye'deki kardeşlerini desteklemeye çağırıyordu (Al-Zawahiri, 2012).

Nusra Cephesi'nin Suriye'de hızla büyümesi, yabancı savaşçıların yeni çekim merkezi haline gelmesi, uluslararası sağladığı güçlü finansman desteği, Esad rejiminden ele geçirilen silahlar ve cephanelikler, hem Suriye'de, hem de dünyada büyük bir üne kavuşmasına neden oldu (Sandıklı & Emeklier, 2012).

Bir yıldan uzun süre Amerikan ordusunun, uçuşa yasak bölge ya da ÖSO'ya silah temini gibi yollarla müdahalesini talep eden aktivistler, Amerika'nın düşmanına karşı savaşı en gayretli bir biçimde devam ettiren örgütlerden birini siyah listesine almış olmasından rahatsız oldular. Aralık 2012'de, Suriyeliler ülke genelinde düzenledikleri protestolarından birine bu kez şu sloganla başladılar (Sherlock, 2012):

“Hepimiz Cebhetu'n-Nusra'yız.”

Esad'ın ordusu ve istihbarat teşkilatı, Lübnan'ın Hizbullahı, Irak'lı Şii İslamcı milisler ve onların azametli yöneticileri ve İran Devrim Muhafızları'na göğüs geren ve başlangıçta barışçıl olan Suriyeli protestocular hızla hayal kırıklığına uğramıştı, üzgün ve haklarından mahrum bırakılmış insanlara dönüşmüş ve ardından radikalleşip hiddet dolu savaşçıları olmuştu (Khedery, 2014).

3.3 Irak Şam İslam Devleti'nin (DAEŞ) Kurulması ve Eylemleri

Irak İslam Devleti'nin Rakka'yı zaptı, Nusra'nın tüm Suriye'ye sızması kadar olmasa da, görünüşe göre bir gecede gizlilik içinde meydana geldi. (ALJAZEERA NEWS, 2013)

Ebubekr Bağdadi, 8 Nisan 2013'teki bildirisinde şöyle diyordu (Katz & Raisman, 2013):

“Suriye'deki durum, onurun ayaklar altına alınması ve kan dökülmesi seviyesine geldiğinde ve Suriye halkı yardım çağrısı yaparken herkes onları terk

ettiğinde, onlara yardım etmekten başka bir şey yapamazdık, biz de askerlerimizden biri olan Culani’yi ve evlatlarımızın bazılarını görevlendirdik. Onları Suriye’deki örgütlerimizle buluşması için Irak’tan Suriye’ye gönderdik. Onlar için planlar hazırladık ve politikalar geliştirdik, her ay hazinesiyle onları destekledik. Onlara ayrıca çok deneyimli yerli ve yabancı asker desteği sağladık... Güvenlik gerekçesiyle ve insanların Irak İslam Devleti hakkındaki gerçekleri medyanın çarpıtmaları, yalanları ve baskısından öğrenebilmesi için, bunu ilan etmek istemedik.”

Devamında Bağdadi, Nusra cephesinin Irak İslam Devleti’le birleştiğini ve Irak Şam İslam Devleti (DAEŞ) adını aldığı ilan ediyordu (Katz & Raisman, 2013).

Culani, her ne kadar ‘‘saygın şeyh’’ olarak bahsettiği Bağdadi’ye teşekkürünü bildirirse de, bu birleşme kararını onaylamadı ve açıklamasında, Nusra cephesinin gerçekte, Eymen ez-Zevahiri’ye bağlı olduğunu ilan ederek tüm şüphelere son koydu (Katz & Raisman, 2013).

DAEŞ, zaferin hemen ardından, kabile ve aşiret reisleriyle belirli şartlar altında şehri yönetmek sorumluluğunu üstlenen mahalli ileri gelenlere iktidar devretmek için devir teslim töreni düzenledi. Şehri yönetme şartları şunlardı (Luizard, 2016, s. 15) :

- DAEŞ’e sadakat
- DAEŞ’in siyah sancağı dışında herhangi bir resmi amblemin kullanılması yasağı
- Ahlak kuralları meselesinde mlitanların emirlerine harfiyen uymak zorunluluğu

Ağustos 2012’den itibaren Kofi Annan’ın Suriyelileri barış anlaşmasına götürme görevini devralan Lakhdar Brahimi, aylar süren diplomatik çabalarından sonra, 7 Mayıs 2013’te Bakanlar Kerry ve Lavrov, Suriye’de yer alan ‘‘tüm tarafların’’ bir konfrans için bir araya gelmesi gerektiğini ortaklaşa açıkladılar (RUSSIA TODAY NEWS, 2013).

11 Temmuz 2013’te, Özgür Suriye Ordusu’nun Yüksek Askeri Şura komutanı Kemal Hamami, Lazkiye’deki kontrol noktasında DAEŞ militanları tarafından kafasından vurularak katledildi (Wood, 2013). Benzer bir şekilde, DAEŞ

Ahraru's-Şam komutanı Muhammed Fares'i 'yalnışlıkla' öldürdüğünde her iki taraftan da savaşı önlemek için 'anlayış ve bağışlanma' diledi (Spencer, 2013).

DAEŞ hapishanelerde tutuklu olan eski militanlarını kurtarmak amacıyla "Duvarları yıkmak" kod adıyla operasyon başlattı. Savaş Çalışmaları Enstitüsü'nden (*Institute for the Study of War*) Jessica Lewis McFate, DAEŞ'in başlatmış olduğu bu operasyonu detaylıca araştırarak bu gelişimi dört belirgin faza ayırmıştı (Lewis J. , 2013).

Birincisinde, dört hapishaneye saldırılacaktı. Bu saldırılardan biri 2012 yılının Eylül ayında Tikrit'teki Taşfırat Hapishane saldırısı sonucu yüz mahkum kaçırılmıştı ve kaçırılanların en az yarısının yönetimden sorumlu olmak üzere seçilmiş el-Kaide militanları olduğu düşünülüyordu (Peritz, 2014).

İkincisinde, Irak sınırıyla Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin yarı-özerk bölgesi arasında yer alan sınır bölgesi –Yeşil Hat- üzerindeki bölgeleri hedeflenmişti.

Üçüncüsünde, Irak Güvenlik Kuvvetleri'ni ve Şii sivil bölgeleri hedefleyen saldırılardı.

Dördüncüsünde ise, Şiilerin terörize edilmesiyle iç savaşı başlatmak hedeflenmişti.

22 Temmuz'da DAEŞ'in başlatmış olduğu "Duvarları yıkmak" kod adlı operasyon, Irak'taki Ebu Gureyb ve Taci hapishanelerine baskın düzenlemesiyle 20 hapishane görevlisi öldü ve 500'den fazla mahbus hapishaneden firar etti (BBC NEWS, 2013). Saldırganlar hapishanelere 100 havan topu fırlatmıştı ve tutuklular ise içeride isyan başlatıp gardiyanları meşgul etmek kastıyla koğuşları ateşe verirken, dışarıdan yolu açmak için de intihar bombacılarına başvurmuşlardı (Cockburn, 2014, s. 74).

Bununla birlikte, DAEŞ tepkileri kışkırtmakta kararlıydı. Muhalefetin saygı değer aktivistlerini kaçırdı (United Nations Human Rights, 2014). onların yönetimindeki sivil insanlara korku saldı, daha çok rakip gruplar için geçit hizmeti görece tekelleri kontrol noktaları oluşturdu (al-Abed, 2013).

1 Ağustos 2013'te DAEŞ Rakka'daki Ahfadu'r-Rasul (Peygamberin Torunları) üssüne bomba yüklü araç gönderdi ve 30 kişiyi öldürdü (Williams, 2013) ve iki gün sonra bu müfrezeyi Rakka'dan kovdu. (Williams, 2013).

6 Ağustos'ta ise DAEŞ Menag Hava üssünü ele geçirerek Suriye'deki durumunu daha da güçlendirdi (Paraszczuk & Lucas, 2013).

DAEŞ, 20 Ağustos günü, medyada ve ses içeriğinde uzmanlaşan ‘‘Ajnad’’ Medya Üretim Vakfı ile medya varlığını genişletmeye başladı. (Jihadology.net, 2013). Hükümet güçleri ise, 30 Ağustos 2013'te isyancıların elindeki bölgeleri sarin gazıyla bombalayarak 1400'den fazla sivil insanın katline neden oldu (Warrick, 2013).

Kasım ayında Zevahiri, el-Cezire televizyonunda yaptığı açıklamada DAEŞ hakkında şu beyanda bulundu (Ünsal, 2015):

‘‘Ebu Bekr el-Bağdadi, bizimli istişare yapmadan Irak Şam İslam Devleti’ni (DAEŞ) kurarak büyük hata yaptı. DAEŞ lağvedilmiştir. Irak İslam Devleti olarak devam edecektir. Faaliyet alanı ise Irak topraklarıdır. Bağdadi de bir yıllığına Irak İslam Devleti’nin Emiri olarak atanmıştır. Süre tayini ilan tarihinden itibaren başlamıştır.’’

2 Ocak'ta DAEŞ, bir başka Özgür Suriye Ordusu bölgesi olan Halep'in el-Etarib bölgesine saldırarak bu defa da İslam mücahitlerinin Özgür Suriye Ordusu'yla işbirliğine girmesine neden oldu. (Thealeppoproject.com, 2014) Bunun ardından İslami Cephe bir basın açıklamasıyla DAEŞ'e şu şekilde tepki verdi (Williams, 2013):

‘‘DAEŞ'in el-Etarib kentinden çekilmesinin gerekliliğini vurguluyoruz. Savaşçıların yalnız gerekçelerle öldürülmesine bir son verilmeli, adil olmayan bir şekilde el koyulan silahlar ve üsler gerçek sahiplerine geri verilmelidir. Bununla beraber, diğer ketebelerle aralarında ortaya çıkan uzlaşmazlıkların çözümünde, bağımsız şeri mahkemelerin çıkaracağı kararlara uyarak Allah'ın hükümlerine de uymaları gerekmektedir. DAEŞ'e, el-Etarib'i ve Halep'in çevresini genel olarak asıl bağımsızlığına, özgürlüğüne kavuşturanların bugün savaştıkları insanlar olduğunu da hatırlatırız.’’

Buna cevaben, DAEŞ kartları yeniden düzenledi. Taktike uygun olarak, Atmeh ve ad-Dana gibi Halep'in batısındaki birkaç kasabadan çekildi. Aynı zamanda, el-Bab'dan Azaz-Halep koridoruna yakın bir yerde savaşıma hazırlık olarak takviye gönderdi (Szybala, 2014).

4 Ocak'ta DAESH, isyancıların DAESH pozisyonlarına saldırmaktan ve askerlerini sindirmekten vazgeçemedikleri takdirde, rejimin şehre erişimini sağlayarak önemli cephelerden çekilebileceklerini belirten bir video yayınladı (Al-Quds al-Arabi, 2014).

4 Ocak itibariyle, Özgür Suriye Ordusu'nun, teslim olarak Suriye'yi terk etmesi için DAESH'e tanıdığı 24 saatlik sürenin dolmasını takiben, DAESH, barış talep eden , çaresiz bir bildiriye 3 şart ireli sürüyordu:

- Şehir ve köylerdeki bütün yol kapamaları kaldırılacak;
- Hiçbir DAESH militanı gözaltına alınmayacak, taciz edilmeyecek ve zarar görmeyecek;
- DAESH'li bütün tutuklular ve diğer gruplardan olan tüm yabancı savaşçılar hemen salıverilecekti (Weiss, 2014)

Eğer bu talepler karşılanmazsa, DAESH bir ordu emri yayınlayarak, rejime karşı bulunduğu bütün ileri hatlardan çekilecekti (Weiss, 2014).

Irak'ta ise DAESH, aynı günde Felluce'nin çoğunu ele geçirdi (ALJAZEERA NEWS, 2014).

5 Ocak'ta İslami Cephe, kendilerine eski müttefikine saldırmaktan başka çare bırakılmadığına, savaşmaya zorlandıklarını ve bir yandan kurmuş olduğu birliğin, Esad'a karşı savaşmak için destek vereceğini söyleyen tüm yabancı savaşçılara kapılarını açarken, kendisini devlet diye isimlendiren DAESH'i veya herhangi bir grubu tanımayacağını ilan etti (Weiss, 2014).

El-Etarib yeniden mücahidlerin eline geçti ve DAESH'in siyah bayrağı yerine Özgür Suriye'nin bayrağı asıldı (Weiss, 2014).

6 Ocak'ta ise, Rakka'nın geçici hapisanesine dönüştürülmüş Motorlu Taşıtlar Merkezi binasından DAESH tarafından kaçırılmış türk muhabir Bünyamin Aygün salıverilerek Milli İstihbarat Teşkilatı ekibi tarafından Türkiye'ye getirildi. (Hurriyet.com.tr, 2014)

Bundan sonra DAESH kendi sitelerinde bir slogan yerleştirerek kendisine karşı oluşan bu kalkışmayı bozguna uğratacağını ve Arap Yarımadası'na ulaşacağını söz veriyordu (Barrett, 2014).

Onu da belirtmek gerekir ki, tüm bu karmaşanın içinde, DAEŞ'le savaşan İslami gruplar arasında gerginlik ve bölünmeler de baş gösterdi. DAEŞ'in o zaman Halep'teki komutanı olan Ebu Ömer el-Şişani, Nusra ve Ahraru'ş-Şam adına hareket eden Ebu Halid el-Suri ile ateşkes imzaladı (Bodansky, 2014).

El-Cezire kanalında yayınlanan bildirisinde, el-Kaide lideri Eymen ez-Zevahiri, Bağdadi'nin "kendilerine danışmadan ve izin almadan hatta bilgi bile vermeden Irak ve Levant DAEŞ'inin ilanını yapmakta" hatalı olduğunu söylüyordu. Bu açıklamayla, Zevahiri, DAEŞ'i lağvediyor ve hem DAEŞ'e, hem de Nusra'ya, biri Irak, diğeri de Suriye'de olmak üzere coğrafi olarak sınırlandırıldıkları bölgeye dönmelerini emrediyordu (Documentcloud.org, 2015).

Bu resmi beyanattan sonra Eymen ez-Zevahiri, iki örgüt arasındaki didişmeye son vermeleri için Ebu Halid el-Suri'yi el-Kaide'nin Suriye'deki temsilcisi sıfatıyla arabulucu olarak görevlendirdi. Buna ilave olarak da, eğer Nusra ve DAEŞ'ten biri diğere saldırırsa, Zevahiri Suri'yi şeriat mahkemesi kurarak bu konuda karar vermeye yetkili kıldı (Joscelyn, 2014).

Şubat 2014'te muhtemelen DAEŞ tarafından yapılan bombalı bir saldırıda Ebu Halid el-Suri öldürüldü (sooryoon.net, 2014).

Tıpkı 2003 yılında Zerkavi'nin el-Kaide'nin eleştirilerini görmezden geldiği gibi Bağdadi de Zevahiri'nin emrine şöyle cüretli bir cevap verdi (Crompton, 2014):

"Nabzımız attığı sürece Irak DAEŞ'ten vazgeçmeyiz ve bu devlet üzerinde pazarlığa girmeyiz. DAEŞ'le istişarelerde bulunduk. Bu istişarelerden sonra Allah'ın emri ile Zevahiri'nin emri arasında bir seçim yapmak zorundayım ve ben Allah'ın emrini seçiyorum." (Crompton, 2014).

2 Şubat 2014'te, el-Kaide global anlamda DAEŞ'le olan birlikteliğine son verdi ve bir bildiri yayınladı: "DAEŞ, el-Kaide'nin bir şubesi değildir, onunla hiçbir örgütsel bağımız bulunmuyor, grubumuz onların hiçbir eyleminden sorumlu değildir." (Sly, 2014)

Carter Center tarafından yapılan bir çalışmaya göre, DAEŞ'in Temmuz ve Ağustos aylarında Suriye ve Irak'taki ilerleyişi zamanı, Esat rejimi açık bir tehdit görmedikçe DAEŞ ile karşı karşıya gelmekten kaçındı. DAEŞ'in bu

saldırganlığının öncesinde, Suriye hükümeti hava saldırılarının %90'ını muhalif gruplara yapmıştı (cartercenter.org, 2014).

Esat rejiminin bu konudaki kendi itirafı da 2013 ve 2014 yılları içerisinde, Özgür Suriye Ordusu ve diğer gruplara karşı hava saldırılarına odaklanmak için DAES'i serbest bıraktığı gözüküyor (Orton, 2014). Ayrıca, DAES militanlarının eyalet başkentlerinde serbest olarak dolaşması, insanları öldürmesi ve onların kellerini kesmesi büyük bir propogandaya sebep oldu. Esat rejiminin danışmanlarından biri New York Times gazetesine anlattığına göre, DAES'i görmezden gelmenin, bütün direnişçi grupları radikal olarak fişlemeye yardımcı olmuştu (Weiss, 2014).

ABD Dışişleri Bakanlığı'ndan Frederic Hof bu konuda şöyle söylüyordu:

“Esad ve Ebubekr Bağdadi, birbirleri hakkında kişisel olarak ne düşünürse düşünsün, Suriye'deki taktikleri aynı: Suriye'deki Esat karşıtı bütün muhalif grupları mahv etmek.” (Hof, 2014)

Şubat ayı ortasında Nusra Cephesi ve Ahraru'ş-Şam orduları, yaklaşık bir yıldır kuşatılmış olan Halep Merkez Hapishanesini almaya yönelik bir operasyon başlattılar.Rejim güçleri kaleyi başarıyla savunarak muhaliflerin bu operasyonunun karşısını aldılar (almanar.com, 2014). Halep'in doğusunda, DAES'in de dahil olduğu cihadçı gruplar kuşatılmış Kuveyres Askeri Havalimanı'na karşı harekete geçtiler. Bu da başarısız oldu ve havalimanı 2013 başlarından başlayan bir kuşatma altında kaldı (Dayoob, 2014).

24 Şubat'ta İslami Cephe, Jeyş el-Mucahidin ve Nusra Cephesi, Doğu Halep'teki rejim ilerlemesinin karşısını almak için Ehl eş-Şam adlı ortak operasyon kurdu (Shahba Press Agency, 2014).

Mart ayının başlarında Ahraru'ş-Şam, Hareket Hazem ve Nusra Cephesi, Halep şehrine doğu-batı tedarik hattını bozmak için başka bir operasyon kurdular (Al-Aksalser, 2014) Ayın sonunda ise Nusra Cephesi ve Ceyş el-Muhacirin ve el-Ensar el-Belleramun Sanayi Bölgesi'ni ele geçirdiler (Arabi-Press, 2014). Şehrin kuzey-batısında bulunan Hava Kuvvetleri İstihbarat Kompleksi'ne yakın bölgenin yanındaki yol, şehre giden önemli bir rotaydı.

Bu operasyonlar rejimin doğudaki ilerlemesini engellemek ve kırsal ile doğu Halep arasındaki tedarik hattını açık tutmak için tasarlanmıştı. Muhalifler,

hükümetin, Şeyh Naccar Sanayi bölgesinden batıya doğru ilerleyerek ve kontrolündeki bölgelere katılarak şehri kuşatmasıyla ilgiliydi. Bu taktik Hama ve Şam'da etkili olduğunu kanıtlıya bildi (Tokmajyan, 2014).

Bu arada, hükümet güçleri kenti bombalayan yoğun bomba kampanyasını sürdürüyordu. Bu, muhaliflerin idaresi altında bulunan bölgelerdeki insanları, bombardımanın daha az olduğu kırsal bölgelere kaçmak zorunda bıraktı. Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'ne göre, hükümet Halep'te 700 bomba attı ve Şubat ayının ilk üç haftasında yaklaşık 1000 kişinin ölümüne neden oldu (Aljazeera Arabic, 2014).

DAEŞ ise, yerel halkı kendinden nefret ettirmemek için dikkatlice davranıyordu.

Belirtmek gerekir ki, DAEŞ'in kısa zamanda güçlenmesinin nedenlerinden biri de yerel aşiretlerle kurduğu ittifaklardı. Bu ittifaklar sayesinde Bağdadi, yerel halk tarafından oluşabilecek herhangi bir muhalefetin önüne geçiyor ve Esat rejimine kıyasla daha eşitli bir güç görüntüsü çiziyordu. Çıkarlar doğrultusunda yerel aşiret önderleriyle işbirliği yapmak, onları işgaledilen bir halk olarak değil, DAEŞ'in birer vatandaşı olarak devletin işbirlikçisi olmaya zorlama yeteneği devletin yeniden oluşturulmasındaki siyasal iddiasını teyid ettiği gibi militanlar arasında da katlanarak büyümesine olanak tanıyordu.

İlave etmek gerekir ki, Bağdadi'nin sergilediği bu politika geçmişteki el-Kaide liderlerinin sahip olmadığı pragmatist yaklaşımı bir daha gözler önüne seriyordu (Middle East Monitor, 2013).

9 Mart 2014'te polis ve tıbbi kaynaklar tarafından yapılan açıklamada, güney Irak'taki Şiilerin yaşadığı Hilla kentinde en az 32 kişinin ölümü ve 147 kişinin yaralandığı patlayıcılarla dolu bir minibüsle intihar saldırısı gerçekleştirildi (al-Rubaie, 2014).

Suriye'de ise, Esat rejimi yavaş yavaş şehrin kuzeyine doğru ilerliyordu. Yakında Şeyh Naccar sanayi kentinin geniş bölgelerini kontrolü altına aldı. Nisan ayı sonlarında ise Brej köyüne ulaştı ve kuşatılmış Merkezi Hapishaneye yakınlaştı (al-Halabi, 2014).

Üç hafta sonra hükümet güçleri kuşatmayı kırdı (Al-Quds al-Arabi, 2014). Hapishanedeki koşullar, mahpusların hastalanması ve açlıktan ölümü sonucunda

sert bir şekilde bozuldu ve Kızılay sonunda nihayet yardım sağlamayı başardı (Syrian Network for Human Rights, 2014). Suriye'deki İhlallerin Belgelendirilmesi Merkezi, 2014 yılının Şubat ayı itibariyle en az 600 mahkumun öldüğünü bildirdi (Aljazeera Arabic, 2014).

Halep'in batısında, güç dengesi tamamen farklıydı. El-Belleramun'un kontrolünü ele geçirttikten sonra, muhalifler-özellikle Ahraru'ş-Şam- El-Zehra bölgesine doğru hareket ettiler. Nisan ayı boyunca, muhalifler hükümet güçlerini el-Zehra bölgesinden çıkarmayı başardılar. (al-Halabi, 2014). Ayın ilerleyen günlerinde, iki taraf Hava Kuvvetleri İstihbarat Üssü'nün yanında bulunan Adalet Sarayı üzerinde mücadeleye başladılar (Syrian Telegraph, 2014).

8 Mayıs'ta Eski Şehir'de hükümet güçlerinin komuta merkezi olarak kullanılan Carlton Oteli'nde büyük bir patlama oldu (Chulov, 2014). İslami Cephe, bölgeyi serbest bırakacağını söyleyerek sorumluluğu üstleniyordu (Shahba Press Agency, 2014).

Otele ulaşmak için muhalifler 75 metrelik bir tünel kazmış ve patlayıcılarla doldurup havaya uçurmuşlardı. Bu, Halep'teki muhalefet güçlerinin hükümetin varil bombardımanına tepki olarak önemli askeri konumları hedef alması için yeni bir taktikti (Qattan, 2014).

Suriye savaşını önceki çatışmalardan farklı kılan önemli bir neden, karşı tarafın ölüm ya da işkence tehditlerinin, Suriyelilerin internette çok sayıda vahşi örneğini izleyebilecekleri bir biçimde, çok daha korkunç olmasıydı (Cockburn, 2014, s. 92).

2014 yılı Nisan ayı itibariyle, Halep şehrinde 2600 kişi ve Halep vilayetinin tamamında ise 4693 kişi savaşın kurbanı oldu (Violations Documentation Center in Syria, 2014).

Irak ordusunun Anbar bölgesindeki kampanyasının ardından Haziran başlarında, isyancılar Irak'ın orta ve kuzey bölgelerine doğru ilerlemeye başladılar. İlerleme sırasında Irak güvenlik güçleri 4 Haziran'da Musul yakınlarında DAES askeri şefi Ebu Abdurrahman el-Bilavi'yi öldürdüler (al-Hashimi, 2014).

Irak güvenlik güçleri, DAES'in şehir üzerindeki egemenliğini kurmasıyla kaçarken, daha fazla şiddetten kaçmaya çalışan binlerce sivil onlara katıldı.

Sınır ötesi insanların akışını izleyen Uluslararası Göç Örgütü'ne göre, tahminen 500.000 Irak'lı Musul'u terk etti (Brown H. , 2014).

Hükümet güçlerinin DAESH militanlarını ve Samire kentine güneyde kontrol altına almak için helikopter kullanmasından bir gün sonra Musul'da çatışmalar patlak verdi. Güvenlik kaynakları, militanların Musul'a kuzeybatıdan ilerlediklerini ve şehrin batısına yerleştiklerini, en az 4 polisin ve 3 askerin çatışmalarda öldürdüklerini söylüyordu (al-Sinjary, 2014). Bununla beraber, kaynaklar, Musul'da 5 intihar bombacısının silah deposuna baskın yaptığını, bazılarının da baskından önce 11 asker öldürdüğünü ilave ediyordu (al-Sinjary, 2014).

8 Haziran'da DAESH militanları, 18 kişinin öldüğü Calula'daki Kürdistan Vatanseverler Birliği'nin ofisine karşı bir çift bombalı saldırı başlattı (The Daily Star, 2014). Gün içerisinde, en az dört yüz kişiyi taşıyan yüz araç Musul'a girdi. Sonra ise şehir içinde gizlenmiş uyuyan hücreler aktive edildi (Parker , Coles, & Salman, 2014). Bundan sonra militanlar, Uraybi mahallesinde bir polis karakolunu da bombalayarak Dicle nehrinin batısındaki terk edilmiş bir binayı komuta etmeye başladılar (Parker , Coles, & Salman, 2014).

CBC News'e göre, militanlar makineli tüfeklerle ve roket güdümlü el bombalarıyla aynı günde Ninova eyalet merkezini işgal ettiler (CBC News, 2014). Irak ordusu askerleri şehir saldırı altındayken kaçarak militanların 10 Haziran'da Musul'un çoğunu işgal etmesine neden oldular (al-Salhy & Arango, 2014).

Bölgedeki ABD ordusu için bir merkez görevi gören Musul Uluslararası Havaalanı da dahil olmak üzere çok sayıda tesisi ele geçirildi (Sly & Ramadan, 2014) Militanlar, Güney Salahuddin Eyaleti'nde bir kaç köy ve bir askeri hava üssüne ek olarak, havaalanında bulunan helikopterleri de ele geçirmeyi başardılar (CBC News, 2014).

Şehrin düşüşünden sonra DAESH Musul'daki bankaları yağmaladı, Musul hapisanelerinden binlerce tutukluyu serbest bıraktı ve devletin siyah sancağını hükümet binalarının üzerinde kurmaya başladılar (economist.com, 2014).

Militanlar Musul'a yakın köylerde yaşayan Şii kadınlara ve çocuklara düşman kesilerek yüzlerce masumu öldürdüler. Şii evleri yağmalandı ve malları

gasp edildi. Militanlar 4000 eve savaş ganimeti olarak el koydular (Belfast telegraph, 2014).

DAEŞ, 10 Haziran'da Musul'u ele geçirmesiyle sonuçlanan askeri hareketi, öldürülmüş komutanın şerefine atıfta bulunarak "Bilavi intikamı" olarak adlandırdı (al-Hashimi, 2014).

Musul'un kontrolünü ele geçirdikten sonra, DAEŞ kuvvetleri tahmini 4000 Irak güvenlik güçleri mahkumunu idam etti ve bedenlerini Irak'taki en büyük bilinen toplu mezarlığa "Khafsa"ya bıraktı (Neuhof, 2014).

DAEŞ'in Musul'u işgali ve bunun çok kolay bir şekilde gerçekleşmesi, militanlar adına sembolik özelliği fazla olan; hem kendilerinin etkililiğini, hem de Irak'ın sayıca çok güvenlik güçlerinin zayıflığını ortaya koyan bir galebeydi (Cockburn, 2014, s. 76).

Gün içinde DAEŞ, Musul'daki Baduş hapishanesine baskın yaparak 670 kişiyi kaçırap katletti (Brown L. , 2014). Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi Başkanı Navi Pillay, DAEŞ'in örgütlediği "etnik ve dini temizlik" kampanyasını kınayarak onların kontrolü altındaki bölgelerde etnik ve dinsel temizlik için acımasız bir kampanya yürüttüğünü dedi. Devamında ise, böyle bir zulmün insanlığa karşı suç işlemeye eşdeğer olduğunu söylüyordu (Mamoun, 2014).

Günün devam eden saatlerinde DAEŞ militanları, Mar Behnam Manastırını ele geçirerek rahiplerin kiliseden birşey almadan ayrılmaya zorladılar (Ilastampa.it, 2014). Devamında militanlar yerli Hıristiyanlara 3 seçenek- İslam, zimmi sözleşmesi- cizye, ya da hepsini redd ettikleri halde kılıç- sunarak ultimatom yayınladılar (BBC News, 2014).

Belirtmek gerekir ki, Hıristiyanlar ehl-i kitap oldukları için zimmiler olarak, eşit vatandaşlık hakkından feragat etmek ve özel bir vergi -cizye- vermek şartıyla, DAEŞ'in denetimi altındaki topraklarda yaşama hakkına sahiptirler. Bu bağlamda Müslüman otoriteler tarafından, ibadet yerlerine ve mallarına saygı gösterilmesi gerekir. Katolik Suriyelilerin Episkopal Kilisesi'ne ve Musul'daki Keldani Kilisesi'ne karşı saldırılar olduysa da, bunlar daha ziyade kontrolden çıkmış şiddet eylemleridir.

Militanlar Türkiye'nin Musul'daki Başkonsolosluga baskın yaparak 49 kişiyi rehin alarak şehrin başka bir bölgesine naklettiler (mfa.gov.tr, 2014).

İşgaller sonrası Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban Ki Mun, Irak'taki tüm siyasi liderlerin DAES istilasına karşı ulusal birliği göstermelerini isteyerek "ciddi bozulma" konusunda ciddi kaygılarını dile getiriyor ve son saldırıları kınıyordu (BBC News, 2014). O, bunun devamında 1267 (1999) Güvenlik Konseyi Kararı ve 1989 (2011) Güvenlik Konseyi Kararı uyarınca tüm Birleşmiş Milletler üye devletlerinin yaptırım rejimi kapsamında DAES'e uyguladığı hedeflenen mali yaptırımları, silah ambargolarını ve seyahat yasağını uygulamak ve uygulamakla yükümlü olduklarını hatırlatıyordu (news.un.org, 2014). Ban Ki Mun aynı zamanda, 60 personelini Bağdat'tan Ürdüne tahliye etti (biharprabha.com, 2014).

11 Haziran akşamı ise Tikrit işgal edildi (ALJAZEERA NEWS, 2014).

Kudüs Halk İşleri Merkezi'ne göre, "Irak'ın merkezi rejiminin zayıflığını gören Kürtler, özerkliklerini korumak ve komşu Suriye Kürdistan'ında nüfuslarını artırmak için gerekli tüm tedbirleri alacaklardır ve Musul'un düşüşü, Kürtlerin bağımsızlık arayışının başlangıcı olabilir" diye açıklamada bulunuyordu (Neriah, 2014).

Belirtmek gerekir ki, Musul, Suriye ile İran arasındaki kavşaklarda stratejik bir şehirdir. Birkaç stratejik petrol ve doğalgaz boru hattı bu bölgeyi batı, kuzey ve güneyi kapsayacak şekilde genişletiyor. DAES'in varlığı ise bu topraklarda açıkça bir tehdit oluşturarak Kuzey Irak'ı istikrarsızlaştırmak ve Bağdat'ın yanı sıra Basra'nın güneyindeki diğer alanların güvenliğini daha da bozarak Irak'ın petrol üretimi ve ihracatıyla ilgili ciddi sonuçlara yol açabilirdi.

İnfazlara gelince ise, İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne göre Irak Güvenlik Kuvvetleri ve Şii milis kuvvetleri ise, Musul'un düşüşünden bir gün önce 9 Haziran 2014'ten 11 Temmuz'a kadar, altı köy ve kasabada toplam 255 tutukluyu infaz etmişler (yahoo.com, 2014) ve katledilenlerin içinde sekizi 18 yaşından küçük erkeklerdi (hrw.org, 2014).

12 Haziran'da DAES, Irak'ın başkenti ve en büyük şehri olan Bağdat'a doğru ilerlemeye devam ederek, kentten sadece bir saat uzaklıkta olan şehirlerde meskunlaştı. Ordu birliklerinin çoğunun yerini bırakıp Diyala Eyaleti

yakınındaki Khalis kasabasına doğru çekilmesinin ardından, Bağdat'ın 90 km kuzeyindeki Udham'in küçük kasabalarının bölümlerini kontrolü altına aldı (Salman & al-Rube'i, 2014).

İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani Irak Başbakanı Nuri Maliki'yi arayarak İran'ın "teröristlerin destekçilerinin Irak'a terör ihraç ederek Irak'ın güvenliğini ve istikrarını bozmalarına izin vermeyeceğine" söz verdi (BBC News, 2014). Devamında ise o, İran İslam Cumhuriyeti olarak, bölgedeki ve dünyadaki aşırılık ve terörizmle mücadele edeceğini söyledi ve Tikrit'in geri alınması için İran Devrim Muhafız Kuvvetleri'ni ve özel harekat Kudüs güçlerini gönderdi (Fassihi, 2014).

DAEŞ militanları Samarra'yı kuşatarak onu Bağdat'a yakınlaştırdı (Peterson, 2014). Saatler sonra Irak'ın Şii din adamı Ayetullah Ali el-Sistani yaptığı açıklamasında (Chulov & Walker, 2014):

"Silahlarını taşıyan ve ülkelerini savunarak teröristlerle savaşabilecek insanlar... bu kutsal amaca ulaşmak için güvenlik güçlerine katılmaya gönüllü olmalı" diyerek bir bildiriye bulundu.

ABD Başkanı Barack Obama, Irak'ın güvenlik güçlerini çöküşten kurtarmak için tüm seçenekleri araştırdığını söyleyerek (newsweekpakistan.com, 2014):

"Ulusal güvenlik ekibimiz tüm seçeneklere bakıyor... Ben hiçbir şeyi ihmal etmiyorum" diye açıklamada bulunuyordu.

ABD Senatörü Lindsey Graham ise, hem Irak'ta, hem de Suriye'de bir DAEŞ devralmasını uyarıyor ve Suriye "yeryüzünde cehennem" yaratacak ve "savaş alanı denklemini değiştirmek" için ABD hava gücünün acil olarak konuşlandırılmasını istiyordu (newsweekpakistan.com, 2014).

Arap Birliği Genel Sekreteri Nabil el-Arabi de saldırılara ve işgallere cevap olarak, DAEŞ'in Musul'da işlediği "suç faaliyetleri" olarak nitelendirdiği şeyi kınayarak Irak'taki güvenlik ve siyasi istikrarı tehdit eden bu kritik zamanda Irak'taki ulusal mutabakatın gerekliliğine vurgu yapıyordu (Trend.az, 2014).

13 Haziran'ın ilk saatlerinde, güvenlik güçleri Al-Sadiyah ve Calula'daki görevlerini terk ettikten sonra, DAEŞ, Diyala Vilayeti'nde iki kasaba ele

geçirdi. Hamrin Dağları çerçevesindeki çeşitli köyler de ele geçirildi (BBC News, 2014).

Musul ve Tikrit ele geçirildikten sonra Diyala eyaletine bağlı Saidiye ve Bağdat'a 60 km uzaklıktaki Bakuba'nın kuzeydoğusundaki Calula da işgal edildi ve onlarca aile para karşılığında İran sınırına doğru kaçmaya başladılar (Milliyet.com.tr, 2014).

Fırsattan yararlanan Kürt peşmergeleri, DAEŞ saldırıları karşısında geri çekilen Irak ordusu tarafından terk edilen Kerkük şehrini ele geçirdiler (BBC News, 2014). Onlar ayrıca, Irak ordusu tarafından terkedilen Calula'yı de güvenceleri altına aldılar (Yacoub & Schreck, 2014).

ABD Başkanı Obama, ABD'nin "ABD askerlerini Irak'a geri göndermeyeceğini" söyleyerek DAEŞ'le mücadele konusunda Irak'ın komşularını de yardım etmeye çağırıyordu. O, ayrıca Irak hükümetini Bağdat'a 60 km uzaklıktaki DAEŞ ilerlemesiyle mücadele etmedeki başarısızlığı nedeniyle Irak'ın siyasi işlevsizliğini de suçluyordu (Starr & Cohen, 2014).

Uluslararası Müslüman Alimler Birliği Başkanı Yusuf el-Karadavi, 14 Haziran'da baş vermiş olayları "ulusal devrim" olarak nitelendirdi ve bir "ulusal birlik hükümeti" kurulması çağrısında bulunarak "bu, sadece Şiilere karşı bir devrim değil" diye söyleyerek DAEŞ ve eylemlerini kınadı (Naharnet.com, 2014).

DAEŞ nüfuzunu genişletirken iki faktöre yaslanabiliyordu: komşu Suriye'deki Sünni ayaklanması ile Bağdat'ta Şiilerin hakimiyetindeki hükümetin Irak Sünnilerini kendinden uzaklaştırması, Sünnilerin Aralık 2012'de başlayan protestoları ilk elde barışçı bir çizgideydi. Fakat Başbakan Nuri el-Maliki'nin bu protestolar karşısında taviz vermeye yanaşmaması, üstelik Nisan 2013'te Havicah'taki bir barış kampına Irak ordusunun düzenlediği bir baskınla katliam yapması ve bu katliamın sonucunda 50'yi aşkın protestocunun hayatını kaybetmesi, barışçı protestoları bir anda silahlı direnişe çevirmişti. Nisan 2014'te yapılan parlamento seçimlerinde Maliki, kendini esas olarak, merkezi Anbar'da olan bir Sünni karşı-devrimini bastırarak Şiilerin lideri şeklinde takdim etti. Maliki Musul'un ardından da, DAEŞ'in cazip bir güç haline gelmesini önleyecek reformları uygulamayı reddetmekle suçlandı, oysa

Sünnilerin eski egemenliklerini kaybetmelerini asla kabullenmeyeceklerine inanan tek Şii lider o değildi (Brilyov & Qenezis, 2015).

Irak Hava Kuvvetleri, 40 kişinin ölümü ve 30 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan DAESH militanlarının kontrolündeki Tikrit kentinin bazı bölgelerini bombalamaya başladı (Hafizoglu, 2014).

Aynı gün Irak ordusu, Samarra'nın 22 kilometre güney-doğusunda, militanları çevreleyen çöle doğru iten el-Mutasim'de DAESH güçlerine başka bir saldırı da yaptı (Brown M. , 2014).

Ayrıca, Irak ordusunun Diyala'da bir hava saldırısında yedi Kürt Güvenlik Kuvveti'ni öldürdüğü bildirildi. Peşmerge Genel Sekreteri Cabbar Yavar, Irak makamlarıyla olan görüşmelerin ne olduğunu tespit etmek için yola çıktığını söyledi (Rasheed & Coles, 2014).

15 Haziran'da, tekrarlanan saldırılardan sonra, öncelikle İzzet İbrahim el-Duri liderliğindeki Nakşibendi Ordusu ve eski Baasçıların liderliğindeki isyancı bir saldırı, Tel Afar ve yakınındaki hava üssünün ele geçirilmesinde büyük rol oynadı (Bender, 2014). Büyük ölçüde Şii Türkmenlerden ve Musul'dan geri çekilen askerlerden oluşan savunucular Kürt kontrollü bölgelere kaçtılar (Roggio, 2014). Şehrin militan bombardımanında 10 kişi ve çatışmalara karışan 18 hükümet karşıtı savaşçı da öldürüldü (Newshub.co, 2014). Irak'lı askerler militanları geri çekmeyi başardıkça, Irak'lı Güvenlik Güçleri mensuplarının yakaladıkları militanların özet idam raporları arasında çığınca sahneler buldular. Askerler, 12 polis memurunun yanmış cesetlerini, Salahaddin vilayetindeki İşaki kasabasını ele geçirdiklerinde buldular (Newshub.co, 2014).

Tel Afar için yapılan savaşta Yerel Güvenlik Garnizonu ağır kayıplara maruz kaldı. Ayrıca, General Ebu el-Velid'in Tel-Afar'da yakalandığı iddia ediliyordu, ancak o, bu iddianı daha sonra devlet televizyonunda reddetti (Nordland, 2014).

Günün devam eden saatlerinde, IŞİD ayrıca Bağdat'ın kuzey-doğusundaki Adhaim'de iki köyü de ele geçirdi (Tawfeeq, 2014).

Ertesi gün, 28-29 Irak'lı Şii gönüllü milis, Samire'nin güneyindeki DAESH konvoyu tarafından pusuya düşürülerek öldürüldü. Bu arada ordu, Batı ve Güney Bağdat bölgelerinde 56 isyancıyı öldürdüğünü iddia ediyordu (Nordland, 2014). İlk İran Kudüs Gücü askeri de bu savaşlarda öldürüldü (Fassihi, 2014).

Bağdat'ın batısında yer alan DAES, ordu helikopterlerinin birlikler kurmak için geri çekildiği zamanda Saglaviyah kasabasını ele geçirerek bir helikopter düşürdü (al-Sanjary & Mohammed, 2014). Akşam saatlerinde polis, şehirdeki birkaç mahalleyi ele geçiren DAES güçlerinin ilerlemesi nedeniyle, geri çekilmeden önce Baguba'daki bir polis karakolunda 44 Sünni tutukluyu idam etti (Rubin & Nordland, 2014). Washington Post'un, esirlerin DAES ile bir savaş sırasında ya da güvenlik güçleri tarafından "önleyici" olarak öldürüldüğünü bildirdiği gibi, öldürülen tutukluların sayısı ve bundan sorumluların kimliği ile ilgili olarak çelişen bilgiler sunuldu ve bununla beraber Bağdat'ta bir Sünni imamın öldürülmesiyle ilgili durum da belirsiz kaldı (Loveday, 2014).

17 Haziran'da, BBC'ye göre ordu, Baguba'nın işgal edilmiş bölgelerini yeniden ele geçirdi. (Simpson, 2014) Diğer yerlerde, güvenlik güçleri el-Kaim sınır kapısından çekildi ve Özgür Suriye Ordusu ve Nusra Cephesi sınırdan geçerek el-Kaim'i ele geçirdi (News24.com, 2014). Ayrıca, Samarra'nın doğusunda 18 idam edilmiş güvenlik gücü mensubunun cesedi de aşkarlandı (Thesundaily.my, 2014).

Birleşik Krallığın Başbakanı David Cameron, İngiltere'nin Irak'taki son olayla mücadeleye yardım etmek için uluslararası diplomatik ilişkiyi yeniden inşa etmek amacıyla İran'daki İngiliz Büyükelçiliğini yeniden açacağını söyledi (Naji K. , 2014).

Önde gelen Sünni lider Ali Hatem el-Suleyman ise (büyük Dulaim kabilesinin emiri) Irak hükümetine sitemde bulunarak şöyle bir bildiriye bulundu (Moukalled, 2014):

"Musul'daki durumu kontrol edenler isyancılarıdır. Az sayıda insan ve araçla, IŞİD gibi örgütlerin Musul gibi büyük bir şehrin kontrolünü elinde tuttuğunu söylemek mantıklı değil. Bu nedenle, bu bir kabile devrimi olduğu açıktır, ancak hükümet, hepimizi teröristlerin ve DAES'in kıyafetlerini giymeğe zorlamaya çalışıyor."

Guardian gazetesi 18 Haziran'da Senato İstihbarat Komitesi Başkanı Dianne Feinstein ve John McCain'in Maliki hükümetinin istifa edeceğini düşündüğünü bildirdi. Beyaz Saray sözcüsü Jay Carney (Chulov & Ackerman, 2014):

‘‘Bu lidere, mezhep yönetişiminin reddedilmesinin mutlak gerekliliğinden dolayı etkilemeye çalışacağız.’’ diye bildiride bulundu.

18 Haziran’a gelindiğinde ise, DAEŞ Irak’ın en büyük petrol rafinerisini yerleştiği Baiji’de havan topları ve makineli tüfeklerle saldırı yaptı (archive.org, 2014). Rafineriden bir yetkili, militanların tesisin yüzde 75’ini yakaladığını belirtirken, bir askeri sözcü saldırıda 40 isyancının öldürüldüğünü iddia ediyordu (Galpin, 2014). Bu arada isyancılar, 20 sivilin ölümüne neden olan savaştan sonra, Salahuddin vilayetindeki 3 köyü- Albu Hassan, Birvajli ve Bastamli- de işgal ettiler (ALJAZEERA NEWS, 2014). Ayrıca, Hindistan hükümeti, Musul’da bir Türk inşaat Őirketi için çalışan 40 vatandaşının militanlar tarafından kaçırıldığını söylüyordu (Biharprabha.com, 2014). Diğer bir olay ise, Saddam Huseyn’in duruşması sırasında baş yargıç olan Rauf Abdurrahman’ın da isyancılar tarafından yakalandığı ve idam edildiği (Sridharan, 2014), bunun daha sonra aile yeleri ve Kürdistan Bölgesel Yönetimi tarafından reddedildiği bildirildi (Ahmed, 2014).

19 Haziran’da hükümet güçleri, 100 militanın ölümüne neden olan DAEŞ savaşçıları ile yapılan yoğun savaşın ardından Baiji petrol rafinerisinin tam kontrolünü geri kazandı (Sky News, 2014). Günün ilerleyen saatlerinde ise, DAEŞ militanları Bağdat2ın 45 mil kuzeybatısındaki Tharthar Gl yakınlarsındaki al-Muthanna Kimyasal Silahlar Tesisini ele geçirdi (Barnes, 2014).

19 Haziran itibariyle, ABD’nin Irak hükümeti tarafından talep edildiği gibi Irak’ta hava saldırıları gerçekleştirmesi durumunda, Obama’nın Kongre onayı olmadan hareket edebileceğini gösteren raporlar ortaya ıktı (The Independent, 2014).

Ayrıca, 19 Haziran’da Barack Obama, Irak’a karayoluyla 300 askeri danışman göndereceğini ve gerekirse, askeri hareket yetkisi verebileceğini duyurdu. (Diamond, 2014) Danışmanlar Irak kuvvetlerinin eğitilmesine ve desteklenmesine yardımcı olurken, Irak’ın kuzeyinde ve batısındaki DAEŞ militanları hakkında istihbarat bilgileri toplayaktı.

20 Haziran’da petrol rafinerisi DAEŞ güçleri tarafından kuşatıldı ve bir kez daha saldırıya uğradı. (Raddath, 2014) Bölgede terörle mücadele güçleri de

dahil olmak üzere 300-500 arası DAESH militanının karşısını almaya çalışan 270 Irak güvenlik güçleri bulunuyordu ve savunmacılara Irak saldırı helikopterleri tarafından yardım edilse de, Baiji topraklarını tamamen kuşatan DAESH savaşçıları yerinden edemedi. (Boyle, 2014)

BBC haber ekibinin eşlik ettiği Kürt güçleri, üç taraftan da DAESH tarafından Jalula'da kuşatıldı (Keane, 2014) ve daha sonra ise şehrin kontrolü Kürtler ve DAESH arasında bölündü. (BBC News, 2014)

21 Haziran'da, militanlar hükümet güçleriyle gece boyunca süren çatışmalardan sonra Baiji petrol rafinerisini ele geçirdiler. (ALJAZEERA NEWS, 2014) Ayrıca kaynaklar, Irak'ın topraklarını ele geçirmek için birlikte savaşan Sünni militanların, Kerkük'teki çatışmalar sırasında silahlarını birbirine çevirdiğini söyledi. Çatışmalar DAESH'le Nakşibendi Ordusu arasında Kerkük eyaletindeki Havijah'da patlak vermişti ve bu savaş 17 kişinin ölümüne neden oldu. (Naharnet.com, 2014)

23 Haziran'da ise, isyancılar Tel Afar havaalanını ele geçirdiler ve kasabanın kendisini güvence altına aldılar (Archive.org, 2014). Irak güvenlik kaynakları ise ilk defa olarak Baiji petrol rafinerisinin birkaç gün boyunca saldırıya uğradıktan sonra DAESH militanları tarafından ele geçirildiğini doğruluyordu. (Carter, Alkhshali, & Capelouto, Kerry assures Iraqis of U.S. support if they unite against militants, 2014) Görevlileri de dahil olmak üzere 37. Tugay'dan 400 asker kabile liderleriyle yapılan anlaşmanın ardından rafineriden ayrıldılar ve DAESH militanlarını neredeyse tüm tesisin kontrolünde yalnız bıraktılar. (Allam & Prothero, 2014)

Kaynaklara göre, bütün bu noktalar, Irak'taki düzenli bir askeri ordunun yıkılmasının, ölümlerin, zayıfların ve ekipman kaybının bir arada toplanmasının, Irak hükümetini Şii milislerinden alınan gönüllülere giderek daha fazla güvenmeye zorladığını bildiriyordu. (Morris & DeYoung, 2014)

Iraklı yetkililere göre, DAESH, Irak ordusundan yüzlerce milyon dolar değerinde askeri teçhizatı ele geçirmiş ve bunların çoğu Suriye sınırına kaçırılmıştı. Ekipmanların çoğu ABD'den gelmişti ve militanlar, ele geçirilen silah ve araçları kullanmalarıyla ilgili videolar yayınlarken, Pentagon yetkilileri,

DAEŞ'in elinde neyin olup bittiğine dair doğru bir muhasebeye sahip olamadıklarını söylüyordu. (Morris & DeYoung, 2014)

DAEŞ'in başkentin kuzey ve batısının daha fazla bölgesini ele geçirdiğinde John Kerry, Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zibari ve Bağdat'daki Sünni ve Şii liderleriyle birlikte Nuri el-Maliki ile beraber bir araya geldi. Amaç, kriz sırasında ABD'nin Irak'a olan bağlılığını teyit etmek ve yeni bir hükümetin oluşumunu tartışmaktı. (Carter, Alkhshali, & Capelouto, 2014) Ayrıca Kerry, toplantı sonunda, Maliki'nin, militanların Irak ve Suriye'deki pozisyonlarına Amerikan hava saldırılarına yönelik talebini reddetti ve Amerikalıların Sünnileri hedef aldığı izlenimini vermek için bu tür saldırıların başlatılmasından önce dikkat edilmesinin gerekliliğini duyurdu. (Cbslocal.com, 2014)

İlave etmek gerekir ki, Ürdün sınırındaki DAEŞ kontrolü, isyanın sadece Suriye ve Irak'ı değil, iki önemli Amerika müttefiki olan Ürdün ve Suudi Arabistan'ı da tehdit edebileceği yönündeki riskleri de artırıyordu. Sınır kapılarında DAEŞ'in ilerlemesi, militanların Irak hükümetinin güvenlik güçlerine karşı yaptıkları hızlı ve stratejik kazanımların altını çiziyordu. John Kerry DAEŞ'in bu adımını şöyle deyerlendiriyordu (Arango & Gordon, 2014) :

“Ürdün’le sınır kapısını ele almak, DAEŞ’in Ürdün’e ve Suudi Arabistan’a şu anda bir devlet olduğu mesajını vermesi anlamına geliyor. DAEŞ’in mutlaka Ürdün’e ve Suudi Arabistan’ına taşınacağını ise düşünmüyorum.”

24 Haziran'da Suriye hükümeti, daha önce DAEŞ tarafından kontrol edilen Suriye-Irak sınır kapılarını hedefledikten sonra Irak topraklarındaki ilk hava saldırılarını başlattı. Füzeler, al-Rutba'da bir belediye binasına, bir pazara ve bir bankaya çarptığında, en az 50 kişinin öldüğü ve sivillerin de dahil olduğu 132 kişinin yaralandığı bildiriliyordu. (Nabhan & Bradley, 2014)

25 Haziran'da, anonim Amerikalı yetkililer, İran'ın Bağdat'ta al-Raşid Hava Üssü'nde özel bir kontrol merkezi kurduklarını ve Irak üzerinden Ababil uçağının “küçük bir filosunu” uçurduğunu ve İran'daki bir istihbarat biriminin de görevlendirildiğini bildirdi. (Gordon & Schmitt, 2014)

İran'ın gizli olan bu programı, İran ve ABD'nin yakın vadede bir hedefi paylaştıkları nadir bu durumuydu. Ancak belirtmek gerekir ki, iki ülke, Nuri el-

Maliki'nin savaşan hükümetine askeri destek sağlasalar da, bölgedeki nüfuzunu canlandırdıkları için birbirlerinin eylemlerini ciddiye alıyorlardı.

Üst düzey Amerikalı yetkililer, paralel çabaların koordine edilmediğini söylüyordu. NATO karargahındaki bir görünümde Dışışleri Bakanı John Kerry potansiyel risklerin bir kısmını açıklayarak şöyle bildiride bulunuyordu (Gordon & Schmitt, 2014) :

“Bizim açımızdan, bölgedeki herkese, zaten yüksek gerilim seviyesinde olan mezhepsel bölünmeleri daha da kötüleştirebilecek hiçbir şeye ihtiyaç duymadığımızı açıkça belirlemiş durumdayız.”

Bu arada, DAES ve müttefik Sünni kabileler de dahil olmak üzere militanlar, Bağdat'ın kuzeyindeki Yasrib kasabasında Irak kuvvetleri ile silahlı çatışmalara girerek ABD işgalinde “Camp Anaconda” olarak bilinen ve havan topları ile vurdukları büyük bir hava üssünü çevrelediler. (Salman, 2014) Bununla beraber, Suriye sınırındaki bir post Sünni militanlar tarafından düşürüldü, diğeri ise Kürt Kuvvetleri tarafından ele geçirildi (Salman, 2014)

DAES için sınırın ele geçirilmesi, modern sınırın tamamen silinmesi ve Irak ve Suriye'nin etrafında bir halifelik kurulması hedefine doğru atılmış bir adım oldu.

Netice olarak belirtmek gerekir ki, örgütü canlandıran, 2011'de Suriye'de başlayan Sünni isyanı ve sonraki üç yıl boyunca gerek Irak'ta, gerekse de Suriye'de hazırlanan bir dizi hareket oldu. DAES'in büyük üstünlüğü, Suriye-Irak sınırının her iki tarafında harekete geçebilmesiydi. Institute for the Study of War isimli kurumdan Jessica D. Lewis (Lewis J. , 2013), 2013 sonunda cihad hareketiyle ilgili bir çalışmasında, DAES'i “Basra'dan Suriye'nin kıyı bölgesine kadar faaliyet yürütebilecek son derece güçlü, becerikli ve kapasiteli bir örgütlenme” olarak tanımlıyordu. DAES'in hızla büyüyen gücü onun gelişme sürecini takip edenlerin gözünde açık iken, yabancı hükümetlerin çok azı bu gelişmenin farkındaydı. Musul'un düşüşünün çok yaygın bir şaşkınlıkla karşılanmasının sebebi de buydu zaten.

3.4 İslam Devleti'nin Kurulması ve Eylemleri

29 Haziran 2014'te DAEŞ, Irak'taki Diyala vilayetinden Suriye'nin Halep kentine kadar uzanan İslam Hilafeti'ni kurduklarını ve ilk Halifenin de Ebubekr el-Bağdadi olduğunu açıkladı. Devletin sözcüsü olan Ebu Muhammet el-Adnani Halifeliğin ilanından sonra şöyle bir açıklama verdi (Memri.org, 2014) :

‘‘Muhammed’in ümmeti için zaman geldi... Uyanmak için... Cihad’ın güneşi doğdu...

Güç ve kuvvet sahibi Allah’a şükürler olsun ve salat ve selam alemlere merhamet olarak kılıcıyla gönderilmiş olan Muhammed’e olsun.

Allah, Nur suresi 55. ayetinde buyuruyor ki:

‘Ey Resulüm! Allah, içinizden iman edip salih ameller işleyenleri, kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hakim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve geçirdikleri korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vadetti. Çünkü onlar bana kulluk ederler; hiçbir şeyi bana eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim inkar ederse, işte bunlar asıl büyük günahkarlardır.’

Vekalet, kuruluş ve güvenlik- Allah’tan Müslümanlar için ayrılan bir vaattir, ama bir şartla... Allah’a iman ederek, şirk ve onun her hangi bir çeşidinden uzak kalarak, Allah’ın küçük veya büyük bütün emirlerine boyun eğerek... Bu şartlar yapıldıktan sonra Allah’ın vaadi yerine getirilecek.

Allah... aynı zamanda ümmete şeref vermiştir...ki Allah’tan başka kimseye veya başka bir şeye boyun eğmeyi kabul etmez. İhtilaf ve baskıyı kabul etmez.... Bu Muhammed’in ümmetidir. Her ne zaman ki, Allah’a karşı içten ve samimiyse, Allah onlar için sözünü yerine getirir.

Allah... Peygamberini gönderdi... Araplar cehalet derinliklerinde ve kör eden karanlıklarda oldukları zaman... Onlar en çıplak, en açgözlü ve halkların en geri kalmışlarıydı. Bu, Arapların İslam öncesi durumlarıydı... O zaman, Allah onları İslam ile kutsadı ve inandıklarında, Allah onları birleştirdi, onlardan sonra onurlandırdı, yoksulluktan sonra onları zenginleştirdi ve kalplerini bir araya getirdi. Böylece, Allah’ın lütfuyla kardeş oldular...

Sevgili ümmetimiz –insanların en iyileri- Allah, bu ümmetin bir yılda meydana gelmesi için hakkında sayısız zaferler hüküm veriyor ki, bunları diğerlerine birçok yıllarda ve hatta asırlarda bile vermiyor...

Rezalet okyanuslarında boğulan, rezillik sütüyle beslenen, insanların en alçakları tarafından yönetilen nesillerin ihmal karanlıklarındaki bu uzun uykularından sonra, zaman onların doğuşu için geldi. Muhammed'in ümmeti için... uykusundan uyanması, onursuzluk elbisesini çıkarması, üzerindeki utanç ve rezillik tozunu silmesi, ağıt ve inilti dönemi için onurun şafakı yeniden yüceldi. Cihadın güneşi yükseldi. İyi şeylerin müjdeli haberleri parlıyordu. Zafer, ufukta tezahür ediyor. Galibiyet işaretleri gözükte.

Buradadır İslam Devleti'nin bayrağı, tevhid bayrağı...yükselir ve dalgalanıyor. Gölgesi Halep'ten Diyala'ya kadar olan toprakları kapsar. Onun altında, tiranların duvarları yıkılmıştır, bayrakları düşmüştür ve onların sınırları yok edilmiş. Onların askerleri ya öldürülüyor, ya hapsediliyor, ya da yeniliyor. Müslümanlar izzetleniyor. Kafirler ise... rezil ediliyor. Ehl-i Sünne ise, esas ve hatırı sayılırlardır. Bid'at ehli zillate düşürülmüş...Kuran'ın hükümleri uygulanmıştır. Sınırlar savunuluyor. Haçlar ve mezarlar yıkıldı. Mahkumlar kılıcın keskin kenarı tarafından serbest bırakıldı. Devlet topraklarındaki insanlar, geçimleri ve yolculukları, yaşamları ve servetleri hakkında güven duymak için dolaşp durmaktadırlar. Hakimler ve valiler atandı. Fey (harpde elde edilen mal) ve zekat (belli bir mal varlığına sahip olan Müslümanın, her yıl şeriat tarafından belirlenen miktarını tayin edilen yerlere vermesi) toplandı. İhtilafları ve şikayetleri çözmek için mahkemeler kurulmuştur. Kötülükler ortadan kaldırıldı. Camilerde dersler ve sınıflar düzenlenmiş, Allah'ın lütfuyla, din tamamen Allah için olmuştur.

Sadece bir konu kaldı, ümmetin günahları terk etmesi vaciptir. Bu unutulmuş bir zorunluluktur. Ümmet onurunu kaybettikten sonra bir de onu tatmamıştır. Bu, her Müslümanın kalbinde yaşattığı bir rüyadır. Bu, her muvahhid mücahidin kalbinde çırpınan bir ümittir. Bu Hilafettir...Bu rüya, devrin ihmal edilmiş bir mecburiyetidir.

Şura Konseyi Halifeliği kurumsal hale getirme kararı aldı. Dünyanın her yerindeki Müslümanlar Halifeliğe, yani yeni devletlerine hicret etmelidir.” (Hashim S. , 2014)

Halifeliğini ilan ettikten sonra, Bağdadi, 1 Temmuz’da ilk olarak Musul Ulu Camisi’nde geleneksel imam kıyafetleri içinde şöyle vaaz etti:

“Silahlanın, silahlanın, ey İslam Devleti askerleri! Müslüman halklar Çin, Hindistan, Filistin, Somali, Arap Yarımadası, Kafkasya, Levant, Mısır, Irak, Endonezya, Afganistan, Filipinler, Ahvaz, İran, Pakistan, Tunus, Libya, Cezayir ve Fas’ta zorla ele geçiriliyor. Bu yüzden, hırsını artır, ey İslam Devleti’nin askeri! Kardeşlerin dünyanın dört bir yanında senin kurtarmanı bekliyor. Kendinizi zayıflık prangalarından kurtarmanız ve hain hükümdarlara, haçlıların ve ateistlerin ajanlarına ve Yahudilerin muhafızlarına karşı zulüm karşısında durmanız için zaman geldi.

Ey müslümanlar! Devletinize acele edin. Evet, senin devletin. Acele et, çünkü Suriye Suriyeliler için, Irak da Irak’lılar için değil. Yeryüzü Allah’ındır. Bunlar benim size tavsiyelerim. Eğer buna tutunursanız, Allah dilerse, Roma’yı fethedecek ve dünyaya sahip olacaksınız.” (Bacchi, 2014)

“Sizin en iyiniz olamayabilirim. Benim haklı olduğuma inanıyorsanız, bana yardımcı olun. Beni hatalı görüyorsanız, bana tavsiyelerde bulunun ve beni doğruya yönlendirin. Benim sizin içinizdeki Allah’a itaat ettiğim gibi, siz de bana itaat edin.” (Ahmari, 2014)

Hicreti cihadın en önemli rükünlerinden biri olarak gören İslam Devleti her bir Müslümanın daru’l-küfür’den, yani küfür ortamından İslam diyarına göçmesini söyleyerek Konstantiniyye dergisinde şu ifadelerle yer veriyordu (Hicret, 1436) :

“Hicret; hakikatinde bir hali terk edip başka hale intikal etmektir. Hicret; cahilliği terk edip ilme, şirki ve küfrü terk edip tevhide, şirk toplumunu terk edip İslami topluma gitmektir. Günahları terk edip faydalı olan alana, küfür diyarından İslam diyarına, çok günah işlenen yerden az günah işlenen yere gitmektir. Hicret; zillet topraklarından izzet topraklarına, tağuti sistemlerden şerii sisteme, kafirlerden kaçıp Müslümanların yanına intikal etmektir.”

Görüldüğü gibi, DAEŞ seçilmiş bazı İslami kelime ve kavramları ideolijisini oluşturmada, eylemlerine istinad noktası sağlamada, propaganda ve eleman

kazanma faaliyetlerinde adı zikredilen kavramları bağlamından kopararak bir araç olarak kullanmaktaydı. ‘Devlet’in sanal alemde pdf formatında yayınlanan Kontantiniyye Dergisi’nin 1. Sayısında slogan haline getirilen çağrılarında bunu görmek mümkündür (Hicret, 1436). Bu çerçevede örnek olarak alınan metinlerdeki araçsallaştırdığı mefhumlar italic olarak gösterilmiştir. Onlardan bazı örnekler:

‘‘Cennetin kokusu burada! Cihad çağrısı burada! İslam yurdu burada! Hilafet toprağı burada! Vela ve bera (Allah için sevmek ve Allah için buğz etmek) burada! İzzet burada! ‘‘Dünyanın dört bir yanından sizleri devletinize hicret etmeye ve onu savunmaya, binasını yükseltmeye, ilerleyişine eşlik etmeye çağırıyoruz.’’ (Hicret, 1436)

Devlet, genel yapılanmasıyla beraber, işgal ettiği Suriye ve Irak topraklarındaki vilayet ve ilçeleri idare edebilmek maksadıyla stratejik seviyede olduğu gibi vilayetlerin yapılışında da konseyler kurdu (Barrett, 2014). Valiler bu konseyler vasıtasıyla vilayetleri yönetiyordular. İD, vilayetlere etkili ve verimli hizmetler sunarak yerli halkı kazanabilmek maksadıyla da sıkı kontrol edilebilen bürokratik bir teşkilatlanma kurmuştu (Lister, 2014)

Bağdadi, İslam Devleti’ni ilan ettikten sonra hazine, ulaşım, güvenlik, adalet, hapisaneler ve yabancı savaşçılardan sorumlu bakanlar kabinesi oluşturdu. Bu bakanların önemli rolleri, maaşları ve kendilerine tanınan yetkileri vardı.

Devlette görev yapan yöneticilerin büyük ekseriyeti Irak’lı, el-Kaide tecrübesi olan ve Baasçı Sünni bürokratlar, komutanlar ve istihbaratçılardan oluşmaktaydı. (Barrett, 2014) Örgüt olarak başlayıp Irak ve Suriye’de yayılarak toplumsal destek bulmasının en büyük sebeplerinden biri ise, örgütün eski Baasçı/Sünni kadrolardan en üstün bir biçimde yararlanmasıydı. Çünkü gaspedilmiş yerlerde kalıcı olabilmek için vilayetin gıda, eğitim, sağlık ve güvenlik hizmetlerini cari imkanlar içerisinde en üst bir biçimde yürütebilecek kişilere ihtiyaç vardı ve Devlet bunu eski devlet elemanları vasıtasıyla icra ediyordu. Bu sebepten dolayı Yezid Sayigh’in de söylediği gibi İslam Devleti’nde klasik terör örgütlerinden farklı olarak bir ‘devlet aklı’nın işlediği söylenebilir. (Karabat, 2015)

The Atlantic'te bildirildiğine göre Suriye ve Irak'ta İslam Devleti ekmek fabrikalarının işletilmesine katkıda bulunur ve ürünleri bizzat dağıtarak birçok aileye sebze ve meyve ulaşmasını sağlar. Rakka'da DAEŞ, yoksulların beslenmesini sağlamak maksadıyla bir yetimhane kurdu. Hastalığın yayılmasının önüne geçmek için ise Polio (çocuk felci) için aşı kampanyası yürüttü (Zelin, 2014)

Devletin bütün bu hizmetleri karşısında Batı dünyasının DAEŞ hakkında olumsuz görüşlerine karşı devlet üyelerinden biri şöyle söylemişti (Borri, 2014).

“Sadece infazları göze alıyorsunuz. Ama her savaşta infazlar, ihanet edenler ve ajanlar vardır. Biz aş evleri kurduk, okulları ve hastaneleri kullanılır duruma getirdik, biz suyu ve elektriği berpa ettik, yiyecek ve yakıt parası ödedik. Birleşmiş Milletler bile insani yardım gönderemezken, biz çocukları çocuk felçine karşı aşıliyorduk. Bu sadece bazı icraatların diğerlerine nazaran daha görünür olması ile alakalı. Bizim cezalandırdığımız her hırsıza karşı siz kayıtsız tavrınızla yüz çocuğu cezalandırıyorsunuz.”

Devlet, diktatörlük ve barbarlığına ilave olarak, eski çağlardan kalma bir yuva mesajıyla da devlet olma yolunda uğraş vermekteydi. Askerlerini evlenmeleri mevzusunda cesaretlendiriyordu. Eğitim kamplarında yeni üyelere en yeni silahları nasıl kullanacaklarını öğrenmeleri için talim geçiliyordu (Amos, 2014).

Antik Roma Devleti büyümesini sürdürmek ve şehrin genişlemesini sağlamak nedeniyle kadınlara duyduğu ihtiyaç gibi, DAEŞ de toplumsal büyüme için kadınlara ihtiyaç duyuyordu. Kontrol altındaki Baiji şehri hakkında bilgi veren bir haberde, savaşçıların kapı kapı dolaşıp hanedeki evli ve bekar kadınların sayıları hakkında malumat topladıklarına yer veriliyordu (BBC News, 2014).

Hilafet bildirisinin ardından, Ebu Safiye isimli Şilili bir militanın Suriye ve Irak arasındaki eski sınırın yakın bir zamanda yok edildiğini bildirdiği gösterişli bir video internete yüklendi. “Sykes-Picot'un Sonu” başlıklı bu video (Gardner, 2014) İngiltere ve Fransa'nın 1916 yılında yarattığı iki siyasi yapıda, yani DAEŞ'nin elindeki Suriye ve Irak'ta bu hükümlerin geçersiz kılındığını duyuruyordu.

Modern teknolojinin yardımı ve sosyal medya sayesinde DAEŞ, Batılı demokrasiler ya da Batıdan ilham alan İslam dini rejimleri ile kesin bir zıtlık

içerisinde, kendi yapısına dair çağdaş bir imaj sunma girişiminde bulunarak şöyle açıklamada bulunuyordu (Borri, 2014):

“Mısır’a bakın. Görevden alınan Cumhurbaşkanı Mursi için oy kullanan Müslümanların yok edilme şekline bir bakın ve demokrasinize, yalanlarınıza inanın. Demokrasi artık yürürlükte değil. özgür olduğunuzu mu sanıyorsunuz? Batı, parlamentolar vasıtasıyla değil, bankalar vasıtasıyla yönetilir ve siz bunun farkındasınız. Cesaretinizin olmadığını bilmeniz dışında sadece bir piyon olduğunuzu da biliyorsunuz. Kendinizi bir düşünün, işinizi, evinizi... Çünkü artık güçsüz olduğunuzu biliyorsunuz ama çok şükür kü, cihad başladı. İslam sizlere ulaşacak ve sizlere özgürlük getirecek.”

DAEŞ’in ‘Devlet’, ‘Hilafet’ adlı bu yeni konsepti, hükümetler ve dünya çapındaki müslüman liderler tarafından reddedildi. Ürdün’ün cihadçı ideologu, Ebu Muhammed el-Makdisi DAEŞ’in Irak ve Suriye’de bir halifelik ilanını eleştirerek şöyle bir bildiriye bulundu (Moore, 2014) :

“Irak, Suriye ve diğer yerlerdeki mücahitlerin kaderi ne olacak? Bağırarak, tehdit, saldırganlık yapmak ve taviz vermeksizin adaletin sesini susturabileceğinizi düşünmüyor musunuz? Kendinizi yeniden şekillendirin, tevbe edin, Müslümanları öldürmeyi ve dini çarpıtmayı durdurun!”

Mısırlı dini lider Yusuf el-Karadavi ise, başkanlığını yaptığı Uluslararası Müslüman Alimler Birliği’nin internet sitesinde yayınladığı açık bir mektubunda, Halifeliği ilan eden bir grupun, bir Hilafet kurmak için yeterli olmadığını ve İslam hukukuna göre Hilafet beyanının ‘geçersiz’ olduğunu söyledi (Mandhai, 2014). O, Müslümanların Hilafetin yeniden canlandırılmasını beklediğini, ancak DAEŞ deklarasyonunun şeriatta hükümsüz ve Irak’ta Sünniler ve Suriye’deki isyan için tehlikeli sonuçları olduğunu da ilave etti (Goodenough, 2014)

Irak hükümetinin DAEŞ veya onu destekleyen kabilelerin kontrolü altına girmiş stratejik geçiş noktalarına kontrolünü kaybetmesinin (ya da çekilmesinin) ardından Suudi Arabistan da, Ürdün’den sonra askeri birliklerini Irak’la sınıra çekti. Raporlara göre, Suudi Arabistan Irak ordusunun diğer tarafa çekilmesinin ardından kuzeydeki çöl sınırını güçlendirmek için 30000 asker gönderdi. (Spencer, 2014)

Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani ise, 3 Temmuz günü, bölgenin Irak'tan bağımsızlığını ilerletmek için bir referandum düzenleme isteğini dile getirdi. (Lemonde.fr, 2014)

Gün içinde İslam Devleti militanları Suriye'de el-Ömer petrol sahasını ele geçirdi. Bu, İD'in ilerleyen savaşçılara faydalı olabilecek ham rezervleri kontrol etmesini sağlıyordu. (Westall, 2014)

Irak'ta ise bir gece içinde, Irak elçiliği, polis ve yerli sakinlere göre, helikopterlerle desteklenen ve Şii Müslüman gönüllülerin yardımıyla Irak ordusu, Saddam Hüseyin'in doğmuş olduğu Awja köyünü bir saat süren savaştan sonra İslam Devleti militanları üzerinde sembolik ve taktik bir zafer kazanarak geri aldı. (al-Rubei'i & Fick, 2014)

7 Temmuz'da, Başkan Barack Obama'nın izni alındıktan sonra ABD, Irak'taki çıkarlarını korumak amacıyla, İD'in mobil güçlerini vurmaya başladı. (ALJAZEERA NEWS, 2014)

'Devlet', din propogandası yayma amacıyla 2014 Dünya Kupası ve İngiliz futbol kulüplerini kullanmaktan bile kalmadı. İD'in propoganda operasyonu ve İD tarafından kullanılan hesaplardan ve destekçilerinden gönderilen tweetler, Dünya Kupası'nı ele geçirmek için # Brezilya2014, # Eng, #France ve #WC2014 gibi hashtagler kullandı. (Milmo, 2014) Hashtag linklerinin kullanımı ayrıca İngiltere Premier Ligi kulüplerine de uzandı. İD hesapları, diğerlerinin yanı sıra #MUFC, #WHUFC, #LFC, #THFC'yi, Suriye ve Irak'taki aşırılık yanlısı grup savaşçıları tarafından işlenen vahşet ve başlıkları gösteren "halkla ilişkiler" materyallerini teşvik eden tweetler de kullandı.

Sosyal medya vasıtasıyla İslam Devleti 2200 Avrupa'dan olmakla birlikte 12000 yabancı savaşçıyı kendi safına çekmeyi başarmıştı (Amari, 2014) Yurt dışındaki sempatanlar ve destekçiler bu rakama dahil edilmemişti. Örneğin 60 kadar Avustralyalının, Suriye ve Irak'ta İslam Devleti ile birlikte savaştığı tahmin edilirken, evindeki destekçi sayısının yüz kadar olduğuna inanılıyordu. (Owen, 2014)

Bağdadi'nin Irak ve Suriye'deki işgal etmiş topraklarda İD'in şekillendirmesi ve buradaki toplulukları çağdaş devletlerin tüm göstergeleri ile siyasal bir otorite

olarak idare etmesi tamamıyla olağanüstüydü. Cihad araştırmacısı Jason Burke bu konuda şöyle yazıyordu (Burke, 2014) :

“Bağdadi, politik İslamcıların devlet gücünü elde etme amacı ile neo-gelenekçilerin daha küresel vizyonunu, daha büyük gelişmeler için bir çıkış noktası olacak tanınmış bir devlet kurmak adına kaynaştırdı. Daha önce görülmemiş olan bu kombinasyon muhteşemdi.”

Diğer örgütlerden, özellikle de, el-Kaide’den farklı olarak İslam Devleti, her zaman uluslaşma süreciyle etkili bir şekilde meşgul olmuştu. New York Times ile online olarak söyleşi yapan ve ismini Ebu Ömer olarak veren bir İslam Devleti savaşçısı, “el-Kaide bir organizasyon ve biz ise bir devletiz” şeklinde bir açıklamada bulunuyordu (Hubbard, 2014). Bu ifadeler, iki silahlı örgütün birçok Müslümanın gözündeki rolünü ve her birinin takındığı görevi çok iyi bir şekilde özetler.

Bununla beraber, İD, el-Kaide’den farklı olarak Suriye’deki petrol sahaları ve elektrik santrali gibi kazançlı mülkleri topraklarına katması sayesinde büyük bir gelire ulaşmıştı. Wall Street Journal’a göre sadece petrol ihracatı günlük iki milyon dolarlık bir kazanç sağlıyor. (Faucon & Albayrak, 2014)

11 Eylül’den kısa bir süre sonra istihbaratın başındaki Suudi General, İngiliz Gizli İstihbarat Servisi’nin başındaki isim olan Richard Dearlove’a İD analizinde bulunarak şöyle söylemişti (Cockburn, 2014)

“11 Eylül, Batı için önemsiz, ufak bir iğneleme. Orta vadede bir dizi kişisel trajediden daha fazlası değil. Bu teröristlerin istediği şey Suudi Kraliyet Ailesi’ni yok etmek, Orta Doğu’yu yeniden yaratmaktır. Doğrusu, bu tahmin gerçekleşecek gibi gözüküyor.”

Belirtmek gerekir ki, İDin yerel meselelerde olan duyarlılığı daima onun çekiciliğinin bir parçası oldu. El-Kaide’nin Ortadoğu’dan gönderilmesinin de sebebi, teşkilatın çoğu Müslüman için çok da önem atfetmeyen Suudi bir milyarder (Bin Ladin) ve Mısırlı bir alim (Eymen el-Zevahiri) tarafından işletilmesi değil, daha ziyade Orta Doğu’nun dışında cihad etmeyi tercih etmesi sebebiyleydi.

İlave etmek gerekir ki, Ebubekr Bağdadi’nin Suriye’de ve Irak’taki uluslaşma çabasının konumlandığı yerden dolayı güçlü bir çekiciliği vardı.

Konumlandıkları coğrafya, İslam için hem politik, hem dini olarak büyük önem taşıyordu. Bir CNN belgeselinde Hatay kenti civarında güney sınırının öbür tarafındaki kaçak yollarla Suriye'ye girmiş yabancı savaşçılardan biri bu adamların bir kısmının ülkeye bu yollarla giriş yaparken neler hissettiklerini açıklar (Walsh, 2014) :

“Birçoğu için karşı tarafa geçmek dinsel bir deneyimdir. Çitlere ulaştıklarında diz çöker, haykırır ve kendi ailelerinden daha değerli bir şeyle henüz karşılaşmışçasına göz yaşı dökerler. Bu toprağın, Suriye'nin Allah'ın hükmünün meydana geleceği yer olacağına inanıyorlar.”

Bununla beraber, İD, Irak'ta Şii hükümet tarafından itilmiş Sünnilerin giderek artan öfkelerinden de yararlanmıştı. Uluslararası Kriz Grubu'nun verdiği bilgiye göre (Cockburn, 2014:69-70):

“Küçümsenmiş, şeytanlaştırılmış ve giderek merkezi hükümetin sıkı tebdirleriyle yüz yüze gelen halk hareketi, yavaş yavaş silahlı bir savaşa dönüşüyor. Sünni Arapların birçoğu, kendilerine kalan tek seçeneğin, giderek mezhep esasına göre şekillenen bir şiddetli çatışmaya girmek olduğu sonucuna vardılar. Başka bir ifadeyle, Sünni Araplar Irak'ta önce hayatta kalıp, daha sonra iktidar mücadelesini kazanmanın en iyi fırsatının, Şii hegemonyasına karşı Sünniler olarak savaşmaktan geçtiğini görüyorlardı.”

Belirtelim ki, son İslam Hilafeti olan Osmanlı İmparatorluğunun İD'in yönettiği topraklar üzerindeki tesiri bugünlere kadar geldi. Halifeliğin düşüşü yabancıların istilasını ve aşağılanmayı teşvik etti ve Müslüman nüfusun kimliğinde ve onurunda derin yaralar bıraktı. Avrupalılar bu tarihi ve antik bölgenin haritasını yeniden çizdiklerinde, bu yaralar tekrardan açıldı. 11. yüzyıldan beri tekrar tekrar, Müslümanların yeniden doğuş için yaptıkları her hareket, Halifeliğin eski sınırlarını yeniden yaratma hayalini besliyordu.

15 Temmuz'da Irak ordusu, Avja'dan Tikrit'e yeni bir saldırı başlattı. Ancak ertesi gün, hükümet birlikleri bastırıldı ve bir kez daha geri çekildi. (Salman & Maggie , 2014) ; (Prothero, 2014)

Birleşmiş Milletler'in verdiği rapora göre, 17 Temmuz'da dini ve etnik azınlık gruplar da dahil olmak üzere Musul'dan en az 400 aile Erbil ve Dohuk'un kuzey

illerine doğru göç ettiler (Bambuck & Yacoub, 2014). Bütün bunlara rağmen, ülke hükümeti militanlara karşı etkili bir karşı saldırı başlatmayı başaramadı.

Temmuz ayının ikinci yarısında İD, Şeyh Neccar Endüstri Kompleksi yakınlarındaki hükümetten 3 köyü ala bildi ve kuzeydoğu Halep vilayetinde Kobani'deki Halk Koruma Birlikleri/ Kadın Koruma Birimi (YPG/YPJ) ile yeni cephe hatları açtı. Bu savaşlar hem muhalifler, hem de DAESH için çok maliyetli oldu. Ocak-Haziran 2014 arasında, DAESH ile İslami Cephe arasında çıkan savaşlar yaklaşık 5000 asker ve 2000 sivilin ölümüne neden olmuştu. (Al-Mayadeen, 2014)

Bütün bunlarla beraber, İD, Irak'ın çeşitli etnik ve dini topluluklarını da doğrudan ve sistematik olarak hedef alarak, cinayet, fiziksel ve cinsel saldırı, soygun, mülkün ahlaki yıkımı, dini veya kültürel önemi olan yerlerin tahrip edilmesi gibi zorlu insan hakları ihlallerine maruz bıraktı.

23 Temmuz'da Ürdün Selefî hareketi'nin gençlik kanadı olan 'Tevhid ve Cihad'a Çağrı' grubu Ebu Muhammed el-Makdisi ve Ebu Katade'yi İD'i 'gayri meşru' olarak eleştirmelerinden ve Ebu Bekr el-Bağdadi'yi halife olarak görmediklerinden dolayı kınadılar ve İD'e biat ettiler (Luck, 2014)

25 Temmuz'da önemli gelişmelerden biri de, Sünni din işlerini yöneten yetkilinin verdiği bilgiye göre, DAESH militanları, yerel ailelere uzak durmaları ve yollardan 500 metre kadar bir mesafeyi kapatmalarını söyleyerek Yunus peygamberin türbesini patlatdılar. (The Telegraph, 2014) Sakinlerin verdiği bilgiye göre, Militanlar türbeni patlatmasının sebebini, buranı mürtedlerin ziyaret yerine çevirmesi olduğunu iddia ediyorlardı. (The Guardian, 2014)

3 Ağustos 2014'te İslam Devleti, Kuzey Irak'taki Zumar, Yezidi şehri Sinjar ve Vana şehirlerini ele geçirdi (Arango, 2014) Binlerce Yezidi ile beraber, Şii Türkmenler, Şii Şabaklar ve Hristiyanlar da evlerini terk ederek el-Kadissiye ilçesinde Sinjar dağlık bölgesine kaçdılar. Yerinden edilmiş kişiler arasında binlerce kadın, çocuk, engelli ve yaşlı vardı. Irak hava kuvvetleri 4 ve 5 Ağustos'da dağların üzerinden insani bir hava üssü operasyonu yaparak yiyecek ve yardım sağlamasına rağmen malzemeler hedefe ulaşamadı ve azınlıkların ihtiyaçları karşılanamadı. (Mladenov & Al-Hussein, 2014)

İD 7 Ağustos'ta, Kürt güçlerinin çekilmesinden sonra bir gece içinde Ninova Eyaletindeki Garagoş kasabasını ele geçirdi ve büyük (50000) Hıristiyan nüfusu terk etmeye zorladı. (BBC News, 2014) Günün devam eden saatlerinde Bartella, Tel Keppe, Karemlaş ve Mahmur kasabaları da düştü. (Ismael, 2014) Militanlar Sinjar'da ise Tel-Afar'dan kaçmış 100 esir Şii Türkmen öldürdü (Mladenov & Al-Hussein, 2014).

Musul'u ele geçirdiğinden beri İD, 200.000 Asurlu ve 150.000 Yezidi evlerinden sürmüş, binlerce Yezidi ve Süryani (Keldani olarak da bilinir) öldürmüş, Musul'daki bütün kiliseleri tahrip etmiş ve terk edilmiş bütün köy ve kasabaları yağmalamıştı. (Assyrian International News Agency, 2014)

Batılı diplomatların İD ile Kürtlerin işbirliği içinde olması iddiası da, İD'in Sincar'da Peşmergeyi yenilgiye uğratması, Yezidileri kaçırmaya zorlaması, Kuzey Irak'taki Kürt başkenti Erbil'i tehdit etmesi neticesinde dramatik bir biçimde çökmüştü. (Cockburn, 2014, s. 34)

Filipinli İslami Cihad Örgütü olan Ebu Sıyyaf Grubu'nun üst düzey lideri Abu Abdullah el-Filippini diye tanınan İsnilon Totonı Hapilon maskeli militanlarıyla birlikte YouTube'da video yayınladı (youtube.com, 2014). O, konuşmasında şöyle bir bildiriye bulunuyordu: (Ressa, 2014)

“Halife Şeyh Ebubekr el-Bağdadi İbrahim el-Kureyşi el-Huseyni'ye sadakat ve itaat sözü veriyoruz. Nefsimizin arzuladığı veya arzulamadığı herhangi bir emre itaat etmeyi ve bu emre herkesten daha fazla değer vereceğimizi vaat ediyoruz. Onu, Allah'tan ahirette sorgulanabilecek açık bir inançsızlık eylemi içinde görmedikçe, ondan emir almaya devam edeceğiz.”

ABD, Yezidi halkının İD tarafından sistematik olarak tahrip edilmesinin bir soykırım olduğunu ileri sürerek Kuzey Irak'taki sivilleri korumak için İngiltere ve Fransa'dan insani yardım desteği alarak İD'i hedefleyen belirsiz bir hava saldırısı başlattı (Shear, 2014). Pentagon Basın Sekreteri Amiral John Kirby, iki F-18 savaşçısının Erbil yakınlarında bir cephane topçu hedefine 500 libre lazer güdümlü bomba attığını açıkladı (Mataconis, 2014). Hava saldırıları sonucu 3 gün önce ele geçirilmiş Mahmur yeniden Kürt Peşmergelerin eline geçti. (Ismael, 2014)

Agence France-Presse, Arap Birliği Genel Başkanı Nabi el-Arabi'nin Irak'taki İD militanlarının Yezidilere karşı işlediklerini, insanlığa karşı işlenmiş suçlar olarak değerlendirdiğini ve faillerinin adalete teslim edilmesini talep ettiklerini bildirdi. (Al Arabiya News, 2014)

Diğer bir tepki ise Vatikan'dan geldi. Vatikan, İD tarafından sivillere karşı işlenen suçları kınıyor, bütün dini liderleri bu suçları kınamaya ve din adına haklı çıkarmaya yönelik girişimlerde bulunmaya çağırarak şöyle bildiride bulundu: (Milhem, 2014)

‘‘Hıristiyanların, Yezidilerin ve Irak'taki diğer azınlıktaki dini ve etnik toplulukların dramatik durumu dini liderlerin ve her şeyden önce Müslüman dini liderlerin, dinlerarası diyaloga katılan insanların ve iyilerin tümünün açık ve cesurca hareket etmesini talep ediyoruz.’’

13 Ağustos'ta ise, Sinjar Dağı'nda Yezidileri kurtarma operasyonuna katılan bir Irak'lı helikopter Sinjar yakınlarında düşerek Binbaşı General Majid Ahmed Saadi'nin ölümüne ve New York Times muhabiri de dahil olmak üzere 20 kişinin yaralanmasına neden oldu. (Dreher, 2014)

İngiltere merkezli İnsan Hakları Gözlemevi, İD militanlarının Halep kentinin kuzeyindeki altı köyü ele geçirmeyi başardığını ve Türkiye sınırından çok uzak olmadığını ve bu köylerin ele geçirilmesinin İD için bir ödül olduğunu söylüyordu. (Archive.org, 2014)

14 Ağustos günü, Savunma Bakanlığı yetkilileri yaptığı açıklamada, ABD hava saldırıları ve Kürt savaşçılarının İD militanlarının Sinjar Dağı'nın kuşatmasını kırdığını ve Yezidi binlerce kişinin oradan kaçmasına izin verdiğini söyledi (Cooper & Shear, 2014)

Bir gün sonra, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, İD'in terörist eylemlerini, onun aşırı şiddet yanlısı ideolijisini ve insan hakları ve uluslararası insani hukuk ihlalleri hakkındaki sistematik ihlallerini kınayan bir karar yayınladı (UN News Centre, 2014). Bununla beraber, İD ve Nusra Cephesi tarafından kontrol edilen petrol alanlarının ve ilgili altyapının, işe alma çabalarını destekleyen ve terörist saldırıları organize etme ve yürütme konusunda operasyonel kabiliyetlerini güçlendiren gelir elde etmesinden endişe duyan Konsey, devletlerin İD'e ve Nusra Cephesi'ne ve ilgili birey ve gruplara, silahlara ve ilgili materyallere

doğrudan veya dolaylı olarak tedarik satışını veya transferini önleyeceğini de söyledi.

İslam Devleti eylemlerinden dolayı AB Dışişleri Bakanları'nın Brüksel'deki acil bir toplantısı ise, Irak'ı "güçlü desteğe ihtiyaç duyan önemli bir ortak" olarak nitelendiren bir açıklama yayınlarak "insanlığa karşı suç sayılabilecek temel insan hakları ihlalleri ve zulümleri ile ilgili acil soruşturma çağrısında bulundu ve Bağdat ve Kürdistan'a ABD desteğini memnuniyetle karşıladı (Borger, 2014).

İlave etmek gerekir ki, İD genel söylemlerinin çoğunda, meşruluğu ve seferberlik gerekçesi olarak hadis kitaplarındaki fitenle (fitneler), savaşlarla ilgili hadislere dayanıyordu. Suriye'deki İD ile mücadele konusundaki uluslararası koalisyonla yönelik bildiri, İslami kehanetin gerçekleşmekte olduğunun işareti olarak karşılandı. Allah rasulüne (sallallahu aleyhi ve selleme) ait olan, Halep yakınlarındaki Dabık'ta Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında yaşanacak olan kıyamet savaşıyla ilgili hadis, sıkça kullanılan bir referans noktası oldu.

"Rumlar (hıristiyanlar) Amak veya Dabık'a gelene kadar kıyamet kopmaz." (Muslim, hadis no: 2897) hadisi videolarda Zerkavi tarafından İD'in cihad yürüyüşü olarak anlatılmakta, ağır çekimde elinde siyah bir bayrak sallarken şöyle söylemektedir : (DABIQ, 2011)

"Kıvılcım buradan, Irak'tan alevlenecek ve ateşi Allah'ın izniyle öylesine büyüyecek ki, Dabig'te haçlı ordusunu yakıp yok edecek."

Belirtelim ki, İD, İslami sembolizmi, savaşçılarına canlılık kazandırmak ve kendi eksenini dışındaki Müslümanların da sempatisini kazanmak için kullanıyordu. Örneğin, Bağdadi kendisinin Hz. Muhammed'in torunu Huseyn radiyallahu anh'ın soyundan geldiğini iddia ediyordu. Bellidir ki, Allah Rasulü'nün:

"Hilafet Kureyş'tedir" (İbn Hanbel, 2004, s. 185); "Emirler Kureyş'tendir" (en-Nişaburi, 2013, s. 501); ve "İmamlar Kureyş'tendir" (Musned, 3/129) hadisleri, Müslümanları yönetmenin meşruluğu konusunda ön koşul olarak kabul edilmiştir. Bu hadislerin böyle kullanılması, özellikle diğer cihadçılarla tartışmalarda, bu tür soy bağlantılarının ciddi çağırışlar yaptığı kişiler ve

gerçekleşmesi yakın bu projenin etrafındaki genç Müslüman kesim için büyük rol oynuyordu.

Bütün bu bildirilere rağmen, İD günün devam eden saatlerinde, Koço Yezidi köyünün 400'ün üzerinde olan erkek nüfusunu katledilmiş ve 1000'e kadar kadın ve çocuk militanlar tarafından kaçırılmış ve bununla beraber Tel Afar hapishanesinde İslam'ı kabul etmediğinden dolayı 200'e kadar Yezidi öldürülmüştü. (Mladenov & Al-Hussein, 2014)

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin geniş kapsamlı müdahalesi başladığında, İD militanları ülkenin kuzeyindeki bir köyde 80 Yezidini katletti. (Abc.net, 2014)

Yezidi katliamından sonra, ABD Merkez Komutanlığı Erbil ve Musul barajının yakınında İD'e karşı hava saldırıları başlattı. Yapılan 9 hava saldırısı sonucu, militanlara ait dört zirehli personel taşıyıcısı, yedi silahlı arac, iki Humwee ve zırhlı arac tahrip edildi. (The Guardian, 2014)

Suriye İnsan Hakları Gözlemevinin vermiş olduğu bilgide, geçen iki hafta boyunca İD militanları Deyr ez-Zor vilayetinde yaşayan Şeyatat aşiretinden çoğunluğu sivillerden oluşan 700 kişinin infazını gerçekleştirdi (Holmes & al-Khalidi, 2014). Bunun ardından Şeyatat aşiret lideri Şeyh Rafea Akla al-Raju, bir video yayınlarak şöyle bildiride bulundu:

‘‘Diğer kabilelerden bizimle beraber İD'e karşı durmaları için ricada bulunuyoruz. Eğer İD bize bunu yaptıysa, diğer kabileler de Şeyatat kabilesinden sonra hedef alınacak. Bir sonraki hedef sizsiniz...’’

Günün devam eden saatlerinde Suriye savaş uçakları, Suriye'nin doğusundaki, çoğu İD tarafından zapt edilen petrolle zengin Deyr ez-Zor vilayetinin çeşitli alanlarında İD mevkilerini bombalamaya başladı. (The Daily Star, 2014) Bununla beraber savaş uçakları, on gün boyunca İD militanları tarafından saldırılan ve Suriye rejiminin son kalesi olan Tabka üssüne saldırılar başlattı. Saldırı sonucu en az 6 militan öldürüldü. (Archive.org, 2014)

18 Ağustos'da Suriye Hava Kuvvetleri, Rakka'daki İD mevkilerine karşı 26 hava saldırısı daha başlattı ve şehre su tedarikini durdurdu. Gözlemevi, İD'den en az 31 savaşçının öldüğünü ve onlarca kişinin yaralandığını bildiriyordu. (ALJAZEERA NEWS, 2014)

Hıristiyanları ve diğ er azınlıkları Irak'taki evlerinden kaçırmaya zorlayan İD militanlarına karşı ABD saldırılarını onaylayıp onaylamadığı hakda dünyadaki Roma Katoliklerinin lideri Papa Francis'e sorulduğunda ise, o, kendi görüşünü şöyle açıkladı: (The Guardian, 2014)

“Bu durumlarda, adaletsiz bir saldırganlığın olduğu yerde, sadece haksız saldırganı durdurmanın meşru olduğunu söyleyebilirim.”

Bununla beraber, o, uluslararası toplumun Irak'ta İD militanlarını durdurmanın haklı olacağını, ancak çatışmaya nasıl müdahale edileceğine dair karar vermek için tek bir ulusa bağlı olmamasını da ilave ediyordu. Papa, askeri saldırılar için otomatik yeşil ışık yaktığı izlenimini vermemeye dikkat etse de, onları redd de etmedi. (The Guardian, 2014)

İD militanları tarafından Irak'ta kaçırılmış Amerikan serbest gazetecesi ve foto muhabiri James Foley'in, 19 Ağustos 2014'te YouTube'a yüklenen bir videoda, ABD'yi, Irak'taki son hava saldırılarını ve Amerika Birleşik Devletleri Hava Kuvvetleri'nde hizmet veren kardeşini eleştiren hazırlanmış bir bildirisi yayımlandı. (Rayner & Beach, 2014) Arkasında 'Jihadi John' diye bilinen Muhammad Emwazi ise yayınlanmış olan videoda, Amerika ve Başkan Barak Obama'yı eleştiriyor ve Irak'ta Amerikan liderliğindeki ABD müdahalesini sona erdirmek için talepte bulunuyordu. (Carter C. , 2014) Daha sonra maskeli bu adam, Foley'in kafasını kestikten sonra, ardından istekleri yerine getirilmeyeceği takdirde Steven Sotloff'u tehdit etti. FBI ve Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Güvenlik Konseyi, Foley'in cesedini içeren videonun gerçek olduğunu doğruladı. (Rayner & Beach, 2014)

İlave etmek gerekir ki, İD'in James Foley için fidye olarak istemiş olduğu 132 milyon dolar talep edilmesine rağmen, ABD bunu reddetmiş ve Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Marie Harf, bu teklifi reddedişini şöyle mesnede dayandırmıştı: (Buel, 2014)

“Birleşik Devletler Hükümeti, teröristlere fidyenin ödenmesinin onlara, yaptıkları işi yaymalarına yardımcı olan finansman biçiminde bir araç verdiğiğine çok inanıyor. Bu yüzden biz de bunu yapmayacağımıza çok inanıyoruz.”

James Foley olayındaki tehdit, Obama yönetiminin İD'e karşı daha saldırgan bir yaklaşım sergilemesini sağladı. Başkan ve üst düzey kabin yetkilileri İD'i bir

ortaçağ tehdidi olarak kınıyordular. Cumhurbaşkanı Barak Obama'nın ulusal güvenlik danışman yardımcısı Ben Rodos yaptığı açıklamada, Amerikalılara karşı komplo kurulduğunu görürsek, bu tehdide karşı harekete geçeceklerini söyledi ve dolayısıyla James Foley'in kafasının kesilmesinden sonra ABD Suriye içindeki İD'e karşı saldırıları engellemeyi reddetti. (Nissenbaum, 2014)

İD tarafından 5 gün süren şiddetli intihar saldırılarının ve Tabga Hava üssüne ateşlenen çok sayıda roket ve havan mermisinin ardından, Suriye Ordusu Hama Valiliği'nde Salamiyyah şehrine giden M-42 Karayolunu serbst bıraktılar ve bu da tedarik konvoyları ve takviye kuvvetlerinin üsse kolay erişimini sağladı. (Aboufadel, 2014) Bunun ardından baş vermiş şiddetli savaşlardan sonra üss ele geçirildi.

Suriye İnsan Hakları Gözlemevi, bu mücadelede İD tarafından en az 346 kişi ve rejimden ise en az 170 kişinin öldürüldüğünü ve Suriye iç savaşı başladığından bu yana iki grup arasındaki en şiddetli ve ölümcül savaşlardan biri olduğunu söylüyordu. (Westall, 2014)

İD karşısında zor duruma düşen Esat rejimi, İD'le mücadele etmek için Washington da dahil olmak üzere uluslararası toplumla birlikte çalışmaya istekli olduğunu söylese de, Fransa Cumhurbaşkanı Hollande, Esad'ın, terörle mücadelede bir ortak olamayacağını, ancak insani, güvenlik ve askeri cephelerde İD'e karşı uluslararası eylemlerin koordinasyonunu düzenlemek konulu konferansa ev sahipliği edebileceği teklifini ileri sürdü (Archive.org, 2014)

28 Ağustos'ta Lübnan Ordusu Çavuş Ali al-Sayyed İD tarafından Arsal Savaşı sırasında yakalandıktan sonra kafası kesildi. İD üyesi Ebu Musab Hafid el-Bağdadi, kafa kesme resmini Twitter'da yayınladı. Bu, Lübnan'da halkın öfkesine yol açtı. Al-Seyyid'in cesedi 1 Eylül'de Lübnan yetkililerine teslim edildi ve kimliği 2 Eylül'deki DNA testleri ile doğrulandı. Cenaze töreni 3 Eylül'de ailesi, arkadaşları, halkı, yoldaşları ve Lübnan Ordusu Komutanı General Jean Kahwaji tarafından yapıldı (Amrieh, 2014)

Saatler sonra, grup, hayatları için yalvaran dokuz asker daha gösteren ikinci bir video yayınladı ve Lübnan hapisanelerinde esir olan sempatizanların serbest bırakılması için halkı sokaklara davet etti ve aksi takdirde el-Sayyed'in kaderinin onları da beklediğini söylediler. (Karouny, 2014)

Suriye Hava Güçleri İD elinde bulunan Baas barajına saldırarak militanların silah ve mühimmatlarını yok etti ve düzinelerce militan öldürüldü. İkinci darbe ise, Irak sınırında bulunan Deyr ez-Zor eyaletinde el-Mayadin şehrindeki İD pozisyonlarına yapıldı. (Vesti.ru, 2014)

Gözlemevi Başkanı Rami Abdurrahman'ın verdiği bilgiye göre, Suriye Hükümet Güçleri, Tabga Üssü'nün düşüşünden sonra, helikopterlerden varil bombaları ve klor gazı bırakarak, hastaneleri bombalayarak ve sivilleri işkence ederek öldürdüklerini açıkladı. (BBC News, 2014)

31 Ağustos'ta Şii milis güçleri ve Amerikan hava saldırıları tarafından desteklenen Irak ordusu, iki ay içinde İD militanları tarafından tutulan Irak kasabası Amerli kuşatmasını kırarak kuzey kasabalara girdiler ve bunu yazdan bu tarafa büyük stratejik ehemiyeti olan zafer olarak değerlendirdiler (Coles & Rasheed, 2014)

Savaş bölgelerine silah göndermeme politikası yürüten Almanya Kansleri Angela Merkel, milyonlarca insanın yaşamı, Irak'ın istikrarı ve yabancı savaşçıların artması, Almanya ve Avrupa'daki güvenliğin tehdit edildiğini esas getirerek bazı hükümet yetkilileri ile bir araya gelerek Kürtlere silah yardımı yapılacağını ve bunun insani yardım sorumlulukları olduğunu, bununla beraber İD'in durdurulmasının güvenlik açısından çıkarları olduğunu beyan eden açıklamasını okudu (Siebold, 2014) Almanya Savunma Bakanı Ursula von der Leyen, teslimatta toplamda yaklaşık 70 milyon avro olan 16 bin tüfek, 40 makineli tüfek, 240 roket güdümlü el bombası, 30 fırlatıcı ve 500 el bombası bulunan 500 MILAN tanksavar füzesi yer alacağını söyledi. Çok fazla silah yığılmasını önlemek için ise, Erbil'e altı irtibat subayı görevlendirildi. (Reuters.com, 2014)

Ağustos ayı sonunda, Birleşmiş Milletler'in, bu ay içinde Irak'ta en az 1420 kişi ölmüş, 1370 kişi yaralanmış ve Haziran ayından bu yana geniş toprak alanlarını işgal eden ve dini azınlıkları hedef alan İD, Kürt birlikleri tarafından kontrol edilen topraklara itilen 600,000 kişi olduğunu söylüyordu. (Parker & Rasheed, 2014)

İD saldırıları hakda raporları bir araya getiren araştırmacılar, militanlar tarafından 5,000'den fazla Yezidi'nin öldürüldüğünü, tutuklanan ve köleliğe

satılan ya da militanlara cariyeler olarak teslim edilen 5,000-7,000 kadının olduğunu, İslam'ı seçmediklerinden dolayı ise yüzlerce insanın katledildiğini açıkladı. (Hopkins, 2014)

İD 2 Eylül 2014'te 'Amerika'ya İkinci Bir Mesaj' başlıklı bir video yayınladı. Videoda daha önce James Foley öldürülürken tehdit edilmiş olan Steven Sotloff, bu kez Jihadi John tarafından kafası kesildi. (Lewis & Cobain, 2014). Siyah maskedeki Jihadi John, bu videoda Foley'i öldüren aynı adam olduğunu söylüyor ve şöyle bir bildiriye bulunuyordu (Lewis & Cobain, 2014):

''Obama, ben döndüm, İD'e yönelik kibirli dış politikanız yüzünden geri döndüm ve senin eylemlerin, başka bir Amerikan vatandaşını öldürdü.''

Sotloff cinayetine rağmen Obama, İD'e karşı hava saldırılarını hızlandırmaya yönelik baskılarla bağlı adımlar atmadı. Bununla beraber, Amerika halkının öfkesini yatıştırmak için 'sınırlı' hava saldırılarının temposunda ani bir artış tehdidinde de bulunmadı. Bunun yerine ise, Amerikan halkının ve dünyanın bu en nihilist terör örgütüne karşı uzun süreli bir mücadele için hazırlanmalarını istiyor ve İD'i yok edebilmek için ilk önce, kapsayıcı bir Irak hükümetinin oluşmasını, ardından da geniş bir alana yayılması konusunda uyarıyordu. (Foster, 2014)

''İki Amerikalı'nın barbarca katledilmesiyle, bu teröristler bizi korkuta bileceklerini düşünüyorlar. Ama bugün, daha önce gitmiş olan küçük tiranlarla teröristlerin aynı sert dersini öğreniyorlar: Amerikalılar olarak, korkuya boyun eğmeyiz. Vatandaşlarımıza zarar verdiğinizde, Amerika'yı, müttefiklerimizi tehdit ettiğinizde, bu bizi korkutmuyor, aksine bizi birleştiriyor.''

 (Tuysuz & Castillo, 2014)

4 Eylül'de DAESH askerleri, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'e Suriye rejimini desteklemesi nedeniyle tehditte bulunarak şöyle bir bildiri yayınladılar (Smh.com, 2014)

''Bu sana bir mesaj, ey Putin, bunlar Beşer'e gönderdiğiniz jetler, onları inşallah sana göndereceğiz, hatırla bunu. Ve Çeçenistan'ı ve bütün Kafkasya'yı özgür bırakacağız, inşallah, Tahtınız çoktan düşmüştür, tehdit altındadır ve size geldiğimizde düşecek, çünkü Allah gerçekten bizim tarafımızdadır. Biz zaten yoldayız.''

Bir sonraki gün, Irak seçimlerinde adaylığını vermiş el-Kiara bölgesinden el-Jabour kabilesinin önde gelen isimlerinden biri olan Şeyh Maisar Farman el-Vaka, DAESH militanları tarafından infaz edildi, evi havaya uçuruldu ve militanlar geri çekilmeden önce tüm arabaları yaktılar. (Harris, 2014)

Irak hükümetinin talebi üzerine, ABD Askeri Güçleri, Irak güvenlik güçlerine ve Hadisa barajını koruyan Sünni kabilelere destek vermeye Anbar'daki Hadisa yakınlarında bulunan İD'e saldırdı. (Alarabiya.net, 2014)

Pentagon sözcüsü Admiral John Kirby yaptığı açıklamada, İD'in barajın güvenliğini daha fazla tehdit etmelerini engellemek için yaptığını söyledi ve şöyle devam etti:

“Barajın kontrol altına alınmasının potansiyel kaybı veya barajın felaketle sonuçlanan başarısızlığı ve bunun sonucunda meydana gelebilecek sel felaketi, Bağdat'ta ve civarında binlerce ABD vatandaşı ve tesisini tehdit edecekti. (Alarabiya.net, 2014)

Bununla beraber, Obama Hükümeti, 475 Amerikan askeri danışmanının Irak'a gideceğini ve toplam rakamı yaklaşık 1,700'e çıkaracağını söyleyerek üç yıldan az bir süre sonra, Irak'ta tekrar tüm savaştan farklı bir strateji ortaya koydu (Cohen, 2014).

Irak'ın Anbar eyaleti valisi, Ahmed el-Dulaimi, operasyondan sonra bir tweet atarak İD tarafından ele geçirilmiş Hadisa barajını militanlardan geri aldığını ve Barwana kasabesindeki yangından kaynaklanan yaralanmadan sonra durumunun iyi olduğunu bildirdi (Rudaw.net, 2014).

14 Eylül'de kendisine Cezayir'deki Halife Askerleri adını veren (Cund el-Halife) yeni bir silahlı grup, el-Kaide'nin Kuzey Afrika şubesinden ayrılarak, İD'e biat ettiler (Chikhi, 2014). Gerçek adı Guri Abdulmalik olan grubun lideri Süleymani İD halifesi Ebubekr el-Bağdadi'ye atıfta bulunarak İslami Mağrib'in gerçek yoldan saptığını ve buradaki adamlarına emr verdiği halde ona itaat sözü verdiler (Chikhi, 2014)

Suriye'ye insani yardımda bulunmaya giden ve bir yıl önce kaçırılmış ve nerde olduğu bilinmeyen, bir kumsalda diz çökmüşken, turuncu bir tulum giyen David Heines, DAESH tarafından yayınlanan bir bildiride bulunarak katledildi : (Duffin & Ross, 2014)

‘‘Benim ismim David Cawthorne Haines. İnfaz edilmemden dolayı David Cameron’u sorumlu tutuyorum. Amerika Birleşik Devletleri ile İD’e karşı bir koalisyona, tıpkı selefi Tony Blair’in yaptığı gibi Amerikalılara hayır demeye cesaret edemeden girdiniz. Ne yazık ki, İngiliz halkı Parlatentonun bencil kararlarının bedelini ödeyecek.’’

Bunun ardından İngiltere hükümeti, diğer devletleri hava saldırılarına başlamasını, ancak kendilerinin İD’ne karşı birkaç cephede mücadele ettiğinden dolayı şimdilik hava saldırılarının başlatılmayacağını açıkca belirterek şöyle bir açıklamada bulundu (Osborn & Faulconbridge, 2014):

‘‘Bu strateji yoğunlaştıkça, bu tehditle başa çıkmak ve ülkemizi güvende tutmak için gerekli her türlü adımı atmaya hazırız. Adım adım İD’i geri çekmeli, parçalara ayırmalı ve nihai olarak imha etmeliyiz.’’

Pentagon yetkililerinin verdiği bilgiye göre, Başkan Obama’nın söz verdiği gibi ABD’nin Irak’taki hava saldırı kampanyasını hızlandırdığını ve Irak ve Suriye’deki İD tarafından ele geçirilen toprakları geri kazanma çabalarında olduğunu ve Bağdat yakınlarındaki İD hedeflerini ve Sincar yakınlarında altı İD aracını imha ettiğini söyledi (Kenny, 2014).

Giriştikleri hızlı seferlerde Irak ordusunu, Suriye ordusunu, Suriye’li muhalifleri yenilgiye uğratan İD, Bağdat’tan Halep’e ve Suriye’nin Türkiye sınırından Irak’ın batı çöllerine kadar uzanan bölgeyi kontrol ediyordu. Bununla beraber, daha önce adları çok az duyulan Sincar Yezidileri ve Musul’un Keldani Hıristiyanları gibi etnik ve dinsel cemaatler, İD vahşetinin ve mezhepçi bağnazlığının kurbanı olmuşlardı. Eylül ayında ise sıra, Türkiye sınırının hemen güneyinde, Kuzey Suriye’de üç kantonla fiilen özerklik elde etmiş bulunan Suriye Kürtlerine geldi.

Suriyede ise İD’in ilerlemesi, ülkenin kuzey merkezi Kürt bölgesini kuşatma altında bir araya getirdi ve Kürt liderler uluslararası müdahale olmaksızın başka bir insani krizin olacağı ile ilgili uyarıda bulundular. Kürt savaşçıların sözcüsü Redur Xelil, Kobani’deki (arapçada Aynal-Arab) insanların seferber edilmesinin yeterli olmadığını ve uluslararası toplumun harekete geçmesinin gerekliliğini bildirerek bunun yapılmaması durumunda Kobani’de yeni bir Sinjar katliamının olacağını söyledi. (Tuysuz & Castillo, 2014)

İD Kobani'yi ele geçirdiği takdirde, hareket alanı kolaylaşacak ve kontrol altına aldığı topraklarda bütünlüğü sağlayacaktı. Bununla beraber, Kobani düştüğünde Suruç'taki Murşitpınar Sınır Kapısı da Devlet'in kontrolüne geçecekti. Suriye'deki Afrin ve Cezire arasında da kopukluk yaşanacaktı.

İD sözcüsü Ebu Muhammed el-Adnani, Ortadoğu'nun bu en büyük vatansız halkına karşı mücadelelerini şu sözlerle ifade ediyordu: (Al-Quds Al-Arabi, 2014)

“Kürtlerle olan savaşımız dini bir savaştır. Milliyetçi değildir, biz bundan Allah'a sığınırız. Onlarla Kürt oldukları için savaşmıyoruz. Daha çok, aralarındaki inançsızlarla, Haçlıların ve yahudilerin Müslümanlarla olan savaşına destek verenlerle savaşıyoruz... İD'nin saflarında birçok Müslüman Kürt bulunuyor. Onlar, kendi halkları arasındaki inançsızlarla mücadele eden en güçlü savaşçılardır.”

Kürtlerin İD'e katılması ile ilgili Al-Bayan gazetesinin politika editörü ve Kürt politikasının öne çıkan analistlerinden biri olan Huseyn Kunno, en akla uygun açıklamayı getiriyor. Saddam Huseyn'in Halepçe katliamından sonra, kasabadaki bazı aileler yeni evlerini inşa edip yaşamlarına devam edebilirken, birçok aileler de yoksulluğa terk edildi. Kimyasal saldırılar sonucu kurbanlara yardım etmesi amacıyla kurulan hayır kurumlarının çoğu köken olarak Selefiydi, ABD tarafından el-Kaide'yi parasal destek sağlamakla günahlandırılan Kuveyt İslami Mirasın Dirilişi Topluluğu da dahil olmakla çoğu Körfez devlet sponsorları tarafından kurulmuş ve fonlanmıştı. (Department Of The Treasury, 2014) Böylece, Ortadoğu'nun Kürt bölgelerinde onlarca yıl süren din değiştirme sürecinden sonra, Halepçe Kürt İslamcılığının merkez üssü haline geldi. (al-Haj, 2014)

Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani ise Suriye'nin kuzeyindeki İD saldırılarına karşı çağrıda bulunarak yaptığı açıklamada: (Tuysuz & Castillo, 2014)

“Uluslararası toplumdan, Kobani ve Suriye'deki kürtleri teröristlerden kurtarmak için mümkün olan en kısa zamanda her türlü tedbiri almalarını rica ediyorum. İD teröristleri nerede olursa olsun, suçları ve zulümleri cezbediyor, bu yüzden her nerede olursa olsun, vurulmalı ve yenilmelidir.”

Londra merkezli Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'ne göre, Kobani yakınlarındaki yaklaşık 60 köy İD tarafından ele geçirilmiş ve Kobani'nin üç tarafı İD tarafından kuşatılmıştı. (Tuysuz & Castillo, 2014)

Kobani'deki insani kriz, yerinden edilmiş insanlar savaş ile Türk sınırı arasında sıkışıp kaldıkça daha da yükseldi. Türkiye nihayet sınırı açtı ve Kobani'deki bazı baskıyı hafifleterek mültecilerin Şanlıurfa'ya girmesine izin verdi. Türkiye Başkanı Ahmed Davutoğlu devlet gazetesine verdiği demeçte şöyle söyledi: (Tuysuz & Castillo, 2014)

“Bizim kardeşlerimizin 4000'i ülkemizde ağırLANacak. Sınırlarımızı kardeşlerimize açmak, tarihi insani sorumluluğumuzdur.”

19 Eylül'de Başkan François Hollande'nin ofisinden yapılan açıklamada, Fransız jetleri İD'in Kuzey Irak'taki İD mevkilerine ilk hava bombardımanı gerçekleştirdiklerini söyledi. Bununla beraber, Fransız Hükümeti saldırılarının Irak'taki İD hedefleriyle sınırlandırılacağını ve diğer bölgelerde savaşan hiçbir Fransız askerinin olmayacağını açıkça belirtti. Onu da belirtmek gerekir ki, Fransa bundan önce de Irak üzerinde keşif uçuşları gerçekleştiriyor ve Kürt savaşçıların silah ihtiyacını sağlıyordu. (Marcus, 2014)

101 gün İD elinde esir olarak tutulan Türkiye'nin Musul Başkonsolosu Öztürk Yılmaz ve 48 personeli serbest bırakılarak Türkiye'ye geri iade edildiler (Demirtaş, 2014) Anadolu Ajansı, fidye ödenmediğini ve esirlerin serbest bırakılmaları karşılığında hiçbir koşul kabul edilmediğini bildiriyordu. Ayrıca, rehinelerin bundan önce serbest bırakılmasının başarısız olduğu beş veya altı görüşmelerin de olduğunu söylüyordu (Takvim.com.tr, 2014) Dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu, rehinelerin serbest bırakılmasının Milli İstihbarat Teşkilatı'nın kendi yöntemlerinin bir sonucu olduğunu ve özel güçleri içeren bir nokta operasyonu olmadığını söyleyerek daha fazla ayrıntıya yer vermedi (Johnston, Isis releases 49 hostages taken at Turkish consulate in Mosul, 2014)

Açıkça anlaşılıyordu ki, rehinelerin katledilmemesi, NATO üyesi olan Türkiye'nin İD'i yenmeyi amaçlayan bir koalisyona katılmaması veya hava üslerini Irak ve Suriye'ye yönelik hava bombardımanı için koalisyon güçlerinin girmesine izin vermemesinin bir nedeniydi.

Bu olay, İD'in Türkiye ile bir ilişki içerisinde olduğu iddialarını (BBC News, 2014) boşa düşüren bir mesele oldu. Eğer iddia doğrultusunda düşünecek olursak, İD'in destek aldığı iddia edilen ülkenin vatandaşlarının Musul'u terk etmesine müsaade etmemesindeki çelişki göz ardı edilmiş olur. Bu anlamda, birbirinden kesin çizgilerle ayrılan biri katı bir örgüt, diğeri ciddi müttefikleri olan bir devletin iş birliği içinde olduğunu elinde geçerli hiçbir delil bulunmadan savunan gazetecilerin bu çabaları, olaylardan ne kadar uzak olduklarını, ya da kasıtlı bir çaba içerisinde olduklarını gösteriyor.

21 Eylül'de İD militanları, Anbar eyaletinin Saglaviyah kasabasındaki askeri üssüne Irak askeri üniformalarında intihar saldırıları düzenleyerek üssü devraldı. (Varghese, ISIS Militants in Iraqi Army Uniform Massacre Hundreds, Capture 400 soldiers in Camp Saqlawiyah, 2014)

Irak Savunma Bakanlığı tarafından öldürülen, ele geçirilen ve kayıp olan asker sayısı açıklanmasa da, saldırıdan kaçmayı başaran bir Irak'lı subay Reuters'e verdiği demeçte, Saglaviyah'da yaklaşık 1,000 askerden 200'nün kaçmayı başardığını söyledi. (Roggio & Weiss, 2014)

Saglaviyah savaşından sonra İD, ABD'nin Erbil, Ninova, Salahaddin, Anbar ve Babil illerinde grubu hedef alan saldırılarına rağmen saldırgan operasyonlar yürütebileceğini gösterdi.

Twitter'e yüklenen propoganda konuşmasında, İD sözcüsü Ebu Muhammed el-Adnani, Devlet kurulurken Müslümanları hicret etmeye çağırıyordusa da, 21 Eylül'de artan saldırılar nedeniyle İD'i destekleyen insanlara, yabancı ülkelerdeki, Kanada dail olmak üzere, onları cesaretlendirmek amacıyla, buldukları yeri terk etmeden, hilafet ülkesine olan yolculuklarını riske atmadan kafirlere nasıl saldıracakları konusunda şöyle bir talimat verdi: (CBC News, 2014) (Bayoumy, 2014)

“Eğer sen Amerikalı veya Avrupalı kafir öldürebilirsen- özellikle de kinci ve pis Fransız veya Avustralyalı veya Kanadalı veya İD aleyhine koalisyona dahil olmuş ülkelerin vatandaşları- herhangi bir şekilde, nasıl mümkün oluyorsa, Allah'a güven ve öldür. Kafasına bir taşla vur, ya da bıçakla onu kes, arabayla üstünden geç veya onu yüksek bir yerden at. Boğazla, ya da zehirle.”

İD, düşmanlarına en yüksek bir şekilde zarar vermek için artık iyi yetişmiş adamlara gerek duymuyordu. İnternet ulaşımı olan herkes İD talimatını artık kendi ana dilinde öğrenebilir, daha sonra cinayet işlediği örgütün ismi bile geçmeden iş yerinde, ya da askerlik bürosunda rastgele ateş edebilir veya kırmızı ışıkta bekleyen bir polisi rahatlıkla vurabilirdi.

Kanada Hükümeti, İD tehditleri karşısında geri çekilmeyeceğini, müttefiklerle çalışmalarını devam ettireceğini, İD’i yenme çabalarını destekleyeceğini söyleyerek Irak güçlerine İD’le mücadele etmek için danışman olarak görev yapacak 69 Özel Kuvvet Personeli göndereceğini belirtti.. (CBC News, 2014)

Adnani yayınlanmış olan videoda Batılı liderlerin bölgedeki askeri müdahaleleriyle alay ediyor, Obama’nın selefi George W. Bush’un hatalarını tekrar ettiğini ve İD’le savaşılırsa, daha da güçleneceklerini, eğer yalnız bırakılırsa, büyüdükçe genişleneceğini, ayrıca üst düzey din adamlarının kınadığı Suudi Arabistan’ı da bu koalisyon stratejinin bir parçası olduğundan dolayı kınıyor ve Batılıların Esad Rejimi’nin Müslüman sivillere karşı attığı namlu bombaları ve savaşta kimyasal silah kullanıldığı zaman ‘başka yöne baktığını’ söylüyordu. (CBC News, 2014)

22 Eylül’de, Bahreyn Krallığı, Ürdün Haşimi Krallığı, Suudi Arabistan, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri de dahil ABD Askeri Güçleri ve koalisyon ülkeleri Suriye’de İD militanlarına karşı bir gecede askeri hareket başlatarak bombalamalara başladılar (Cooper & Schmitt, 2014) Bombardıman Rakka, Deyr ez-Zor, Haseki ve Ebu Kamal yakınlarında birçok İD mevkillerini, eğitim bileşiklerini, genel merkez ve komuta kontrol tesislerini, depolama tesislerini, finans merkezini, tedarik kamyonlarını ve silahlı araçları tahrip etti. (Navy.mil, 2014)

İslami Dava Partisi millet vekili Ali el-Bedri, Meclis binasında Divaniyah eyaletinin bazı millet vekilleri ile birlikte katıldığı toplantıda İD militanlarının Felluce’nin kuzeyindeki Saglaviyah’da ilk defa klor gazını kullandığını ve bunun da neticesinde 300 askerin öldüğünü doğruladı. (Mamoun, 2014) Şii millet vekili, Anbar Operasyon Müdürü Reşid Flih ile yeni Irak Başbakanı olmuş Haydar el-Abadi’yi bölgeye derhal ordu göndermemekten sorumlu tutuyordu (Daily Sabah News, 2014).

23 Eylül'de Bahreyn Krallığı, Ürdün Haşimi Krallığı, Suudi Arabistan, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri dahil ABD askeri güçleri ve ortak ülkeler, Suriye'de İD'in kontrolü altında olan Rakka, Deyr ez-Zor, Haseki ve Ebu Kemal yakınlarında hava saldırıları gerçekleştirerek İD'in eğitim bileşiklerini, genel merkez ve komuta kontrol tesislerini, depolama tesislerini, finans merkezini, tedarik kamyonlarını ve silahlı araçlarını tahrip ettiler (Navy.mil, 2014)

Hava saldırıları, Başkan Obama'nın İD'e karşı savaşında önemli bir dönüm noktası ve Amerikan askeri kampanyasının riskli yeni bir aşamasını oluşturuyordu. Çünkü şimdiye kadar idare, yalnızca İD'in Irak'taki hedeflerini bombalamıştı. (Cooper & Schmitt, 2014) Ve bu saldırılar sonucu ise, Suriye İnsan Hakları Gözlemine göre, 400 İD militanı öldürüldü. (Kuna.net, 2014)

24 Eylül'de İD'e bağlı Cezayir'deki Cund el-Halife terör grubu, Fransa'nın İD'e yönelik hava saldırılarının sona erdirilmesi için son tarihin bittiğini söyleyerek 55 yaşındaki Fransız turist Herve Gourdel'i öldürdü. (Rkaina, 2014) Fransa Başbakanı François Hollande onları kınadı ve Herve Gourdel katliamına rağmen Irak'taki İD hedeflerine saldırıları devam ettireceğini söyledi.

İD'in eylemlerinden dolayı, Mısır, Ürdün, Dubay, Fas, Yemen, Birleşik Arap Emirlikleri, Filistin, Pakistan, Endonezya, Suriye, Irak dahil olmakla dünyanın birçok ülkesinden Bağdadi'ye hitaben açık bir mektup ünvanlandı. Mektupda kendisine verilen halifeliğin meşru olmadığını, hiçbir günahı olmayan çocuk ve masumları katlettiklerini, insanların farklı görüşlere sahip oldukları için tekfir edildiklerini, kendi eylemlerini meşrulaştırmak için ayet ve hadisleri çarpıttıklarını, kölelik ortadan kalkmasına rağmen yeniden onu canlandırdıklarını, mahkumları boğazlamaları eleştirilerek Bağdadi'ye şöyle söylendi (İlmi Heyet, 2014) :

''Sana ümmetin liderliğini kim verdi? Senin kendi grubun mu? Eğer böyleyse, birkaç binden fazla olmayan bir grup kendini bir milyardan fazla Müslüman'ın liderliğini nasıl üslenir? Ne muharip, ne de silahlı olan pek çok masumu sizinle aynı görüşte olmadıklarından dolayı öldürdünüz.''

Açık mektup, Amerikalı gazeteciler James Foley ve Steven Sotloff'un katledilmelerine, yanı sıra David Heines'in de ölümüne yer veriyordu (Oakford, 2014)

29 Eylül'de İD militanları tarafından kaçırılan ve turuncu bir kıyafetle masa başına oturan John Cantlie'nin ‘‘Kulak veriniz’ ve ‘‘İngiliz tutuklu John Cantlie'den Mesajlar’’ adlı videosu yayınlandı. (Johnston, 2014) :

‘‘Hava gücü, belirli hedefleri almakta iyidir, ancak yer tutmakta çok fazla ehemiyeti yok. Bunun için etkili ve disiplinli birliklere ihtiyacın var ve bu zayıf ordunun uzun bir düşük performans geçmişı ile nasıl inandırıcı bir piyadeler olduğunu görmek zor.’’

ABD kuvvetlerinin İD'ni bombalamaya başladıktan sonra Irak'lı Kürt Birlikleri Sünni kabilelerle, özellikle de Şammar aşireti ile birlikte geçiş için önemli stratejik noktalardan olan Rabia sınır kapısını ele geçirerek İD militanlarını püskürttü. (Coles & Hogg , 2014)

İlk önceler İD'in kabul ettiği veya desteklediği Sünni kabilelerden destek almak, Irak hükümeti ve bölgesel ve Batılı müttefikleri için isyancılara karşı önemli bir hedef olacaktı. Rabia sınır kapısının ele geçirilmesi, militanların sınırın her iki tarafında faaliyet göstermesini zorlaştıracaktı. Çünkü Rabia, Suriye'yi Kuzey Irak'ın en büyük şehri Musul'a bağlayan ana karayolunu kontrol ediyor. Sınırı özgürce geçme potansiyeli, her iki taraftaki (Suriye ve Irak) savaşçıları için büyük bir taktik avantajdı.

2 Ekim'de Türk milletvekilleri, İD'e karşı askeri güç yetkilendirmek için oyunu kullanarak sadece ülke ordusunun sınırlarda İD veya diğer benzeri terör örgütlerle mücadele etmesine izin vermekle kalmadı, bununla beraber yabancı birliklerin Türkiye'den operasyon başlatmasına da razı oldu. (Spark, Carter, & Tuysuz, 2014) Bu karar, şimdiye kadar Irak ve Suriye'de çeşitli kapasitelerde yaklaşık 40 ülkeden oluşan ABD liderliğindeki bir koalisyona sadece sıkı bir destek sunan bir NATO üyesi olan Türkiye için büyük bir değişimdi.

Türkiye İD'e karşı askeri harekatı onaylarken, yeni BM raporunda idam, cinayet, tecavüz ve dini yerlere saygısızlık da dahil olmak üzere 9 haftalık bir dönemde (6 Temmuz-10 Eylül aralığında) İD ve ilgili silahlı terör örgütleri tarafından ‘giderek artan mezhep niteliğinde şiddet eylemleri’ belgelenmiş ve onların kötüye kullanımlarının yaygın ve sistematik olduğu belirtilmişti. (Spark, Carter, & Tuysuz, 2014)

Bir sonraki gün Avustralya Başbakanı Tony Abbott, Irak hükümetinin talebi üzerine, Avustralya savaş uçaklarının Irak'ta İD militanlarına yönelik hava saldırılarına katılacağını duyurdu (ABC.NET, 2014)

İngiliz İnsani Yardım Görevlisi Alan Henning, İD tarafından öldürülen dördüncü batılı rehineyi oluşturdu. O, 2013'te Ortadoğu ülkelerinin yıkıcı iç savaşlarından etkilenen insanlara yiyecek ve su sağlamak için Suriye'ye giden gönüllülerden oluşan takımın bir üyesiydi. (Harper, 2014) Öldürülmeden önce Henning, İngiliz Parlamnetosu'nun Irak ve Suriye'de İD'in peşine düşmek için bir araya gelen 40'tan fazla ülkenin koalisyonu katılma kararına gönderme yapıyor ve videonun sonunda ABD'li Peter Kassig'i göstererek tehdit ediyordu. (Carter, Castillo, & Abdelaziz, 2014)

İD, Anbar'ın başkaneti Ramadi'nin batısındaki kentleri kontrol altına almaya çalışarak, yakınlardaki Hit ilçesinin çöküşünden sonra Kubaisa'yı ele geçirdi. (Sezer, 2014) Kubaisa'nın çöküşü, Irak'lı kuvvetlerin çok sayıda Sünni kabilenin ve hükümet güçlerine asker göndermelerine izin veren Ayn el-Esad askeri üssünü de tehlike altında bıraktı.

Polis ve sağlık görevlilerinin verdiği bilgiye göre, gün içinde Bağdat'ın kuzeyinde Tarmiye ve Huseyniye şehirlerinde İD militanları tarafından yapılan iki bomba patlaması sonucu yedi kişi öldü ve on sekiz kişinin yaralandı. (Sezer, 2014)

5 Ekim'de İD'e bağlı militanlar Libya'da, siyasi kaostan yararlanarak Mısır sınırından çok uzak olmayan ve Avrupa Birliği'nin güney kıyılarından yaklaşık 200 mil uzakta bulunan yaklaşık 100,000 nüfuslu Derna kentini kontrolü altına alarak İD'in bayraklarını hükümet binaları üzerine astılar. (Cruickshank, Robertson, Lister, & Kardsheh, 2014)

Derne'de hem Afganistan'daki cihada, hem de Irak'taki cihada birçok savaşçının katıldığı, buradan giden savaşçıların uluslararası cihadi halkaların içinde yer aldığı biliniyordu. (Zoschak & Gambhir, 2014) 2012 yılında bir taraftan Libya'da Kaddafi devrilirken başka bir taraftan Suriye'deki olaylar, Derne'deki cihadçıların dikkatini çekmiş ve 2012 yılında buradan çok sayıda insanın Esed rejimine karşı savaşmak üzere Suriye'ye gittiği kaydedilmiştir. Suriye'de savaşan Libyalılar, 2012 sonlarında Battar Taburu'nu oluşturduklarını

duyurmuş ve 2014 yılı ortalarında Derne'ye dönerek İD'in Libya'daki ilk yapılanması için harekete geçmiş ve burada İslami Gençlik Şura Konseyi'ni kurmuşlardır. (Zoschak & Gambhir, 2014)

Bunun ardından Yemenli Ebu el-Baraa el-Ezdi ve Suudi Arabistanlı Habib el-Cezrevi'yi de kapsayan bir İD heyeti, Derne'deki bu konseyi ziyaret ederek Ebu Bekr el-Bağdadi'ye bağlılık vaadinde bulundu ve Libya'nın doğusunu İslam Devleti Eyaleti ilan ederek ona Barga adını verdiler. (Wehrey & Alrababah, 2015)

Stratejik olarak, grubun Libya'daki faaliyetinin amacı, sadece içsel olarak genişlemek değildi. Temel stratejileri, Afrika'nın kuzeyindeki İD genişlemesi için bir üss oluşturmak ve Sahra ve Kuzey Afrika'nın kıyı bölgelerinde katılabilecek diğer radikal gruplara ulaşmaktı (Qsiyer, 2015).

Kaynaklar, İD Derna şubesinin 800 savaşçısının olduğunu ve kentin eteklerinde yarım düzine kampın yanı sıra Kuzey Afrika'daki savaşçıların eğitildiği yakınlardaki Yeşil Dağlar'daki daha büyük tesisler işlettiğini söylüyordu. (Cruickshank, Robertson, Lister, & Kardsheh, 2014)

İD'in önde gelen bir destekçisi tarafından yayımlanan bir belgede Libya "İD'nin Stratejik Kapısı" olarak nitelendiriliyor ve ülkede çok sayıda silah malzemelerinin dağınık halde bulunduğu ve bu silahların İD militanları tarafından etkili bir biçimde yararlanabileceği kaydediliyordu. (Winter, 2015) Libya'nın sahil şeridi üzerinden yasa dışı göçmen gemilerinin sıkıntı çekmeden Avrupa sahillerine geçebildiği belirtilerek, bu alan stratejik açıdan iyi değerlendirildiği takdirde koalisyon ülkelerine sorun yaşatılabileceği iddia ediliyordu (Un.org, 2016).

İD'in Libya üzerinden Kuzey Afrika ve Sahra bölgesinde genişlemek istediği, bunun yanında sahil şeridinin kontrolünü ele geçirmeye hususıyla önem verdiği söyleniyor, ayrıca petrol rafinerilerinin sahil kentlerinde olması, İD'in sahil kentlerine yönelik stratejisini daha anlamlı kılıyordu (Qsiyer, 2015)

11 Ekim'de Anbar Eyalet Meclisi Başkanı Sabah el-Karhut, Anbar'ın yaklaşık %80'ini İD'in kontrol ettiğini ve Anbar'ın son büyük şehri olan Hadisa'yı kuşattıklarını söyledi (Smith-Spark, Wedeman, Ve Botelho, 2014) Belirtmek gerekir ki, Anbar'ın tümü düştüğü takdirde, İD Bağdat'tan Rakka'ya kadar

topraklara hükmedeceklerdi. Bundan dolayı, aşiret liderleri Irak Merkezi Hükümeti'nden derhal müdahale etmesini ve ABD'nin kara kuvvetlerini burada konuşlandırmasını talep etti ve aksi halde onlar silahlarını terk edeceklerini ve savaşmayacaklarını açıkladılar. (Spark, Wedeman, & Botelho, 2014)

Bir sonraki gün ise, Anbar Eyaleti'nin önde gelen polis şefi General Ahmet Sadak el-Dulaimi Ramadi'de cihad karşıtı uyanışa ev sahipliği yapan Abu Rişa köyünde suikast sonucu öldürüldü (Roggio, 2014) Anbar'daki bu suikast, Irak güvenlik güçlerine yönelik bir dizi yenilgiden en yenisiydi. Bundan önceki bir hafta içinde İD, Ramadi'nin kuzeyindeki Abu Ayt'a da zırhlı bir sütun açmış, Felluce'nin kuzeyindeki Saglaviyah ve Alsigir'deki Irak üslerini devirmişti (Roggio, 2014)

İD'in hem Irak, hem de Suriye'de savaş alanlarındaki dayanıklılığı, Amerika liderliğindeki hava kampanyasının Başkan Barak Obama'nın "İD'i yenerek imha etme" hedefini yerine getirmekte başarılı olup olmadığı sorusunu gündeme getiriyordu. Beyaz Saray uzun zamandan beri ısrarla tek başına askeri güçlerin İD'ni yenemeyeceğini, yenmek için İD'in malileştirilmesinin karşısını kesmek, yeni üyelerin savaş alanına girmesini önlemek ve İD propogandasına karşı koymak için birleşmek zorunda olduklarını söylüyordu. (Sanchez, 2014)

Hit kentinin düşüşü Fırat Nehri ve yakın çevresinin kontrolünü tamamen kaybetmiş olan yerel güçlere büyük darbe oldu. (Archive.org, 2015) Bundan önce Ramadi, Felluce ve Anbar'ın diğer şehirlerinden şiddet nedeniyle kaçmış insanlar için güvenli bir sığınak olan Hit kenti, İD saldırısı sonra yeniden göç dalgasını tetikledi. Tahminen 180,000 kişi şehri terketmişti (The UN Refugee Agency, 2014).

İngiltere merkezli izleme grubunun verdiği bilgiye göre, ABD ve Suudi Arabistan savaş uçakları Kobani'nin etrafındaki yedi bölgeyi bombalasa da, İD'in Kobani'nin merkezine doğru ilerlediğini ve büyük bir bina ele geçirerek Türkiye'nin kuzey sınırındaki Kürt savunucuları sıkıştırdığını söyledi. (Archive.org, 2015)

14 Ekim'de Bağdat'ın Şii bölgesi olan Kadimiye'de İD militanları tarafından patlatıldığı iddia edilen bomba, Şii Badr Siyasi Partisi'nin üyesi milletvekili Ahmed el-Khafaci ve 24 kişinin ölümüne neden oldu (Rasheed, 2014).

Gün içinde Pakistan'daki Tehriki Taliban Pakistan grubu liderleri İD ve onun halifesi Ebu Bekr el-Bağdadi'ye biat ederek bağlılıklarını ilan ettiler. (Halevy & Dvorin, 2014) Grup adına yaptığı açıklamada Şahidullah Şahid, 'müminlerin emiri' Ebu Bekr el-Bağdadi'ye olan bağlılığını onayladığını ve 'halife'nin kararları ne olursa olsun, şartlar ne olursa olsun, ona sadık olacağını ve 'emir'lerine itaat edeceğini duyurdu. (Nelson & Yusufzai, 2014)

15 Ekim'de ABD "İçsel Suçlarla Mücadele" isimli operasyon başlattı. (Sanchez, 2014) YPG sözcüsü Polat Can'ın verdiği bilgiye göre, YPG üst düzey kişilerin ABD'ye İD hedeflerini göstermesi sonucu 21 hava saldırısı gerçekleştiren ABD, Doğu ve Güney Kobani'nin tamamını ele geçiren İD'in ilerleyişinin karşısını alarak 32 militanın ölümüne neden oldu. (CBC News, 2014)

16 Ekim'de İtalya Savunma Bakanı Roberta Pinotti meclise vermiş olduğu demeçte, İslam Devleti ile mücadele eden Kürt peşmergelere yardım için Irak'a KC-767, 2 Predator uçağı ve 280 askeri Kürt güçlerini eğitmek ve Irak'taki yüksek komutanlığa tavsiyede bulunmak için göndereceğini açıkladı. (Ansa.it, 2014)

İD militanları Bağdat'ın Şii ilçeleri-Dolaie, Talibiye ve Kadimiye'de şiddetli bir kargaşa kampanyasında en az 150 kişiyi öldüren bombalı araba saldırıları gerçekleştirdiler. (James & Harding, 2014)

Irak'ta önemli ilerlemeler elde eden İD, Caberiya'daki kampının bombalanması sonucu 60 militanını kaybetti. (Miranda, 2014) Irak ordusu ve Şii polislerin işbirliği sonucu yapılmış saldırı yerliler için bir miktar rahatlık getirdi. Bu, yerel Irak güçleri için nadir görülen başarılardandı. Hükümet ve koalisyon güçleri, Irak'ın merkezi ve kuzeyinde İD'ne karşı bazı ilerlemeler elde etseler de, bu büyük çoğunlukla Irak ordusunun değil, İD ile Sünni nüfus arasında ayırım yapmayan, mezhepçi Şii milislerin eseriydi. Bunun da sonucunda, Irak'ın Sünni kesimi için, Şii milislerden kurtulmak için İD'e katılmaktan başka seçim şansı kalmıyordu. (Cockburn, 2014, s. 155)

17 Ekim'de Yemen el-Kaide'si liderleri ABD liderliğindeki koalisyonun İD'e artan hava saldırıları sonrası dünyadaki bütün Müslümanları İD'i savunmağa çağırarak şöyle bildiri yayınladılar (Agence France Presse, 2014) :

‘‘Tüm m¼cahitleri aralarındaki herhangi g¼r¼þ farklılıklarını bir kenara bırakarak m¼cahitleri hedef alan haçlılara karşı, canları, malları ve dilleri ile harekete geçmeye çağırıyoruz. Bu, İD’e karşı değil, İslam’a karşı bir savaştır.’’

Bundan önceki günlerde sınırını Kürt Peşmergeler için açmayan Türkiye Hükümeti, Irak’lı Peşmerge savaşçılarının Türkiye sınırlarından geçerek Kobani uğrunda savaşlarda Suriye Kürt güçlerine katılmasına izin verdi (Khodr, 2014).

Ankara’nın koalisyon güçleri ile birlikte İD ile mücadelede isteksizliği doğaldı. Türkiye’nin hem Suriye, hem de Irak ile sınırlarını paylaşması nedeniyle, Ankara’nın, İD’e karşı yapacağı herhangi bir hamle, bir bombalı araba patlaması ve intihar saldırısını tetikleyeceği muhtemeldi. Bunun sonucunda da, bu adım, ülkenin önemli turizm endüstrisi için zarar verecekti. (Hall, 2014)

20 Ekim’de Kobani’de İD’e karşı savaşan bir isyancı grubun (Tuvar Rakka grubu) lideri Ebu İsa künyeli Ahmed Abdulkadir, Urfa’da vurularak kaçırılrsa da, eylem başarısızlıkla sonuçlandı ve eylemciler Türk Polisi tarafından yakalandı. (Sherlock, İbrahimpaşa, & Saman, 2014)

İD’e bağlı bir site, ABD ordusunun, Kürt savaşçılarına teslim etmeyi amaçladığı küçük silahlar, mühimmat ve diğer silahlar içeren 27 demeti topladığı yeni bir video yayınladı. (Naji K. , 2014) Pentagon bu haberi doğrulamasına da, bu olay, Hava Kuvvetleri’nin sıklıkla kullandığı GPS kılavuzlu paraşütlerle bile tüm hava işaretlerinin doğru olduğundan emin olmanın zorluğunu gösteriyordu. Yetkililerin verdiği bilgiye göre, bundan önce Kuzey Irak’ta tuzağa tüşmüş Yezidiler’e karşı havadan yapılan yardımlar %80 hedefe ulaşmıştı (Lamothe, 2014).

Koalisyon güçlerinin hava saldırılarına rağmen İD, Anbar Eyaleti’nin Sünni Albu Nimr köyünü, köydeki ‘uyuyan hücreler’in yardımıyla ele geçirdi (Sameer & Parker, 2014) Anbar milletvekilinin verdiği bilgiye göre Albu Nimr ele geçirildikten sonra 60’dan fazla kişi, militanlar tarafından gözaltına alınmıştı (Aharabiya.net, 2014). Zaiyat Albu Nimr’in düşüşü, Anbar’da hükümet kontrolü altında kalan bölgeleri, İD tarafından ele geçirilmeye karşı daha savunmasız bırakıyordu.

Peşmerge yetkilisinin verdiği bilgiye göre, İD’te üst düzey yerel, siyasi ve askeri lider olan Ebu Gahtan, Musul Barajı yakınlarında Kürt peşmerge ile mücadelede yardımcısıyla birlikte öldürüldü (Whitecomb, 2014).

ABD’nin öncülüğündeki koalisyonun 23 Ekim’e kadar düzenlediği hava hareketinde 6,600 uçuş gerçekleştirilmiş ve bunların yalnızca 632’sinde, yani toplamın sadece yüzde onu kadar uçuşta, yerdeki hedeflere hava baskınları yapılmıştı. (Cockburn, 2014, s. 160) Bununla beraber, Suriye İnsan Hakları Gözlemevi’nin verdiği bilgiye göre, Suriye’de Eylül ayından bugüne kadar saldırılar İD’ten 464, Nusra Cephesi’nden 57 ve sivillerden ise 32 kişinin ölümüne neden olmuştu. (Naji K. , 2014)

25 Ekim’de ABD liderliğindeki koalisyon güçlerinin hava saldırılarının yardımıyla Irak hükümet güçleri ve Şii Milisler, Bağdat yakınlarındaki stratejik şehir olan Curf el-Sakhar’ı İD’ten geri aldılar. (The Guardian, 2014) Yetkililerin verdiği bilgiye göre, bu savaşta Irak güvenlik güçlerinden 67, İD savaşçılarından ise 300 militan öldürülmüştü (Rasheed & Coles, 2014).

İran’ın paramiliter Kudüs Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Kasım Süleymani, Asaib Ahl el-Hak milis lideri ile yaptığı görüşmede, Irak hükümetinin İD ile mücadelesinde Şii İran’ın rolünün altını çiziyordu (Zucchini, 2014). Bu zafer, Irak kuvvetlerinin Bağdat çevresindeki çeşitli yerlerde konumlandırılan İslam Devleti militanlarını, başkentten daha yakınlara, Anbar vilayetinin güneyindeki kalelerine giden ciddi bağlantılarını ve güney bölgelerdeki topraklara sızmasını engelleyecek ve İD militanlarına saldıracak bir imkan da sağlayacaktı.

Irak ordusu ve Şii Milisler İD’in Bağdat’a yaklaşma çabalarına direnirken, Irak’ın kuzeyinde ise, Irak’lı Kürt Peşmergeler Musul Barajı’nın batısındaki bir kasaba olan Zumar’ın ve çevre köylerin kontrolünü ele geçirdi (Mcduffee, 2014) . Kürt Güçleri, Zumar’ı korumayı başarabilecekleri durumda, İD’in Sincar dağında kuşattığı Yezidileri kurtarmayı da kolaylaştıracaktı. Bununla beraber, Kürt yetkililerin verdiği bilgiye göre Sünni Türkmenlerden oluşan 17 İD militanı da Ayn el-Helva köyünde esir alınmıştı. (Rasheed & Coles, 2014) İlave etmek gerekir ki, Kürt Güçlerin ilerlemesini yavaşlatan önemli bir faktör, İD’in çok sayıda gizli bomba ve bubi tuzakları kullanması idi. (Muir, 2014)

İD'in Kobani'deki ısrarının mühüm sebeplerinden biri de, İD, ABD hava saldırıları kapsamında bunun kendisi için ilk zafer olmasını istemesiydi. Eğer bu gerçekleşirse, İD büyük popüler sermayeye sahip olacaktı, çünkü hem diğer isyancı gruplara karşı direniyor, hem Irak ordusu ve Suriye rejimiyle savaşıyor ve şimdi de ABD hava saldırılarına rağmen hala Kobani'de savaşlarını devam ettirdiğini gösterebilirdi (Hawramy & Harrison, 2014). Bu da şüphesiz, diğer insanları kendi safına çekmek için büyük nedendi.

ABD hava saldırılarının İD'e biraz etkisi olsa da, büyük petrol üreticisi ve Suriye'de uzun vadede bir yenilginin sağlanmasının yeterli olup olmayacağı açık değildi. Bu saldırıların Ortadoğu haritasını yeniden çizmek isteyen İD'i yeneceğini söylemek zordu.

İki gün sonra Aşure günü ordu ve polis kaynaklarının verdiği bilgiye göre, Curf el-Sakhar'da İD militanları tarafından patlayıcılarla dolu ve muhtemelen hükümet birliklerinden çalınan Humwee aracı patlatılması sonucu en az 27 Şii milis öldü ve 60 Şii milisi de yaralandı (The Daily Star, 2014).

29 Ekim'de Türkiye Hükümeti'nin izninden sonra yaklaşık 150 peşmerge Kobani uğrunda savaşlara katılmak için Türkiye'nin Mürşitpınar sınır kapısından geçerek sonunda Kobani'ye girdi (Letsch, 2014).

Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'nin verdiği bilgiye göre, Suriye'de birkaç cephede savaşan İD, gün içinde Esat rejimi'nin kontrolünde olan bir petrol ve gaz sahasına saldırarak 30 rejim askerini öldürdü ve bununla beraber Humus Eyaleti'ndeki Şaar gaz sahasını da ele geçirdi. (Naharnet.com, 2014) Yeni ele geçirilen gaz sahaları, Irak ve Suriye'deki bir dizi petrol sahasını da kontrol eden ve petrol satışlarından günde yaklaşık 1,000,000 dolar kazandığına inanılan İD'in gelir akışına büyük katkı sağlayacaktı (Pandey, 2014).

Esat rejimi ise Şam'ın doğu kırsalındaki Hoş Fara kasabasını tekrar ele geçirerek Maida kasabasındaki kuşatmalarını daha da sıklaştırdılar (Minxi, 2014).

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 31 Ekim'e kadar yapmış olduğu tahmine göre, İD, Suriye ve Irak'ta 600'den fazla hava saldırısına rağmen ilerlemeyi sürdürürken, her iki ülkede İD ve diğer gruplar için savaşan yabancı savaşçı sayısının toplam 15,000'e ulaştığını bildiriyordu. (Foster, 2014) .

Bununla beraber, savaşlardan en kötü etkilenen Şehir Bağdat olmuş ve meydana gelen Şiddet olaylarında ise, Irak'ta 856 sivil ve 417 Irak g¼venlik g¼c¼ öld¼r¼lm¼řtü (CBC News, 2014).

G¼venlik kaynaklarının verdiği bilgiye g¼re, 7 Kasım'da Irak'ın en b¼y¼k petrol rafinerisi olan Baiji kasabasını ele geğirmiş olan İslam Devleti'ne karşı h¼kومت g¼çlerinin başlatmış olduğu yeni operasyonda sıkışıp kalmış g¼venlik g¼çlerini kurtarmaya y¼nelik bir kampanyanın denetleyicilerinden biri olan General Faysal Malik savaş sırasında öld¼r¼ld¼. (Salman, 2014) Şii milisler ve ordu helikopterleri tarafından desteklenen h¼kومت g¼çleri, kasabayı yeniden ele geçirmeyi ve İD tedarik hattını kesmeyi, ayrıca, İD tarafından tutulan kuzeydeki en b¼y¼k Şehir olan Musul'a giden bir yolun da kontrol¼n¼ ele geçirmeyi umuyordu. Polis generalinin ¼l¼m¼, bazı b¼lgeleri yeniden ele geğirmiş h¼kومت g¼çleri için psikolojik bir darbe oldu.

Barack Obama, İD karşısında kesin zafer kazanamayan Irak h¼k¼metine yardım için Irak'taki Amerikan askerilerinin sayısını 1500'den 3000'e ęıkaracaęı ile ilgili açıklamada bulundu (Ackerman, 2014) Bununla beraber, Beyaz Saray, genişletilmiş ęabaları finanse etmek için Kongre'den, hava saldırıları ve ilgili lojistik işlemleri s¼rd¼recek 5,6 milyar dolarlık bir ek talepte bulundu. B¼tęe direkt¼r¼ Őaun Donovan, paranın "saldırıya devam etmelerini sağlamak" için Irak ve K¼rt birimlerine "tren ve ekipman fonu" olarak 1,6 milyar dolar, istihbarat toplama ve m¼himmat dahil olmak üzere "devam eden operasyonları desteklemek için" ise 3,4 milyar dolar harcanacağını s¼yl¼yordu (Ackerman, 2014)

9 Ekim'de Suriye İnsan Hakları G¼zlemevi'nin verdiği bilgiye g¼re, Esat Rejimi helikopterleri ve savaş uçakları, İD tarafından kontrol edilen el-Bab kendine 10 hava saldırısı geręekleřtirerek 21 militanın ¼l¼m¼ne ve 100'den fazla militanın da yaralanmasına yol açtı (FOX News, 2014).

50 g¼n s¼ren Şiddetli ęatıřmaların ardından, Suriyeli K¼rt g¼çler, İD için ¼nemli bir stratejik yer olan Maşta el-Nur tepesini ele geçirdiler. Tepenin ele geçirilmesi için yapılan savaşta 16 İD militanı öld¼r¼ld¼. (Varghese, 2014)

K¼rdistan Yurtseverler Birliği Partisi ¼st d¼zey yetkilisi Mala Bahtiyar yaptığı açıklamada Celavla ve Saadiya'yı yeniden ele geğirdiğini s¼yledi (Hameed,

2014) Belirtmek gerekir ki, Celavla ve Saadiya, ağırlıklı olarak, Bağdat Hükümet Güçleri'nin ve Kürt peşmergelerinin kontrolü altında bulunan Diyala Eyaleti'nde yer alıyor. Kasabaları yeniden ele geçirmek, Kalar ve Hanagin şehirlerinin kuzeyindeki kasabaları ve petrol alanlarının güvenliğini sağlamaya yardımcı olacaktı. Ayrıca, İran sınırına yakın yolun Bağdat ile Hanagin arasında yeniden açılmasına izin verecekti. Bununla beraber, Amerikan hava saldırılarının yardımıyla, Peşmerge güçleri kasabanın beş semtini ve yakınlardaki Seyid Ahmet ve Seyid Cabir köylerinin kontrolünü, ayrıca Tevhid kalesini de ele geçirdiler (Rudaw.net, 2014)

3.5 DAEŞ'in Cihad Kabiliyeti ve Stratejisi

DAEŞ'in siyasi vizyonunun hayata geçirilmesini sağlayan kendi jeopolitik vizyonudur. Bu vizyon DAEŞ'in kısa, orta ve uzun vadeli stratejisini de etkiliyor.

DAEŞ, üç coğrafi çevrenin birleşimini jeopolitik bir vizyona sahiptir. Irak ve Suriye'den oluşan "iç coğrafi daire", geniş Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan oluşan "yakın çevre halkası" ve Avrupa, Amerika ve Asya'dan oluşan "uzak dış çevre halkası". (Starostin, 2015, s. 66)

Irak ve Suriye'den oluşan "iç çevre", jeopolitik açıdan "kalp" (jeopolitik) oluştururken, DAEŞ savunma ve saldırganlık stratejisi açısından askeri öncelikler arasında yer almaktadır. Irak devletinin ve görünüşe göre Esad rejiminin ve savaşın parçalanması, iç çevrenin stratejik hedefleri arasında yer alsa da, DAEŞ açısından iç coğrafi çevrenin önemi; ideolojik düzeyde etnokülarist ayrımları derinleştirerek şiddet uygulamalarını sürdürmek ve bu yayılımı hemen çevredeki halkayı kapsayan geniş bir coğrafi alana yaymak için örgütsel duruşunu sürdürmek. Bu nedenle, iç çember, zorla savunulması ve ele geçirilmesi zor bir savunma hattı olduğu için, jeopolitik savaşın merkezi savunma dalını teşkil eder. Komşu çevrenin uzak çevre çemberinde kaos tabanlı terörist faaliyetler yürüterek yeni savaşçıların merkeze alınmasını sağlıyor. Aşırılık üzerine kurulu üst öykü terörist saldırıları DAEŞ'i propaganda için harekete geçirmeyi daha da kolaylaştırıyor. Bir bütün olarak ele alındığında, bu jeopolitik zil örgütün organizasyonel / kurumsal olarak ve sosyolojik olarak

canlı tutulmasına bağlıdır, ancak topraklarını Irak ve Suriye’de, yani iç halkanın merkezlerinde tutmaktadır (Krasnov, 2016, s. 88).

DAEŞ’in "yakın çevre" dediği ikinci coğrafi çevre, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın geri kalanıdır. Bu yüzüğün nihai hedefi, zulmü merkez halka yaymak, yabancı savaşçıların merkeze akmasını teşvik etmek ve sonuçta "DAEŞ"e girmek için yeni iller aracılığıyla jeopolitik genişleme alanından taviz vermektir. Özellikle, ihtilafı Suriye iç savaşının yol açtığı siyasi, askeri ve beşeri krizlerin üstesinden gelmek için bir fırsat olarak kullanan örgüt, bölgenin kontrolünü bu coğrafi yüzük üzerindeki aşırı radikal gruplar vasıtasıyla genişletmekte ve sınırları genişletmektedir. Sözde "DAEŞ" çalışıyor. Böylece, daire içerisinde hassas kırılğanlıklar üzerinde yeni bir kuvvet yoğunlaşması ve nüfuz sağlayarak, bu ülkelerdeki fay hatlarını (etnik veya mezhep bölünmeleri yoluyla) derinleştirebilir ve ideolojik propagandaya zemin hazırlama fırsatı bulabilir. Buna ek olarak, DAEŞ'in yakın çevresindeki faaliyetleri ve diğer yerel organizasyonlar, toprağın genişlemesini sağlayarak merkezi coğrafyayı savunmada daha fazla esneklik kazanmasını sağlıyor. Dolayısıyla, orta ve uzun vadede yayılma hedefi için uygun bir şiddet ve çatışma seviyesi vardır. DAEŞ, yakın çevrede 2014 ve 2015 yıllarında Mısır, Libya, Kırgızistan, Yemen, Nijerya, Afganistan, Pakistan ve Özbekistan'dan oluşan ülkeler grubunu kurmuş ve aşırılık yanlısı gruplara belirli bir genişleme sağlamıştır. Bu grup ülke içinde, organizasyon bazı alanlarda, özellikle Libya ve Mısır gibi ülkelerde kontrol ederken, diğer ülkelerde örgütsel bağlılık gösteren gruplar için alan kontrolü yok. Böyle bir eşitlik, örme için askeri stratejinin bütüncül bir yapı kazanmasını da engeller (Brilyov & Qenezis, 2015, s. 79-85)

DAEŞ'in "uzak dış çevre" olarak adlandırılan üçüncü coğrafyası, İslam coğrafyasının dışında kalan dünyadır. Burada, "küresel düşman" türünde bir tanımın etrafında şekillenen ve sözde "DAEŞ" sınırları dışındaki tüm ülkelerin hedef tahtalarına yerleştirilen söylemsel ve operasyonel bir strateji var. Bu çevrede önemli olan yeni savaşçıların saldırı ihtimali olan sansasyonel eylemler yaparak merkezi coğrafyaya katılmalarını sağlamaktır. Son yıllarda meydana gelen terörist saldırıların, özellikle de Avrupa ülkeleri tarafından hedeflenen terörist saldırıların, yakın çevrede yakın çevrede motivasyon benzerliğini harekete geçirmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Özellikle Avrupa'daki

Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerde, eylemler büyük saldırılarla yeni savaşçılar için bir propaganda ortamı yaratmayı amaçlıyor. Böyle bir hedefin ardında saldırı sonrası Müslümanlara karşı bir tepki bekleniyor. Böylece, kendilerine yönelik ayrımcı ve baskıcı saldırıları artıracak insanlar "cihad için" Suriye topraklarına yönlendirilecek. Bu nedenle, Müslüman karşıtı sosyolojinin doğrudan motivasyon hedefinde yarattığı belirsiz ve kırılğan bir ortam var (Kırlov, 214, s. 32)

Bir bütün olarak ele alındığında, DAEŞ'in saldırı hedefi olan üç coğrafi çevredeki karakterler arasında önemli farklar olmasına rağmen, saldırıların hedefleri açısından birbirlerini stratejik olarak desteklemesi planlanmaktadır. Bu strateji, iç çevredeki savunma ve yaygınlaşma üzerine kuruludur; Emirlikleri oluşturmak ve yakın çevrede kaos yaratmak; uzaktaki ortamda saldırı ve polarizasyon şeklinde formüle edilir. DAEŞ'in 2015 öncesi stratejisi, iç halkada toprak kontrolü sağlamak, El-Kaide'den El-Nusra'ya en yakın düşmanlara karşı savaşmak için bu alanda sahip olduğu ideoloji ekseninde devletin inşasını sürdürmek. ABD liderliğinin 2014 yılı sonunda başlattığı müdahale ile yakın ve uzak coğrafi çevrelerdeki terörist hareketleri temel alan bir strateji geliştirdi (Sosnin, 2016, s. 130)

DAEŞ'in askeri stratejisinin en önemli yönlerinden biri kameraya çekilen, internet ve sosyal medya aracılığıyla geniş kitlelere ulaşan ünlü zulümleri ve kriminal cinayetleri oldu. DAEŞ teröristlerinin oluşturduğu dehşet, hiç kuşku yok ki, sadece Ortadoğu için değil, bütün insanlık için dehşetli bir deneyim olmaya devam ediyor. Yine bir askeri planlaşdırıcının gözüyle bakılırsa, reklamı "korkutucu şekilde, ancak teknik bir anlayışla" yapılan bu katliamlar terör örgütünün siyasi mücadelesinin ve psikolojik operasyon stratejisinin bir parçasıdır (Muhametov, 2014, s. 16)

Doktrinde düşmanın algılarını yönlendirmek etkili bir caydırma aracı olarak, yaşamsal önem taşımaktadır. Bu nedenle, psikolojik operasyonların özü - hedef olan kitlenin davranışlarını oluşturmak için bilgi ve propagandadan kullanmaktır. Psikolojik operasyonun bitmesi arzulanan son nokta ise uygun bir davranış kalıbı yaratabilir. Böyle bir kalıp sonraki adımda düşmanın savaşma isteğini kırmayı hedefliyor (Vays & Hasan, 2016, s. 67)

Bellidir ki, DAESŞ kendisinin herkesin onunla uğraşmaktan kaçınacağı inanılmaz derecede vahşi, kana susamış ve acımasız bir katil olarak takdim edilmesini özellikle istedi. Bu terör şebekesi, bölgede yaşayan gruplar üzerindeki hakimiyetini onları terör ederek ve kanlarını donduracak operasyonlar yaparak temin etti. Özellikle vahşi başkesme görüntülerinin internet aracılığıyla yayılması, korkutucu ve esrarengiz bir şekilde ölümsüzleştirilen terör ayinine çok etkili biçimde hizmet verdi (Kemal, 2015, s. 15)

Bu siyasi mücadele ve psikolojik operasyon stratejisi Batılı ülkelerin Suriye ve Irak'ta, askeri ilişki ve özel eğitimli kuvvetler operasyonları dışında, asker konuşlandırmaktan uzak durmasını temin ederek, büyük ölçüde işe yaradı. Nitekim bölgeyi DAESŞ'ten temizlemek ve güvenilir askeri güçle elde tutmak için operasyon alanında büyük konvansiyonel askeri güç konuşlandıran NATO üyesi olan tek ülke Türkiye'dir (Kemal, 2015, s. 16)

DAESŞ'in siyasi mücadele ve psikolojik operasyon stratejisi sürekli siber alemde etki yaratma eylemleriyle de sıkı bağlıdır. Terör ağı interneti kendi propagandasını yaymanın ve yeni savaşçılar teşvik etmenin bir aracı olarak kurnazca kullanıyor. DAESŞ'in amiral gemisine - bayraktar mahiyetindeki programlarına online katılmak oluyor. Ayrıca, videokliplerinde şokedici derecede öncü, hatta neredeyse mükemmel derecede profesyonel bir teknik kullanılır (Krasnov, 2016, s. 43)

O da not edilmelidir ki, örgüt bu medya malzemelerini "Facebook" ve "Twitter" gibi "web platformlar" üzerinden geniş bir kitleye ulaştırma imkanı da elde etti. Bir başka deyişle, DAESŞ yüzyılın müthiş derecede artan hızla gelişen bilişim ve telekomünikasyon devrimine dair sağlam bir kavram geliştirdi (Krasnov, 2016, s. 50)

Askeri açıdan bakarsak, DAESŞ'in taktik düzeyde çok ölümcül ve belirleyici bir faaliyet gösterdiği, ancak kontrol ettiği toprakları elinde tutmak için savunma operasyonları yaparken, çeşitli eksikliklerle karşılaştığı düşünülüyor. İlginçtir, sayıca az kalarak, elverişsiz durumlara düştüğünde bile, DAESŞ sadece savunmaya takılıp kalan yaklaşımdan uzak durdu ve saldırı merkezli anlayışa hakim bir fikre dönüşmüş derecede, haddinden fazla önem verdi. Bu saldırı

girişimlerinden bazıları kötü öngörüldüğünden, büyük kayıplara yol açtı (Starostin, 2015, s. 56)

Ayrıca bazı uzmanlar, bu terör ağının radikal Selefi gruplardan edinmiş, Irak BAAS güvenlik kurumunun eski çalışanlarına, yerli katillerden yabancı terörist savaşçılara uzanan çeşitli gruplardan oluştuğu için, bu grupların arasındaki büyük farklılıkların kaçınılmaz şekilde DAESH dizilerinde stratejik ve taktiksel düzeylerde büyük fikir ayrılıklarına neden olduğunu belirtiyorlar. (Muhametov, 2014, s. 25)

Sonuçta, terör örgütü 2015 yılının başı ile 2016 yılının sonları arasındaki sürede kontrol ettiği toprakların dörtte birini kaybetti (Erel, 2016, s. 21).

Buna rağmen DAESH bu toprak kayıplarını onunla savaşanlara çok pahasına ödetmeyi başardı. DAESH'in planlama grubu, bazen mantıksız derecede, aşırı saldırıya indekslenen savunma hatları kurdu. Bu bağlamda, onlar ev yapımı patlayıcılarla doldurulmuş intihar makineleri, öldürmeye alışılmış savaşçı düzenlenen ve kurnazca gizlenmiş keskin nişancı noktaları, bubi tuzakları kurulmuş evler, hatta ellerine geçirdikleri kimyasal maddelerden hazırlanan taktik sürprizleri kullanarak, savunma hatlarının ölümcül artırma yolunu seçtiler (Fyodorçenko & Krilov, 2015, s. 180).

Kısacası dünya DAESH'in sadece toprak kaybetmesi şeklinde ortaya çıkan başarısızlıklarına değil, vahşetinin "göz kamaştırıcı" sınırlarına de şahit oldu. Bu karanlık miras DAESH'in tahmin edilen bölge temelli olmayan dönüşümünde veya "El-Kaide"leşme sürecinde kullanacağı belli, ancak etkili temel aktifi olmaya devam etmektedir (Şeyn, 2015).

DAESH füze saldırılarını çeşitli askeri eksenlerde gerçekten etkili bir şekilde kullandı. Özellikle, 2. Dünya savaşında kullanılan ismiyle "Katyuşa" adlandırılan 122 mm'lik BM-21 "Grad" füzeleri terörist ağının tüketme savaşında seçtiği silah oldu. Terör örgütünün füze kullanmasındaki en önemli unsur, çıkış platformlarının taşına bilmesi ve manevra kabiliyetidir. DAESH yaklaşık 20 km'lik bir mesafe içinde etkili olan "Grad" değişikliklerini bırakmak için 4x4 ve 6x6 platformlarından kullandı. DAESH milisleri bu saldırılara derhal sonra, karşı saldırılara maruz kalmamak için, çıkış platformlarının yerini değiştirirler. DAESH'in füze saldırılarının en bahtsız

kurbanı, muhtemelen Türkiye, özellikle güneydoğu'daki sınır kenti Kilis oldu. Bu nedenle, "Fırat kalkanı" hareketinin en büyük hedef ve başarılarından biri, terörist ağının Türkiye ile sınır olan bölgelerdeki tüm çıkış konumlarıyla birlikte, Suriye'nin El-Bab kentindeki füze üretimi müessesesinden de mahrum edilmesi oldu. (Sosnin, 2016, s. 126)

DAEŞ panik yaratma kampanyasında İnsansız Hava Aracı (İHA) da çok geniş bir şekilde kullandı. Teröristler istihbarat operasyonlarından tutun, nokta vuruşlu terör saldırılarına uzanan, geniş bir talimat alanında çeşitli PUA kullandılar. Derhal akla gelen terör örgütünün en çok ses getiren PUA misyonları olarak piyasada da bulunabilir "DJI Phantom FC40 Quadcopter" markalı PUA 2014 yılında Suriye Arap Ordusunun Rakkadaki 93. üssünü tutmak için kullanması veya daha yakın dönemden bir örnek olarak, ABD liderine doğu Suriye'de gerçekleştirilen operasyonları bozmak için 40 mm'lik mühimmat taşıyan PUA kullanmasıdır. (Brilyov & Qenezis, 2015, s. 83)

DAEŞ Irak'ta da PUA kullandı. Özellikle dikkat çeken şudur ki, 2016 yılının ekim ayında Musul yakınlarında patlayıcılarla yüklenmiş sabit kanatlı bir (İHA) iki peşmergeli öldürdü ve iki Fransız özel görevlisini yaraladı. Bu hücumun en önemli tarafı ise patlayıcıların peşmergelerin üstüne inerken veya onlar tarafından ele geçirilirken, patlamamış olmasıdır. İHA bir bubi tuzağı idi ve peşmergeler patlayıcıları o dönemde Fransız askeri irtibat bürosuna ev sahipliği yapan operasyon üssüne götürdüklerinde, onlar önceden kurulmuş bir zamanlayıcı veya uzaktan kumandalı ateşleyici ile patlatıldı. Bu olay, DAEŞ'in taktik planlama ve yürütme olanaklarını göstermesi açısından, endişe yaratan bir dönüm noktası oldu. (Krasnov, 2016, s. 54)

Nihayet, terör örgütünün ev yapımı patlayıcılarla yüklenmiş intihar yöntemlerini - araçları kullanması da çok önemlidir. DAEŞ zırhlı yük arabalarını ve zırhlı personel taşıyıcılarını güçlendirerek, onları anında müdahale eden hava desteği veya tanka karşı yönetilen füzeler olmadan neredeyse durdurulmayan korkunç terör silahlarına çevirdi. Böylece, patlayıcı yüklü bu intihar makineleri, "Fırat Kalkanı" Harekatı'nda şehit olan Türk askerlerinin ölüm nedenlerinden biri oldu. (Muhametov, 2014, s. 56)

DAEŞ'in hayatta kalmasına imkân veren uyguladığı askeri stratejidir. DAEŞ askeri stratejisinin hibrid stratejisi, diğer terör örgütleriyle karşılaştırıldığında, belirli bir arazinin kontrolü, devlet benzeri bir kurumsal mimari bağlamında iç düzeni kurma kapasitesi ile uyumlu değildir; sanat ve her zaman harekete geçirebilecek düzenli ordu benzeri bir yapıya sahiptir. Öte yandan DAEŞ'in düşman olarak gördüğü aktörler arasındaki çeşitlilik de askeri taktiklerini büyük ölçüde etkiliyor. Bu nedenle, DAEŞ hibrid savaş teknikleri kullanıyor. Hibrid savaş temelde düzenli ve düzensiz savaş teknikleri birlikte kullanılan bir savaş türü olarak tanımlanır. Hibrid savaşın temel özellikleri şunlardır (Krasnov, 2016a:52):

- Ordudan ve yarı özerk hücrelerden oluşan hibrid bir askeri yapı
- Tüm teknikler için aynı anda uygulanabilen esnek ve uyarlanabilir bir pragmatik strateji
- Aşırı şiddeti kullanma eğilimi, oldukça yüksek derecede sansasyonel terör eylemleri
- Sosyal medyayı aktif ve agresif kullanarak propaganda ağı ve bilgi savaş teknikleri yürürlüğe konan bir iletişim stratejisi
- Mali kaynaklar sağlamak için yasadışı olan her şeyi kullanan yasadışı bir suçlular ağı
- Savaş hukukunun temel ilkelerini görmezden gelen bir tür anarşik uluslararası hukuk yorumu

Bir bütün olarak, hibrid savaş; terörizm, gerilla savaşı ve konvansiyonel savaş ve tekniklerden oluşan ve aynı anda belirli bir hedefe yönlendirilebilen ve sonuçta coğrafi bölgenin etrafında hızla bütünleşebilen/birleştirebilen bir çatışma biçimi olarak düşünülebilir kriz yaşanmaktadır. DAEŞ, yukarıda adı geçen hibrid savaşın tüm rahatsız edici özelliklerinin kapsamı dahilinde olduğunun bir anlayışına sahiptir. Şimdiye kadar uygulanan eylem şekillerine göre, hibrid savaşın tüm unsurlarının bir anda kullanıldığı söylenebilir. Yukarıda bahsedilen savaş ve saldırı tekniklerinin tümü iç coğrafyada devreye sokulurken hibrid savaşın bazı unsurlarına yakınlardaki bazı ülkelerde (devlet yapısının çökmesi ya da önemli bir kısmı olabilir),uzak ülkelerde ise büyük çaplı terörist saldırılarına başvurulmaktadır (Starostin, 2015, s. 60).

Tüm bunlar DAES'in cihad kabiliyeti ve kendine özgü tekfirici yaklaşımının bütünüdür. İslam'da cihad diğer bölümlerde incelenecektir.

3.6 Sınırdaki Düşman: Türkiye'nin DAES ile Mücadelesi

DAES teröristlerinin oluşturduğu dehşet, hiç kuşku yok ki, sadece Ortadoğu için değil, bütün insanlık için dehşetli bir deneyim olmaya devam ediyor. Yine bir askeri planlaşdırıcının gözüyle bakılırsa, reklamı "korkutucu şekilde, ancak teknik bir anlayışla" yapılan bu katliamlar terör örgütünün siyasi mücadelesinin ve psikolojik operasyon stratejisinin bir parçasıdır (Muhametov, 2014, s.16).

Doktrinde düşmanın algılarını yönlendirmek etkili bir caydırma aracı olarak, yaşamsal önem taşımaktadır. Bu nedenle, psikolojik operasyonların özü - hedef olan kitlenin davranışlarını oluşturmak için bilgi ve propagandadan kullanmaktır. Psikolojik operasyonun bitmesi arzulanan son nokta ise uygun bir davranış kalıbı yaratabilir. Böyle bir kalıp sonraki adımda düşmanın savaşıma isteğini kırmayı hedefliyor (Vays, Hasan, 2016, s. 67).

Bellidir ki, DAES kendisinin herkesin onunla uğraşmaktan kaçınacağı inanılmaz derecede vahşi, kana susamış ve acımasız bir katil olarak takdim edilmesini özellikle istedi. Bu terör şebekesi, bölgede yaşayan gruplar üzerindeki hakimiyetini onları terör ederek ve kanlarını donduracak operasyonlar yaparak temin etti. Özellikle vahşi başkesme görüntülerinin internet aracılığıyla yayılması, korkutucu ve esrarengiz bir şekilde ölümsüzleştirilen terör ayinine çok etkili biçimde hizmet verdi (Kemal, 2015, s. 15).

Bu siyasi mücadele ve psikolojik operasyon stratejisi Batılı ülkelerin Suriye ve Irak'ta, askeri ilişki ve özel eğitimli kuvvetler operasyonları dışında, asker konuşlandırmaktan uzak durmasını temin ederek, büyük ölçüde işe yaradı. Nitekim bölgeyi DAES'ten temizlemek ve güvenilir askeri güçle elde tutmak için operasyon alanında büyük konvansiyonel askeri güç konuşlandıran NATO üyesi olan tek ülke Türkiye'dir (Kemal, 2015, s. 16).

DAES'in siyasi mücadele ve psikolojik operasyon stratejisi sürekli siber alemde etki yaratma eylemleriyle de sıkı bağlıdır. Terör ağı interneti kendi propagandasını yaymanın ve yeni savaşçılar teşvik etmenin bir aracı olarak kurnazca kullanıyor. DAES'in amiral gemisine - bayraktar mahiyetindeki

programlarına online katılmak oluyor. Ayrıca, videokliplerinde şokedici derecede öncü, hatta neredeyse mükemmel derecede profesyonel bir teknik kullanılır (Krasnov, 2016:43).

O da not edilmelidir ki, örgüt bu medya malzemelerini "Facebook" ve "Twitter" gibi "web platformlar" üzerinden geniş bir kitleye ulaştırma imkanı da elde etti. Bir başka deyişle, DAEŞ yüzyılın müthiş derecede artan hızla gelişen bilişim ve telekomünikasyon devrimine dair sağlam bir kavram geliştirdi (Krasnov, 2016:50).

Askeri açıdan bakarsak, DAEŞ'in taktik düzeyde çok ölümcül ve belirleyici bir faaliyet gösterdiği, ancak kontrol ettiği toprakları elinde tutmak için savunma operasyonları yaparken, çeşitli eksikliklerle karşılaştığı düşünülüyor. İlginçtir, sayıca az kalarak, elverişsiz durumlara düştüğünde bile, DAEŞ sadece savunmaya takılıp kalan yaklaşımdan uzak durdu ve saldırı merkezli anlayışa hakim bir fikre dönüşmüş derecede, haddinden fazla önem verdi. Bu saldırı girişimlerinden bazıları kötü öngörüldüğünden, büyük kayıplara yol açtı (Starostin, 2015, s. 23).

Ayrıca bazı uzmanlar, bu terör ağının radikal Selefi gruplardan edinmiş, Irak BAAS güvenlik kurumunun eski çalışanlarına, yerli katillerden yabancı terörist savaşçılara uzanan çeşitli gruplardan oluştuğu için, bu grupların arasındaki büyük farklılıkların kaçınılmaz şekilde DAEŞ dizilerinde stratejik ve taktiksel düzeylerde büyük fikir ayrılıklarına neden olduğunu belirtiyorlar (Muhametov, 2014, s. 25). Sonuçta, terör örgütü 2015 yılının başı ile 2016 yılının sonları arasındaki sürede kontrol ettiği toprakların dörtte birini kaybetti. (Erel, 2016, s. 21)

Buna rağmen DAEŞ bu toprak kayıplarını onunla savaşanlara çok pahasına ödetmeyi başardı. DAEŞ'in planlama grubu, bazen mantıksız derecede, aşırı saldırıya indekslenen savunma hatları kurdu. Bu bağlamda, onlar ev yapımı patlayıcılarla doldurulmuş intihar makineleri, öldürmeye alışılmış savaşçı düzenlenen ve kurnazca gizlenmiş keskin nişancı noktaları, bubi tuzakları kurulmuş evler, hatta ellerine geçirdikleri kimyasal maddelerden hazırlanan taktik sürprizleri kullanarak, savunma hatlarının ölümcül artırma yolunu seçtiler (Fedorçenko, 2015, s. 180). Kısacası dünya DAEŞ'in sadece toprak kaybetmesi

şeklinde ortaya çıkan başarısızlıklarına değil, vahşetinin "göz kamaştırıcı" sınırlarına de şahit oldu. Bu karanlık miras DAEŞ'in tahmin edilen bölge temelli olmayan dönüşümünde veya "El-Kaide"leşme sürecinde kullanacağı belli, ancak etkili temel aktifi olmaya devam etmektedir (Şeyn, 2015).

DAEŞ füze saldırılarını çeşitli askeri eksenlerde gerçekten etkili bir şekilde kullandı. Özellikle, 2. Dünya savaşında kullanılan ismiyle "Katyuşa" adlandırılan 122 mm'lik BM-21 "Grad" füzeleri terörist ağının tüketme savaşında seçtiği silah oldu. Terör örgütünün füze kullanmasındaki en önemli unsur, çıkış platformlarının taşına bilmesi ve manevra kabiliyetidir. DAEŞ yaklaşık 20 km'lik bir mesafe içinde etkili olan "Grad" değişikliklerini bırakmak için 4x4 ve 6x6 platformlarından kullandı. DAEŞ milisleri bu saldırılara derhal sonra, karşı saldırılara maruz kalmamak için, çıkış platformlarının yerini değiştirirler. DAEŞ'in füze saldırılarının en bahtsız kurbanı, muhtemelen Türkiye, özellikle güneydoğu'daki sınır kenti Kilis oldu. Bu nedenle, "Fırat kalkanı" hareketinin en büyük hedef ve başarılarından biri, terörist ağının Türkiye ile sınır olan bölgelerdeki tüm çıkış konumlarıyla birlikte, Suriye'nin El-Bab kentindeki füze üretimi müessesesinden de mahrum edilmesi oldu (Sosnin, 2016, s.126).

DAEŞ panik yaratma kampanyasında İnsansız Hava Araçları (PUA) da çok geniş bir şekilde kullandı. Teröristler istihbarat operasyonlarından tutun, nokta vuruşlu terör saldırılarına uzanan, geniş bir talimat alanında çeşitli PUA kullandılar. Derhal akla gelen terör örgütünün en çok ses getiren PUA misyonları olarak piyasada da bulunabilir "DJI Phantom FC40 Quadcopter" markalı PUA 2014 yılında Suriye Arap Ordusunun Rakkadaki 93. üssünü tutmak için kullanması veya daha yakın dönemden bir örnek olarak, ABD liderine doğu Suriye'de gerçekleştirilen operasyonları bozmak için 40 mm'lik mühimmat taşıyan PUA kullanmasıdır. (Brilyov & Qenezis, 2015, s. 83)

DAEŞ Irak'ta da PUA kullandı. Özellikle dikkat çeken şudur ki, 2016 yılının ekim ayında Musul yakınlarında patlayıcılarla yüklenmiş sabit kanatlı bir PUA iki peşmergeli öldürdü ve iki Fransız özel görevlisini yaraladı. Bu hücumun en önemli tarafı ise patlayıcıların peşmergelerin üstüne inerken veya onlar tarafından ele geçirilirken, patlamamış olmasıdır. PUA bir bubi tuzağı idi ve peşmergeler patlayıcıları o dönemde Fransız askeri irtibat bürosuna ev sahipliği

yapan operasyon üssüne götürdüklerinde, onlar önceden kurulmuş bir zamanlayıcı veya uzaktan kumandalı ateşleyici ile patlatıldı. Bu olay, DAEŞ'in taktik planlama ve yürütme olanaklarını göstermesi açısından, endişe yaratan bir dönüm noktası oldu (Krasnov, 2016a, s. 54).

Nihayet, terör örgütünün ev yapımı patlayıcılarla yüklenmiş intihar yöntemlerini - araçları kullanması da çok önemlidir. DAEŞ zırhlı yük arabalarını ve zırhlı personel taşıyıcılarını güçlendirme ederek, onları anında müdahale eden hava desteği veya tank karşı yönetilen füzeler olmadan neredeyse durdurulmayan korkunç terör silahlarına çevirdi. Böylece, patlayıcı yüklü bu intihar makineleri, "Fırat Kalkanı" Harekatı'nda şehit olan türk askerlerinin ölüm nedenlerinden biri oldu (Muhametov, 2014, s.56).

DAEŞ'in hayatta kalmasına imkân veren uyguladığı askeri stratejidir. DAEŞ askeri stratejisinin hibrid stratejisi, diğer terör örgütleriyle karşılaştırıldığında, belirli bir arazinin kontrolü, devlet benzeri bir kurumsal mimari bağlamında iç düzeni kurma kapasitesi ile uyumlu değildir; sanat ve her zaman harekete geçirebilecek düzenli ordu benzeri bir yapıya sahip bir yapıya sahiptir. Öte yandan DAEŞ'in düşman olarak gördüğü aktörler arasındaki çeşitlilik de askeri taktiklerini büyük ölçüde etkiliyor. Bu nedenle, DAEŞ hibrid savaş teknikleri kullanıyor. Hibrid savaş temelde düzenli ve düzensiz savaş teknikleri birlikte kullanılan bir savaş türü olarak tanımlanır. Hibrid savaşın temel özellikleri şunlardır (Krasnov, 2016, s. 52):

- Ordudan ve yarı özerk hücrelerden oluşan hibrid bir askeri yapı
- Tüm teknikler için aynı anda uygulanabilen esnek ve uyarlanabilir bir pragmatik strateji
- Aşırı şiddeti kullanma eğilimi, oldukça yüksek derecede sansasyonel terör eylemleri
- Sosyal medyayı aktif ve agresif kullanarak propaganda ağı ve bilgi savaş teknikleri yürürlüğe konan bir iletişim stratejisi
- Mali kaynaklar sağlamak için yasadışı olan her şeyi kullanan yasadışı bir suçlular ağı
- Savaş hukukunun temel ilkelerini görmezden gelen bir tür anarşik uluslararası hukuk yorumu

Bir bütün olarak, hibrid savaşı; terörizm, gerilla savaşı ve konvansiyonel savaş ve tekniklerden oluşan ve aynı anda belirli bir hedefe yönlendirilebilen ve sonuçta coğrafi bölgenin etrafında hızla bütünleşebilen/birleştirebilen bir çatışma biçimi olarak düşünülebilir kriz yaşanmaktadır. DAEŞ, yukarıda adı geçen hibrid savaşın tüm rahatsız edici özelliklerinin kapsamı dahilinde olduğunun bir anlayışına sahiptir. Şimdiye kadar uygulanan eylem şekillerine göre, hibrid savaşın tüm unsurlarının bir anda kullanıldığı söylenebilir. Yukarıda bahsedilen savaş ve saldırı tekniklerinin tümü iç coğrafyada devreye sokulurken hibrit savaşın bazı unsurlarına yakınlardaki bazı ülkelerde (devlet yapısının çökmesi ya da önemli bir kısmı olabilir),uzak ülkelerde ise büyük çaplı terörist saldırılarına başvurulmaktadır (Starostin, 2015, s.60).

Tüm bunlar DAEŞ'in cihad kabiliyeti ve kendine özgü tekfirci yaklaşımının bütünüdür. Bu bölümde incelenen hususlar, DAEŞ'in cihad, tekfirçilik ve istişhad yaklaşımlarıdır. Gerçek cihad, tekfir toplumu ve istişhad nasıl olmalı diğer bölümlerde incelenecektir.

4. CİHÂD

Tarih boyunca toplumlar varlıklarını sürdürmek, kimliklerini korumak gibi gayelerle yekdiğerleriyle farklı ilişki türlerine girmişler, müteaddit tepkiler sergileye gelmişlerdir. Bu tepkiler kimi zaman dolaylı yollardan ortaya konurken kimi zaman da doğrudan ve kuvvet uygulanması suretiyle gerçekleşmiştir. Söz konusu gayeye matuf olarak savaş, fetih, gaza, öz savunma, istila, yağma, baskın, taarruz gibi olgu ve kavramlar vücut bulmuş; birer olay olarak toplumların hayatlarında vuku bulmuştur. VI. yüzyılda ortaya çıkan İslâm'ın Medîne dönemi ile birlikte bu kavramlarla çok sıkı ilişkili yeni bir kavram olan “cihâd” kavramı terminolojiye girmiş, bizzat Kur'ân-ı Kerîm'in bazı âyetleri, Hz. Muhammed'in bazı hadîsleri ve bizâtihi hayatındaki uygulamalar neticesinde literatürde yer bularak ilk asırlardan bu yana hakkında incelemeler ve araştırmalar yapılmış, temel hadîs kaynaklarında konuyla ilgili özel bölümler açılmış, İslâm hukukuna dair kitaplarda hususi olarak ele alınmış ve konunun önemine binaen müstakil eserler telif edilmiştir. Bizler de bu çalışmamızda cihâd mefhûmunu ele alıp, kavramsal çerçevesini, cihâda ilişkin başka kavramları açıklayacak, cihâdın İslâm fihkî açısından temelleri ve günümüzle ilgili boyutları itibariyle değerlendirmelerde bulunacağız.

Günümüzde, barış/silm, selâm kökünden türemiş olan İslâm'ın cihâd öğretisinin art niyetli legal ya da illegal yapılar tarafından doğrudan ya da dolaylı bir şekilde istismar edilmesi, bu kavramın mahiyeti, meşrûiyeti, gerçekleştirilme şartları gibi hususların ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

4.1 Kavramsal Çerçeveyle İlgili Bazı Kavramlar

Kuşkusuz bir kavramın mahiyetini bilmek, onun delalet ettiği manalara vakıf olmak, karıştırılabilme ihtimali olan diğer kavramlarla girişim ve ayırım noktalarının tespit edilmesi gibi hususların önemine binaen söz konusu kavramın anlam bakımından incelenerek sınırlarının ortaya konması ilmî çalışmalarda ayrı bir ehemmiyeti hâizdir. Dolayısıyla biz de burada cihâd

kavramını sözlük ve terim anlamı itibariyle açıklayacak, konuya ilişkin başka kavramlara da ışık tutacağız.

4.1.1 Cihâd kelimesinin sözlük anlamı

Cihâd kelimesi Arapça'da “جهد/c-h-d” kökünden türemiş olup işteş çatılı olan “جاهد/câhede fiilinin mastarıdır. Etimolojik olarak cihâd kelimesinin aslı olan “cehd” ve “cuhd” kelimeleri tâkat, güç anlamlarını taşımaktadır. Yine bu aslın, meşakkat, mübâlağa ve gâye anlamlarına geldiği de ifade edilmiştir. (İbn Manzur, t.y, s.708) Lisânu'l-arab sahibi İbn Manzûr, “cehd” kelimesi ile ilgili olarak el-Ezherî'den şu nakilde bulunur: “Cehd, gayret etmede noksanlık göstermeyeceğin bir işin sonuna ulaşmandır.” (İbn Manzur, t.y, s. 709)

Kelimenin kökünün taşıdığı manaya göz attıktan sonra bizatihi cihâd kelimesinin taşıdığı anlamlara değinmemiz kaçınılmazdır. Cihâd ve onun aynı anlamı taşıyan alternatif mastarı “mücâhede” kelimesi yine Arap dil bilgini İbn Manzûr'un ifadelerine göre düşmanla harp etmek, aşırı bir şekilde gayret etmek, söz ya da fiil güç ve imkân dâhilinde ne varsa bunların tamamen sonuna kadar sarf edilmesidir. İbn Manzûr, aynı yerde bu tarifin yakın olmakla birlikte bir öncekine göre önemli bir fark bulunduran ayrı bir cihâd tarifi daha getirir ki o da şöyledir: “Cihâd, savaşta aşırı bir şekilde gayret etmek ve imkân dâhilinde ne varsa onu ya da dilinden gelen her şeyi ya da gücü neye yetiyorsa onu sonuna kadar harcamaktır.”. (İbn Manzur, t.y, s. 709) Bu sonuncu tarifte dil kaydının bulunması oldukça dikkat çekicidir. İleride de değineceğimiz üzere terminolojik anlamında olduğu gibi burada cihâdın veya cihad vesilelerinin çeşitlenmesine etimolojik anlamda da bir kapı açılmış olmaktadır. Ayrıca yukarıda da değindiğimiz gibi cihâd kelimesinin aslı olan câhede fiili işteş çatılı bir fiildir. Dolayısıyla burada söz konusu olan gayret sarfetme hususu tek taraflı değil karşılıklı gerçekleştirilen bir durumdur. Yani cihâdın gerçekleşmesi için bir “karşı taraf/hasım”ın bulunması kelimenin morfolojik kurulumunun gerektirdiği zorunlu bir durumdur.

4.1.2 Cihâd kelimesinin terim anlamı

Cihâd kelimesinin terim anlamına ilgili olarak, Muhammed Hayr Heykel, el-Cihâd ve'l-kıtâl fi's-siyâseti's-şer'iyye (Şer'î Siyâsette Cihâd ve Savaş) isimli çalışmasında İslâm hukukçusu İbn Âbidîn'den naklederek şu tarifi zikreder:

“Allah yolunda, doğrudan ya da mal, görüş, veya sevâdın teksîri/sayının çoğaltılması? ile yardım sağlamak üzere savaşta bütün gücünü sarfetmektir.” (Heykel, 1996, s. 40) . Heykel (1996) bu tarifi zikrettikten sonra önemli bir noktaya değinir ve bu tarifin Medine döneminden sonrası için muteber olacağını ifade eder. Zira Mekke döneminde düşmanlarla cihâd/savaş farz olmadığından, Mekke döneminde nazil olan ayetlerdeki cihâd emrinin genel olarak kelimenin sözlük anlamını yansıttığını ifade etmiştir (Heykel, 1996, s. 40) ve kanaatimizce de Heykel bu görüşünde isâbet etmiştir. Nitekim Mekke döneminde nâzil olan ayetlerde cihâdın emrinin telkin edilmesinin, aksi yani müşriklerle savaşın emredilmemiş olması kesin kabuller arasında olduğundan, müşriklerle savaşmaya hamledilemez görünmektedir.

Cihâd terimi ile ilgili olarak Heykel’in kendisi de bizzat kısa bir tarif getirmiştir. Ona göre cihâd İslâmî literatürde: “Şartlarının yerine gelmesi/getirilmesi suretiyle Allah yolunda savaşmak” anlamına gelmektedir. Heykel, bu tanımını da cihâd kelimesinin mutlak olarak yani herhangi bir karine veya kayıtla sınırlandırılmadığı sürece zikrettiği “Allah yolunda savaş” anlamını taşıdığını; aksi takdirde kelimenin hakikat anlamından sıyrılarak mecâzi anlam taşıyacağına işaret etmiştir. Buna örnek olarak da “Küçük cihâddan büyük cihâda geldik” hadîsini aktarmaktadır (Heykel, 1996, s. 46) Yine Heykel’in (1996) tarifinden dikkatimizi çeken bir kayıt da “şartların yerine gelmesi/getirilmesi” kayıdır. Bu açıklama –ileride değineceğimiz üzere- cihâdın gelişi güzel bir şekilde değil; belirli sâikler, sebepler neticesinde ve belirli biyopsikososyal hassasiyetler gözetilerek ve “Allah yolunda” olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Konunun İslâm hukuku zaviyesinden ele alınması sırasında bu detaylara değineceğiz.

4.1.3 Mücahit nedir?

Cihâdla iltizâmî bir ilişkisi olması bakımından ve Kur’ân-ı Kerîm’de (Nisa/95, Muhammed/31) ve hadîslerde de sarâheten geçtiğinden dolayı bir başka kavram olan “mücâhid” kavramına da değinmek yerinde olacaktır. Mücâhid kelimesi cihâd fiilini gerçekleştiren özne isim/ism-i fâildir. Gerek Kur’ân-ı Kerîm’de ve gerekse Allah yolunda cihâd yapan mücâhidlerden övgüyle bahsedilmiş, diğer faziletli amellere teşvik edilirken bu amelleri gerçekleştirenlerin mükâfatlarının

tıpkı mücahidlerin mükâfatları gibi olacağı ifade edilerek mücâhidlerin İslâm'daki üstün mertebelerine işâret edilmiştir. (Buhari, 2002)

4.2 Savaş Kavramı

Cihâdla doğrudan ilişkisi bulunan bir diğer kavram da savaş kavramıdır. Savaş kelimesi Arapça'da “harb”, “kıtâl” gibi kelimelerle de karşılanmaktadır. Biz burada savaşa ilişkin iki tanım zikredeceğiz. Bunlardan ilki Ali Bilgin Varlık'a aittir. O savaşı, “Devletler veya devlet grupları tarafından, millî güç unsurlarının tamamının veya bir kısmının kullanılması suretiyle icra edilen ve taraflarca savaş niteliği kabul edilen, kuvvet kullanılmasını içeren, düşmanca niyet ve/veya eylem” olarak tanımlamaktadır (Bilgin, 2013, s. 119).

Bir diğer tanım ise Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nin yapmış olduğu tanımdır. Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi ise savaşı şöyle tanımlar: “Milletlerarası münasebetlerde krizlere yol açan anlaşmazlıkların diplomatik girişimler, ara buluculuk ve tahkim başta olmak üzere barışçıl yollarla veya misilleme, abluka, ekonomik ambargo gibi yaptırımlarla giderilememesi durumunda söz konusu olan en şiddetli ilişki biçimidir.” (Yaman, t.y, s. 189)

Zikri geçen iki tanıma da baktığımızda savaşta temel unsurların düşmanca niyetle ve barışçılıktan uzak bir şekilde karşı tarafa şiddet ve kuvvet kullanılması olduğunu görürüz. Dolayısıyla bu temel iki nitelikten yoksun bir eylemin savaş olarak nitelendirilmesi düşünülemez.

İslâm'da cihad kavramının detaylarından önce çok kısaca diğer semavi iki din olan Yahudilik ve Hıristiyanlık'ta savaş ve güç kullanımına dair genel bir kanaat oluşması için çok kısa bilgi paylaşımında bulunacağız.

4.2.1 Cihâd-savaş ilişkisi ve aralarındaki fark

Yukarıdaki tanımların hepsini göz önünde bulundurduğumuzda aralarında “eksik girişimlik” ilişkisi bulunduğunu söyleyebileceğimiz cihâd ve savaş kavramlarının, bazen birbiriyle karıştırıldığını görmekteyiz. Oysaki bazı İslâm bilginleri hasım itibariyle cihâdı, nefisle veya düşmanla mücadele etmek; vesile ve alan itibariyle de ilmî/bilimsel, kültürel, manevî, basın-yayın, düşünsel, kalkınma, iktisâdî ve siyâsî cihâd gibi türlerle tasnif etmişlerdir (el-Beshir,

2013). Dolayısıyla bütün bunlar bir arada değerlendirildiğinde “savaş”ın, cihâd çeşitlerinden yalnızca birisi olduğunu ve bunun da gerekli koşullarda gerçekleşebileceğini ifade edebiliriz. Bu perspektiften baktığımızda bazı cihadlar savaştır, bazı savaşlar da cihâddir neticesine varabiliriz. Bu sonucun elde edilmesi ise İslâm’da asıl olanın “silm/barış” olduğunu, çeşitli anlaşmazlıklarda veya bu tür durumlara hazır olma açısından en yüksek düzeyde şiddet içeren savaşın öncelikli tercihler arasında olmadığı, hasımla mücadelenin barışı tehdit etmeyecek birçok alternatifinin bulunduğunu göstermesi ve cihâd denildiğinde yalnızca savaşın anlaşılmaması gerektiğini göstermesi açısından dikkate değerdir.

4.2.2 Yahudilik ve Hıristiyanlıkta savaş

İslam’da cihad kavramının detaylarından önce çok kısa diğer semavi iki din olan Yahudilik ve Hıristiyanlıkta savaş ve güç kullanımına dair genel bir kanaat oluşması için çok kısa bilgi paylaşılacaktır.

4.2.3 Yahudilikte savaş

Yahudiliğe baktığımızda onların, yalnızca kendi dinlerinden olmayanlara değil; kendi kusurlu dindaşlarına yönelik de ağır cezalar emreden metinlerin bulunduğunu müşahede etmekteyiz. Örneğin Sebt/Cumartesi gününde çalışma yasağını ihlal eden herkesin öldürüleceğine dair metnin varlığı ve Cumartesi günü çalışan bir oduncunun yakalanıp taşlanarak öldürülmesine dair rivayetlerin kendi kaynaklarında bulunması dikkat çekicidir. Ayrıca buzağıya tapma hadisesinden sonra birbirlerini öldürme emri neticesinde 3000 kadar kişinin öldüğü bizzat kendi kaynaklarında ifade edilmiştir (Yaran, 2016, s. 55). Yahudilerin başka toplumlara karşı güç kullanmalarına teşvik edici metinlerine sıkça rastlamak mümkündür. Bu metinlerden birine göre Hz. Musa “Cenk eri” olarak nitelendirilmiştir. Yine Yahudi yazarların ifadelerine göre “Yahudilik pasifist bir felsefeye sahip değildir.” (Yaran, 2016, s. 56).

4.2.4 Hıristiyanlıkta savaş

Hıristiyanlığa baktığımızda da her ne kadar sevgi ve barış dini olduğu ön plana çıkarılsa da, savaş ve şiddetin, onların hayatında -hem dini metinler açısından hem de tarihi gerçekler açısından- ne denli önemli bir yer tuttuğu bir vakıdır.

Matta’da bulunan Şu ayet bunun en açık örneklerindedir: “Yeryüzüne selamet getirmeye geldim sanmayın! Ben selamet değil; fakat kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben adamla babasının, ve kızla anasının, ve gelinle kaynanasının arasına ayrılık koymaya geldim!” (Matta 10: 34, 35) (Yaran, 2016, s. 58).

Cafer Sadık Yaran’a göre de aędaŐ Hıristiyanların aşırı sevgi ve barış retoriğine rağmen yalnızca Katolikler değil Protestanların kurucusu reformatrler de pasifist olmadıkları gibi; dinsel nedenli ve destekli savaşlar çağrısında bulunmaktan geri durmamıŐlardır.” (Yaran, 2016, s. 59).

4.3 İslam Ve Cihad

4.3.1 İslām ve barış

Cihād kavramının İslām fıkhı açısından detaylarına ve sosyolojik yönden ele alınmasına geçmeden önce etimolojik olarak İslām ile aynı kökten türeyen bir kavram olan “silm” ve “selām” yani barış ile olan ilişkisine değinilecektir. İslām’ın ve Hz. Peygamber’in öncelikli gayesi insanları, Allah’a Şirk koŐmaksızın ibadet ve kulluk etmeye davet etmek (afır/65) ve onların arınmasını sağlamaktır (Cuma/2). Nitekim İslām’ın ilk günlerinden itibaren Hz. Muhammed, Mekke halkını Allah’a ortak koŐmayı bırakarak kulluğu yalnızca ona özgü kılıp, Müslüman olmaya davet etmiş ve bu çağrısı da peyderpey Mekke halkı arasında karşılık bulmaya başlamıştır. Hz. Muhammed’in yanında kümelenmeye başlayan sahabe grubu, gizliden gizliye İslām’ın getirdiği mesaj ve öğretileri telakki ederek özümsemiŐ, istenilen ibadetleri eda etmişlerdir. Hz. Muhammed ve arkadaşları yine bir dn vecibe olan Kur’ān’ın tebliği, İslām’ın başkalarına ulaştırılması için de gayret sarf etmişler, bu maksada binaen Mekke döneminin bir kısmında gizlice, diğer bir kısmında ise açıkça insanları bu yeni mesaja davet etmişlerdir.

Fakat ileri gelen Mekkeli paganlar, Müslümanların bu çağrılarına cevap vermek Şöyle dursun onları alaya almak, kınamak, onlara baskı uygulamak, işkence yapmak ve hatta öldürmek gibi sert ve Şiddet sınırını aşan tepkilere maruz bırakıyorlardı. Bütün bunlara karŐın Müslümanlar, kendilerine yapılanlara sabrediyor, motivasyonlarını koruyarak direnç gösteriyorlardı. Kendilerine yapılan bu baskılar, artık tahammül edilemez raddeye geldiğinde sahābe, Hz.

Muhammed'den müşriklere karşı koymak ve savaşmak için izin istemiş; fakat o bunun ile emrolunmadığını ifade ederek onların bu tekliflerini geri çevirmiştir (Çelebi, 1994, s. 16).

Neticede Müslümanların kendi vatanlarında bir kıyma uğramamaları ve Allah'ın bu son ve yeni mesajının şuyû' bulması için yeni bir üssün bulunması zorunluluğu kendisini göstermişti. Zikri geçen bütün bu baskıların doğal bir neticesi olarak Müslümanlardan bir kısmı Habeşistan'a hicret etmek zorunda kaldı (ibn Hişam, 1998, s. 164). Daha sonra ise yine bu baskı, işkence, öldürme ve boykot gibi hâdiselerin çoğalması, diğer bir taraftan da Müslümanların sayılarının giderek artması ve Medine'de İslâm'ın kâim olmasına uygun bir ortam oluşması Hz. Muhammed'in ve arkadaşlarının oraya hicret etmesini doğurmuştur. Bu şartlar içerisinde milâdî 622 yılında tarihte çok önemli bir yer tutacak olan Mekke'den Medîne'ye hicret vâkiası gerçekleşmiştir (el-Mübarekfuri, 2000, s. 184).

Kurân-ı Kerîm'in nazil olmaya başlamasından Medîne dönemine kadar geçen sürede Müslümanların benimseyip sergiledikleri tavra baktığımızda onların, karşı tarafa zarar vermek, yıldırma, yıpratma maksadıyla çeşitli entrika ve desîselere başvurmamış olmaları, İslâm'ın barış ile sıkı ilişkisini göstermesi bakımından dikkate değerdir. Zira Müslümanlar her ne kadar bu dönemde zayıf olsalar dahi sayısal olarak, ayrıca sayıları az da olsa bazı zengin Müslümanların da finanse edebileceği bir örgüt yapılanması halinde oluşumlarını sağlayabilecek fırsatları ve bunun neticesi olarak, gasp, talan, suikast gibi bazı eylemler gerçekleştirerek karşı tarafa büyük zararlar verebilme imkânları bulunmasına rağmen, kesinlikle İslâm'ın öngördüğü evrensel barış ve esenlik mesajıyla bağdaşmayan böyle illegal bir strateji hiçbir zaman Hz. Muhammed'in ve onun arkadaşlarının tevessül ettiği bir tutum ve davranış olmamıştır.

İslâm'ın güç ve kuvvet bulduğu, hatta bir devlet otoritesine kavuştuğu Medîne döneminde bile savaşmak hiçbir zaman Müslümanların önceliği olmamıştır. Müslümanlar böyle bir çözüme ancak kaçınılmaz olduğunda başvurmuşlardır. Bu dönemde nâzil olan ve barışı teşvik eden bazı âyetler şöyledir:

“Ey iman edenler! Hepiniz (çekişmeyi bırakıp Kur’an’ın prensiplerinde toplanarak İslâm ile, toplumsal ve evrensel) barışa/güvenliğe (tam anlamıyla İslâm’a) girin, şeytanın (ve benzerlerinin) izinden gitmeyin. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır.” (Bakara/208)

“...Artık, sizden uzak durup savaşmaz ve size barış teklif ederlerse, o takdirde Allah, onlara saldırmanız için size hiçbir yol vermemiştir.” (Nisa/90).

“Eğer onlar barışa meylederlerse, sen de meylet ve Allah’a güvenip dayan. Çünkü O, (her şeyi) hakkıyla işitendir, bilendir.” (Enfal/61).

“Allah, sizinle dininizden ötürü savaşmayanlara, (dininizi yaşadığınız için sizlere saygı gösterenlere) sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik etmekten ve onlara adaletli davranmaktan menetmez. Çünkü Allah, âdil olanları sever.” (Mümtehine/8)

Bu âyetlere baktığımızda Müslümanlar, kendilerine sataşılmadığı ve savaşmak zorunda bırakılmadıkları sürece bu yola tevessül etmekten nehyedilmişlerdir. Şunu da belirtmek gerekir ki İslâm’ın, savaşmak durumunda bile kaldıklarında, bunu belirli kural ve prensipler içerisinde, yaşlılara, çocuklara, hatta hayvanlara ve bitkilere dahi zarar verilmemesini, hasımla olan mücadelede haddin aşılmasını öğütlediğinden barış ve sağduyunun korunmasına en zor ve şiddetli koşullarda bile ne denli önem verdiğini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

4.3.2 Cihâdın çeşitleri ve hükümleri

Kavramsal çerçevede de belirttiğimiz üzere işteş çatılı bir filin mastarı olduğundan cihâd karşılıklı gerçekleştirilen bir eylemdir. Dolayısıyla cihâd edenin/mücâhidin cihâd ettiğinden söz edebilmek için doğal olarak bir hasmının bulunması kaçınılmazdır. Buradan hareketle yani hasımı nazar-ı itibara alarak İslâmî yazında cihâd ikiye ayrılmıştır: A) Kişinin kendi nefesine karşı yürüttüğü cihâd, B) Düşmana karşı yürütülen cihâd.

4.3.3 Kişinin kendi nefesine karşı yürüttüğü cihâd ya da mücâhede

İslâm, insanın, hevâsına tabi olduğunda ve onu arındırmadığında helak olacağını, arındırdığı takdirde ise felah bulacağını ifade etmiştir (Şems/9). Her ne kadar zahirde bir insanın kendisi yine kendisine karşı ayrı bir hasım gibi

görünme de insanın kendi iç dünyasında hâkimiyet alanlarının paylaşımında akıl ve ruh gibi önemli iki kuvvetten ayrıldığı, onlara yalnızca kendisi tatmin edildiğinde muvafakat gösterdiği ve sınırsız istek ve arzularının bu üç kuvvetle birlikte felakete sürükleneceğinden kişinin kendi nefsinin de bir düşman olduğu belirtilmiştir. ed-Deylemî'nin naklettiği bir hadîse göre de insanın en büyük düşmanı yine kendisidir (Deylemi, 1986, s. 408). İslâmî hadîs edebiyatının en önemli kaynaklarından biri olan Sünen-i Tirmizî'de nakledilen bir hadis bizlere mücâhidin kim olduğunu betimler: “Mücâhid, nefisine karşı cihâd edendir.” (Tirmizi, t.y, s. 382). Her ne kadar sıhhati tartışmalı olsa da İslâmî yazında cihâdın bu taksimine benzer bir sınıflandırmaya sebep teşkil ettiğinden burada başka bir rivâyet daha zikretmek istiyoruz; o da Hatîb el-Bağdâdî'nin Câbir b. Abdillâh'tan rivâyet ettiği “Hoş geldiniz, küçük cihâddan büyük cihâda geldiniz.” hadîsidir (el-Bağdadi, 2001, s. 685). Hadîs şârihleri/açıklayıcıları buradaki küçük cihâdla kastedilenin düşmanla savaşmak; büyük cihâdla kastedilenin ise kişinin kendi nefsiyle olan mücadelesi olduğunu ifade etmişlerdir (ibn Allan, 2004, s. 545). Zira kişinin nefsiyle yani kendi istek ve arzuları ile mücadelesi, düşmanla mücadelesine nazaran bütün ömrünü kapsadığı için nefis ile cihâd cihâd-ı ekber/büyük cihâd; düşmanla cihâd ise cihâd-ı asğar yani küçük cihâd olarak nitelendirilmiştir. Bunun nasıl yerine getirdiği veya getirileceği tasavvuf ilminin konusu olduğundan biz burada çalışmamızın sınırlarını aşmamak adına bu konuyu burada noktalıyoruz.

4.3.4 Düşmana karşı yürütülen cihâd

İslâm toplumu, tarihin belirli dönemlerinde başkalarıyla olan ilişkilerinde farklılıklar sergilemek durumunda kalmış, düşman tasallutuna maruz kalmamak, üzerine kurulmaya çalışılan hegemonyayı kırmak, mazlum kitlelere adaleti götürmek için bazı mücadele yollarını benimsemiş ve uygulaya gelmiştir. Kuşkusuz bütün sarfedilen bu gayretler yukarıdaki etimolojik sınırlamadan da çıkarılabileceğimiz gibi cihâd kavramının içinde yer almaktadır. Dolayısıyla cihâdın tahakkuk ettiği sırada canını ortaya koymak, bilgisini ortaya koymak ve malını ortaya koymak cihâdın bir parçası veya çeşidi sayılırken; cihâdın hazırlık safhasını oluşturan eylemler; güç toplamak, silah ve binek edinmek, sınır boylarında nöbet tutmak gibi aktiviteler de cihâddan sayılmıştır.

Cihâdın temelinde, sağlam temellere dayalı bir toplum tesis etmeyi hedefleyen İslâm'ın önemli uygulamalarından olan iyiliği emretmek-kötülükten alıkoymak/emr-i ma'rûf-neh-y-i münker prensibi yatmaktadır. Bu prensibin uygulanması doğrudan Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadîs-i şerîflerde teşvik edilirken, bunu yerine getirilmesi de kişi, zemin ve zamana göre nitelik kazanabileceği ifade edilmiştir. Hz. Muhammed'in "Sizden biri, bir kötülük gördüğünde onu eliyle düzeltsin, buna gücü yetmiyorsa diliyle düzeltsin. Buna da gücü yetmiyorsa kalbiyle buğzetsin! Bu da imanın en düşük derecesidir." (İbn Humeyd, 2015, s. 431). hadîsinde, bu uygulamanın yerine getirilmesinde koşul ve şartlara göre vesilelerin değişebileceğine açık bir işâret vardır. Yine başka bir hadîste "Müşriklerle, mallarınız, canlarınız ve dillerinizle cihâd edin!" geçmektedir (Ebu Davud, t.y, s. 440). Bu ve benzeri nakiller göz önünde bulundurulduğunda düşmana karşı yapılan cihâdı şu üç maddede kategorize etmemiz mümkündür:

4.3.5 Dil ile cihâd

İslâm, kötülüğün izâlesinde, iyiliğin ikâmesinde gücü –fevrî bir zorunluluk olmadıkça- hiçbir zaman öncelememiştir. Ancak zulmün ve ahlaksızlığın, fesadın ve şerrin intişâr etmesine de asla rıza göstermemiş, zulme ve zalime – toplumun selâmeti için- uygun tepkinin gösterilmesini emretmiştir. Hz. Ebûbekir'in, yanlış anlaşılan bir âyet hakkında tashih eder bir edayla Hz. Muhammed'e ait bir hadîsi rivâyet etmesi oldukça dikkat çekicidir. Hz. Ebûbekir şöyle demektedir: "Siz şu âyeti okuyup (yanlış anlıyorsunuz): 'Ey imân edenler! Siz kendinize bakın! Sizler hidâyet üzereyken yoldan sapmış olan size bir zarar veremez.' (Maide/105). Oysa ben Rasûlullah'ı (s.a.v) şöyle derken işittim: 'Kuşkusuz, insanlar zâlim birini gördüklerinde onu (zulmünden) alıkoymazlarsa Allah'ın onlar üzerine cezasını yayması yakın olur!'" (İbn Humeyd, 2015, s. 11). Bu ve benzeri rivâyetler Müslümanların zulme ve haksızlığa sessiz kalmamaları gerektiğini vurgulamıştır. Bunun için de zikri geçtiği gibi el ile müdahalenin imkânı olmadığı zamanlarda dil ile müdahale edilmesi emredilmiştir.

İyiliğin ortaya konulması, kötülüğün ortadan kaldırılması cihâdın temel gayelerinden olduğundan dolayı İslâm bu yolda dilin kullanılmasını da teşvik

etmiş, hatta Hz. Muhammed “Cihadın en üstünü zalim sultan karşısında hak sözü söylemektir” (Tirmizi, s. 491) diyerek dilin sosyolojik olarak ne denli önemli bir role sahip olduğuna işaret etmiştir. Tarih boyunca da birçok İslâm bilgini yöneticilere gerek doğrudan ve gerekse yazılı bir şekilde öğütler ya da uyarılar yönlendirmişler; neticede bunun olumlu sonuçları doğrudan ya da dolaylı olarak topluma yansımıştır.

Dil ile cihâdın makul ve muteber olarak eda edilmesinde ilim ve âlimin/bilgi ve bilginin merkezde olmasının gerekliliği gayet açıktır. Zira hukukun hakim olduğu toplum ve yapılarda söz konusu misyon (emr-i ma’rûf-neh-y-i münker) ancak bilgi ve bilginin ışığında yürütülebilir.

Bizzat Kur’ân-ı Kerîm’de Müslümanlardan herkesin savaşa çıkmamasını, onlardan bir grubun geride kalarak ilim tahsili ile meşgul olmalarını tavsiye etmiştir. Söz konusu âyet şöyledir: “Mü’minlerin hepsinin birden (genel zorunluluk olmadıkça savaş için) seferber olmaları gerekmez. Onların her kesiminden bir grubun da dinde (dînî ilimlerde) derin bilgi elde etmek ve kavimleri kendilerine döndüklerinde onları uyarmak (ve irşad etmek) için seferber olmaları (çalışmaları) gerekir ki bu sayede (yanlışlıklarından) sakınsınlar.” (Tevbe/122)

Ayet hakkında Feyzû’l-Furkan Meali’nin yazarı Hasan Tahsin Feyizli ayetin anlamı ile ilgili şunları söylemiştir (Feyizli, 2011, s. 205) :

Ayet’i-kerimeye iki türlü anlam verilmiştir:

- Hz. Peygamber’in genel savaş dışında katılmadığı seriyyelerde her kesimden bir grubun dışındakilere savaşa katılmak farz-ı ayn olmadığından, onların ilim öğrenmek için kalmalarının gerektiği.
- İlim öğrenmek için seferber olup Medine’ye gelenlerin topyekün değil de her kesimden/kabilede bir grubun gelmesidir. Dinde derinleşmesi istenen grup da bu vazifeyi ifa edecektir.

Uluslararası düzeydeki ilişkilerde de sorunların ve haksızlıkların diplomatik yollardan çözümünün öncelikli olması ve bunun için de bilgi, hikmet ve tecrübeyle donanmış şahsiyetlerin sorumluluk üstlenmelerini cihâdın dil ile yapılan kısmından sayılması uzak olmasa gerektir.

4.3.6 Mal ile cihâd

Cihâdın önemli bir türü de mal ile yapılanıdır. İslâm, Allah yolunda infak etmeyi Müslümanlara tavsiye etmiş, hem malla hem de canla cihad etmeye teşvik etmiştir. Bu bağlamda Kur'ân-ı Kerîm'de birçok âyet bu çağrıya kulak verenlerin üstünlüklerini ve ecirlerini beyan etmiştir. (Nisa/95, Tevbe/20, 41) Bazı din bilginlerince “mal ile cihâd” bir terim olarak ele alınmış ve bazı tanımlar getirilmiştir.

Nevvâf Hâyil Tekrûrî “mal ile cihâd” kavramını, bir genel, diğeri de özel olmak üzere iki şekilde ele almıştır. Genel manada mal ile cihâdı, fakirlere ve miskinlere yardım etmek, hastaneler kurmak, mescitler, medreseler, okullar, üniversiteler tesis etmek, yolların genişletilmesi, yetimlerin bakımının üstlenilmesi, ilim talep eden öğrencilere yardım etmek, işsizlere iş olanağı sağlayacak sebepleri temin etmek, hayır kuruluşlarını ve zekat müesseselerini desteklemek gibi Allah'ın rızasına ulaştıracak farklı hayır çeşitleri uğrunda malın harcanması olarak değerlendirir. Bu konuda da genel bir kaide olarak Müslümanların geneline veya bazısına, hatta onlardan birine bile olsa yardım ve hayır için malın infak edilmesini zikreder (Tekruri, el-Cihadu bi'l-Mal fi Sebilillah, 2005, s. 17)

Özel anlamıyla mal ile cihada ise şu manayı verir: Malın, Allah yolunda yapılan savaş/cihâdın çeşitli alanlarında harcanmasıdır. Örneğin silah, erzak, giysi satın alınması, savaş araçlarının geliştirilmesi, silah fabrikalarının yapılması, mücahitlerin aileleri ve yakınları hakkında güven içinde olmaları için onların bakımlarının üstlenilmesi ve Müslümanların gücünü savaş alanında arttıracak her türlü harcama bu kabilden sayılmıştır (Tekrûrî, 2005, s.18).

es-San'ânî de mal ile cihâdı “malın, silah satın alınması, nafakanın temin edilmesi gibi cihâdın gerçekleşmesinin kendisine bağlı olduğu şeyin temininde harcanması” olarak tanımlar (es-Sanani, 2006, s. 198).

4.3.7 Nefs/can veya kılıç ile cihâd (kıtâl/savaş)

Cihâd kelimesi mutlak olarak kullanıldığında; yani anlamını sınırlayacak bir niteleme olmadığı takdirde kendisinden anlaşılan mana genel olarak Allah yolunda yapılan savaş anlaşılmıştır. İslâm, her zaman barışı öncelemiş, düşmanla karşı karşıya gelmeyi arzulanmaması gerektiğini, fakat düşmanla

çarpışma durumu söz konusu olunca da sebat gösterilmesini, geri dönülmemesini emretmiştir. Hz. Muhammed'in "Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin, Allah'tan afiyet isteyin. Onlarla karşılaştığınızda da (kaçmayıp) sabit durun ve Allah'ı (c.c) çokça zikredin. Eğer onlar (size karşı) gürültü çıkarıp toplanırlarsa siz sessizliğinizi koruyun (onların gürültüsü sizi tahrik etmesin)!" (Ünal, 2016, s. 89) emri bunun en açık göstergelerindedir.

Savaş, Müslümanlar açısından bir seçenek değil zorunluluk olduğunda, savaşı meşru kılacak sebepler oluştuğunda artık savaşa katılmak Müslümanlar üzerine dinî bir vecîbe haline gelir. Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerîfler böyle bir savaşa katılmanın, katılanların, katılanları destekleyenlerin üstünlüklerine ve faziletlerine dair birçok açıklamayı hâvîdir. Bu anlamıyla cihadı meşru kılan sebepler, cihadın aşamaları, mahiyeti, hükümleri ve neticelerini bir sonraki başlıkla birlikte ele alacağız.

4.4 İslam'da Kital (Savaş)

4.4.1 Siyer Perspektifinden Cihadın Meşruiyet Zemini

Medine döneminde İslâm'ın güç kullanmaya, daha açık bir ifade ile savaşa karşı tutumunun Mekke dönemindekinden farklılık göstermesinin sebebi acaba neydi diye soracak olursak bu iki dönemi genel olarak gözden geçirip karşılaştırdığımızda cevabı elde edeceğimizi tahmin ediyoruz.

Mekke döneminde Müslümanlar ne ekonomik bakımdan ne de siyasi güç bakımından kendi ayakları üzerinde durabiliyorlardı. Zira uzun süre devam eden baskı ve boykottan dolayı Müslümanların Habeşistan'a ve daha sonra da Medine'ye hicret etmeleri bu sosyolojik gereksinimin bir neticesidir. Dolayısıyla onlar doğup büyüdüğü kendi yurtlarında dahi can, mal ve inanç hususunda güven içinde değillerdi. Onların bu sıkıntıları doğal olarak bu yönüyle bir toprak ve yurt sıkıntısı haline gelmişti.

Müslümanların içinde buldukları bu sıkıntıları ancak Medine'ye hicret ettikten sonra son bulmuştur. Başta Es'ad b. Zürene olmak üzere Hz. Muhammed'e hicretten iki yıl önce biat eden bir grup Yesrib (Medine)linin yoğun ve samimi gayretleri sayesinde Medine'de İslâm'ın duyulmadığı bir hane kalmamış (İbn-Hişam, s. 286) ve çok kısa bir süre zarfında bu yeni din

Mekke’de gördüğü kasavet ve şiddete mukabil Medine’de letafet ve rağbet görmeye başlamıştı. Öyle ki İslâm burada hızla yayılmış ve Medine’de egemen olan Abdullah b. Übey otoritesinin varlığı artık tehlikeye girmiş oluyordu. (Koçyiğit, t.y)

622 yılında Mekke’den Medine’ye hicretin vuku bulmasıyla birlikte artık İslâm ve Müslümanların Mekke’de duydukları toprak ve yurt ihtiyacı ortadan kalkmış, sadece toprak ve yurt kazanımı da değil Hz. Muhammed’in etrafında kenetlenen Müslümanların bu bağlılıkları da doğal olarak Medine’de siyasi liderliğin el değiştirmesini beraberinde getirmişti. O derece ki, Abdullah b. Übey Hz. Muhammed’in bu otoritesi ve gücü karşısında Müslüman olduğunu ifade etmek durumunda kalarak Müslümanmış gibi davranacaktı. Bu da Medine’de artık meşru liderliğin ve egemenliğin Müslümanların eline geçtiğinin ve bu liderin de Hz. Muhammed olduğunun çok açık bir ifadesi olacaktı.

Bunların yanında hicret ile birlikte Hz Muhammed’e inen vahiy de mahiyet ve muhteva açısından farklılık göstermeye başlamış, artık inanç, itikat ve benzeri hususların yanında yoğunluklu olarak insan ve toplum ilişkisini düzenleyen hüküm ve öğretiler vahyedilmeye başlanmıştır. Böylelikle Müslümanlar Medine’de topluluk olma vasfından toplum olma vasfına ulaşmış, bu toplumun sosyal ve hukuki yapısının dinamiklerini ve düzenleyicilerini ise âyetler ve peygamber buyrukları teşkil etmekteydi. Zira artık bu ayetlerde sadece ibadet değil, muamelat konuları da bulunmaktaydı ve bu ayetler Hz. Muhammed’in öğüt ve talimatlarıyla birlikte Medine İslâm toplumunun bir nevi yasalarını oluşturmaktaydı.

İşte bütün bunları göz önüne getirdiğimizde Mekke dönemi ile Medine dönemi arasında özellikle şu üç noktada farklılık olduğunu görürüz:

- İnsan sayısı. Zira Mekke döneminde Müslümanların sayısı önemli bir toplumu oluşturacak kemiyette değildi.
- Toprak, yani vatan veya yurt.
- Egemenlik. Zira Müslümanlar artık bu bölgede egemen güç haline gelmiş oluyorlardı.

Şunu da belirtmemiz gerekmektedir: meseleyi çağdaş sosyolojik ve hukuki bir okuma ile okuduğumuzda çok net bir şekilde söyleyebiliriz ki Müslümanlar bir

devletin asgari üç unsuru olan insan, toprak ve egemenlik unsurlarını elde etmişler ve bu üçlünün de birbiriyle entegre bir şekilde var olması ve bu varlığını sürdürmesi için, âyet-i kerîme ve nebevi direktiflerden müteşekkil bir hukuk sisteminin de varlığı sayesinde, artık resmen bir devlet sahibi olmuşlardır.

Ancak Medine’de Müslümanlar açısından böyle bir devletin vücut bulmasına rağmen oradaki kozmopolit yapının ve inanç çeşitliliğinin var olması, ayrıca Mekke müşriklerinin ticari ve inanç kaygılarından dolayı Müslümanların peşini bir türlü bırakmamış olmaları, bunlara ilaveten Medine döneminde civardaki bazı bedevilerin de anarşik faaliyetler sürdürmeleri Müslümanlar açısından güvenliklerini zedeleyecek tehditlerin varlığını da gündeme getirmiştir. Medine İslâm Devleti’ne yönelik bu tehditleri iç ve dış olmak üzere iki grupta ele alabiliriz.

4.4.2 İç tehditler

İslâm toplumunun Medine’de çok yeni olması, aynı zamanda buradaki Yahudi varlığı, müşriklerden nifak ile hareket ettiklerinden dolayı “münafıklar” olarak nitelendirilen bir kesimin ortaya çıkmasından dolayı gerek fert olarak Müslümanların gerekse bu fertlerin oluşturduğu yeni İslâm toplumu ve devletinin güvenliği tehlide açık bir durumdaydı. Zira Kureyş müşriklerinin, Abdullah b. Übey üzerinden Medine’deki müşrikleri baskı altına alarak kıskırtmak suretiyle fitne çıkarmaya çalışmaları ve İbn Übey’in de bu gayeyle Yahudileri yanına alarak Kureyş’in direktiflerini uygulamaya çalışması, bu iç tehdidin muharrik unsurunun, en önemlisi Mekke’de olmak üzere iki ayağını oluşturmaktadır.

4.4.3 Dış tehditler

Dış tehditlerin başında Mekke müşriklerinin Medine’ye yönelik zikrettiğimiz gayretleri gelmektedir. Müslümanlar Medine’ye hicret ettikten sonra Kureyş onların yakasını bırakmamış, Mekke’deki öfkelerini Medine’ye de taşımaya çalışmışlardır. Bunun için de Mekke’deki münafıkların başı olan Abdullah b. Übey ile iletişim kurmuşlar, ona ve arkadaşlarına mektuplar yazarak onları baskı altına almaya çalışıp Hz. Muhammed’in Mekke Medine’den çıkarılmasına yönelik girişimlerde bulunmuşlardır. Onlara “Sizler bizim arkadaşımız

Muhammed'i barındırdınız. Allah'a yemin olsun ki ya onunla savaşsınız ya onu oradan çıkarırsınız ya da hepimiz sizin üzerinize yürürüz ve sizlerle çarpışarak sizi öldürür, kadınlarınızı da kendimize mübah kılarız" şeklinde baskı ifadeleri yer alan bir mektup göndermişlerdi. Bu mektubun kendisine ulaşmasıyla birlikte Abdullah b. Übey harekete geçmiş, Hz. Muhammed'e karşı beslediği kinin de etkisiyle -zira hicret olmasaydı Medineliler onu kral olarak kabul edip ona taç giydirmeyi planlıyorlardı- Kureyş'in bu direktiflerini uygulamaya koyulmuş ve bunun için de putperestlerden topladığı kimselerle Hz. Muhammed'e karşı çarpışmaya çıkmıştı. Ancak Hz. Muhammed bu haberi alınca onların karşısına geçip sağduyulu bir şekilde konuşmuş, neticede onların dağılmasını sağlayabilmiştir. Arkadaşlarının dağıldığını gören İbn Übey artık savaşmaktan vazgeçmiş, fakat Kureyş'le olan ilişkisi devam ede gelmiş, Yahudileri de yanına alarak Müslümanlara dokunacak her türlü şer için fırsat gözetir hale gelmiştir (el-Mübârekfûrî, s. 214).

Kureyş'in çeşitli entrikalara ve desiselere tevessül etmesi öyle bir safhaya gelmişti ki Hz. Muhammed artık onların şerlerinden güven içinde olmadığından uyumaksızın gecelediği olurdu. Hatta bir gece kendisinin korunması maksadıyla birisinin nöbet tutmasını temenni etmiş, daha sonra da Sa'd b. Ebî Vakkâs bu onun yanına gelmiştir. Hz. Muhammed ona "Buraya geliş sebebin nedir?" diye sorunca kalbine Allah'ın elçisi hakkında bir korku düştüğünü, bundan dolayı onu korumak için nöbet tutmaya geldiğini ifade etmiştir. Bunun üzerine Hz. Muhammed ona dua etmiş, sonra uyumuştur (Buhârî, s. 712). Bu koruma durumu sadece bir geceye mahsus olmayıp sürekli bir şekilde gerçekleşmiştir. Fakat "Allah seni insanlardan koruyacaktır" (Maide/67) ayeti nazil olunca Hz. Muhammed artık Müslümanların dağılmalarını, kendisini korumalarını bırakmalarını emretmiştir (Tirmizi, s.682).

Fakat bu tehdit sadece Hz. Muhammed'e yönelik değildi. Zira bütün Müslümanlar bu tehditlerin hedefi halindeydi. Sahabe'den Übey b. Ka'b şöyle der: "Rasûlullah (s.a.v) ve ashabının Medine'ye gelmeleri ve Ensar'ın onları barındırmaya başlamaları ile birlikte artık Arapların hepsi onları tek bir okla vurmaya başladılar (yani hepsinin ortak hedefi olmuşlardı). Bundan dolayı Müslümanlar artık silahla geceliyor; silahla sabahlıyorlardı." (el-Mübârekfûrî, s. 216).

İşte Müslümanları çevreleyen böyle bir durumda onların müşriklerle savaşmasına izin veren ayet nazil oldu ve “Kendileriyle savaşılana, zulme uğradıklarından dolayı savaşmalarına izin verilmiştir. Muhakkak ki Allah onlara yardım etmeye kadirdir.” (Hac/39). Bu ayet muhtevassından da anlaşılacağı üzere onlar üzerine bir farzı, zorunluluğu değil; izni ifade ediyordu.

İmam Şâfiî, cihadın farz olmasıyla ilgili olarak şöyle der: “Rasûlullah hicret ettikten bir müddet sonra ve Allah Teala'nın orada bir topluluğa Hz. Muhammed'e tabi olma nimetini verince, Allah'ın yardımıyla daha önce onlar için söz konusu olmayan sayısal güç gerçekleşmiş oldu ve daha önce onlar hakkında farz değil de mübahken Allah onların üzerine cihadı farz kıldı. Zira Allah Teala, “Sizin hoşunuza gitmese de cihad sizin üzerinize farz olarak yazıldı. Belki siz bir şeyden hoşlanmazsınız; oysa ki o sizin için daha hayırlıdır. Belki de bir şeyden hoşlanırsınız; oysa ki o sizin için daha şerlidir.” (Bakara/216) buyurmuştur.” (eş-Şafii, 1990, s. 170).

İmam Suyutî, “Zulmedildiklerinden dolayı, kendileriyle savaşılana savaşmaları için izin verildi” ayeti hakkında şöyle demiştir: “Bu ayet cihadı mübah kılmıştır; farz değil. İmam Şâfiî savaşmanın hicretten önce yasak olduğunu, daha sonra hicretin peşinden mübah kılındığını, sonra da emir bildiren ayetlerle farz kılındığını ifade etmiştir.” (Suyuti, 2000, s. 235)

İmam Suyutî, ayetlerin iniş sebeplerini ele aldığı eseri Lübbâbu'n-nukûl isimli eserinde söz konusu ayetin iniş sebebi ile ilgili olarak Hz. Peygamber'in (s.a.v) Mekke'den çıkması üzerine Hz. Ebubekir'in “Onlar peygamberlerini çıkardılar! Kesinlikle onlar helak olacaklardır!” diyerek tepki gösterdiğini, bunun üzerine de Allah Teâlâ'nın “Zulmediklerinden dolayı, kendileriyle savaşılana savaşmaları konusunda izin verildi. Elbette Allah onlara yardım etmeye kadirdir.” (Hac/39) ayetini indirdiğini belirtmiştir (Suyuti, 2002, s. 178)

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır da bu ayet hakkında, müşriklerin Hz. Peygamber ve ashabına zulmettiklerini, sahabelerden kiminin dayak yediğini, kiminin yaralandığını, bu vaziyette gelip Hz. Peygamber'e başlarına gelen bu haksızlıkları şikayet ettiklerini, onun da “Sabredin! Çünkü ben savaşla henüz savaşla emrolunmadım” dediğini aktarır. Sonra da bu konuda zikri geçen ayetin

hicret ettikten sonra indiğini ve savaş hakkında inen ilk ayet olduğunu zikretmiştir. (Yazır, t.y, s. 492)

Söz konusu izin ayetinin yanında, bu iznin, batılın ortadan kaldırılması, Allah'ın hükümlerinin ikame edilmesi gayesine matuf olduğunu belirten ayetler de nazil olmuştur. Onlardan biri şu âyettir: “Onlar öyle kimselerdir ki onları yeryüzünde hakim kıldığımızda namazı kırlarlar, zekatı verirler, iyiliği emreder, kötülükten de sakındırırlar.” (Hac/41). El-Mübarekfûrî, bu iznin başlangıçta Kureyş'le savaşmaya mahsus olduğunu, şartlar değişince hüküm artık özel bir izinden genel bir vücup/zorunluluk halini aldığını, dolayısıyla Kureyş'ten başkalarına da yönelik olduğunu ifade ederek bu mertebeleri ve durumları beş genel başlıkta toplar:

- Kureyş müşriklerinin savaşçı olarak değerlendirilmeleri. Zira Müslümanlara düşmanlığı ilk olarak onlar başlatmışlardır.
- Kureyş'le anlaşan ve onlarla birleşen herkesle savaşılması.
- Kendilerinden ahit ve misak yani söz alındığı halde hainlik eden veya Kureyş tarafına geçen Yahudilerle savaşılması.
- Ehl-i kitaptan Müslümanlara düşmanlık başlatmış olanlarla savaşılması.
- Müşrik, Yahudi ve Hristiyan olsun onlardan Müslüman olan hiç kimseye dokunulmaması (el-Mübarekfuri, s. 216).

Böylece birçok boyuttan önem taşıyan bir hüküm olan “cihad”/kâfirlere karşı savaş İslâm'ın muhkem hükümleri arasına girmiş, Hz. Muhammed zamanından itibaren gazve ve seriyyeler şeklinde icra edilmiş, Hz. Muhammed'den sonra da İslâm halifelerinin öncülüğünde gerekli görüldüğün de yerine getirilen bir vecibe, aralıklarla gerçekleşen bir vakıa haline gelmiştir.

Buraya kadar zikrettiğimiz hadiseler aslında tarihsel çerçevede cihadın meşruiyet zeminini ifade etmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu zeminden hareketle Müslümanların cihad-ı katâli/savaş cihâdı yapmalarındaki gerekçeleri şu şekilde maddeler halinde sıralayabiliriz:

- Müslümanlar gerek insan, gerek toprak ve gerekse egemenlik gibi bir devletin temelini teşkil eden unsurlara malik olmuşlardır. Bu da onlara, buldukları yerin meşru/yasal hâkimi kılmış, oranın veya onların

güvenliğine yönelik herhangi bir girişimin misliyle karşılık bulması veya bu tehditlerin yerinde izale edilmesi hakkını getirmiştir.

- Düşmanlığın Müşrikler tarafından başlatılması. Bütün bu süreç içerisinde şiddet veya güç kullanımına Müslümanlar tevessül etmemiş, aksine her türlü sıkıntıya ve bu tarzdaki baskılara sabırla ve tahammül ile karşılık vermişlerdir.
- İçeriden Müslüman görünümlü kimselerin hıyanet ederek düşmanla işbirliğine girmeleri. Bu işe kalkışanların Müslümanların hedefi içerisine dahil olmaları işledikleri suçun doğal ve yasal bir neticesi olmaktadır. Tüm devletlerde de bu “vatan hainliği” olarak addedilmiş, eskilerin tabiri ile “hıyânet-i uzmâ” (en büyük hıyânet) olarak nitelendirilmiştir.
- Kendileriyle anlaşma yapılanların bu anlaşmayı bozarak düşmana yardım ve yataklık yapmış olmaları. Bu madde hakkında Yahudileri örnek gösterebiliriz. Zira Hz. Muhammed onlarla Medine’de vatandaşlık anlaşması yapmıştı. Fakat onlar bu anlaşmaya sadakat göstermediler.
- Sayılan sosyolojik sebeplerin yanında belki de en önemlisi cihadın/cihâd-ı kıtâlî (savaş cihâdının) Müslümanlar tarafından gerçekleştirilebileceğine dair izin bildiren ayetin nazil olması. Bir başka deyişle bu durumu meşru kılan teolojik sebebin bulunması.

Cihad böylece meşruiyet/dinî nitelik ve yasallık kazandıktan sonra Hz. Muhammed vefat edinceye kadar başta İslâm devletinin sınırlarının muhafaza edilmesi, Müslümanların can, namus ve mallarının korunması, İslâm’ın egemenliğinin bu topraklarda kök salması hedefine yönelik ve düşmanın izlediği siyasete göre de şekil alabilecek tarzda cihad ile meşgul olmuş, birçok zaferler elde etmiştir. Bu gayretleri neticesinde Hz. Muhammed’in liderliğinde vücut bulan İslâm Devletinin otoritesi kısa zamanda Arap yarımadasında nüfuz alanı bulmuş, bu coğrafyada çeşitli bölgelere valiler atanması suretiyle siyasi birimlerini de teşekkül ettirmiştir.

Dış tehditlere ikinci bir kısım olarak hicretten sonra ilerleyen yıllarda Medîne çevresinde çölde yaşayan bazı bedevileri saymak mümkündür. Zira bunlar bazı yerlere baskınlar düzenleyip yol kesme, yağma, talan vs. gibi bir nevi anarşik eylemlere kalkışmaktaydılar (el-Mübârekfûrî, s. 387). Dolayısıyla devlet bu duruma karşı güç kullanarak bunları etkisiz hale getirmek durumundaydı.

4.5 Sebepleri Açısından Cihadın Kısımlarına Dair Fıkhî Mezheplerin Görüşü

Yukarıda zikrettiğimiz, cihadın genel olarak çeşitlerinin zikredilmesinden ayrı olarak bir de savaşmak suretiyle yapılan cihadın sebep ve gerekçe bağlamındaki taksimine değinmek istiyoruz. İslâm âlimleri bu manadaki cihadı gerekçesi açısından iki kısımda ele almışlardır.

Bunlardan birincisi kâfirleri Allah'ın dinine davet etmek maksadıyla doğrudan Müslümanlar tarafından başlatılan cihaddır ki İslâm âlimleri bu nevi cihada “cihad-ı talep” (yani kâfirlerden doğrudan Allah'ın dinine girmeleri talep edilmesi suretiyle taarruz ile gerçekleştirilen cihad) tabirini kullanmışlardır.

İkincisi ise Müslüman topraklarının kafir saldırısına maruz kaldığında nefsi müdafaa ve vatan savunması açısından ele alınmış ve bu tür cihada da “cihad-ı def” (yani düşmanı def edip vatani savunmak/müdafaa etmek için yapılan cihad) tabirini kullanmışlardır.

Şimdi bu iki tür cihadın tariflerini zikrederek İslâm hukuku klasik ekollerine yani fıkhî mezheplerine göre ele alacağız.

4.5.1 Cihâd-ı talep (Taarruz cihadı)

Türkçe'ye taarruz cihadı olarak da çevrilebilecek bu cihadı kâfirleri kendi yurtlarında hedefleyin onlar İslâm'a davet etmek İslâm'ın hükmüne boyun eğmeyi kabul etmedikleri takdirde de onlarla savaşmak şeklinde tanımlamanız mümkündür

İslâm mezhepleri arasında bu görüşü genel olarak Şafiiler benimsemişlerdir. Zira Şâfiiler kâfirlerin bu vasıflarını, yani kafir olmalarını başlı başına savaş sebebi saymışlar, Zâhirîlerle, bazı Hanbelî ve Malikî hukukçular da bu görüşü benimsemişlerdir (Özel, t.y).

Bu konuda İmam Şâfiî de şöyle cihad emrinin ihmal edilmemesi için halifenin her yıl bir defa ya bizzat katılarak ya da ordular göndererek cihad etmesi gerektiğini, ancak bir özür bulunursa bu durumun müstesna olduğunu bildirmiştir (el-Maverdi, 1999, s. 139)

Görüldüğü üzere İmam Şâfiî cihadın her yıl yapılması gereken bir vecibe/zorunluluk olduğunu ve ihmal edilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Fakat

bu durumdan ancak cihadın gerçekleştirilmesine engel olacak bir özür bulunması halini istisna tutmuştur.

Şâfiî âlimlerinden el-Mâverdî, halifenin görevlerini sayarken şöyle der: “Bil ki müşriklerle cihad konusunda halifenin üzerine düşen iki görev vardır. Birincisi, Müslümanların ülkesini müşriklerden korumak. İkincisi ise müşriklerle onların diyarlarında savaşmaktır. Müslümanların canları, hürriyetleri ve mallarının kendi yurtlarında müşriklere karşı güvende olması için onlar Müslümanlara savaş açmadan halifenin onlara savaş açması gerekir.” (el-Mâverdî, 1999, s. 138).

el-Mâverdî bu durumu sadece zaruret veya savunma ile sınırlı tutmaz; aksine bunun sürekli bir zorunluluk olduğunu, halifenin her yıl ya bizzat ordunun başında ya da kendisi olmaksızın gönderdiği ordularla cihad etmesi gerektiğini, cihadı gücü yettiği sürece bırakmaması gerektiğini, bunun farz oluşunun daimi olduğunu, dört büyük halifenin de her yıl kere cihada çıktıklarını ifade eder (el-Mâverdî, 1999, s. 140).

Yine Şâfiîlerden Abdulkerim b. Muhammed er-Râfiî, müşriklere karşı yapılan cihadın savunma ve taarruz türleri ve bunların zamanları ile ilgili kendilerine delil teşkil edecek ayetleri zikreder. er-Râfiî’ye göre Allah Teala “Sizlere savaş açanlarla siz de savaşın” (Bakara/190) ayetiyle kendileriyle savaşanlara karşı Müslümanların savaşmalarına izin verilmiştir. Bu savunma durumundaki cihada izinden sonra haram aylar hariç Müslümanların müşriklere karşı savaş açmalarını mübah kılmış ve bu hususta da “Haram aylar çıktığında müşrikleri öldürün” (Tevbe/5) buyurmuştur. Daha sonra ise Allah Teala herhangi bir şarta veya zamana bağlamaksızın cihadı emretmiştir. Bu hususta da “Onları bulduğunuz yerde öldürün” (Bakara/191) ayetini indirmiştir (er-Rafii, 1997, s. 341)

Şâfiîlerden aktardığımız bu bilgilere göre onların taarruz cihadını bir seçenek değil; özür olmadıkça bir zorunluluk olarak gördüklerini söylememiz mümkündür.

Bu nakillere baktığımızda Şâfiîlerin konu hakkındaki delilerinde temel sebep küfür ve şirkin, yani bir topluluğun kâfir ve müşrik olmasıdır. Buna göre onlar Müslümanlara saldırmasalar bile kâfir olmaları kendileriyle savaşılması

hususunda yeterli bir sebeptir. Zira küfür, şirk fitnenin başıdır, en büyük zulümdür. Şunu da belirtmemiz gerekir ki Şâfiîlerin bu görüşleri İslâm Devleti ile cizye vermek vs. gibi hususlarda anlaşmış olan kâfirler değil; diğerleri hakkındadır.

Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (t.y)’nde Şâfiîlerin ve onları destekleyen âlimlerin konu hakkındaki delilleri şu şekilde sıralanmıştır:

“1. “Haram aylar çıktığı zaman artık o müşrikleri nerede bulursanız öldürün, onları yakalayın, hapsedin, bütün geçit yerlerini tutun” (et-Tevbe 9/5) meâlindeki âyet müslüman olmayanlarla savaşmayı, herhangi bir tecavüze karşılık verme şartına bağlamaksızın mutlak şekilde emretmekte ve harp sebebinin küfür olduğunu göstermektedir. Bu görüşü benimsemiş olanlar, müslümanlara kendileriyle savaşanlarla savaşmalarını emreden âyetin (el-Bakara 2/190) harbi mutlak olarak emreden âyetlerle neshedildiğini ileri sürerler. 2. Hz. Peygamber’in, “İnsanlarla, ‘Allah’tan başka ilâh yoktur’ demelerine kadar savaşmakla emrolundum” (Buhârî, “Îmân”, 18; Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 104) meâlindeki hadisi de gayri müslimlerle savaş sebebinin onların küfrü olduğunu göstermektedir. Çünkü burada ancak onların müslüman olmaları ile savaştan vazgeçileceği belirtilmiştir. 3. Küfür büyük bir suç ve aynı zamanda “münker”in en kötüsüdür. Bu sebeple onun devam etmesine izin vermek câiz değildir. Zira “mefsedet”in ortadan kaldırılması vâciptir; Allah’ı inkâr ise mefseletin en büyüğüdür.” (Özel, t.y)

4.5.2 Şâfiîlere göre cihad-ı talebin (taarruz cihadının) hükmü

Konuyla ilgili olarak Şâfiîler cihad emrinin Hz. Muhammed zamanında, hicretten sonra farz-ı kifâye (yani Müslümanlardan bir kısmının yerine getirmesi ile diğer Müslümanlardan sorumluluğun kalktığı farz) olduğunu ve bunu Müslümanlardan hiç kimse yerine getirmezse hepsinin günahkâr olacaklarını söylemişlerdir.

Şâfiîler Hz. Muhammed’den sonrası için ise kâfirlerin iki durumda olduklarını, birincisinde; kendi yurtlarında bulunmalıdır ki bu durumda onlarla her yıl savaşmanın farz-ı kifâye olduğunu, onlardan bazılarının bu görevi yerine getirmeleriyle birlikte artık diğerlerine herhangi bir sorumluluk düşmeyeceğini; ikincinde ise kâfirlerin Müslüman ülkelerinden birine girmeleri ya da

yaklaşmaları durumudur ki bu takdirde cihad onların üzerine farz-ı ayın (yani her birinin üzerine düşen bir farz) olur. Ülke halkının o kâfirleri güçleri yettiğince def etmeleri gerekli olur (el-Ğazzi, 2005, s. 294)

4.5.3 Cihâd-ı def (müdafaa cihâdı)

Cihad-ı def, İslâm diyarına giren ya da yaklaşan düşmanın def edilmesi için savunma mahiyetinde gerçekleştirilen cihaddır. Bu nevi cihadın temel gerekçesi düşmanın saldırısıdır. Dolayısıyla bu görüş herhangi bir saldırıya maruz kalınmadığı sürece cihada kalkışmanın söz konusu olmayacağını ifade etmektedir. Bu görüş Hanefîler, Hanbelîler ve Mâlikîlere nispet edilmiştir. Çoğunluğu oluşturan bu İslâm hukukçularına göre İslâm'da savaşın asıl sebebi inanmayanların Müslümanlara savaş açmaları ve tecavüzkar olmalarıdır (Özel, t.y)

es-Serahsî, Ebû Hanîfe'nin şöyle dediğini nakleder: “Cihad Müslümanlar üzerine vaciptir. Ancak onlar bu konuda kendilerine ihtiyaç duyuluncaya dek genişlik/ serbestlik içindedirler” (es-Serahsi, 1971, s. 187). Yani bir zorunluluk olmadıkça cihad hususunda serbesttirler.

es-Serahsî, es-Sevrî'nin de şöyle dediğini nakleder: “Müşriklerle savaşmak farz değildir, ancak savaşı onlar başlatırsa müstesna. Bu takdirde savunmak amacıyla onlarla savaşmak vacip olur. Bu da Allah Teala'nın “Şayet size savaş açarlarsa onları öldürün” (Bakara/191) ve “Sizinle topluca savaşmışları gibi siz de topluca müşriklerle savaşın” (Tevbe/36) ayetinin zahirini/açık manasını yerine getirmek içindir. (es-Serahsi, 1971, s. 187)

Aslında es-Serahsî de yaklaşık olarak er-Rafî'nin sıraladığı, cihadın aşamalarıyla ilgili ayetleri zikretmiş, hemen hemen hükümlerin ortaya konuş merhalelerini aynı şekilde sıralamıştır. es-Serahsi cihad ve savaş emrinin aşama aşama indiğini, Hz. Muhammed'in ilk başta peygamberliği tebliğ etmek ve müşriklerden yüz çevirmek ile emrolunduğunu, Allah Teala'nın da bu hususta “Artık sana emredilen şeyi yılmadan açıkça söyle ve müşriklere aldırma (onlara itibar etme)” (Hicr/94) ayetini indirmiştir. Daha sonra “Şimdilik sen o inkârcıların verdikleri sıkıntılara aldırış etmeyip hoşgörülü davran” (Hicr/85) ayetini indirdiğini, sonrasında ise “En güzel olan şekilde mücadele etmeyi emrettiğini, bu konuda da “Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğüt ile davet et”

(Nahl/128) ayetini, daha sonra “Kendilerine savaş açılanların, zulme uğradıklarından dolayı savaşmalarına izin verildi.” (Hac/39) ayetinin indirildiğini, ardından inen ayetlerle de kendilerine savaş açılması durumunda, yani başlangıç müşrikler tarafından gerçekleştirildiğinde Müslümanların savaşmakla emrolduklarını ifade etmiştir. Daha sonra da haram ayların çıkması şartıyla savaşmakla emrolduklarını (Tevbe/5), sonra da “Allah yolunda savaşın ve bilin ki Allah işitendir, bilendir” (Bakara/244) ayetiyle de Müslümanların mutlak olarak savaşmakla emrolduklarını belirtmiştir. Neticede bu cihad emrinin bu son durum üzerine baki kaldığını söylemiştir” (es-Serahsî, 1971, s. 188).

Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi’nde (t.y) Hanefilerin bu yaklaşımının temelleirne değinilmiş olup biz burada o kısmı bir miktar özetleyerek sunmanın yerinde olacağı kanaatindeyiz.

“1. “Müşrikler sizinle nasıl topyekün savaşıyorlarsa siz de onlarla topyekün savaşın” (et-Tevbe 9/36); “Fitne kalmayınca ve din de yalnız Allah’ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Vazgeçerlerse artık zulmedenlerden başkasına hiçbir düşmanlık yoktur” (el-Bakara 2/193) meâlindeki âyetlerin ilkinde İbnü’l-Hümâm’a göre müşriklere karşı girişilen savaş onların müslümanlara savaş açmaları sebebine dayandırılmış, ikincisinde ise savaş, gayri müslimlerin güç ve hâkimiyetlerini zayıflatarak müslümanları dinleri hususunda fitneye düşürmelerine engel olmak maksadıyla emredilmiştir (Fethu’l-kadîr, V, 189). Esasen savaşı ilk emreden, “Size savaş açanlarla Allah yolunda siz de savaşın, ancak aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez” (el-Bakara 2/190) meâlindeki âyet de savaş sebebinin yine savaş olduğunu göstermektedir. 2. Hz. Peygamber savaş sırasında bir kadının öldürülmüş olduğunu görünce, “Bu kadın savaşmıyordu” diyerek hoşnutsuzluğunu ifade etmiş, Hâlid b. Velîd’e haber göndererek kadın ve çocukların öldürülmemesini emretmiştir. Bu olay, yalnız kâfirlerin kötülüklerini ve müslümanlar üzerindeki her türlü olumsuz tesirlerini önlemek için savaşılacağını gösterir. 3. Kalple ilgili bir durum olan inanmamanın zararı başkasına dokunmadığı için cezasının da dünyada değil âhirette verilmesi gerekir. Ancak inanmayan kimse müminlere savaş açtığı takdirde küfrünün zararı mâsum insanlara dokunmuş olacağından kendisine karşılık vermek vâcib olur. 4. “Fitne kalmayınca ve din de yalnız Allah’ın

oluncaya kadar onlarla savaşın. Vazgeçerlerse artık zulmedenlerden başkasına hiçbir düşmanlık yoktur” (el-Bakara 2/193) meâlindeki âyet, harbin meşrû kılınmasındaki maksadın kulların Allah tarafından imtihan edilmeleri değil düşmanın şerrini müslümanlardan defetmeleri olduğunu göstermektedir. 5. İslâm’a göre prensip olarak insan mâsumdur. Allah, emanetini yüklenecek olan insanı kanı mâsum olarak yaratmıştır; insan bu mâsumiyetle yaşar ve ilâhî emaneti bunun sayesinde yüklenip ifa edebilir. Dinin temel esasları konusunda sorumluluğun hem kâfir hem de müslüman için sabit olduğu hususunda hukukçular arasında görüş birliği mevcuttur. İnsan ancak işlediği bir suç sebebiyle öldürülebilir”. 6. Kur’ân-ı Kerîm’de, kendileriyle savaşılan Ehl-i kitabın cizye vermesi halinde onlarla savaştan vazgeçilmesi emredilmiştir.” (Özel, t.y)

4.5.4 Hanefilere göre “cihad-ı def”in (müdafaa cihadının) hükmü

Hanefilerden Ebubekir b. Alî el-Yemenî, cihadın farz-ı kifâye olduğunu, Müslümanlardan bir grubun bu işe kalkmasıyla diğerlerinden sorumluluğun düştüğünü, yani bunu gerçekleştirmek için Müslümanlar arasından yeterli sayıda kimse bulunduğunda bu sorumluluğun diğerlerinden kalktığını, aksi takdirde düşmana en yakın olan Müslümanlardan başlayıp geriye doğru yeterli sayıya ulaşıncaya kadar Müslümanların üzerine farz olduğunu ifade eder. Şayet onlardan hiç kimse bu işe kalkmazsa bunu terk ettiklerinden dolayı hepsinin günaha girdiklerini, zira bu dini zorunluluğun hepsine yazıldığını, ancak bütün Müslümanların aynı anda cihada çıkmalarında ziraat, yaşam kaynakları ve benzeri şeylerin ihmal edilip işlemez duruma gelme ihtimalinden dolayı toplumun bir kısmının gerçekleştirmesi ile yeterli olacağına, diğerlerinden de sorumluluğun kalkacağına işaret etmiştir (el-Yemeni, t.y, s. 357).

Hanefilerden el-Mavsılî de umumi seferberlik durumunda cihadın farz-ı ayn olduğunu; kısmî seferberlik durumunda ise farz-ı kifâye olduğunu söylemiştir (el-Mavsili, 2009, s. 7)

4.6 Bazı Çağdaş İslâm Alimlerinin Görüşleri

İslâm âlimlerinden bazıları cihadın meşruiyetinde temel prensibin savunma olduğunu söylerken, bazıları da bu temel gerekçenin İslâm davetinin ulaştırılması, toplumlara yüklenmesi olarak değerlendirmişlerdir.

- Şeyh Mahmut Şeltut: İslâm'da savaşın düşmanı def etmek, İslâm davetinin himaye edilmesi, din hürriyetinin sağlanması gibi sebeplerle meşru olacağını ifade etmiştir (Şeltut, 1951, s. 36). Ancak Heykel, Şeltut'un bu sınırlandırmasının yanında âlemde zulmü ortadan kaldırmak olarak da ifade ettiğini belirtir (Heykel, 1996, s. 586).
- Muhammed Draz: İslâm'da meşru savaşın savunma savaşı olduğunu, savunmanında iki çeşit olduğunu, birincisinin nefsi müdafaa, ikincisinin ise kendisini savunamayan Müslüman bir halk ya da anlaşmalı müttefik bir halk hakkında yardım amacıyla yapılan müdafaa olduğunu kanaatini savunmuştur (Draz, 1972, s. 123-132).
- Muhammed Ebu Zehra: Hz. Muhammed'in iki sebepten dolayı savaştığını ifade eder: birincisi saldırıyı def etme, ikincisi ise İslâm davetinin güvence altına alınması; zira bu hak davetidir (Ebu Zehra, 1995, s. 92).
- Ahmet Çelebi: İslâm'da savaş sebebi olarak şu üç neden sayar: 1. Müslümanlara saldıran herhangi bir düşmana karşı savunma durumu. 2. Gayrimüslim bir devletin hakimiyeti altında yaşayan ve zulme uğrayan Müslümanları kurtarma zarureti. 3. Dine baskı yapıp inanç hürriyetinin olmaması durumudur (Çelebi, 1994, s. 52-55).
- Muhammed Saîd Ramazan el-Bûtî: el-Bûtî, önceleri Şâfiîlerin görüşünderken, daha sonra cihadın asıl gerekçesinin yalnızca savunma olabileceği görüşüne geçtiğini Fıkhü's-Siyre kitabının mukaddimesinde açıkça ifade etmektedir (el-Buti, 2017, s. 19).
- Yusuf el-Karadâvî: "Önceki âlimlerin "cihad-ı talep" diye isimlendirdikleri bu cihad türü düşman yurduna yayılma ve girme esasına dayanır. Günümüzde bunu korunma savaşı olarak da isimlendirmektedirler. Ancak günümüzde Birleşmiş Milletler anlaşmasından ve dünya devletlerin bölgesel sınırlarına saygı göstermek üzerine ve devletlerarasındaki anlaşmazlıklarda barışçıl yollarla

sorunların çözülmesi konusunda ittifak sağlandıktan sonra bu tür bir cihada gerek kalmamıştır. Her ne kadar bazıları bu cihadla hedeflenen şey İslâm'ın yayılmasıdır deseler de bizler İslâm'ı askeri olmayan araçlarla da yayabiliriz; radyo, televizyon, internet, vesaire gibi". (el-Karadavi, t.y)

- Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır: Cumhuriyet dönemi önemli Türk âlimlerinden Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır da konuyla ilgili yaklaşımını detaylı bir şekilde açıklamıştır. Dolayısıyla burada Elmalılı'nın değerlendirmelerine biraz daha fazla yer ayırmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Elmalılı Hamdi Yazır (t.y) "Size savaş açanlarla Allah yolunda çarpışın, fakat haksız saldırıda bulunmayın. Çünkü Allah haksız saldırıda bulunanları sevmez." (Bakara/190) ayetinde savaş emri ile ilgili olarak Rabî b. Enes'in, Hz. Peygamber'in o zaman savaşanla savaştığını, el çekenden de el çektiğini ancak Tevbe suresindeki "Müşriklerle topyekun savaşın" (Tevbe/36) ayeti ile genel olarak savaş emredilinceye kadar böyle yapıldığını aktardığını bildirir. Elmalılı, Müslümanların önce savunma maksadıyla bile olsa savaşmaktan men edildiklerini, ne olursa olsun sabır ve anlaşmaya memur kıldıklarını, daha sonra da savaş ayetiyle bu yasağın kaldırıldığını ifade etmiştir (Yazır, t.y, s. 28).

Elmalılı Hamdi Yazır (1935), savaş ayetlerinin iki kısım olduğunu; bir kısmının sadece izin ve cevaz ifade ettiğini, diğer bir kısmının ise savaş ve cihadı emretmek suretiyle vücup yani dinî zorunluluk ifade ettiğini belirtir. Söz konusu ayetin (Bakara/190) Tevbe suresindeki ayetle (36) "nesh" edilip edilmediği yani hükmünün kaldırılıp kaldırılmadığı konusunda ihtilaf bulunduğunu zikreder. İlk ayetini düşman hücumuna karşı savunma harbine mahsus bir emir olduğuna taraftar olanların bu ayetin "nesh" edildiğine yani hükmünün kaldırıldığına; doğrudan savaş ilanı olduğunu benimseyenlerin ise ilgili ayetin mensuh (hüküm kaldırılmış) değil; muhkem (hüküm devam eden) olduğuna kani olduklarını bildirir. Fakat Tevbe suresindeki ayetlerde Allah yolunda doğrudan harp ilanının ve taarruz savaşının da meşru ve gerektiğine de vacip olduğu konusunda hiçbir ihtilafın olmadığını belirtir.

Ancak asıl sorunun ilk ayetin hükmün nesh edilip edilmediği olduğunu ifade eder. Elmalılı'ya göre Hz. Peygamberin Medine'ye hicretinin ilk senesinden

itibaren seriyyeler düzenlediği ve böylelikle etrafa gücünü büyük gösterdiğini, fakat bunun temelinde yatan niyet yani sebebin emniyet ve huzuru sağlamak olduğunu ifade eder. Bunların düşmanların durumlarını tespit etmek için gönderilen karakollardan başka bir şey olmadığını ve düşman tarafından savaşa girilmedikçe bunlara savaş ve öldürme emrinin verilmediğinin bir hakikat olduğunu söyler. Yine Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarının bile müdafaa zarureti ile yapılmış harpler olduğunun bir gerçek olduğunu da belirtir. Ancak Elmalılı bir konuda ihtimal varken, bu ihtimalin de kullanılması söz konusu olabileceken ilgili ayetin mensuh (hükümünün kaldırılmış) sayılmasının caiz olmayacağını, dolayısıyla ilk ayetin muhkem (hükümü devam eder) niteliğini taşıdığı kanaatinde olduğunu söyler.

Netice itibariyle Elmalılı, bu konuda ilk nazil olan izin ve emirlerin bu konuyu siyasetin gereğine bağlı bir şekilde sonraki emirler gibi duruma göre taarruza da müsait olduğu halde tatbikini bugünkü görüş ve siyasete bıraktığını ve sonra nazil olan ayetlerin ise öncekileri nesh eder/hükümünü kaldırır nitelikte değil; açıklar nitelikte olduğunu savunmuş olmaktadır. Bu görüşüyle Elmalılı, cihadın yalnızca müdafaa değil; gerekli görüldüğünde taarruz şeklinde de yapılabileceğine kapı aralamış olmaktadır. Elmalılı taarruzun yapılamaması durumunda savunmanın da yapılamayacağı görüşünü de ileri sürer ve bu bağlamda şunları söyler:

“...Avrupa ve Hristiyanlık açısından daha ince ve derin bir siyaset fikri takip eden bazı yeni kalem sahiplerinin fikirleridir. Bu zatlar pekala bilirler ki harbin caiz olmasının müdafaa hali ile sınırlı olması, netice itibariyle müdafaa imkanının da çekilip alınmasına sebeptir. Gerektiğinde düşmanın önüne geçebilmek için doğrudan taarruz edebilme hakkından mahrum olanlar her zaman denmese de çoğunlukla müdafaa gücüne de sahip olamazlar. Bu ise müdafaa hakkının da alınması demektir.” (Yazır, t.y, s. 31)

4.6.1 Klasik iki yaklaşım ve çağdaş âlimlerin yaklaşımları arasında genel değerlendirme

Konuya “siyer” perspektifinden yaklaşıldığında Hz. Muhammed’in İslâm’ın ilk zamanlarında müşriklerin eziyetlerine sabrettiğini, onların alay, kötü söz, tehdit ve işkencelerine tahammül gösterdiğini görmekteyiz. O ve sahabeti, müşriklerin

bu sert tutumlarına çeşitli şekillerde, belki de çeşitli stratejiler geliştirerek ve en azından kısmi de olsa bir reaksiyon gösterme imkânları varken buna yeltenmemiştir. Sahabesinden içinde buldukları durumdan ötürü kendilerine zulmedenlere bir tepki vermek, onların şiddet içerikli eylemlerine yine şiddet içerikli eylemlerle ve savaşmak suretiyle karşılık vermek için ondan izin istediklerinde “savaşmakla” emrolunmadığını ifade ederek onların bu isteklerini geri çevirmiştir.

Dolayısıyla “savunma” ya da “taarruz” üzerinden cihadın gerekçelerini okurken Hz. Muhammed’in kendisine indirilen vahiyler ışığında hareket ettiği hususunu da göz önünde tutmamız gerektiği düşüncesindeyiz. Bununla birlikte sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için o dönemin ve o bölgenin özellikle konumuzu ilgilendirdiği için sosyo-politik durumunu da görmezden gelemeyiz. Bunun içindir ki konunun vahiyle ilgisini göz önünde tutarak, vahyin indiği ortamı ve şartları da hesaba katmak gerekmektedir.

Bu iki temelden hareketle baktığımızda savaş için izin bildiren âyet de Müslümanların buna muktedir olabilecekleri zamanda yani hicretten sonra nazil olmuştur. Daha önce de değindiğimiz gibi İslâm davetinin insan, yurt ve egemenlik açısından gerekli unsurları elde etmesinden sonra artık İslâm daveti İslâm devletine dönüşmüş olduğundan bu yeni devletin, kendi vatandaşlarına karşı –her devlette olduğu gibi- doğal olarak çeşitli sorumlulukları meydana gelmiş oluyordu. Örneğin bu sorumlulukların başında topraklarının işgalden korunması, vatandaşların can ve mal güvenliğinin sağlanması, onlar için kargaşa ve anarşizmden uzak bir huzur ortamının temin edilmesi sayılabilir. Bu temel hakların varlığını ve sürekliliğini sarsabilecek her tehlikeye karşı devletin adım atması hem çok doğal bir durum, hem de çok önemli bir zarurettir. Dolayısıyla bu güven ortamının sağlanması hususunda gerekli olan adım taarruz ise devletin bu adımı atması kadar doğal bir şey olamaz. Şayet devlete ve vatana karşı bir saldırı söz konusu ise bunun ortadan kaldırılması ve vatan savunması için bihakkın müdafaada bulunması da dünyanın her yerinde tartışmasız olarak kabul edilen bir zorunluluktur.

İşte bu bağlamda Hz. Muhammed’in hayatına baktığımızda cihada izin verilmesinde temel olarak düşmanın tecavüzüne maruz kalma ve savunma durumu sebep olarak yer alsada biraz önce de söylediğimiz gibi durumun Hz.

Muhammed'e inen ilâhî emirler boyutu da bulunduğundan bu emirlerin rivâyet ilmi ve filolojik tahlilleri ve tefsirleri ışığında cihadla ilgili hükümlerin içerikleri ve geldiği aşamalar incelendiğinde vakıanın sadece daima savunma ve reaksiyon hali ile sınırlı olmayıp bazen de taarruz ve aksiyon halini de yansıttığını söylemek mümkündür.

Zira taarruz halinin aslında bir nevi savunma olduğu ve bunun düşmanı vatandan uzak tutma noktasında daha da etkili olduğu bilinmektedir. Hz. Muhammed'in hicretten sonra gerçekleştirdiği bazı gazve ve seriyyelerin olması da aslında bize bunu göstermektedir. Fakat yukarıda Elmalılı'dan da naklettiğimiz gibi bu seriyyeler aynı zamanda düşmana gücün büyüklüğünü gösterdiğinden doğal olarak savunma maksadını ve mahiyetini de içinde barındırıyordu. İşte bundan dolayı taarruz ve savunma arasında gaye ve netice açısından bir girişimlilik bulunmaktadır.

Meseleye klasik fikhî ekoller açısından baktığımızda şunları söyleyebiliriz. Geride zikrettiğimiz görüş ve nakillere baktığımızda ilk başta söz konusu iki mezhebinde net çizgilerle birbirinden ayrıldığını düşünebiliriz. Şâfiîler taarruz odaklı bir cihad anlayışını savunurken, Hanefîler ise savunma odaklı bir cihad anlayışını benimsemektedirler. Yaygın olan kanaat da böyledir. Şu kadarı var ki iki grubun da delilleri üzerinde biraz daha detaylı bir şekilde düşündüğümüzde aslında iki görüş arasında da girişkenlik olduğunu tespit etmemiz mümkündür. Zira yukarıda geçtiği üzere Şâfiîler bu konuda her yıl cihad etmeyi şart koşarken cihada engel olan bir özrün bulunması durumunu müstesna tutmuşlardır.

Buna mukabil İmam Ebû Hanîfe'den nakledilen rivâyete göre cihad Müslümanlar üzerine bir vecibe olup, ancak onlar bu konuda düşman saldırıncaya kadar bir genişlik ve serbestilik içindedirler. Aslında Ebû Hanîfe'den nakledilen bu rivayetten her ne kadar ona göre asıl olan müdafaa durumu ise de, onun ifadelerinden taarruz cihadı konusunda da Müslümanların muhayyer yani serbest olduklarını, dolayısı ile Hanefîlerin, kalkışılan taarruz cihadının kesin olarak dinen yasak olduğu görüşünde bulduklarını iddia etmek çok sağlıklı görünmese gerektir.

Çağdaş İslâm âlimlerinin görüşlerine baktığımızda ise öncelikle savaş gerekçesi olarak hepsinin birleştikleri ortak nokta savunma hususudur. Çağdaş âlimlerin

değindiği ikinci bir husus ise maruz kalınan zulmün ortadan kaldırılmasıdır. Ayrıca çağdaş âlimlerin zikrettikleri bir başka gerekçe ise İslâm davetinin güvence altına alınmasıdır. Muhammed Draz, diğerlerinden farklı bir gerekçe daha zikretmiştir. Ona göre sadece Müslümanların saldırıya maruz kalmaları durumunda değil, aynı zamanda İslâm devletine bir şekilde müttelik olan ve kendilerini savunmaktan aciz olan topluluklar da maruz kaldıklarında onların kurtarılmaları için de savaşın yapılabileceğini ifade etmiştir. Günümüz din bilginlerinden el-Karadâvî ise taarruz mahiyetindeki bir cihadın, Birleşmiş Milletler gibi uluslar arası yapılar tarafından sınırlar saygı çerçevesinde ahitler gerçekleştirildiğinden artık günümüzde böyle bir cihada gerek kalmadığını söylemiştir. Dolayısıyla buradan onun cihada gerekçe olarak savunma durumunu esas aldığı kabul edebiliriz. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'a göre ise Hz. Peygamber'in zamanında yapılan taarruz mahiyetindeki gaza ve seriyyeler aslında bir yönüyle savunma durumunu da sağlamaktaydı. Taarruz mahiyetindeki cihadın yapılması zamanın şartlarına bırakılarak gerektiğinde gerçekleştirilebilir.

4.6.2 Ayetler ışığında savaş sebepleri

Meselenin hem tarihi zeminini, hem de fikhî temellerini ele aldık. Ancak burada cihad ile ilgili bazı ayetleri, bu ayetlerde zikredilen savaş/cihad gayesini ifade eden kayıtlardan genel olarak Kur'ân-ı Kerîm'de savaşın gerekçelerini tespit etmeye çalışılacaktır. Bu ayetlerden bazılarını şöyledir:

“Allah yolunda savaşın ve bilin ki Allah (hakkıyla) işiten ve bilendir.” (Bakara/244).

“Size savaş açanlarla siz de Allah yolunda savaşın. (Fakat savaşmayan ihtiyar, kadın ve çocukları öldürerek) aşırı gitmeyin. Şüphesiz ki Allah, aşırı gidenleri sevmez.” (Bakara/190).

“Kendilerine savaş açılan (mü'min)lere, zulme uğradıklarından dolayı, (artık savaş için) izin verildi. Şüphesiz ki Allah, onlara yardım etmeye elbette kâdirdir.” (Hac/39).

“(İslâm'a engel) bir fitne kalmayınca, din (sahte tanrıların emri doğrultusunda değil; kısıtlamasız olarak) yalnız Allah'ın (buyruğu doğrultusunda) oluncaya

kadar onlarla savaşın. Eğer (dine ve dînî yaşantıya engel olmaktan) vazgeçerlerse, artık zalimlerden başkasına düşmanlık yoktur.” (Bakara/193).

“Kendilerine kitap verilenlerden; Allah’a, âhiret gününe inanmayan, Allah’ın ve Resûlü’nün haram ettiği şeyleri haram saymayan, hak (olan İslâm) dinini kendine din edinmeyen kimselerle, küçül(üp boyun eğ)erek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın.” (Tevbe/29).

Feyzû’l-Kuran mealinin sahibi Hasan Tahsin Feyizli, bu ayet tercümesine dair yazdığı notta şöyle der (Feyizli, 2011, s. 190):

“Kuran’a göre, Allah’ın emirlerini hiçe sayarak O’na başkaldıran, fitne çıkaran, dini azınlıklara ya da 2/190. Ayette geçtiği üzere müslümanlara karşı savaşa kalkışanlara karşı savaşılır.”

“Eğer antlaşmalarından sonra yine yeminlerini bozarlar ve dininize dil uzatırlarsa, artık o küfür (güruhunun) önderleriyle hemen harp edin. Çünkü onların (gerçekte) yeminleri kalmamıştır. Belki (böylece onlar ve yoldaşları, bu dönemliklerinden) vazgeçerler.” “(Ey mü’minler!) Yeminlerini bozan, Peygamber’i (yurdundan) çıkarmayı tasarlayan ve bununla beraber sizinle (silahlı) savaşa ilk önce kendileri başlayan bir toplumla (hâlâ) savaşmayacak mısınız? Onlardan korkuyor musunuz? Eğer (gerçek) iman edenlerdenseniz, bilin ki Allah, kendisinden korkulmaya daha lâyıktır.” (Tevbe/12-13).

“Ey iman edenler! (Size düşmanlık eden) kâfirlerin önce, size (yer ve soy itibariyle) yakın olanlarıyla savaşın. Onlar, sizde büyük bir sertlik (ve şiddet) bulsunlar. İyi bilin ki Allah takvâlı olan (emrine uygun yaşayan)larla beraberdir.” (Tevbe/123).

“(Ey müslümanlar!) Size ne oluyor da: “Ey Rabbimiz! Bizi, halkı zalim olan bu şehirden çıkar, bize katından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı lütfet.” diyen, ezilen zavallı erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda ve Allah yolunda savaşmıyorsunuz?!” (Nisa/75).

Savaş ile ilgili ayetlerden tespit edilebilenler ve aynı konuda birçok ayet bulunmasına rağmen yalnızca birer ya da ikişer tane ayeti örnek teşkil etmesi açısından belirtilmiştir. Yoksa bu konuları içeren birçok savaş ayeti bulunmaktadır. Bu ayetlerden hareketle savaşmaya neden olacak gerekçe ve sebepleri şöyledir:

- Allah yolunda cihad etmek.
- Müslümanlara savaş açılması.
- Müslümanların zulme uğramaları.
- İslam'a engel hiçbir fitnenin kalmaması ve dinin yalnızca Allah'ın olması için.
- Allah'ın emirlerini yok sayıp onun dinini kabul etmemek.
- Antlaşmaların bozulması, bunlara sadık kalınmaması.
- İslam dinine dil uzatılması.
- Müslümanların yakınında olup onlara düşmanlık eden kafirlerle savaşılması.

Savunmasız kişilerin düşman zulmünden kurtarılması

Söz konusu ayetlerden ve onlardan çıkarılan bu maddelerin bir kısmı savunmayı, bir kısmı da taarruzu teşvik eder niteliktedir. Müslümanlara savaş açılması, onların zulme uğramaları, savunmasız kişilerin düşman tasallutundan kurtarılması gibi maddeler doğrudan savunmayı öne çıkarırken; Allah yolunda cihad edilmesi, hiçbir fitnenin kalmaması ve dinin yalnızca Allah için olması gayesiyle cihad edilmesi, İslâm dinine sataşılması, Müslümanların yakınında olan kâfirlerle savaşılması gibi maddeler de hem savunmayı hem de taarruzu ihtiva etmektedir. Fakat bütün bu maddeler gerek savunmayı öne çıkarsın, gerekse taarruzu öne çıkarsın bir noktada birleşmektedir: o da “Allah yolunda...” tabiridir. Birçok âyette Allah yolunda harcamaya, Allah yolunda gayret sarfetmeye, Allah yolunda cihad etmeye ve savaşmaya teşvik edilmiştir. Allah yolu geniş bir kavram olup, yapılan birçok hayır, işlenen amel bu kapsama girer. “Allah yolunda” ifadesi aynı zamanda cihad yapanların niyetlerini temiz tutmalarına dair de bir işarettir. Fakat konumuzla ilgili olarak Allah yolunda tabirini Allah'ın dininin yayılması anlamında ele almak da mümkündür. Bu yönüyle bakıldığında âyet Şâfiîlerin görüşlerine esas olmaya elverişli görünmektedir.

Yukarıdaki ayetlerin içerisinde dikkat çeken bir tanesi de fitne ortadan kalkıncaya, hiçbir fitne kalmayınca ve din yalnızca Allah'ın oluncaya dek savaşmayı emreden ayettir. Müfessirler bu ayetteki fitne kelimesinden maksadın “şirk” olduğunu ifade etmişlerdir (Yazır, t.y, s. 35). Bundan dolayı şirk ortadan

kalkıncaya kadar mücadele etmek, savaşmak ayetin açık manasından anlaşılabilir. Dolayısıyla bu ayetin de taarruz mahiyetli bir cihada delil teşkil etmesi mümkündür. Fakat ileride de zikredeceğimiz üzere böyle bir durumun gerçekleştirilmesi ferdi hareketlerle değil devlet başkanının gözetimi ve işaretiyle olmalıdır.

Aslında nazari/teorik temelleri ifade eden bu nakillerin İslâm tarihi boyunca nasıl anlaşıldığı, nasıl uygulandığı ve hatta vakıa ve gerçekler de bizim bu nakilleri nasıl okumamız gerektiğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Zira toplumların tabiatları, toplumlar arasındaki iyilik-kötülük kavramının mahiyeti ferdi düzeydekenden oldukça farklılık gözetmekte, duygusal odaklı ve sağduyulu tavır takınma, toplumların oluşturdukları devletler ve benzeri müesseseler düzeyinde her zaman gerçekleşmemektedir. Dolayısıyla bazı toplumlar çıkarları gerektirdiğinde bu çıkarlarından başka bir şey görmeyerek davranabilmekte, herhangi bir meşru referansı olmaksızın kendi sınırlarını ve haddini aşarak sayıya hesaba gelmeyecek şekilde cana kıyma, yurtları harap etme, malları talan etmek gibi eylemlere tevessül edebilmektedir. Bunun içindir ki hiçbir toplum, şer niyetli odaklardan tamamen selamette kalamaz. Zira bu güçler sinsice tetikte bekleyebilir, fırsatını bulduklarında hedeflerini gerçekleştirmek maksadıyla harekete geçerler. Tarih boyunca savunmasız olan veya savunması zayıf olan birçok toplum, vatan, devlet bu nevi saldırılara maruz kalmışlardır. İşte bu durum aslında tarihi bir vakıa, sosyolojik bir hakikat olarak asırlar boyunca tecelli etmiştir. Yani bir başka deyişle bu önüne geçilmez bir vakıadır. O halde bu tür tehlikelere maruz kalabilecek her toplumun kendisini savunacak tedbirleri alması, kendisine yönelik saldırılara reaksiyon göstermesi gayet doğal ve hatta zaruridir. Zira bu bir beka meselesidir. Fakat – kanaatimizce- bu savunma durumu aynı zamanda “düşmanın saldırmış olması”nı da ifade ettiğinden böyle bir duruma maruz kalmak bazen telafisi olmayan kayıplara, yıkımlara ve yıkımlara neden olabilir. Dolayısıyla böyle bir tehlikeye mahal vermemek en önemli savunmadır. İşte burada -geriyle bağlantı kuracak olursak- savunma ve taarruzun birleştiği nokta yer almaktadır. Çünkü bazen savunmak ancak saldırı ve taarruz ile olur. Böyle bir uygulama düşmanı, vatandan daha uzak tutacağı açıktır. İşte bu durum aslında taarruzun savunmanın da bir parçası olduğunu gösterir.

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın zikrettiği görüşün tercihe şayan bir görüştür. Zira o, her ne kadar Hz. Peygamber'in zamanındaki birçok savaşın temel gerekçesi aslında Medine İslâm Devleti'nin savunması olduğunu belirtse de aynı zamanda taarruz olmadığı takdirde savunmanın da elden gideceğini belirtmiştir. Müslümanların sadece savunma ile yetinmeleri, düşmanla mücadele etmek için ille de onlar saldırıya geçtikleri veya geçmek üzere oldukları bir durumdan sonra mücadeleye başlamaları, onları telafisi mümkün olmayan felaket ve sonuçlara sürükleyebilir. Tarih, vakıa ve sosyolojik gerçeklik de bunu göstermektedir. Fakat bu aktif mücadele gelişi güzel, illegal fertlerle değil halife/devlet başkanı öncülüğünde usulüne uygun bir şekilde icra edilmelidir.

Ayrıca taarruz cihadının İslâm'a davetle birlikte yapılması meselesine gelince; öncelikle İslam insanlığa evrensel güzellikler getirdiği savında olan bir dindir. Bundan dolayı pek tabiidir ki başka toplumları da kendi getirdiği ülküye davet edebilir. Zira o belirli bir ırka değil bütün insanlığa hitap eden bir dindir. Bunun yanında İslam sadece inananın kabul ettikten sonra başkalarından el etek çekerek yalnızca kendi sorumluluk ve ibadetleriyle meşgul olmasını telkin eden bir din değil; aksine bu inancın başkalarına da tebliğ edilmesini inanlara bir sorumluluk olarak yükleyen bir dindir. Müminlerin niteliklerinin zikredildiği ayetlerde "onların iyiliği emredip kötülükten sakındırdıklarına" değinilmesi bunun en güzel delillerinden birisidir. Dolayısıyla onun bu davetinin önünde engel olan, ona huzursuzluk veren maniaların izalesi de onun gayet doğal hakkıdır; çünkü karşısında duran taraf onun bu davetini engellemek için bir nevi ona saldırmış pozisyonunda olmaktadır. Buna ilaveten İslâm, davetini yayarken karşı karşıya geldiği topluluklara gelişi güzel bir saldırıda bulunmuyor, aksine onları İslam'a davet ederek bir nevi onlara vatandaş olma imkânını da sunmuş oluyor. Bunu kabul etmedikleri takdirde kendi vatandaşlarından öşür vergisi vs. aldığı gibi; onları da kendi himayesi altına almak, başka saldırılardan korumaya karşılık olarak onlara cizye verme seçeneğini de sunuyor. Buna da yanaşmadıkları takdirde tebliğin önündeki engelin kalkması ve İslam yurdunun geride güven içinde olması için onlarla savaşmaktan başka seçenek kalmıyor.

Ayrıca İslam tarihine ve Türk tarihine de baktığımızda devlet başkanlarının hiçbir saldırıya maruz kalmadıkları halde tedbir amaçlı seferler düzenledikleri bir vakıadır. Dolayısıyla böyle bir kritik meseleyi ferdi duygusal düzeyde değil;

devletler ve toplumlar katındaki gerçeklik perspektifinden ele almak gerekmektedir. Yusuf el-Karadâvî'nin değindiği Birleşmiş Milletler merkezli sınırların saygınlığına yönelik anlaşmalar çok önemli olmakla birlikte bu anlaşmaların saygınlığının korunması da her zaman mümkün olmamıştır. Günümüzde cereyan eden hadiseler de bunun en canlı göstergelerindedir. Bizler aktif cihad görüşünü savunurken, uluslar arası sınırlar ve hukuklar çığnensin anlamında söylemiyoruz; fakat İslam Devleti'nin başkanı gerekli gördüğünde, kendi şura/istişare heyetiyle gerçekçi bir şekilde istişarelerini yaptıktan sonra ülkesinin, milletin ve devletin bekası ve maslahatı için sadece savunma şeklinde değil aktif bir şekilde de cihad faaliyeti gerçekleştirilebilir. Bütün toplumlar açısından da tecelli etmiş hakikat budur. Zira Elmalılı'nın işaret ettiği gibi "taarruz imkânı bulamayanlar savunmadan da mahrum olabilirler!" Cihadla ilgili konular arasında belki de en önemlilerinden biri olduğu için bu kısımda sözü biraz uzun tutma gereği hissettik.

4.6.3 Cihadı gerektiren durumlar

Cihadın bir gereklilik olduğu durumlar, fıkıh kitaplarında zikredilmiş ve genel olarak savaşı gerektirecek üç durumdan bahsedilmiştir.

- İki ordu herhangi bir şekilde karşı karşıya geldiğinde. Böyle bir durumda Müslümanın savaştan kaçması caiz olmaz. Aksine cihadda sebat gösterip Allah'ı çokça anması gerekir. Zira Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulmaktadır: "Ey iman edenler! (Sizinle savaştık) bir toplumla karşılaştığınız zaman sebat edin (yılmayın), Allah'ı çok zikredin ki umduğunuza kavuşur/kurtuluşa erersiniz." (Enfal/45).
- Kafirler Müslüman bir ülkeye saldırdıklarında. Böyle bir durumda o ahalinin düşmanlarla savaşmaları ve onları ülkelerinden def etmeleri gerekir.
- Halife/devlet başkanı bir topluluğun cihada çıkmalarını emrettiğinde. Böyle bir durumda o topluluğun halifeyle birlikte cihada çıkmaları gerekir. Zira Kur'ân-ı Kerîm'de buyrulmaktadır: "Ey iman edenler! Size ne oldu da: "Allah yolunda hep birden seferber olun (savaşa çıkın)." denildiği zaman yere çakılıp kaldınız? Âhiretten (vazgeçip, yalnız) dünya hayatına mı razı oldunuz? Ama dünya hayatının faydası (ve refahı)

âhiretin yanında pek azdır.” (Tevbe/38). Vehbe ez-Zuhaylî zikredilen bu üç madde üzerinde fıkıh âlimlerinin görüş birliği içerisinde olduklarını ifade etmiştir (ez-Zuhayli, 1985, s. 417).

Bu maddelere baktığımızda 1. durumun hem taarruz hem de savunmak maksadıyla gerçekleşebileceğini söylememiz mümkündür. 2. durum ise yalnızca savunma halini yansıtmaktadır. 3. durum ise hem taarruz hem de savunma savaşı ihtimaline açık olmakla birlikte bu durumun halife/devlet başkanının çağrısı üzerine gerçekleştirilmesi ve bu çağrıya itaat edilmesinin bir zorunluluk olması, cihad ilanında halifenin/devlet başkanının rolünü göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

4.6.4 Cihadın şartları

Cihadın gerçekleştirilmesi, bir başka tabirle cihada katılacaklar hakkında çeşitli şartlar sayılmıştır. Bu şartları taşıyan kişiler hakkında cihad bir zorunluluk ifade eder.

- İslam: yani kişinin Müslüman olmasıdır. Müslüman olmayana cihad farz değildir.
- Bülüğ: Bülüğ çağına ermeyen çocuğa cihad yapması farz değildir.
- Akıl: Cihada katılan kişinin akıl sağlığının yerinde olması gerekmektedir; deliye cihad etmesi farz değildir.
- Buraya kadar saydığımız üç şart sadece cihad hakkında değil; kişinin diğer ibadetlerle de mükellef olması için gerekli şartlardır.
- Hür olmak: İslam köleyi cihad yapmakla mükellef tutmaz. Hz. Peygamber, biat aldığı hür olanlardan “İslam ve cihad” üzerine biat almış; kölelerden ise cihad şartı olmaksızın yalnızca İslam üzerine biat almıştır (ez-Zuhayli, 1985, s. 418).
- Erkek olmak: İslam cihad yapmakla erkekleri mükellef kılmıştır. Kadınların eşlerine karşı sorumluluklarını yerine getirmeleri daha öncelikli görülmüştür.

Bu konuda şöyle bir rivayet bulunmaktadır: Hz. Âişe Hz. Peygamber’e “Ey Allah'ın elçisi! Görüyoruz ki amellerin en faziletlisi cihaddır. Biz kadınlar da cihad yapalım mı?” diye sorunca Hz. Peygamber ona “Fakat (sizin için) cihadın en faziletlisi kabul olunmuş bir hacdir” buyurarak onları itinayla eda edecekleri

hac ibadetine teşvik etmiştir (Buhari, 2002). Ancak kadınlar üzerine böyle bir zorunluluğun olmaması onların cihada katılmayacakları şeklinde anlaşılmalıdır. Zira Hz. Peygamber zamanında kadınlar da savaflara katılmışlar ve Müslümanlara ilkyardım, sağlık, gıda hizmeti sunulması gibi hususlarda yardımcı olmuşlardır. Fakat durum topluca savunmayı gerektiğinde kadınlar üzerine de cihad yapmaları farz-ı ayn olur (Heykel, 1996, s. 1017).

- Sağlıklı olmak: Sağlıklı olmaktan maksat cihada katılacak kimsenin körlük, topallık veya cihada katılmalarına engel olabilecek hastalıklarının bulunmamasıdır. Zira Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyrulmaktadır: “(Ancak, savafla katılmamaktan dolayı) köre bir sorumluluk yoktur. Topala bir sorumluluk yoktur. Hastaya bir sorumluluk yoktur. Kim Allah’a ve Resûlü’ne itaat ederse (Allah) onu alt tarafından ırmaklar akan cennetlere sokar. Kim de yüz çevirirse, onu acıklı bir azap ile cezalandırır.” (Fetih/17).
- Nafakasının bulunması: Bu madde ile cihada katılacak kişinin gerekli maddi gücünün ve silah azık vesaire gibi temin edilmesi gereken şeyleri hazırlamaya gücünün yeterli olabilmesi kastedilmektedir. Ancak günümüz şartlarında cihada katılacak kişinin ihtiyaçları devlet tarafından karşılanır. Ayrıca yeterli maddi gücü olmayanların cihada katılmama hususunda mazur sayıldıklarına dair Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyrulmaktadır: “Allah ve Resûlü için, ‘samimi dürüst’ davranışlarda bulunmak şartıyla; güçsüzlere, hastalara, (seferde) harcayacak (bir şey) bulamayan (fakir)lere, (savafla katılmamaktan dolayı) bir günah yoktur. İyilik edenler aleyhine bir yol yoktur. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.” (Tevbe/91).

Sayılan bütün bu maddeler cihaddan elde edilmesi gereken başarıya ulaşmak için aslında olmazsa olmaz şartlarıdır.

4.6.5 Cihaddan önce yapılması gerekenler

Fıkıh kitaplarında cihad emrinin halifeye/devlet başkanına ve onun içtihadına bağlı olduğu belirtilmiştir. Devlet başkanı böyle bir karar aldığında da halkının kesinlikle ona itaat etmesi gerekmektedir (ez-Zuhaylî, 1985, s. 419). Halife böyle bir durumda gerekli tedbirleri almalı, kaleler, hendekler, vesaire gibi

cihad esnasında Müslümanların faydasına dokunacak, onların güvenliğini sağlayacak bütün önlemleri almalıdır. Ayrıca her bölgeye savaşı idare edecek emirler, komutanlar tayin etmelidir.

Vehbe Zuhaylî, Müslümanlarla gayrimüslimlerin aralarındaki ilişkiler bozulduğunda, savaşmayı gerektirecek durumlar ortaya çıktığında ve Müslüman devlet başkanı da düşmanla savaşmaya karar verdiğinde artık bu durumda düşman ya cihad ilanıya ya da İslam'a davet edilerek uyarılacağını söyler (ez-Zuhaylî, 1985, s.419).

Bu konuda Müslim, Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir:

“Allah yolunda besmele ile gaza edin! Allah'a küfredenlerle çarpışın! Gaza edin! Ama ganimete hıyanette bulunmayın! Gadir etmeyin! ölüle-rin burnunu, kulağını kesmeyin! Çocuk öldürmeyin! Müşriklerden olan düşmanınla karşılaştığın zaman onları üç haslete (veya güzel huya) da'vet et! Bunların hangisinde sana icabet ederlerse onu kabul et ve kendilerini bırak! Sonra: Onları İslâm'a davet et! Şayet sana icabet ederlerse onu kabul et; ve kendilerini (serbest) bırak! Sonra kendilerini yurtlarından muhacirler diyarına göçmeye davet et! Ve onlara haber ver ki (bunu yaparlarsa muhacirlerin lehine olan onları da lehine, aleyhine olan onların da aleyhine olacaktır. Yurtlarından göç-meyi kabul etmezlerse onlara haber ver ki, müslümanların bedevileri gibi olacaklar; kendilerine Allah'ın, mü'minler üzerine cereyan eden hükmü uygulanacak; ganimet ve harada hiç bir hakları olmayacaktır. Meğer ki, müslümanlarla birlikte mücâhede edeler... Eğer bunu kabul etmezlerse onlardan cizyeyi iste! Şayet sana icabet ederlerse onu kabul et ve kendilerini (serbest) bırak! Kabul etmezlerse artık Allah'tan yardım dileyerek onlarla harb et!” (Davudoğlu, 2017, s. 454).

Zuhaylî ayrıca İslam hukukçularının, cihad öncesinde düşmanın İslam'a davet edilip edilmeyeceği konusunda üç farklı görüş bildirdiklerini ifade eder:

- İslam, düşmana ulaşmış olsun ya da olmasın savaşmadan önce mutlaka İslam'a davet edilir. Bu görüş Mâlikîler ve Zeydîlere aittir.
- Savaş öncesinde İslam'a davet etmek gerekmez. Bu da Hanbelîlerin görüşüdür.

İslam'ın kendisine ulaşmadığı düşmanı davet etmek gerekir. Fakat İslam her yerde yayılır, onu duymayan kalmaz ve düşman da neye davet edildiğini ve ne için savaştığını bilir durumdaysa bu takdirde onu davet etmek vacip değil; bildirmek ve uyarmak adına kuvvetli bir müstehap (dinen güzel görülen şey) olur. Bu da çoğunluğun oluşturduğu diğer fıkıhçıların görüşüdür (ez-Zuhaylî, 1985, s. 420).

4.6.6 Cihad esnasında dikkat edilecek ahlak ve prensipler

Toplumlar arasındaki savaş durumu düşmanlık ve şiddet halinin en yüksek merhaleye ulaştığı bir durumdur. Fakat böyle olmasına rağmen İslâm, gelişigüzel bir şekilde, kural tanımadan, düşman toplumundaki herkesi ayırım yapmadan yok etme eğilimi göstermemiş; aksine bu hayati işi belirli prensipler çerçevesinde yürütmeyi yeğlemiştir. Bundan dolayı hem savaşan mücahitlerin muttasıf olması gereken vasıflarla ilgili olarak içe dönük, hem de düşmana karşı yapılacak muameleler ile ilgili olarak dışa dönük ilke ve prensipler getirmiştir.

Mücahitlerin taşıması gereken ahlaklar arasında cesaret, sabır, zor hayata ve mahrumiyete tahammül göstermek, kendini adamak, toplum şuurunu, başkalarını kendisine tercih etmek gibi güzel vasıfları saymışlardır (Çelebi, 1994, s. 85-91).

Fıkıh kitaplarında Müslümanların cihad esnasında güzel ahlakları muhafaza etmeleri gerektiğine işaret edilmiş, ganimet malından çalmamaları, hıyanet etmemeleri, ahitlerini bozmamaları, öldürdükleri kimselerin cesetlerini parçalamamalarının gerektiği ifade edilmiştir (el-Merğınani, 1417, s. 226).

Ahmet Çelebi de cihad esnasında dikkat edilmesi gereken ilke ve esaslar ile ilgili olarak şu dört hususu sayar:

- Düşman hakkında bilgi edinmek.
- Savaşta hile.
- Gerek savaş esnasında gerekse savaş sonrasında insana insanca muamele etmek.
- Zulüm, organ kesme ve yakıp yıkmanın olmaması (Çelebi, 1994, s. 93).

Fıkıh kitaplarında bu konuyla ilgili olarak zikredilen hususlardan belki de en önemlisi savaş esnasında kimlere dokunulabileceği ve kimlere dokunulamayacağı konusudur. Bu konuyla ilgili olarak fıkıh kitaplarında

tafsilatı bilgiler yer almaktadır. Ancak biz bu ayrıntıları zikretmeden önce bu konuda genel bir kaide zikredebiliriz. Şöyle ki savaş esnasında doğrudan ya da dolaylı olarak savaşa iştirak eden herkes İslam'ın hedefi olmuş demektir. Böyle bir müşareket olmadığı takdirde İslam bazı kayıtlar ve sınırlamalar getirir. Örneğin Hanefî mezhebinin önemli âlimlerinden İmam Ebu Yusuf'un şu rivayetinde olduğu gibi: “Savaşta çocuk, kadın ve pir-i fani/çok yaşlı kimse öldürülmez.” (Ebu Yusuf, 1979, s. 195).

Evet, genel bir prensip olarak İslam, savaşta kadınların, çocukların, delilerin, ileri derecede yaşlıların, körlerin ve engellilerin öldürülmesini caiz görmez. Zira bunlar savaş ehli değildirler. Fakat bu sayılan kimseler bizzat savaşlırlarsa veya başkalarını savaşa teşvik ederlerse ve aynı zamanda sözleri de dinlenen kimse olurlarsa bu takdirde bunların öldürülmesinde bir sakınca olmaz. Aynı şekilde yaşlı kimse şayet savaşta bilgisinden ve tecrübesinden düşmanın yararlandığı birisi olursa yine onun da öldürülmesinde bir sakınca yoktur (el-Yemeni, t.y, s. 74).

Öldürülmeleri caiz olmayan bu kimselerin İslam'a göre esir olarak alınmaları gerekmektedir. Müslümanlar, şayet güç yetirebiliyorlarsa onları yurtlarında bırakmamaları gerekmektedir. Çünkü bunlar orada kaldıklarında düşmanın tekrar güçlenmesine vesile veya yardımcı olabilirler. Fakat çok yaşlı ve tecrübesi olmayan kadın ve erkek hakkında serbest davranabilirler; dilerlerse onları esir ederler; dilerlerse orada bırakırlar. Zira bunların kalmaları ile gelmeleri arasında bir fark yoktur (el-Yemenî, t.y, s. 75).

İslâm'a göre kılıç tutan, savaşmaya güç yetiren sakat kimseler de öldürülürler. Yine kadın savaşa katılırsa öldürülebilir. Aynı zamanda düşmanın başında bir kraliçe olursa onun da öldürülmesi caizdir. Zira onun öldürülmesi düşman ordusunda ayrılığa yol açabilir (el-Yemenî, t.y., s. 74).

4.6.7 İslam'da savaşın sona erdirilmesi ve ateşkes

Savaşın beş durumdan birinde sona ereceği söylenmiştir:

- Savaşçıların tamamının veya bir kısmının Müslüman olup Allah'ın dinine girmeleri.
- Bir süreliğine savaşa ara verilmesi. Hz. Peygamber'in Hudeybiye'de yaptığı gibi bir müddet için sulh yapılması durumu.

- Cizye vererek dinlerinde kalmayı istemeleri. Bu durumda zimmet akdi yapılır. Cizye karşılığında onlara dokunulmaz.
- Onların yenilmeleri ve Müslümanların galip gelmesi durumu. Bu durumda Müslümanlar ganimet kazanırlar.
- Bazı düşman savaşçılarının eman istemelerine binaen onlara eman verilmesi. (Sabık, t.y., s. 44)

Düşmanın İslam'a girmesi savaş durumunu sona erdirir. Zira cihad kafirlere karşı yapılır. Hz. Peygamber, savaştığı bölgelerin başkanlarına reislerini şayet İslam'a girip İslam devletine bağlılıklarını bildirirlerse onları yönetimin başında bırakacağına dair söz vererek İslam'a girmeye teşvik etmiştir (Heykel, 1996, s. 1441). Dolayısıyla gerek savaş başlamadan önce, gerekse savaş başladıktan sonra savaşçıların İslam'a girdiklerini ilan etmeleriyle onlara karşı yürütülen savaş son bulur ve böylece canlarını, mallarını güvence altına almış olurlar. Böyle bir durum doğal olarak o bölgede İslam'a göre hükmedilmesine, İslam'la çelişen diğer bir örgüt, yasa ve kanunların da iptaline sebeptir.

Şayet İslam'a girmeyi kabul etmezlerse yukarıda Müslim hadisinde de geçtiği üzere cizye vermeye davet edilirler, bunu kabul ederlerse serbest bırakılırlar, kabul etmezlerse onlarla savaşılır.

Savaşın ateşkes ile son bulmasına gelince, bu madde hakkında "geçici barış anlaşması", "karşılıklı silah bırakma" tabirleri de kullanılmaktadır. Arapça'da ise buna "muveda" veya "hudne" denilmektedir. Savaştaki tarafların belirli bir süre bir bedele mukabil olarak ya da olmaksızın savaşı bırakmak üzerine anlaşmalarıdır. Fıkıhçıların ittifakıyla bunu devlet başkanı veya onun vekili yapabilir. Şayet fertler bu anlaşmayı yaparlarsa geçersiz sayılır (ez-Zuhayli, 1985, s. 437). Alimler bu silah bırakma durumunun Müslümanların zayıf; kafirlerin güçlü olması durumuna bağlamışlardır. Bu da Müslümanların savaş için güç elde etmelerine bir fırsat olabileceğinden dolayı uygun görülmüştür. Bunun aksi cihadı terk etmek olur ki, bu da caiz değildir (ez-Zuhayli, 1985, s. 437)

Savaşın zimmet anlaşmasıyla son bulmasına gelince; buna "kalıcı barış" da denilmektedir. Zimmet sözlükte ahit, söz vermek anlamındadır. Yine eman, güvence, sorumluluk üstlenmek anlamlarını da taşımaktadır. Fıkıhda zimmet

anlaşmasıyla kafirlerin verecekleri cizye karşılığında vatandaş olarak kabul edilmeleri ve himaye edilmeleri üzerine yapılan anlaşma kastedilmektedir. Bunu da yine devlet başkanı veya onun vekili gerçekleştirebilir (ez-Zuhayli, 1985, s. 442). Böyle bir anlaşmadan sonra artık Müslümanların lehine kabul edilen şeyler onların da lehine; aleyhine kabul edilen şeyler onların aleyhine kabul edilir.

İslam fıkhına göre cizye, tebaadan olmayı kabul eden gayrı-müslimlerin Müslüman ülkesinde ikamet etmeleri, korunmaları, canlarının ve mallarının güvence altına alınmasına mukabil İslam devletine verdikleri verginin adıdır (İlmi Heyet, 1989, s. 149)

Müslümanların savaşta galip gelmesi, savaşta düşmanın mağlup, Müslümanların da galip gelmesi de savaşı doğal olarak sona erdiren bir durumdur. Bu durumda Müslümanlar ganimet de kazanırlar.

Ganimet, düşman tarafı İslam'ın sunduğu seçenekleri kabul etmediği takdirde İslam ordusu tarafından mağlup edildiği zaman ele geçirilen mallara denir. Elde edilen ganimetin nasıl taksim edileceğine dair temel prensip Enfal suresi 41. Ayette belirtilmiştir:

“Bilesiniz ki, (savaşta) ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri, mutlaka Allah'ın (namına), Resul'ün, onun yakınların(ın), yetimlerin, yoksulların ve (fakir kalmış) yolcunun hakkıdır. Eğer Allah'a ve hakkın batıldan ayrıldığı o gün, iki topluluğun (sizinle müşriklerin savaş için, Bedir'de) karşılaştığı gün kulumuz (Muhammed)'e indirdiğimiz (ayetler)e inanmışsanız (böyle taksim edin). Allah her şeye hakkıyla gadirdir.”

Buna göre ganimetin beşte biri ayette zikredilen yerlere, kalan beşte dörtlük kısmı da savaşçılar arasında dağıtılır.

Savaşta bazılarının “eman” yani güvence istemeleri üzerine onlara eman verilmesi de “eman verilene” karşı savaşı durduran sebepler arasında sayılmıştır. Bu da vermek eman verilmek suretiyle savaşçılarla yapılan ve savaşın durdurulmasına yönelik bir anlaşmadır. Bu anlaşmanın geçerli olması için eman verildiğine delalet eden bir sözün söylenmiş olması gerekir; mücahidin “size emn verdim” ya da “siz güvendesiniz” demesi gibi (ez-Zuhayli, 1985, s. 439).

Eman da genel eman ve özel eman diye ikiye ayrılır. Genel eman sayı ile birlikte sınırlı olmayan bir topluluğa verilen emandır. Böyle bir emanı yalnızca devlet başkanı/halife veya onun vekili verebilir. Özel eman ise bir kişiye ve belirli sayıda kimselere verilen emandır. Genel eman da muvakkat yani süreli ki buna ateşkes de denir ya da müebbettir yani süresiz eman kısımlarına ayrılır. Bu sonucu yukarıda zikrettiğim zimmet akdi ifade etmektedir (ez-Zuhayli, 1985, s. 429-430)

4.6.8 İslam'da esirlere yapılan muamele

İslam esirlere karşı insanî muamele gösterilmesine önem vermiş, onlara iyilik yapmaya ve iyi davranmaya teşvik etmiştir. Böyle davrananları da methetmiştir. Bu konuda Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulmuştur: “Yoksula, yetime ve esire, kendilerinin ‘arzu ve ihtiyaçları’ varken/‘seve seve’ yemek yedirirler: “Doğrusu biz sizi, sadece Allah’ın rızası için yediriyoruz, sizden bir karşılık ve teşekkür de istemiyoruz. Çünkü biz ‘yüzleri ekşiten ve asık suratlı yapan’ (dehşetli ve kara) bir günde Rabbimizden korkarız.” (derlerdi). ” (İnsan/8-10).

Hz. Peygamber de esirlere iyi davranmış, bir defasında bir esiri İslam'a davet etmiş, fakat o bunu kabul etmeyip “Eğer fidye istersen malından al!” demiştir. Fakat buna rağmen Hz. Peygamber ondan hiçbir fidye almaksızın karşılıksız olarak onu salıvermiştir.” (Sabık, t.y., s. 62).

İslâm esir düşenleri şayet yaralıysa yaralarını sarmayı, onlara işkence yapmamayı, onların burnunu, kulağını ve bazı organlarını kesmek, gözünü oymak gibi çirkin işlere kalkışmamayı, onlar hakkında daima adaletli davranmayı emretmektedir (Baytan, 1992, s. 263).

4.7 İslâm ve Terör

Çalışmanın bu kısmında İslâm ve terör ilişkisine değinilecektir. Kelime anlamı barıştan türeyen İslâm ile illegal güç ve şiddet kullanımını ihtiva eden terör Arapça ifadesiyle “İrhâb (Korkutma, dehşet saçma)” kesinlikle birbirini tamamlar mahiyette yan yana gelmesi düşünülemeyecek iki kelimedir. “Cihadın meşruluğu” yani İslâm’ın önemli bir rüknü olması, ne yazık ki bazı çevreleri İslâm’daki bu meşru güç kullanımıyla özdeşleştirmeye çalışarak terörle yan yana getirmeye gayret göstermişlerdir. Onların bu girişimleri, bazı odaklar

tarafından reel hayatta da destek bulması amacıyla İslam adına oluşturdukları bir takım örgütlerle kural ve sınır tanımaz bir şekilde uygulamaya çalışılmış, İslâm'da aslında her biri derinlikli olan ve detaylı hükümler içeren ifadeler bu zümrelere çok rahatlıkla kullanılan birer slogan ve mottoya dönüştürülmüştür.

İslam ve terör arasındaki uyuşmazlığının daha net anlaşılması için aslında terörün tanımlanmasına bakmamız gerekmektedir. Terör kelimesi köken olarak Latince “tereré” kelimesinden türetilmiştir. Sözlük manası itibariyle ürkütme, korkutma, korkudan titretme, sindirme ve yıldırma gibi anlamlar taşımaktadır (Örgün, 2001, s. 11). Terör hakkında yapılan tanımlardan biri de şöyledir: “Kuralsız ve örgütlü bir şekilde siyasal amaca ulaşabilmek için yapılan şiddet eylemleridir.” (Örgün, 2001, s. 15). Aslında bu tanım terörün mahiyetini güzel bir şekilde özetlemektedir. Terör hakkında yapılan birçok tanım olmakla birlikte biz bu tanımdan hareketle kısaca terörün temel niteliklerini sıralamak istiyoruz:

- Terör kural tanımaz.
- Terör örgütlü bir şekilde yürütülür.
- Terör politik amaç besler.
- Terör şiddet kullanır.

Bu maddeler terör eylemlerinin sınır tanımaz bir şekilde gerçekleştirildiğini, terörün hiçbir ilke tanımadığını, insani hiçbir duyguya itibar etmediğini ifade etmektedir. Ayrıca terör örgütlü bir şekilde yürütüldüğünden vereceği zararlar da hem zamana yayılarak uzun süre etkisini sürdürebilmekte, hem de hedeflediği kitleye vereceği zararlar bakımından daha da yaygın olabilmektedir. Belirli kurallara bağlı olmaması da yine nerede nasıl gerçekleşeceğini bazen kestirilememesine neden olabilmektedir.

Oysaki İslâm haksız yere hiçbir cana kıyılmamasını emretmiştir. Böyle bir şeye kalkışmayı haram kılmıştır. Aşağıda zikrettiğimiz iki ayet meali bunu çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

“De ki: “Geliniz size Rabbinizin haram ettiği şeyi ben okuyayım: O’na hiç bir şeyi ortak/denk tutmayın, anaya babaya da iyilik edin, fakir düşmek (korkusun)dan çocuklarınızı (herhangi bir şekilde) öldürmeyin. Biz, sizin de onların da rızkını veririz. ‘Zinanın ve her türlü kötülüğün’ açığına da gizlisine

de yaklaşmayın. Allah'ın haram ettiği canı (hukukça) geçerli sayılan bir hak olmadıkça öldürmeyin.” İşte (Allah), düşünesiniz (aklınızı kullanasınız) diye size bunları emretti.” (Enam/151).

“Yine onlar ki Allah'la beraber başka bir tanrıya yalvarıp tapmaz/tapınmazlar. Allah'ın haram kıldığı canı, haksız yere öldürmezler. Zina etmezler. Kim bunları yaparsa, günahın(ın) cezasını bulur.” (Furkan/68).

Bundan başka İslâm hukukunda bir kaide olarak ifade edilen “lâ darar ve lâ dırâra fi'l-İslâm” yani İslâm'da bir şeye veya birine zarar vermek yoktur; böyle bir durumla karşılaştığında buna mukabil mağdurun zarar verene misliyle zarar vermeye kalkışması da caiz değildir. İslam hukukuna göre herkes hak ve hürriyetini dilediği gibi kullanır, fakat bunları kullanması başkalarına zarar verecekse bu takdirde bunları kullanması yasaktır. İslam hukuku birinden zarar gören kimsenin yine zararla ona mukabele etmesini yasaklamıştır. Örneğin bir kimsenin malını hırsız çaldığında, bu kimsenin de kalkıp o hırsızın malını çalmaya hakkı yoktur (Ustaosmanoğlu, 2015, s. 37). Böyle bir durumda mağdurun hukuka başvurması gerekmektedir. Zira cezayı fertlerin uygulamaya kalkmaları toplumda anarşi ve kargaşaya yol açar. İşte buradan da anlaşılacağı üzere İslâm kesinlikle çözüm için illegal yöntemler izlenilmesini ve bunun için örgütlenmeyi tasvip etmemektedir.

Ayrıca İslâm kaynakları, diğer birçok konuda olduğu gibi insan hayatını ilgilendiren çok kritik konuda da meşru ototritenin hukuk dairesi içinde yine dinen öngörülen şura meclisiyle yapılacak istişareler neticesinde adım atabileceğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla terörün kuralsızlığına mukabil İslâm normatiftir. Terör insan duygularını ve onlara dokunacak zararları hesaba katmazken İslam bütün bunları hesaba katarak oldukça titiz davranır. Fakat aradaki bütün bu uçurumlara rağmen halen İslâm'la terörün yan yana zikredilmesinde ve şiddet ve terör odaklı eylemleri kendi kurdukları örgütler üzerinden İslam'la refere edilmeye çalışılması kanaatimizce batı menşeli haçlısion zihniyetinin cihad kavramını olumsuz göstererek Ortadoğu halklarını pasifize etmek üzere kurduklar düzeneğin enformatik ayağını oluşturan bir parçasıdır.

Buraya kadar saydığımız hususlar, bize çok açık ve net bir şekilde göstermektedir ki bir kaç türünün yanında savaşmak anlamıyla da “Cihad” İslâm’ın temel rükünlerinden biridir. İslam cihada ve mücahide çok değer ve önem vermiş, Müslümanları daima cihada hazırlıklı olmak hususunda teşvik etmiştir. Savunma veya taarruz mahiyetindeki cihadla ilgili olarak da her ne kadar fihhi mezheplerin görüşleri üzerinden iki farklı kanaat ortaya çıkmış olsa bile bu iki kanaatin arası kesin çizgilerle ayrılmamış olup iki görüşün de taarruz cihadına kapı araladıklarını görürüz. Şu kadarı var ki cihadın gerçekleştirilmesinde bireysellik değil de kurumsallık bir başka tabirle DAEŞ’in başkanının öncü rol alması çok önemsenmiştir. Zira devlet başkanının onayı alınmadan gerçekleştirilen bazı anlaşmaları İslam geçersiz saymaktadır. İslam’ın bu denli merkezi bir güç ve sisteme önem vermesi kargaşayı önlemesi açısından da önemlidir. Ayrıca İslâm’da cihad isteyeninin istediği gibi ilan edeceği ve istediği şekilde icra edeceği gelişi güzel bir uygulama değil belirli ilke ve kurallar dairesinde yerine getirilen ve ibadet olarak değerlendirilen hassas bir ameldir.

Bu konuyla ilgili olarak şunu da belirtmemiz gerekir ki cihad kâfirlere karşı yapılan bir eylem olduğundan, Müslümanların kendi aralarında meydana gelen çatışma ve çarpışmalar cihad nitelemesinden yoksundur. Bundan dolayı söz konusu terör örgütleri eylemlerine din açısından meşruiyet kazandırmak ve bu eylemlerini cihadmış gibi göstermek maksadıyla tekfir yani başkalarını, kendilerinden olmayanları kafir sayma eğilimine başvurmaktadırlar. Tekfir konusu da ayrı bir bölüm olarak ele alınmıştır.

4.8 İslam`da İstişhad

“Ağah olunuz! Kendisinden başka ilah olmayan Allah’a yemin ederim ki, sizin hayatı sevdiğiniz kadar ölümü seven bir toplulukla size geliyorum!” (İbnü Mensur, 1388)

Yukarıda Ashâb-ı Kirâmın büyüklerinden Halid İbnü Velid Radıyallâhu Anh’ın Pers komutanlarına gönderdiği mektubun sonunda geçtiği gibi Müslümanlar ölümden korkmazlar. Bilakis sevinerek giderler. Bunun önüne geçmek isteyen ehli küfür yaptığı oyunlardan birini de yine farklı şekilde oynamaktadır.

İnsanları cihaddan soğutmak, gidenlerde de şehâdet aşkını söndürmek... Bu emellerine ulaşmak için cihad hadislerini elemek ve bunlarla alakalı olan ayetleri farklı yorumlamaktadırlar. Bu hususta şeytana papucunu ters giydirecek işler yapılmaktadır. Modernist bir bakış açısı ile aşırıya kaçmış DAES zihniyeti arasında hakiki ehli sünnet ve gerçek İslam anlayışı boğdurulmakta/ezdirilmek istenmektedir.

Bir takım müsteşrikler İslam'da kendilerine verilen misyon çerçevesinde ılımlaştırmakla meşgulken peşinden giden bir takım yerli kesim ise onların bu fikirlerine ön ayak olmaktadır. Bu genel bir bakış açısıyla var olmakta ise de hususi olarak sadece istişhad meselesinde incelenecektir.

İstişhad lugatte şehadeti talep etmek/Allah Te'âlâ yolunda öldürülmek/demektir. Bir başka mana olarak şahitlerden şahitliği talep etmektir. Fıkıhçılara göre de aynı manalara gelmektedir (Nesefi, 1311, s. 132).

Bir kişinin kendini helak ederek düşman askerlerine zayıf verdirmesi ile alakalı fıkıh kitaplarında ve hadislerde bir çok nakiller vardır. Vahiy dini demiş olduğumuz Dîn-i Mübîn-i İslâm'ın (hak ve hakikatı açıklayan İslam dini) bu hüküm hakkında hadisler ve eserlerde nasıl beyanı olduğunu öğrenmeye bakalım.

İslam'da harb hukuku vardır. Esasen İslâm baştan sona hayat nizamıdır. Hayatta müdahale etmediği bir kısım yoktur. Dolayısıyla bu hususta daha ilk dönemlerde hicri ikinci asırdan itibaren müstakil kitaplar yazılmıştır. Bazı kitaplarda ise “Kitâbu's-Siyer” ve benzer isimlerde kitaplarda bölüm olarak zikredilmiştir. Bu mesele hayati önem taşıyıp devletin hareket sahasını tayin ettiğinden dolayı günümüze kadar ehemmiyetini korumuştur.

Düşman üzerine hucum edip zannı galibince şehid olacak kişi hakkında üç görüş vardır:

- Düşmana hezimet verecekse, ehli ilmin ekserisi caizdir demişlerdir.

İmam-ı Serahsî şöyle demiştir:

“Bir kişi müşriklerden büyük bir topluluk üzerine hücum ederse, şayet onlardan birçok kişiyi vuracak ise veya onlara galip gelecek ise bunda beis

yoktur. Eğer bilirse ki, onlara galip gelmeyecekse, bunu yapması caiz olmaz.” (Serahsi, 1409/1989, s. 76).

İmâm-ı Muhammed ibnü Hasen eş-Şeybânî Rahimehullâh’ın Kitâbu’s-Siyeri’l-Kebîr isimli kitabında şunları demektedir:

“Bir Müslüman kişi bin kişiye hucum etse; eğer onlara galip geleceğini ümit ediyorsa veya onları hezimete uğratacağını düşünüyorsa bunda beis yoktur. Bunu Rasûlüllâh Sallallâhu Aleyhi ve Sellem’in önünde Uhud savaşında ve başka yerlerde yaptılar. Bunu yanlış görmedi. Bu hususta izin isteyenlere izin verip bazısını şehadetle müjdeledi. Ancak onları yenmeyi ve galip gelmeyi ümit etmiyorsa, bu yaptığı ona mekruh (haram) olur. [Çünkü o kişi müslümanlara menfaati olmadan kendini helak etmiştir. Bunda müşriklere hiçbir zayıat yoktur.]” (Şeybani, 1417/1997, s. 250).

Maliki mezhebi fıkıh kitaplarından Hirâşî’nin Muhtasaru’l-Halîl Şerhi’de özetle şöyle geçmektedir:

“Bir adamın ikiden fazla (kalabalık) müşriği öldürmek için üzerine öleceğini bilse bile, hücum etmesi caizdir. Bu durum eğer niyeti Allah Te’âlâ’nın rızası, onlara yeteceğini ve onları hezimete uğratacağını bilmesiyle mukayyettir. Ancak bunu cesaretini izhar etmek için olursa caiz olmaz.” (Hiraşi, 1317, s. 120).

İmâm-ı Şâfiî Rahimehullâh’ın el-Ûm isimli eserinde özetle şöyle zikredilmektedir:

“Ben bir adama öleceği zannı galibinde olsa bile, düşman topluğu üzerine saldırmasında bir sıkıntı görmüyorum. Çünkü Rasûlüllâh Efendimiz Sallallâhu Aleyhi ve Sellem önünde yapıldı.” (Şafii, 1393/1973, s. 169).

Muhaddislerin büyüklerinden olan İbnü Hacer el-Askalânî de Sahîhu’l-Buhârî üzerine yazdığı Fethu’l-Bârî isimli eserinde Mühelleb’ten naklederek:

“cihadda helak olacak yerlere hücum etmenin caiz olduğunda icma vardır.” demiştir (Askalani, 1379, s. 316).

İhyâ-u Ulûmu’d-Dîn’de İmam-ı Gazalî Rahimehullâh özetle şöyle demiştir:

“Bir Müslümanın kafirler safına üzerine hücum etmesi ve savaşması, öleceğini bilse bile, caiz olmasında hiç hilaf yoktur. Ancak eğer bilse ki, kafirlere

hücumundan onlara bir hezimet olmayacak ama kişinin veya aciz kişinin savaş meydanına kendini atması gibi bu haramdı. Kafirlerin üzerine hücum etmenin caiz olması ölünceye kadar savaşacağını bildiği zamandır. Veya kafirler onun bu cesaretini müşahede etmesiyle kalplerinin (birliğinin) kırılmasını; kafirlerde diğer müslümanlarda ölüme pek aldırış etmeyip Allah Te'âlâ yolunda şehadete olan sevgileriyle güçlerinin kırılmasını bildiği zamandır.” (Gazali, 1426/2005, s. 796).

Bu hususta bir çok rivayetler vardır. Kitaplardan bakılabilir (Buhârî, hadis no: 3045).

- Düşmana hezimet vermeyecekse bile, sadece şehadet için kafirlerin safına hücum edebilir.

Bunu bazı Mâlikî'ler zikrediyorlar (Karafi, 1994, s. 410).

- Mücahid kişinin hiçbir şekilde düşman safına saldırmasının caiz olmamasıdır. Bunu da yine en zahir olan görüşün karşısında malikiler zikretmektedir (Desuki, t.y., s. 183).

Yukarıda beyan ettiğimiz gibi, İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin talebelerinden İmam Muhammed (rahimehullah), kişinin tek başına saldırmasının, kurtulacağını veya düşmanı yine bileceğini umduğu halde caiz, değilse mekruh olduğu görüşündedir. Çünkü bunu yapan kişi, müslümanlara fayda sağlamayacak bir şekilde kendisini yok etmiştir. Ona göre, Müslümanları cesaretlendirip düşman ordusuna saldırılarını sağlamak, düşmanı korkutmak ve Müslümanların gücünü göstermek düşüncesiyle hareket ediyorsa, bunun caiz olması uzak ihtimal değildir; eğer bu davranışından kasıt, Müslümanlara fayda sağlamak ve dinin yücelmesidirse ve bunun için kendini feda ediyorsa, bu Allah'ın övdüğü bir davranıştır (el-Cessas, 1405/1985, s. 327).

İbnu'l-Arabi'nin görüşüne göre ise, nefsi tehlikeye atmamakla ilgili Bakara/195 ayeti münasebetiyle söylenilmiş görüşler içerisinde gücün yetmediği bir asker grubuna saldırmamayı da sayar ve bazı Maliki alimlerinin kişinin gücü olması ve halis niyeti bulunması halinde buna cevaz verdiklerini, gücü olmaması halinde bunu yasakladıklarını; bazılarının da gücü yetmese bile halis niyetle şehid olmayı arzu etmesi halinde caiz olacağını söylediklerini kaydetmiştir. Çünkü onun niyeti düşmanı öldürmektir (el-Cessas, 1405/1985, s. 166).

Alimlerin, bu eylemde bulunlan kişinin kurtulma imkanı olmayan bir saldırıyla ilgili görüşleri iki yönden özetlenebilir:

- Düşmanı yenmenin umulmadığı durum. Bazı Maliki alimlerin şehitlik niyeti durumunda verdikleri cevaz dışında alimlerin hemen ekserisi bu tür saldırının caiz olmadığı görüşündeler. Canı boşu boşuna heder olmaktan koruduğundan dolayı isabetli görüş de bu olmalıdır; çünkü bu tür saldırıdan maksat Müslümanlara fayda sağlamak ve düşmanı yenmektir ve şehid olma isteği yeterli değildir.
- Düşmanı malup etmenin umulduğu durum. Bunun caiz oluşuna dair hiçbir ihtilaf yoktur. Bu eylemi yapan kişinin kendisini de helak edeceğini sandığı bir saldırı, yalnız düşmanı yenme ihtimali halinde caizdir.

Netice olarak, başka bir yolla düşmana verilmesi mümkün olmayan bir mefsete verecek bir şehitlik eylemi, Allah'ın razılığı da umularak yapılırsa, caiz olur. Bunu yapanın dünyevi bir istek, sıkıntı, kızgınlık vb. sebeplerden dolayı kendini öldürmesi, bütün alimlere göre başka birisini haksız öldürmek gibi haram ve büyük günahlardan olmakla beraber savaş durumunda böyle bir eylem caiz olduğundan, ayırıcı vasıf Allah'ın rızasının bulunup bulunmadığı, amacın dünyaya veya ahirete ait olup olmadığıdır. Bu nedenle mevz-u bahis şehitlik eylemlerinin intihar olarak değerlendirilmeyeceği ve caiz sayıldığı bildirilmektedir (Tekruri, 1418/1997, s. 60-62).

Kişinin dini ve Müslümanların menfaatinden dolayı kendisini feda etmesinin yüce bir eylem olduğunu, bir Müslümanın kendisinin de beraber helak olacağını bilerek bir gemiyi batırmak, bir askeri kışlayı havaya uçurmak gibi fiilerde bulunmasının caiz olduğunu, buna karşılık kendisine patlayıcı madde bağlayarak caiz görülmeceğini ileri süren bazılarına göre ise, birincisinde doğrudan düşmanın öldürülmesi mevz-u bahis olup kendi ölümü buna tabidir, bu eyleminden sonra kurtula da bilir; ikincisinde ise ilk önce kendisini helak etmektedir ve bu halde düşman ölmeye de bilir. Dolayısıyla, kişinin önce kendisini öldürmekle böyle bir eyleme baş vurması helal olmaz. Diğer çoğunluk alimer ise zıt görüşte olup İslam fakihlerinin bu mevzuyla ilgili görüşlerinin, düşmanı yenme zannı var oldukça, bu tür eylemlerin hepsini kapsadığını ileri sürmekte, bu eylemlerle, düşmanın bu yoldan başka bir şekilde sağlanamayacak

bir yenilgiye uğratıldığını, ilk şıkta da düşmanın değil yalnız eylemcinin ölmesinin de ihtimal içinde olduğunu, hükmün yakine değil, galip olan zanna göre verileceğini bildirmektedirler (Tekruri, 1418/1997, s. 80-83).

Çağdaş alimlerden Albani bu tür eylemlerin İslami bir cihad çerçevesinde ve bir idareci veya komutanın emir ve bilgi dahilinde olması durumunda caiz olacağını, bu gün olduğu gibi herhangi bir askerin veya sivil kimsenin kendi başına böyle bir eyleme girişmesinin caiz görülmeceğini, bir emir veya halife veya komutanın emrine dayanmayan her hangi bir direnişin de meşru (şeriata ve kanuna uygun) sayılamayacağını söylemiştir (Tekruri, 1418/1997, s. 85-86).

Lakin Tekruri, Albani'nin bu görüşünün isabet etmediğini söyleyerek, halife bulunmadığında cihad yapılamayacağını söylemenin mümkün olmadığını, halifeyi var etmek için de cihad gerekeceğini, düşman saldırısı veya halifeden izin alma imkanının bulunmaması halinde savaşa izinsiz girilebileceği hususunda alimler arasında ihtilaf olmadığını söylemiştir (Tekruri, 1418/1997, s. 88-91).

Düşmanın beklenmeyen ani saldırısı veya siyasi ve askeri otoriteden izin alma imkanının bulunmadığı müstesna hallerde izinsiz savaşılabilirliği doğru olmakla beraber bunların varlığına rağmen fertlerin veya bir grup kimselerin kendi başlarına savaş kararı alabileceğini müdafaa etmenin ise hiçbir ilmi dayanağı yoktur.

Modern alimlerden Vehbe Zuhayli ise yahudiler gibi 'harbi' düşmanla karşı karşıya gelince Müslüman kişinin zann-ı galibince yahudinin Müslümanı öldüreceği veya cezalandıracağı anlaşılıp istişhad eylemi kaçınılmaz olursa, meşru otoritenin izni bulunmak şartıyla ve düşman tarafın tecavüzünü önleyici, ortadan kaldırıcı veya onları korkutacağı bir netice doğuracağına kanaat getirilmesi halinde "İnşallah caizdir" şeklinde fetva vermiştir (Tekruri, 1418/1997, s. 100-102).

Ramazan el-Buti'ye göre, bu eylemde bulunan kişinin maksadının kendini helak etmek değil de, düşmanı cezalandırmak maksadı taşıdığı halinde bunun meşru olduğunu; ama hayattan bıkip da bu eyleme baş vurmuşsa, bunun istişhad değil de, intihar eylemi sayılacağını bildirmiştir (Tekruri, 1418/1997, s. 102).

Güçleriyle böbürlenen düşmanlar büyük ve güçlü devletlerin de yardımını alarak tecavüzlerine devam ettikleri sürece onların kalbine korku salmak için bu yola başvurmak mecburiyetinde kalan eylemciler niyetleri de samimi ise, Yusuf el-Kardavi'ye göre, bu kişiler gerçek şehitlerdir (Tekruri, 1418/1997,s. 106-108).

Bu eylemlerin intihar değil, istişhad sayılması için Uceyl Casim en-Neşemi ise aşağıdaki şartlara bağlamıştır:

- Allah rızası için olmalı.
- Düşmanı yenmek için tek veya en etkili yol olmalıdır; maksada ulaşabilmek için diğer yollar mevcutsa, kişinin kendisini helak edeceği bu yola baş vurulamaz.
- Toplumla istişhare olunmalı; çünkü düşman taraf bu eylemden dolayı daha şiddetli karşılık verebilir.
- Siyasi veya askeri liderin izni mutlaktır. Ancak düşmanın aniden tecavüz etmesiyle karşılaşmış olursa vey düşmanla karşılaşmış ve onlarında bu kişiyi öldüreceklerini umuyorsa veya kanaatı oluşmuşsa, istişhad yapılabilir (Tekruri, 1418/1997, s. 108-112).

Diğer çağdaş alimlerden Hamdani ise, bu eylemlerle ilgili tartışmaların iki yönüne dikkat çekmektedir:

- Bu eylemler ahlaki açıdan nasıl değerlendirilmelidir?
- Bu eylemin düşmanın zalimce muamelesini engelleme konusundaki etkisine dair siyasi bakış açısı nasıl olmalıdır?

Burada siyasi açıdan eylemin yakın ve uzun vadedeki etkisi arasında ayırım yapmak zaruret arzeder. Kısa vadede bu eylemler etkili olabilirse de, bunun anlık etkisinin ötesine geçip uzun vadedeki siyasi maliyetinin ne olacağını iyi hesaplamak gerekir. Böyle bir uygulamanın uzun vadede hem ülke içinde, hem de ülke dışında müttefikleri uzlaştıracığı, direniş kültüründe giderek bir şiddet ve militarizmin hakim olacağı açıktır. Ancak etkili bir siyasi çözüm bulunmadıkça siyasi olarak bu eylemlere karşı çıkmanın zorluğu da ortadadır. Bbu eylemleri sonra erdirmenin şiddet içermeyen bir yolu bulunduğu, sıs ortadan kalkacağı ve bu eylemleri savunan hiç kimsenin ortada kalmayacağı gün gibi aşıkardır (Tekruri, 1418/1997, s. 232-236).

Onu da belirtelim ki, kişinin istişhad eyleminde bulunması kendi rızasının oluşuna bağlıdır. Çünkü Allah azze ve celle Maide suresi 32. Ayette şöyle buyurmaktadır:

فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا مَن قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ

‘‘Kim bir cana kıymamış veya yeryüzünde fesat çıkarmamış birisini öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibidir.’’

5. TEKFİR MESELESİ

Tekfir, itikâdî İslam mezheplerinin inanç konularına ilişkin tartışmalarda muhaliflerine galip gelmek amacıyla başvurduğu yöntemlerden birisidir. Muarızın farklı görüşleri nedeniyle sahip olunan ortak inanç sisteminden ihracını amaçlayan tekfir ile hem psikolojik hem de sosyolojik olarak muhatabın susturulması ve dışlanması amaçlanmaktadır. Tekfirin dindar toplum içerisindeki somut ve etkin rolü, her mezhebin farklı gerekçelerle de olsa başvurduğu bir olgu olması sonucunu doğurmuştur.

Hz. Muhammed, hangi gerekçe ile İslam'ı kabul ettiğine bakmaksızın dini tasdik eden herkesi Müslüman olarak kabul etmiş ve hiç kimseyi tekfir etmemiştir. Medine döneminde İslam toplumu içinde Kur'an'ın kendilerini azapla tehdit ettiği münafıkların varlığı bilinmekle beraber yine de tekfire başvurulmamıştır. Kur'an, kalplerine iman girmeyip, ancak mümin olduklarını ifa-de eden Bedevileri İslam dairesinin içinde kabul etmiştir. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in, mü'minlerin birbirlerine küfür isnadını yasakladığı da haber verilmiştir.

Kişiyi imandan çıkararak küfür dairesine girmesine sebep olan inanç, ifade ve davranışların tespiti hicri I. asırdan itibaren günümüze kadar süren tartışmalara neden olmuştur. İslam tarihinde tekfir ithamları; üçüncü Halife Hz. Osman'ın son dönemlerinde baş gösteren ve halifenin şehadeti ile sona eren siyasi ihtilaflar, Hz. Ali döneminde yaşanan iç savaşlar ve Hakem olayının kaynaklık ettiği itikâdî problemlerden sonra ortaya çıkmıştır.

İman konusunda sergiledikleri yaklaşım neticesinde mümin toplumdan atılması gerekenlerin tespitiyle yola çıkan Haricilerin açtığı tekfirci yaklaşım günümüze kadar devam etmiştir. Tekfir, İslam tarihi boyunca Müslümanların birbirlerine uyguladıkları etkili bir silah olmuştur. Karşılıklı tekfir ithamları, tedvin döneminden ve mezheplerin teşekkülünden sonra ortaya çıkan taklit, taassup ve cedel metodunun hakim olduğu asırlarda daha belirgindir. Tekfir, hizip

politikasının bir gereğidir. Mutlak hakikatin kendi elinde olduğunu düşünen ve buna “taassup” derecesinde kat’î bir itikatla bağlı olan kişi, kendisiyle aynı kanaati paylaşmayanları tekfir etme yoluna gitmiştir. Tekfir meselesi, Kelam ilminin konusu olduğu kadar Fıkıh ilminin de konusudur. Kelam; kişiyi imandan çıkararak onun mü’min vasfını kaybetme-si sorununu, yani iman ile küfrün muhtevasının neler olduğunu ele alırken, Fıkıh; imandan çıkarak küfre düştüğü tespit edilen, yani tekfir edilen kişiye dünyada uygulanacak hükümlerle ilgilenmektedir.

Tekfir, Müslüman olduğunu ifade eden bir kişinin veya zümrenin bazı görüşleri nedeniyle İslam dairesinin dışında sayılması olarak kabul edildiğinde, İslam toplumlarının dâhilî bir sorunudur. Bu nedenle İslam’ı kabul etme-yenlerin (Allah’a inanmama, şirk koşma, putlara tapma, vahyi ve nübüvveti inkâr, ahireti kabul etmeme... gibi) küfre ilişkin inançları çalışmamızda ele alınmayacaktır. Aynı şekilde Müslümanların başka din mensuplarını tazim ve onlara benzemek amacıyla yaptıkları ve fıkihta tekfir nedeni olarak kabul edilen davranışlar, kılık-kıyafette onlara özenme, sihir, dinin hükümlerini hafife alma ve alay etme, sahabeyi veya Müslümanları tahkir ve tekfir edenleri tekfir etme gibi konular çalışmamızın dışında tutulacaktır. Yani, tekfire neden olan ve tekfire götüren söz, fiil ve davranışlar çalışmamızın dışında tutulacak, böylelikle çalışmamız Ehl-i Sünnet’in muhaliflerini tekfirle itham ettiği itikâdî konularla sınırlandırılmış olacaktır.

Diğer bir sınırlandırma ise “Ehl-i Sünnet” isimlendirmesi ve kullanım saha-sı üzerinde yapılacaktır. Söz konusu isimlendirmenin hicri III. asra kadar olan devredeki kullanımı ile daha sonraki kullanımı arasında farklılıklar mevcuttur. Yapılan bu tasniften birincisine “Ehl-i Sünnet-i Hassa”, ikincisine ise “Ehl-i Sünnet-i Âmme” denilir.⁶ İlk üç asırda Ehl-i Sünnet terimiyle, kendisinden öncesinin metodolojisini temsil eden “Ashabu’l-hadis” veya “Selef-i Salihîn” kastedilmektedir.⁷ Ancak bugün Ehl-i Sünnet’le hicri III. asrın sonlarından itibaren teşekkül ederek günümüze kadar varlığını sürdüren öncülüğünü Ebu’l-Hasan el-Eş’ârî (ö.324/936)’nin yaptığı Eş’arîlik ile Ebu Mansur el-Mâtürîdî (ö.333/ 944)’ye nispet edilen Mâtürîdîlik kastedildiğinden çalışmamızın ana eksenini bu iki mezhebin görüşleri oluşturmaktadır.

5.1 Tekfir Kelimesinin Sözlük Anlamı

Tekfir kelimesi sözlükte (k-f-r) maddesinden türemiş bir masdardır. Bu maddenin bir diğer masdarı da “küfr” kelimesidir. Küfr kelimesi sözlükte örtmek, gizlemek gibi anlamları taşımaktadır (İbn Manzur, t.y, s. 897). Kişi nimeti inkar edip buna teşekkürle karşılık vermediği zaman “Fulanca nimeti (küfr) inkar etti” denilir. Araplar çiftçiye de (tohumu toprağa atıp üstünü örttüğü için) kâfir derler (İlmi Heyet, 1989, s. 227).

Tekfir kelimesi ise sözlükte, zimmî kimsenin secde etmeksizin başını eğmesi, ehl-i kitaptan birinin bir diğerine selamlaşmak maksadıyla başını eğmesi, kişinin bir ya da iki elini göğsüne koyması eylemi, kişinin rükuya yakın şekilde eğilmesi gibi anlamları barındırmaktadır (İbn Manzûr, t.y., s. 3901). Tekfir kelimesinin anlamlarından biri de bir başkasını küfre nispet etmek anlamını taşımaktadır.

5.1.1 Tekfir kelimesinin terim anlamı

Tekfir kelimesinin terim anlamından önce çok sıkı ilişkileri olduğundan dolayı “küfr” kelimesinin İslâmî terminolojideki anlamı belirtilmelidir. Küfr kelimesi şer’î olarak “Hz. Peygamber’in dinen inanılması zorunlu olan hususlardan birinde yalanlanmasıdır.” (el-Haskefi, 2002, s. 344) şeklinde tarif edilmiştir. Dolayısıyla böyle bir kimsenin tutunduğu tavır küfr, kendisi ise kafirlik vasfıyla muttasıf olmaktadır.

Ebû Hanîfe’nin imanı kalbin tasdiki ve dilin ikrarı olarak kabul eden meşhur görüşüne göre küfür, imanın söz konusu iki rüknünden birinin mazeretsiz olarak terk edilmesidir (Sinanoğlu, t.y.)

İslâmî bir terim olarak ise tekfir; “Rububiyeti (Allah’ın varlığını, Rab oluşunu), birliğini, peygamberliğin inkar edilmesi ya da şeriat koyucunun inkar olmasa bile küfür olarak nitelediği söz veya fiildir (es-Subki, t.y., s. 286). es-Subkî’ye ait bu tanım aslında daha çok küfre girme halini ifade etmektedir. Tekfir’in geçişli bir masdar olması ve Arapça’da tef’îl vezninden olması bu kalıpta gelen bazı kelimelerin köklerine nisbet manasını yansıttığından dolayı aslında tekfirde başkasını küfre nispet etme, kafir olduğunu iddia etme anlamlarını taşımaktadır. Bu yönüyle Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi’ndeki tanımını “Terim olarak

Allah'tan vahiy yoluyla gelip Peygamber'in tebliğ ettiği kesinlikle bilinen dinî bir esasî inkâr eden kimsenin kâfirliğine hükmetmeyi ifade eder.” (Yavuz, Tefkir, t.y.)

5.2 Tekfir Hassas Bir Meseledir

İslam dini sadece ibadetler getiren bir din değil, toplumu belirli yasa ve kurallarla düzenleyen ve dışa dönük yüzü olan sosyal ve normatif bir din olduğundan çok doğal olarak kendi tesis ettiği devletin tebaasıyla ilgili olarak bazı kural ve kanunlar getirmiştir. Zira İslâm, aynı zamanda kendisini benimsemiş olan fertlerden müteşekkil bir “toplum” oluşturmayı da hedeflemiştir. Dolayısıyla kendi yasa, ilke ve kurallarını tanıyanlar ile tanımayanlar arasında statü bazlı bir ayrımın olması gayet tabiidir. Bütün devletler kendi vatandaşlarına, kendi vatandaşı olmayanlara ve kendi vatandaşyken farklı odaklarla devletin suç veya vatan hainliği vs. olarak nitelediği bir işbirliği içerisine girerek farklı bir yol benimseyenlere de daha farklı tepkiler ortaya koyması da oldukça doğaldır. İşte meselemize yani tekfir konusuna sadece itikadi açıdan değil sosyolojik açıdan bakıldığında mesele daha da billurlaşacaktır. Çünkü kişinin İslâm devleti, oluşturduğu ve kendisinin de üzerine bina edildiği toplumun ahengini sağlamak ve daha başka sebeplere binaen kendisiyle ilişkisini koparan kişilere karşı da çeşitli cezai uygulamalar öngörmüştür. Bundan dolayıdır ki başkasının bu bağı kopardığının ilanı anlamına gelecek tekfir meselesi oldukça kritik bir konuyu teşkil etmektedir. Kişinin kâfir olduğunun kesinlik kazanması onun İslam hukukuna göre onun üzerine bazı hususların terettüp etmesine neden teşkil etmektedir. Böyle bir kişi mürted muamelesi görmek durumunda kalabileceğinden hassas davranmak gerekmektedir. Burada açık ve kesin delil olmadan birilerini tekfir etmek onun devlet otoritesi tarafından cezalandırmasına neden olmak anlamına geldiğinden bu konuda çok dikkat etmek gerektiği birçok İslâm âlimi tarafından ifade edilmiştir. Örneğin İmam Gazzâlî, meselenin çok kritik bir mesele olduğundan dolayı böyle bir durumda bir kanaate varmak ya da karar vermek durumunda olanların, şayet çıkar bir yolu varsa tekfirden sakınmanın gerektiğini, zira kibleye yönelerek namaz kılan ve Allah'tan başka ilah olmadığına, Hz. Muhammed'in onun elçisi olduğuna tanıklık eden insanların canlarının ve

mallarının mübah kılınmasının bir hata olduğunu, bin tane kafirin hayatta bırakılması suretiyle yapılan hatanın, bir müslümanın kanının dökülmesinde yapılan hatadan çok daha hafif olduğunu belirtmiştir (el-Gazzali, 2004, s. 135).

5.3 Küfrün Çeşitleri

Küfürün, aslında neticesi bakımından kısımlara ayrılması düşünülemese de tahakkuk edişi ve sebepleri itibarıyla İslâm âlimleri dört kısma ayırmışlardır:

- Küfr-i inkârî. Allah'ı, peygamberleri ve onların Allah'tan alıp getirdikleri esasları kişinin kalbiyle tasdik, diliyle ikrar etmemesidir.
- Küfr-i cühûd. Kişinin bildiği halde iman etmemesi, inkârı tercih etmesidir.
- Küfr-i inâdî. Kişinin kalben Allah'ı bilip bazan diliyle de ikrar ettiği halde haset, şöhret ve makam düşkünlüğü, kavmiyetçilik gibi sebeplerle İslâm'ı bir din olarak kabullenmemesidir.
- Küfr-i nifâk. Kişinin inanılması gereken hususları diliyle ikrar ettiği halde kalben tasdik etmemesidir (Sinanoğlu, t.y.).

5.4 Tekfirin Şartları

Tekfirin genel olarak üç şartı bulunmaktadır. Bu üç durum aslında tekfire engel olan durumlarında bir nevi belirleyicisi olmaktadır. Bu üç durumu şöyle sayabiliriz:

5.4.1 Hakkında küfürle hükmedilen/tekfir edilen kişinin küfrüne sebep olacak şeyin küfre sebep olduğunu bilmesi

Kelam ve akaid âlimleri kişiyi küfre götürecek lafız, davranış vs. gibi şeyleri eserlerinde saymışlardır. Kişinin kendisini küfre götürecek şeyi bilerek kasten işleyen birisi kâfir olur. Şayet biraz sonra sayacağımız tekfire engel durumlardan biri gerçekten yoksa bu takdirde bu söz konusu kişi kendisiyle tekfir arasındaki perdeyi kaldırmış demektir.

5.4.2 Küfre götürececek şeyin kasten işlenmesi

Kişi küfre neden olacak şeyi kasten ve bilerek işlediğinde şayet tekfire engel başka bir durum kesinlikle olmazsa bu takdirde bu kişinin İslâm'dan çıktığı sabit olmuş olur.

5.4.3 Küfre götürececek şey kendi serbest iradesiyle işlenmesi

Kişi, küfre götüren şeyi bilerek, kasten ve herhangi bir baskı ve ikrah altında olmaksızın işlemesi durumunda tekfire kapı aralamış olur. Bu saydığımız üç madde ile ilgili ayrıntılar aynı zamanda tekfire engel hususlarla doğrudan ilişkili olduğundan bütün bu konularla ilgili detayları bir sonraki başlık altında zikredeceğiz.

5.5 Tekfire Engel Durumlar

Bazı İslâm âlimleri tekfire engel bir takım durumlardan bahsetmişlerdir. Böyle durumlardan biri bulunduğu kişinin tekfir edilmesinin caiz olmadığını ifade etmişlerdir. Bu durumları genel olarak aşağıda sıralanmıştır.

5.5.1 Cehalet

Cehalet bilmemek anlamındadır. Tekfirin önünde engel durumlardan ilki cehalettir. Kişi küfre sebep olan bir durum hakkında bilgisi yoksa yani işlediği takdirde o şeyin kendisini küfre götüreceğine dair bilgisi bulunmuyorsa bu kişi tekfir edilmez; mazur sayılır. Bu madde biraz önce saydığımız şartlardan ilkinin mukabili sayılmaktadır. Ayrıca bu madde Müslümanlar arasında veya İslâmî meselelerin rahatça öğrenilebileceği bir ortamda doğup büyüyen kimseler değil, hasbelkader İslâm'a tamamen uzak bir ortamda yetişmiş kimseler hakkında özürdür.

5.5.2 Hata

Tekfirin önündeki engellerden ikincisi küfre götüren şeyin kasten değil hata ile işlenmiş olmasıdır. Bu da kişinin bir şeyi yaparken başka bir amaçla yapması fakat yaptığı bu işin amacından farklı bir şeye mutabık düşmesidir. Şer'î olarak hatayı "İnsandan, başka bir şeyi kastettiği halde kastetmediği bir eylemin meydana gelmesidir." diye tanımlamışlardır (İlmi Heyet, 1989, s. 129). Örneğin

küfür içeren bir kitabı atmak isteyen kimsenin yanlışlıkla Kur'ân-ı Kerîm'i atması gibi. Zira Allah Teala şöyle buyurmuştur: “(Ancak) yanıl(ıp yap)tıklarınızda size bir günah yoktur. Fakat kalplerinizin bile bile yaptığında (günah) vardır. Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.” (Ahzab/5)

5.5.3 Tevil yada şüphe

Tevil durumu da tekfire engel olan hususlardan biri olarak sayılmıştır. Tevil kelimesinin sözlükte “dönüp varmak, dönüp gelmek” anlamına gelen “evl” kökünden türediği, “döndürmek; sözü iyice inceleyip varacağı mânaya yormak; bir şeyi amaçlanan son noktaya ulaştırmak” anlamlarına geldiği ifade edilmiştir. Terim olarak “naslarda geçen bir lafzı bir delile dayanarak aslı mânasından alıp taşıdığı muhtemel mânalardan birine nakletmek” diye tanımlanır (Yavuz, t.y.).

Bir kişiden küfre götürecek bir durum olduğunda şayet bunu yanlış bir yorumlamadan, te'vilde hatadan dolayı yapıyorsa bu kişi de tekfir edilmez. İmam Şâfî'nin bu konuda oldukça önemli ifadeleri bulunmaktadır. Bunları burada aktarmayı uygun görüyoruz: “Bu ümmetin selefinden ve daha sonrasında da tâbîinden kendisine uyulan hiçbir kimse yoktur ki bir te'vil bulunduğu bir kimsenin şahadetini/şahitliğini reddetmiş olsun. Her ne kadar onun hatalı ve günahkar olduğunu söylese, dalalete düştüğünü ifade etse, bu teviliyle aslında kendisi hakkında haram olan bir şeyi helal saydığını görse bile... Yine onlardan hiçbiri, çok küçük bir ihtimal yönü olduğunda bir tevil varsa, bu teville başkasının kanı, malını ve aşırı gidilen sözleri helal sayacak derecede ileri gitse bile hiçbir kimsenin şahadetini reddetmemişlerdir. Bizler Allah'a şirkten sonra Allah'a karşı işlenen en büyük isyanın kan dökmek olduğunu biliyoruz ve yine biliyoruz ki teville kalkışan bazı kimseler bu kanları bazı yorumlar ve vecihlere dayanarak helal sayıyorlar. Oysaki onların dengi olan kimseler onları bundan sakındırmışlar ve bu hususta onlara karşı çıkmışlardır. Fakat onlarda gördükleri bu aykırılığa rağmen onların şahadetlerini geri çevirmemişlerdir.” (eş-Şafii, 1990, s. 222).

İbn Nuceym el-Bahru'r-Râik isimli eserinde el-Hülâsa adlı kitapta şöyle geçtiğini aktarmıştır: “Bir meselede tekfiri gerektiren birçok vecih olsa, bir tane

de tekfiri engelleyen vecih bulunsa fetvayı veren kişinin Müslüman hüsnü zan beslemek için tekfiri engelleyen görüşü alması gerekir.” (el-Mısri, 1997, s. 342).

5.5.4 İkrâh/baskı

İkrâh da tekfirin önündeki engellerden biridir. Kişi, geride saydığımız üzere küfre götüren şeyleri bilir; bu konuda bilgisiz ve cahil olmaz, küfre götüreceği şeyi te’vil bulunmaksızın ve kasten yani hata söz konusu olmaksızın yapabilir. Böyle bir durumda bu şahıs tekfir edilir. Fakat bu şahıs bütün bunları yaparken canından korktuğu için başkasının baskısı altında yaparsa böyle bir durumda bu kişi mazur sayılır. Çünkü ortada baskı/ikrah bulunmaktadır. Bu konuda Kur’ân-ı Kerîm’de çok açık bir âyet bulunmaktadır: “Kalbi imanla (tevhid ile) huzur bulmuşken, (dinden dönmeye) zorlananın dışında, kim imanından sonra Allah’ı inkâr eder veya (emirlerini kabul etmeyip) gönlünü küfre/kâfirliğe açarsa, Allah’tan onların üzerine (büyük) bir gazap vardır; en büyük azap da onlar içindir.” (Nahl/106). Hasan Tahsin Feyizli bu âyetle ilgili açıklamasında şöyle der: “Kureyş müşrikleri, İslâm’dan dönmeyen Hz. Ammâr’ın annesi Sümeyye’yi (r.anhâ) iki deve arasına bağlayarak, babası Yâsir’i (ra.) de işkence yaparak şehit etmişlerdi. Hz. Ammâr’ı da kuyuya atmışlardı ki tam boğulacağı sırada Ammâr (ra.) onların telkinlerine rıza gösterip hayatını kurtarmıştı. Bundan dolayı onun hakkında “mürted” diyerek Resûlullah’a haber verdiler. Resûlullah (sas.) onun gözlerinin yaşını sildi ve, “Kalbin nasıl?” dedi. Ammâr (ra.) da, “İmanla dopdolu.” dedi. Bunun üzerine Resûlullah, “Onlar eziyet ederlerse, kalbin onlara meyletmedikçe yine aynı şeyi söyle ve kurtul.” buyurdu ve gelen bu âyeti okudu. Böylece anne ve babasının yaptığı azîmet, kendisinin yaptığı da ruhsat oldu.” (Feyizli, 2011, s. 278).

Bu sayılan maddelere bakıldığında kişinin iradesinin dışında gelişen durumlarda işlediği dinen çok kritik bile olsa İslâm âlimlerinin tekfir konusunda çok hassas olduklarını görülür. Zira böyle hayati bir konuda aceleci davranmak hem fertlerin hem de İslâm toplumunun yara almasına neden olabilir. İmam Tahâvî şöyle demiştir: “Ehl-i Kible’den hiçbir kimseyi, helal görmediği sürece, günahı sebebiyle tekfir etmeyiz. İmanlı olmakla beraber günahının zarar vermeyeceğini de savunmayız.” (et-Tahavi, 2015, s. 204).

5.6 Tekfirden Dolayı Terettüp Eden Cezaları Şahıslar Değil Mahkeme Verir

Daha önce de belirttiğimiz üzere İslâm sadece ibadet dini değil aynı zamanda toplum hayatını düzenleyen bir dindir. Bunun için de İslâm devletinde İslam hukukunu icra edecek “Kazâ” müessesesi bulunmaktadır. Dolayısıyla toplum hayatında fertlerin kendi kendilerine cezaları uygulamaya kalkışmaları anarşiyi doğuracağından böyle bir durum olduğunda olaya “Kaza” müessesesi müdahale eder. Bu bağlamda Muhammed Seyyid Ahmed el-Müseyyir şöyle der: “Bir insan hakkında dünyevi yönden “had cezalarının tatbiki gibi” terettüp edecek cezalar açısından küfürle veya büyük günah işlediğine dair hüküm vermek ancak “Kaza (Mahkeme)” müessesesine mahsustur. Bu da Hz. Peygamber’in şu hadisinden dolayıdır: “Şayet insanlara iddialarından dolayı verilseydi bazı insanlar bazılarının mallarına ve canlarına göz dikerdi. Fakat iddia edenin delil getirmesi, inkar edenin de yemin etmesi gerekir.” Kazâ/mahkeme de şahitler, deliller ve hakikate ulaşmak için sarfedilen gayretler üzerine kaimdir.” (el-Müseyyir, 1996, s. 50).

Tekfirden dolayı kişi hakkında terettüp eden cezaları fıkıh kitaplarında tafsilatlarıyla ele alınmıştır. Bu da başlı başına ayrı bir konu olduğundan burada zikretmeyi uygun görmedik.

5.7 Tekfir ve Bazı Radikal Gruplar

Burada güncel bir hususa da dikkatleri çekmek istiyoruz. Öncelikle tekfir meselesi Kelâm ilmiyle ilgili bir mesele olmakla beraber diğer Kelam meseleleri gibi salt teorik bir mesele değil; bilakis gerçek hayatta karşılık bulan çok önemli bir meseledir. Zira Osmanlı Devleti’nden sonra devlet düzeyinde İslâm’ı temsil eden meşrû bir otoritenin olmayışı, devletin tatbik edeceği bazı ceza ve hükümlerin bir takım örgüt ve organizelerin istismarına olanak tanımıştır. Bu illegal yapılanmalar özellikle İslam coğrafyasında ateş altında ve devlet otoritesinin tam olarak kendisini hissettiremediği yerlerde ortaya çıkmakta ve kendi meşruiyet zeminlerini başkalarının gayrı meşru addetmek suretiyle temin etmeye çalışmaktadırlar. İşte arzuladıkları bu zemini oluşturmada bu grupların sarıldığı en temel husus ise tıpkı hicri ilk asırda Hâricîlerde olduğu gibi kendilerini Allah’ın hükmüne sahip çıkan yegâne fırkaymış gibi lanse etmeye

alışmaları ve bu konuda tekfir meselesini kendilerine temel prensip ve istismar aracı edinmeleri gelmektedir. Zira tekfir neticesinde –içinde buldukları otorite boşluğunu da fırsat bilerek- kendilerinden olmayanların canları ve malları gibi en önemli hayati konularda kendilerini tasarrufa yetkin gormektedirler. Arkalarında dış destek de bulabilen veya dış desteklerle vucut bulan bu yapılar tekfir aracılığıyla hasımlarını kafir sayıp onu murted ilan edebilmekte, gerçekte İD’ni meşru bir şekilde temsil eden otoritenin –ki Osmanlı devletinden sonra bu konuda boşluk oluştuğu kanaatindeyiz- çok zel durumlarda, buyuk titizlikle ve gayet cuz’i bir şekilde uygulayacağı murted ile ilgili hukumleri pervasızca, gelişiguzel ve kapsamlı bir şekilde tatbik etmektedirler. Son yıllarda Ortadoğu’da cereyan hadiselere baktığımızda bu mıntıkada kendilerine alan bulan bu tip yapılanmalar girebildikleri yerlerde tekfir gerekçeli eylemler neticesinde oranın demografik yapısında ve dengesinde ciddi değişimlere neden olabilmektedirler. İşte bu durumun, tekfirin, Kelam ilminin diğer teorik meselelerinden ne denli farklı boyutları bulunduğunu ve ne denli önemli bir mesele olduğunu gostermesi açısından dikkat çekici olduğu kanaatindeyiz.

6. KABİRLER ÜZERİNE MESCİT YAPMAK VE KABİRLERE DOĞRU NAMAZ KILMAK

25 Temmuz'da Irak'ta Yunus aleyhisselamın türbesi patlatıldı (The Telegraph, 2014). DAEŞ, türbeni patlatmasının sebebinin, buraların mürtedlerin veya 'putperestler'in ziyaret yerine çevirmesi ve bu türbeler içerisindeki mezarlara ibadet olduğunu iddia etmişti. Yazımızın bu bölümünde İslam'da kabirler üzerine mescit yapmakla ilgili ehl-i sünnet alimlerinin görüşü nakledilecek ve İŞİD'in "Selef'e ittiba" propogandası altında kabir düşmanlığı, hatta tarih ve kültür düşmanlığı yapan, bunu adeta bir 'itikad ilkesi' haline getiren algısındaki çarpıklıkla Sahabe ve Selef'in tutumu arasındaki fark bariz bir şekilde ortaya çıkarılacaktır.

DAEŞ'in kabirleri yıkmak veya türbeleri patlatmakla ilgili almış olduğu deliller, İmam Muslim'in Cabir radiyallahu anh'dan (Allah ondan razı olsun) rivayet etmiş olduğu "Allah Rasulü sallallahu aleyhi ve sellem kabrin kireçlenmesinden, kabir üzeine oturmaktan ve bina yapmaktan sakındırdı" hadisi, yine İmam Muslim'in Ebu'l-Heyyac (r.a)'den rivayet ettiği "...Tanınmayacak hale getirmedığın hiçbir heykel ve düzlemediğin hiçbir yüksek kabir bırakmayasın.." (Muslim, (1414/1991) ve "Allah, yahudi ve hıristiyanlara lanet etsin. Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler." (Muslim, Mesacid, hadis no: 19) hadisleridir.

Diğer bir mesnedleri ise, İbnu'l-Gayyim'in İğasetu'l-Lehfan fi Mekayidi's-Şeytan adlı eserindeki şu sözleridir (İbnu'l-Gayyim, t.y., s. 225):

"Kabirler üzerinde bulunan türbelerin duruma da böyledir; bunlarında tümüyle yıkılması gerekir. Çünkü bunlar Rasulullah (s.a.v), kabirler üzerine bina yapmayı yasaklamıştır. Böyle olduğu halde, Ona karşı gelip muhalefet ederek yapılmış olan bir bina, hürmeti olmayan bir yapıdır ve bu yapının yıkılması, başkasına ait araziye gasbedip üzerine bina yapan kimsenin yaptığı binanın yıkılmasından daha üstündür. Allah rasulü (s.a.v) yüksek kabirlerin yıkılmasını

emretmiştir. Dolayısıyla kabirler üzerine yapılmış olan türbelerin, bina ve mescidlerin yıkılması daha doğru ve daha uygun davranıştır. Çünkü Muhammed (s.a.v) kabirlerin üzerini mescid edinenleri lanetlemiş ve buraların üzerine mescid yapmayı yasaklamıştır. Bu itibarla, Hz. Peygamber'in, bunu işleyeni lanetlediği, kendisini de yasakladığı bir yapıyı yıkmakta acele etmek ve zaman geçirmemek gerekir. Elbette, Allah azze ve celle, dinine ve Rasulü'nün sünnetine yardım edip onları müdafaa edecek kimseleri ortaya çıkaracaktır.”

Bu görüşleri kendilerine dayanak noktası olarak gören DAEŞ, işin aslına bakarsak, bu eylemde buluna bilmek için bütün tabakalardaki alimlerin görüşlerini, beyanlarını gereği gibi araştırıp incelemesi gerekir.

Hiz. Aişe (r.anha)'dan nakledilen ‘‘Allah, yahudi ve hıristiyanlara lanet etsin. Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler.’’ (Muslim, Mesacid, hadis no: 19) hadisini şerh ederken ibn Abdilberr rahimehullah şöyle der (ibn Abdilberr, 1402/1982, s. 383):

‘‘Bir grup, kabristanda ve kabirlere doğru namaz kılmanın kerahiyetine bu hadiste delil olduğunu iddia etmiştir. Bana göre bu hadiste bu görüşe delil yoktur.’’

Yine o (ibn Abdilberr, 1402/1982, s. 227), Allah rasulü'nün, müşriklerin kabristanını tesviye (düzleme) ederek üzerine Mescid-i Nebevi'yi inşa ettiğini ve Taif mescidinin, putların bulunduğu yere (tapınağın yerine) yapılmasını emir buyurduğunu nakleder ve şöyle der:

‘‘Ulema, yere temiz bir elbise/yaygı serdikten sonra kiliselerde namaz kılmaya cevaz vermiştir. Allah Subhane ve Teala'nın gazabının indiği mekan olmaya kabristandansa, kilisenin daha müstehak olduğu malumdur. Çünkü kilise, Allah Teala'ya isyan edilen, küfür fiilinin işlendiği bir mekandır. Kabristansa böyle değildir. Kilise ve sinagogları mescid edinmeyi mübah kılan sünnet/hadis varit olmuştur. Buhari (Sahihi Buhari, Mesacid, 22), ibn Abbas'ın, içinde heykel yoksa, sinagogda namaz kıldığını rivayet etmiştir... Gerek Ömer (r.a), gerekse ibn Abbas (r.a) kilisede namaz kılmayı, başka değil, sadece içinde resim/heykel bulunması sebebiyle kerih görmüştür.’’

Açıktır ki, Allah Rasulü'nün Yahudi ve Hıristiyanlara lanet etmesinin sebebi ise, Yahudi ve Hıristiyanların kabri ve içindekini ‘tapmak maksadıyla’ kible

edinmek ve bizzat kabrin içindekini secde edilmeye layık varlık olarak görüp o niyetle kabre yönelmek, bunu bir ‘ibadet’ olarak anlamalarından dolayıdır. Böyle bir niyet olmadığı halde, bir müminin, sırf kabre karşı namaz kıldı veya kabrin bulunduğu yere mescid yaptı diye lanetleceğini ifade etmek, elbette ölçüsüzce davranmak olur. Bu sebepten dolayı, Ömer (r.a), Enes (r.a)’ın kabre dorğu namaz kıldığını gördüğünde ona ‘Kabir! Kabir!’ diyerek uyarmış, bununla beraber namazını iade etmesini de istememiştir. (Hemmam, a.g.e) Bununla beraber, kabirlerin dümdüz edilmesi ve heykellerin tamamıyla tahrip edilmesi emrolunmuştur. Belirtelim ki, bu emrin Sahabe kabristanlarını hedeflemediği açıktır. Çünkü oralarda heykel bulunması söz konusu olamaz.

Et-Tenuhi rahimehullah ise, Müdevvene eserinde şöyle demiştir (et-Tenuhi, 2009, s. 90):

‘İbnu’l-Kasım’a, karşında kabir bulunduğu halde namaz kılan bir kimseye o kabrin sütre olmasını İmam Malik caiz görür müydü?’ diye sordum. Şöyle dedi:

‘Malik mezarlıklarda namaz kılmakta bir beis görmezdi. Hatta kendisi mezarlıkta namaz kıldığı zaman önünde, arkasında, sağında ve solunda kabirler bulunuyordu.’

‘Yine şöyle dedi: ‘Mezarlıklarda namaz kılmakta bir beis yoktur. Bana ulaştığına göre Rasulullah (s.a.v)’in ashabından bazıları mezarlıkta namaz kılarılardı.’

İmam Şafii de el-Umm’da şöyle demiştir (eş-Şafii, 1990, s. 631):

‘Kabrin üzerine bina yapılmaması ve kireçlenmemesi hoşuma gider. Zira bunların yapılması süs edinmeye ve kibirlenmeye benzer. Ölüm ise bunlardan hiçbirinin yeri değildir. Ben ne Muhacirun’un, ne de Ensar’ın kabirlerini kireçlenmiş olarak gördüm.’

el-Muhalla isimli eserinde ibn Hazm şunları söyler (ibn Hazm, t.y., s. 133):

‘Kabrin üzerine ev veya yüksek bina yapılırsa, bu mekruh olmaz. Aynı şekilde ölünün ismi mezar taşına yazılırsa, bunu da mekruh görmeyiz... Allah rasulü (s.a.v), ‘Kabrimle minberimin arası Cennet bahçelerinden bir bahçedir’ buyurarak kabrinin yerine dikkat çekmiş ve böylece kabrinin evinde olacağını bildirmiştir. Rasulullah’ın, kabrin evde olmasını çirkin görmediği gibi, mevcut

bir binanın içine mezar yapılmasını da yasaklamamıştır. Hz. Peygamber'in yasakladığı, sadece kabir üstüne 'kubbe' yapılmasıdır...'”

İmam Nevevi de el-Mecmu'da mezarların kireçlenmesinin, mezar taşına isim yazılmasının ve bina yapılmasının mekruh olduğu görüşünü çoğunluğu teşkil eden alimlerden naklettikten sonra bunun mekruh olmadığı görüşünü İmam Ebu Hanife rahmetullah'a nisbet etmiştir. (en-Nevevi, t.y., s. 298)

Abdulgani en-Nablusi, el-Hadikatu'n-Nediyye'de bu konuyla ilgili şunları söyler (en-Nablusi, t.y., s. 631) :

“Salih bir kimsenin kabrinin civarını mescid edinen veya kabrinin yanında namaz kılan, bununla da o kimseye tazim ve teveccüh değil de, onun yüzü suyu hürmetine yardım isteyen, ya da o kimsenin hayattayken yaptığı ibadetin tesirinden kendisine de birşeyler ulaşmasını kaseden kimsenin bu davranışından bir mahzur yoktur. Zira İsmayil aleyhisselam'ın kabri Mescid-i Haram'da Hatim'in yanındadır. Dahası, bu mekan, içinde namaz kılmak için en efdal yerdir.”

Ali el-Kari, meşhur meşayih (şeyhler) ve ulema (alimler) kabirleri üzerine insanların ziyaret ve istirahati için türbe yapılmasının Selef alimleri tarafından caiz görüldüğünü kaydeder (ibni Abidin, 1982, s. 237).

Hanefi alimlerinden ibni Humam da kabrin yanında Kuran okurken oturmak için böyle bir mekanın yapılmasının tercih edilen görüşe göre mekruh değil caiz olduğunu söylemiştir (es-Sivasi, t.y., s. 473).

Bilindiği gibi, Beytu'l-Mukaddes'in etrafında bulunan peygamber mezarları; mesela Davud (a.s)'ın bugün Kudüs'te bulunan türbesi, İbrahim (a.s)'la evlatları İshak, Yakub ve Yunus aleyhimus-selamın bugün Filistin'in el-Halil bölgesindeki mübarek mezarları İslam'dan önce görkemli türbeler ve külliyeler halindeydi; İslam'da bu topraklar fethedilince Müslümanlar DAES'den farklı olarak o mübarek türbelere saygı ve hürmet göstermiş, onları korumuşlardır.

Netice olarak, ümmet bu konuda ittifak etmese de, bu türbelere ziyaret için gelen insanları DAES'den farklı olarak mürted olarak görmemiş ve burayı yıkmaya kalkışmamıştır.

7. SİYAH SANCAKLARLA İLGİLİ HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Genel olarak “siyah sancaklar” ile ilgili hadisler Mehdî olgusunun temelini teşkil eden rivayetlerdir. Bu konuyla ilgili aktarımlar ilk dönem birincil hadis kaynaklarının yanında daha sonra bu kaynaklardan derlenerek oluşturulan eserlerde de yer almıştır. Yine İslâm ilim tarihinde bu hadisler raviler aracılığıyla nakledildiği için metin aynı olsa da her bir ravinin aktarımı literatürel ilkelerden dolayı yeni bir rivayet anlamını taşıyacak, doğal olarak metin sayısı daha az olmasına rağmen ilk bakışta hadislerdeki fazlalık dikkat çekecektir. İşte hadis ilminin geneliyle ilgili olan bu vakıa özelde bizim konumuzda da ortaya çıkmış, zikrettiğimiz sebeplerden dolayı aslında hadislerin ravi zincirleri belirli sayıyla sınırlıyken bu rivayetler oldukça fazla olarak algılanabilmektedir. Tabii bura da şunu da belirtelim ki durumun böyle olmasından dolayı her hadis asıl kaynaklarda çok az sayıda bulunduğu anlaşılmamalıdır. Zira bazı rivayetlerin çokluğu onları kuvvetin ve sıhhatin en üst derecesi olan tevatür derecesine kadar ulaştırabilmektedir.

İşte “siyah sancaklar” veya “siyah sancaklılar” gibi ifadelerin yer aldığı rivayetler de aslında belli başlı temel kaynaklarda rivayet edilmesine rağmen – ki biz bu rivayetlerin külliye az olduğunu ileri sürmüyoruz- bu aslı kaynaklardan yapılan aktarımlardan dolayı sanki aşırı birçokluğa sahip rivayetlermiş gibi algılanabilmektedir.

Böyle bir açıklamayı, tezimiz bir hadis tezi olmadığından, çalışmamızın sınırlarını aşmamak için -zira bu konu başlı başına birçok müstakil kitap yazılmaya müsait bir konudur ki öyle de olmuştur- bizler burada konu ile ilgili en temel rivayetlerden bir kaçını ele alacağız ve âlimlerin bu tür rivayetler hakkındaki genel değerlendirmelerinden istifade ederek bir sonuca varmaya çalışacağız.

Burada şu uyarıda da bulunmanın yerinde olacağı kanaatindeyiz. Öncelikle İslâm ilim tarihinde rivayet dönemi alimleri olarak bilinen, özellikle hicri ilk 5 ya da 6. Asırlara kadar süre içerisinde yaşamış olan ve Hz. Peygamber’e,

sahabeye vs. ait sözleri toplamış alimler hadis literatürüne geçmiş eserlerini telif etmek amacıyla yüksek gayret ve fedakarlıklar göstermişlerdir. Onların bu kıssaları tarihi kitaplarda zikredilmiştir. Onların böyle büyük alimler olmalarına rağmen eserlerinde bazı zayıf veya çok zayıf rivayetlerin bulunması onların ilmi kişilikleri hakkında bizleri olumsuz düşünmeye itmemelidir. Zira onlar sağlam zayıf bütün rivayetleri kayda geçirerek insanların zihinlerinde kalıp zamanla birlikte sahipleriyle beraber yok olup gitmesinin önüne geçmişlerdir. Daha sonra bu birikimden her biri kendi prensibine göre eserler tasnif etmişlerdir. Kimisi yalnızca sağlam rivayetleri zikretmiş, kimisi belirli konuda zayıf sağlam uygun gördüğü her rivayeti eserine almıştır. Dolayısıyla burada okuyucunun söz konusu ilim adamlarına karşı tutumlarında dikkatli olmasında fayda olacağı kanaatindeyiz. Bu ilim adamlarıyla ilgili uyarıyı da yaptıktan sonra konuyla ilgili değerlendirmemize geçebiliriz.

Öncelikle “siyah sancaklar” ifadesinin geçtiği hadislerin bağlamına baktığımızda genellikle bu hadislerin beklenen Mehdî ile ilgili olduğunu görürüz. Fakat bu rivayetlerde siyah sancakların Mehdî'nin zuhur etmesinin alameti olarak gösterilmesi ve aynı rivayetlerde Mehdî'ye tabi olma emrinin de bulunması bu hadislerde ister istemez bu alametleri odak noktası yapmaktadır.

Bir diğer husus ise hadis literatüründe geleceğe dair hadiselerin anlatıldığı, toplumların ve insanlığın hayatında önem taşıyan ve gerçekleşecek olayların zikredildiği bölümlere “Fiten” yani “Fitneler” bölümleri denmektedir. Bu konuda birçok hadis alimi kitapları içerisinde “Fiten” bölümü açmış ve kendi prensibine göre sahih ya da zayıf rivayetleri seçerek aktarmışlardır. Bazıları da bu tür rivayetleri müstakil kitaplarda bir araya getirmişlerdir. Bunların en meşhuru ise Nuaym b. Hammâd'ın “el-Fiten” isimli eseridir.

Biz de çalışmamızın bu kısmında ilgili bazı hadisler ve Nuaym b. Hammâd ve eseri hakkında ve söz konusu rivayetlerin nasıl anlaşılmasına dair hadis âlimlerinin görüşlerini aktaracağız.

7.1 Siyah Sancaklarla İlgili Bazı Hadisler

1. “Siyah sancakları Horasan'dan geldiğini gördüğünüzde onların yanına gidin; çünkü Allah'ın halîfesi Mehdî onların arasındadır.” (ibni Hanbel, 1997, s. 70)

Hadisi Ahmed b. Hanbel, Müsned isimli eserinde, İbn Mâce Sünen'in de (ibni Mace, t.y., s. 1367), el-Hâkim Müstedrek isimli kitabında (en-Neysaburi, 1990, s. 547), el-Beyhakî de Delâilü'n-Nübüvve isimli kitabında kendi isnadlarıyla rivayet etmişlerdir (el-Beyhaki, 1405, s. 516).

Öncelikle söz konusu hadisler sıhhat şartı üzere telif edilen eserlerin hiçbirisinde bulunmamaktadır. Her ne kadar el-Hâkim, Müstedrek'ini el-Buharî ve Müslim'in şartlarına göre telif ettiğini söylese de hadis âlimleri onun bu konuda mütesahil yani fazla toleranslı olduğunu ifade etmişlerdir (ibnu's-Salah, 2008, s. 64).

Bu rivayetin yer aldığı kronolojik tertibe göre ilk eser Ahmed b. Hanbel'in Müsned isimli eseridir. Söz konusu bu eseri, hadislerin sıhhat derecesini tespit etmeye çalışarak tahkikli neşrini yapan hadis âlimi Şuayb Arnaut'un hadisle ilgili yaptığı değerlendirmeyi burada aktarmanın gerekli olduğunu düşünüyoruz:

“Bu hadisin isnadı zayıftır. Zira râvilerden Şerik - ki o İbn Abdullah en-Nehaî'dir- hıfzı yani ezberi kötü bir râvidir. Alî b. Zeyd, (İbn Ced'ân) ise hem zayıf bir ravidir, hem de Şiilik hususunda aşırıya kaçmış bir kimsedir. Ebû Kılâbe (Abdullah Bin Zeyd el-Curmî) ise Sevbân'dan hadis almamıştır. Başka rivayetlerden ortaya çıktığına göre bu ikisi arasında Ebû Esmâ Amr b. Mersed er-Rahbî bulunmaktadır.

Bu hadisi İbn el-Cevzî de el-İlelu'l-Mutenâhiye isimli kitabında Abdullah b. Ahmed b. Hanbel kanalıyla, onun de babası Ahmed b. Hanbel'den bu isnadla rivâyet etmiştir (1445). el-Beyhakî ise Delailü'n-Nübüvve isimli eserinde (6/516) Kesîr b. Yahya kanalıyla, Şerik b. Abdullah'tan, o, Ali b. Zeyd'den, o, Ebû Kılâbe'den, o, Ebû Esmâ er-Rahbî, o da Sevbân'dan rivayet etmiştir. ez-Zehebî de bu rivayeti el-Mîzân isimli çalışmasında nakletmiş (3/128) ve bunu Ali b. Zeyd b. Ced'ân'nın “münker” yani çok zayıf rivayetlerinden kabul etmiş, “Bunu münker olarak görüyorum” demiştir.

Aynı şekilde hadisi İbn Mâce (4084) ve el-Hâkim (6/515) Abdurrezzak kanalıyla, el-Hakim (4/463, 464) el-Hüseyin b. Hafs kanalından, bu ikisi de Süfyân-ı Sevrî'den, o, Halid el-Hazzâ'dan, o, Ebû Kılâbe'den, o Esmâ er-Rahbî'den, o, Sevbân'dan, o da Hz. Peygamber'den şu şekilde rivayet etmişlerdir: “Sizin hazinenizin yanında üç kişi çarpıştır. Onların hepsi de halife

çocuğudur. Fakat o halifelik bunların hiçbirisine geçmez. Daha sonra doğu tarafından siyah sancaklılar çıkar ve hiç bir topluluğun öldürmediği şekilde sizi öldürürler.” Ravi şöyle der: “Sonra bir şeyler daha söyledi fakat onu hatırlamıyorum” Hz. Peygamber’in şöyle söylediği (devam ettiği)ni aktarır: “Onu gördüğünüzde yüzüstü sürünerek bile olsa ona tabi olun! Çünkü o Allah'ın halifesi Mehdi'dir.” Bu isnadın ravileri güvenilirdir ve Sahih-i Buharî'nin ravileridir. Fakat senetteki Abdülvehhab b. Atâ, Sevrî'ye muhalefet etmiştir.

Bunu el-Hâkim de rivayet etmiş (4/502), el-Beyhakî de Delâil'de el-Hâkim'den (6/516) Yahya b. Ebî Talib kanalıyla, o da Abdülvehhab b. Atâ'dan, o, Halid el-Hazzâ'dan, o, Ebû Kılâbe'den, o, Ebû Esmâ'dan, o da Sevbân'dan mevkuf olarak rivayet etmiştir.

Aynı konuda Müsned'de (87/75) numaralı hadis Ebû Hureyre'den rivayet edilmiştir ki bu hadis de çok zayıftır.

İbn Mâce'de (4082) İbn Mes'ûd'dan gelen bir rivayet vardır. O da zayıftır.

Yine İbn Mâce'de Abdullah b. el-Haris b. Ciz'den benzeri bir rivayet daha bulunmaktadır fakat o da zayıftır.” (Arnavut, 1997, s. 70)

Görüldüğü üzere söz konusu rivayet hadisçilerin belirttiği sıhhat derecesine ulaşamamış, zayıf bir rivayettir. Aynı hadisin farklı varyantları da aynı şekilde sorunludur.

2.“Horasan'dan siyah sancaklar çıkar, hiçbir şey onları geri çeviremez, neticede o sancaklar İliya'ya (Kudüs'e) dikilir.”

Bu hadisi Ahmed b. Hanbel ve et-Tirmizî rivâyet etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel'in senesinde Yahyâ b. Ğaylân ve Kuteybe b. Saîd, Rişdîn b. Sa'd'dan, (Yahya b. Ğaylân kendisine Yunus b. Yezîd'in de rivayet ettiğini söylemiştir.) Yunus b. Yezîd, İbn Şihâb'dan, o, Kabîsa'dan, o da Ebû Hureyre'den, o da Hz. Peygamber'den rivayet etmiştir. (ibni Hanbel, 1997, s. 383.)

et-Tirmizî ise Kuteybe'den, o, Rişdîn'den, o da yine bir önceki isnadın aynıyla rivayet etmiştir. et-Tirmizî, bu rivayeti aktardıktan “garib” kaydını düşmüştür. Eserin muhakkiki ise bunun zayıf bir hadis olduğuna işaret etmiş isnadının zayıf olduğunu belirtmiştir. (et-Tirmizî, t.y., s. 514)

Ahmed b. Hanbel rivâyeti de et-Tirmizî rivâyeti de aynı senetle geldiğinden doğal olarak sıhhat şartlarını taşıması veya taşınamaması iki alimin de rivayetini aynı anda etkileyecektir.

İşte burada bu hadisin senedinin zayıf sayılmasında iki senette de bulunan Rişdîn b. Sa'd'dır. Şuayb el-Arnaût, bu raviyi birden fazla cerh-tadil otoritesinin zayıf saydığını ifade etmiş, Ebû Hâtim'in, onun hakkında "Hadîsi münkerdir, dalgın birisidir, güvenilir ravilerden münker rivayetler aktaran birisidir, hadisleri zayıf bir ravidir", en-Nesâî'nin ise onun hakkında "Onun hadisi metruktur (yani kabul edilmez terk edilir)" başka bir yerde ise "O hadîsi zayıf bir ravidir, onun hadisi yazılmaz" dediklerini naklede (Arnavut, 1997, s. 383).

Şuayb el-Arnaût hadisin sıhhati hakkında onun "İsnâduhu daîf cidden" diyerek isnâdının çok zayıf olduğunu belirtmiştir. (Arnavut, 1997, s. 383)

3."Doğu tarafından siyah sancaklar gelir, atlar burunlarına kadar kanlara dalarlar."

Nuruddîn el-Heysemî, hadîsi Mecma'u'z-Zevâid isimli eserinde nakletmiş, senedinde bulunan Yezîd b. Ziyâd'ın zayıf olduğuna diğer ravilerinin ise güvenilir olduğuna işaret etmiştir. (el-Heysemi, 1412, s. 615)

"Siyah sancaklar" ifadesinin geçtiği veya Mehdî ile ilgili rivayetleri detaylı bir şekilde incelemek konumuzun dışında bir çalışma alanıdır. Biz burada bazı zümrelerin tutunmaya çalıştığı rivayetlerden sağlam kaynaklara en yakın bulunan birkaç tanesini örnek olarak aldık. Zikrettiğimiz rivayetler bu eserlerde geçmelerine rağmen rivayetlerin bizatihi kendisinde problem bulunduğu hadis alimlerince belirtildiğini ifade ettik. Burada zikretmediğimiz rivayetler ise ayrı bir inceleme konusu olup, sıhhat derecesi burada zikrettiklerimizden daha yüksek olanlarına –bizim kendi çalışmalarımız ölçüsünce- ulaşamadık.

Nuaym B. Hammâd Ve El-Fiten'i

Nuaym b. Hammâd, hadis, kelam, fıkıh ilimleriyle ilgilenmiş bir alimdir. 772 yılında dünyaya geldiği ileri sürülmüştür. Abdullah b. Mübarek gibi ilk dönem alimlerinden dersler almıştır. Kendisinden Buhârî, Müslim gibi âlimler rivayette bulunmuştur. Irak ve Hicaz'da bulunmuş, daha sonra Mısır'a geçmiştir. Bir süre

sonra Bağdat'a götürülmüş, Sâmerâ'da hapsedilmiş ve 843 yılında hapishanede vefat etmiştir. (Çelik, t.y.)

Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nde (t.y) onun hadis rivayeti açısından nasıl değerlendirildiğine ve söz konusu rivayetleri barındıran el-Fiten isimli eserine dair şu ifadeler yer almaktadır:

“Nuaym b. Hammâd'ın hadis rivayetinde güvenilirliği farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn, Ebû Hâtim er-Râzî onun şahsiyetli, âbid ve sâlih bir kişi olduğunu söylemekle beraber hemen bütün hadis münekitleri zayıf ve münker hadis rivayet etmekle tanındığını, rivayetlerinde çokça yanılıp bunları birbirine karıştırdığını belirtmişler, rivayetleri pek kabul görmeyen İsa b. Yûnus, Nûh b. Ebû Meryem, Bakıyye b. Velîd, Velîd b. Müslim gibi muhaddislerden hadis rivayet ettiği için de kendisini eleştirmişlerdir. Rivayetlerinin delil olarak kullanılamayacağı ileri sürülmüş, sünneti koruma gayretiyle hadis uydurduğunu söyleyenler de olmuştur (Zehebî, Mîzânü'l-i'tidâl, IV, 269). Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Nuaym'ın nezdinde Hz. Peygamber'le ilgisi olmayan yirmi kadar hadis bulunduğunu ifade etmiştir.” “...el-Fiten ve'l-melâhim. Bir hadis kitabından çok bir tarih kitabı mahiyetindedir. Eserde çok sayıda rivayet bulunmakla birlikte bunların Resûl-i Ekrem'e nisbet edilenleri pek azdır. Geri kalanı sahâbe, tâbiîn ve daha sonraki dönem âlimlerinin sözleri olup çoğu makbul sayılmayan râvilerden nakledildiği için eser fazla ilgi görmemiştir. Kitap Süheyl Zekkâr (Dımaşk 1991; Beyrut 1414/1993) ve Semîr b. Emîn ez-Züheyrî (I-II, Kahire 1412/1991) tarafından neşredilmiştir.”

Yukarıda zikredilenlerden Nuaym b. Hammâd'ın ilim sahibi bir insan olması bir yana, hadis ilmi açısından tenkit edildiği, eserinin de yine sıhhat bakımından tartışmalı rivayetler barındırdığını çıkarmamız mümkündür.

Netice olarak söz konusu rivayetlere baktığımızda bunların hepsinin zayıf ya da çok zayıf olduğunu görürüz. Bu kabilden rivayetlerin çoğu sıhhat derecesine ulaşmamaktadır. Hatta bazıları uydurma hadisleri ele alan eserler arasında zikredilmiştir. Fakat burada şu önemli hususu belirtmemiz gerekmektedir. Bir hadisin zayıf olması onun uydurma anlamına gelmemektedir. Hadis âlimleri uydurulmuş, yalan hadisler hakkında “mevzû” terimini kullanmaktadırlar.

Uydurma hadisi rivayet etmenin haram olduğunu, ayrıca bizzat uydurulan hadisin Hz. Peygamber'e aitmiş gibi onunla amel edilmesinin de uygun olmadığını belirtmişlerdir.

Zayıf hadisler ise uydurma anlamına gelmediğinden onlara karşı daha toleranslı davranmışlar, hadis çok şiddetli derecede zayıf olmadıktan sonra başka kanallardan da onu destekleyen rivayetler bulunduğu onu değerlendirebilmişlerdir. Ayrıca zayıf hadisin kabulünü belirli şartlara bağlamışlar, özellikle de bu toleransı "fazâil-i a'mâl" dedikleri yani sevaplı amellere yönelik rivayetler hususunda göstermişlerdir. İnanç ve itikatla ilgili meselelerde ve bir şeyin ispatında âyet veya mütevatir derecesinde kuvvetli olan hadisler uygulanacağından bu gibi konularda zayıf hadislere iltifat etmemişlerdir.

Konunun bizimle ilgili tarafına baktığımızda siyah sancaklarla ilgili hadisler genel olarak senetleri sorunlu rivayetlerdir. Bunlar arasında zayıflar olduğu gibi uydurma rivayetler de bulunmaktadır. Uydurmalara kesinlikle iltifat etmemek gerektiğini her insafli kişinin kabul edeceği açıktır. Konuyla ilgili zayıf hadisler ise öncelikle hadisçilerin tolere ettiği "fazâil-i a'mâl" sevaplı ameller ile doğrudan ilgisi olmayıp gelecekle ilgili haberler ihtiva etmektedir. Bu zayıf rivayetler uydurma da olmadığı için en uygun olanı bu rivayetleri doğrudan ret veya kabul yerine biraz temkinli yaklaşmak olacağı kanaatindeyiz.

Zira hadis ilminin köşe taşlarından biri olan İbn Hacer el-Askâlânî, İbn el-Cevzî'nin yukarıda zikrettiğimiz ilk hadisi uydurma hadisler arasında zikretmesine itiraz etmiş, hadisin başka kanallardan da geldiğini belirtmiştir.

Ayrıca bu tür rivayetlerin amel edilemeyecek derecede zayıf olmaları bir yana istismar edilmeye müsait olduklarından dolayı farklı odaklar tarafından kullanılabilmesini de ifade etmek gerekir. Zira İbn Kesîr'in, siyah sancaklılar ile ilgili bir ifadesinde bunlarla kastedilenlerin Emevi devletini yıkan Ebû Muslim Horasânî'nin olmadığına işaret etmesi, bu tür aktarımların siyasi yönden istismar edilebileceğini veya yanlış anlaşılabilmesini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca hadis usulü kitaplarında, tarihte vuku bulmuş hadis uydurma hadiselerinin sebepleri arasında politik, siyasi, mezhepsel ve hatta ticari sebeplerin olduğu zikredilmektedir. Bütün bunlar

bizlere tarih boyunca art niyetli insanların bu niyetleri doğrultusunda neler yapabileceklerini göstermesi bakımından da önemlidir.

Dolayısıyla bu insanlar kendi mezhep ve menfaatlerinin güvencesini sağlamak adına bu tür rivayetlerde bulunan alamet ve özellikleri zuhur etmiş gibi göstermeye yönelik organizasyonlar yapabilir, böyle projelerin birer parçası olabilirler. İbn Kesîr'in de işaret ettiği gibi bu rivayetlerde zikredilen özelliklere uygun düşen bazı tevafuklar veya bilinçli girişimler tarihte olmuştur, belki olmaya da devam edecektir.

Neticede bu tür bütün girişimler, bu zayıf rivayetlerin sıhhat derecesini hadis otoritelerinin belirttiğinden yukarıya çekecek nitelikten uzak; bu zayıf rivayetler de günümüzde görülen bazı radikal akımların kendilerine meşruiyet kazandırmak adına istismar edebilecekleri birer referans ve argüman olma vasfından yoksundur.

8. SONUÇ

Bu çalışma, DAEŞ'in cihat yaklaşımını ve İslam'da cihati analiz etmiştir. Çalışma kapsamında, DAEŞ'in nasıl bir terör grubu olduğu, yaptığı eylemler, gruplaşmanın cihat kabiliyeti ve stratejisi incelenmiştir. Her şeyden önce, çalışma kavramsal ve teorik bir çerçeve oluşturmuştur. Kavramsal olarak, uluslararası ilişkiler ve küresel güvenlik kavramları, terörizm ve devlet dışı aktörler, dini yapılanmalar hakkında tartışılmıştır.

Artık uzun süredir DAEŞ terör örgütü Ortadoğu'yu panik içinde barındırıyor. Musul'daki Türkiye başkonsolosluğuna hain saldırı ve diplomatları, Türkiye vatandaşlarını rehin alındıktan sonra bu örgüte ilgi daha da arttı.

Bilgiye erişmenin çok kolay olduğu 21. yüzyılın bilgisayar çağında, İslam kendi özgünlüğüyle anlaşılmadı ve sonuç olarak İslam'a karşı ciddi bir yanlış algı ve önyargı olduğu kesin. Bunun iki temel nedeni var: Birincisi bugün İslam'dan korkmak ve soğutmak için "İslami Fobi" olarak ifade edilen projeleri gerçekleştirmek için uluslararası arenada etkili ve güçlü bir medya imparatorluğu. İkincisi ve en önemlisi İslam'ın temsili meselesidir.

Dünyadaki uluslararası medyanın dünyada İslam'a karşı en çok çarpıtan ve dünyadaki insanların zihninde sahte bir imaj yarattığının cihat anlayışının Kuran'a ve sünnete göre yorumlanması ve düzeltilmesi gerekiyor.

Cihat savaş, kutsal savaş, İslam'ın eseri, Allah'ın gayreti için mücadele, kötülüğü yok etme operasyonu, kötülüğü yok etme eylemi, bütün gücü ya da mücevheratı tüketmek olarak tarif edilmiştir.

Bunların dışında, Müslümanlar'ın egemenliği dışındaki toprakları dönüştürme mücadelesi ve adamın kendi benliği ile mücadelesi olarak da tanımlanır.

Cihat, topluluktaki yolsuzluğu kaldırmak, zulümleri önlemek, Allah'ın dinini yüceltmek ve bu noktadaki tüm engelleri kaldırmak için yapılan eylemlerin genel ifadesidir. Bu sayede insanlar zulümden kurtulabilir ve İslam'ı iyi bir

sebeple tanımış olurlar. Aksi halde, dünya toplumda yolsuzluk, zulüm ve sıkıntı çeker ve insanlık bozulur ve dünya yaşanmaz olur.

Konuya bu açıdan yaklaşırsak, cihat kavramı bir ibadet olarak ortaya çıkıyor. Cihat, İslam'ı içeren bir yaşam duygusuyla insana ulaşmak için bir çaba olduğundan, Allah'ın insanlar için seçtiği iki mutluluk çabasıdır. Başka bir deyişle karanlıkta kalan veya karanlığa maruz kalan insanların kalplerini İslam'a ve güzelliklerine açma çabasıdır. Ancak, DAEŞ'in eylemleri ve icraatları, ehl-i Sünnet Akidesi'nin dışında bir faaliyete sahip olduğunu göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Abc.net.** (2014, Ağustos 16). Mart 17, 2018 tarihinde Iraq conflict: Islamic State massacres 80 Yazidis; UN passes sanctions against jihadist group: <http://www.abc.net.au/news/2014-08-16/united-nations-adopts-sanctions-against-islamic-state-militants/5675288> adresinden alındı
- ABC.NET.** (2014, Ekim 3). Mart 21, 2018 tarihinde Australian warplanes to begin strikes against Islamic State targets, Prime Minister Tony Abbott says: <http://www.abc.net.au/news/2014-10-03/australian-forces-to-begin-strikes-against-islamic-state-targets/5787638> adresinden alındı
- Abedin, M.** (2006, Mart 28). *Mujahideen Shura Council in Iraq: Fact or Fiction*. Şubat 6, 2018 tarihinde <https://jamestown.org/program/mujahideen-shura-council-in-iraq-fact-or-fiction/> adresinden alındı
- Aboufadel, L.** (2014). *Tabqa Airbase: Syrian Army No Longer Encircled*. Mart 18, 2018 tarihinde <https://www.almasdarnews.com/article/breaking-news-tabqa-airbase-syrian-army-longer-encircled/> adresinden alındı
- Abouzeid, R.** (2014, Haziran 23). *The Jihad Next Door*. Şubat 11, 2018 tarihinde [www.politico.com: www.politico.com/magazine/story/2014/06/al-qaeda-iraq-syria-108214.html](http://www.politico.com/magazine/story/2014/06/al-qaeda-iraq-syria-108214.html) adresinden alındı
- Ackerman, S.** (2014, Kasım 7). *Barack Obama doubles US troop levels for war against Isis in Iraq*. Mart 25, 2018 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/us-news/2014/nov/07/obama-doubles-us-troop-levels-iraq-isis>. adresinden alındı
- Acun, C.** (2014, Haziran). Neo el-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD). (53).
- Agence France Presse.** (2014, Ekim 17). Mart 23, 2018 tarihinde Yemen's Al-Qaeda urges worldwide support to ISIS: <http://www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2014/Oct-17/274447-yemens-al-qaeda-urges-worldwide-support-of-isis.ashx> adresinden alındı
- Ahmari, S.** (2014). *Inside the Mind of the Western Jihadist*. Mart 11, 2018 tarihinde wsj.com: (Bacchi, 2014). Umberto Bacchi, Iraq: Isis Ramadan Message- 'We Will Conquer Christian Rome', <https://www.ibtimes.co.uk/iraq-isis-ramadan-message-we-will-conquer-christian-rome-1454924> adresinden alındı
- Ahmed, R. A.** (2014, Haziran). *Kurdish Judge Who Ordered Saddam Hanged is Alive and Well*. Mart 5, 2018 tarihinde [rudaw.net: http://www.rudaw.net/english/kurdistan/260620143](http://www.rudaw.net/english/kurdistan/260620143)) adresinden alındı
- Al Arabiya News.** (2014, Ağustos 11). Mart 16, 2018 tarihinde Arab League denounces ISIS attacks as 'crimes against humanity': <http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2014/08/11/U-S-weighs-options-to-evacuate-trapped-Yazidis-.html> adresinden alındı
- al-Abed, T.** (2013, Temmuz 31). *The Impending Battle Between FSA, Islamic State of Iraq and Syria*. Şubat 13, 2018 tarihinde Al-Monitor: www.al-monitor.com/pulse/security/2013/07/syria-possible-battle-fsa-islamic-state-iraq-syria.html adresinden alındı

- Al-Aksalser.** (2014, Mart 3). Şubat 16, 2018 tarihinde The biggest rebel groups in Aleppo declare Fatah al-Mubin battle to liberate south Aleppo: halabnews.net/?p=49052 adresinden alındı
- Alarabiya.net.** (2014). Mart 18, 2018 tarihinde Anbar's governor hurt after Iraqi troops retake town: <http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2014/09/07/US-airstrikes-hit-Iraq-s-Haditha-Dam.html> adresinden alındı
- Alarabiya.net.** (2014, Ekim 23). Mart 23, 2018 tarihinde ISIS jihadists gain ground in Iraq's Anbar: <http://english.alarabiya.net/en/News/2014/10/23/ISIS-jihadists-gain-ground-in-Iraq-s-Anbar-.html> adresinden alındı
- Al-Bazee, S.** (2011, Ocak 19). *Iraqi police targeted by suicide bomber, 15 killed.* Şubat 11, 2018 tarihinde reuters.com: www.reuters.com/article/us-iraq-violence-police/iraqi-police-targeted-by-suicide-bomber-15-killed-idUSTRE70H18M20110119 adresinden alındı
- al-Haj, S.** (2014). *Issue: Islamic Tide in Iraq's Kurdistan File Historical Reading.* Mart 19, 2018 tarihinde alhiwarmagazine.blogspot.ae: alhiwarmagazine.blogspot.ae/2014/02/blog-post_5030.html) adresinden alındı
- al-Halabi, Y.** (2014, Nisan 11). *Air Force Intelligence in Aleppo under opposition fire.* Şubat 18, 2018 tarihinde al-Quds al-Arabi: http://www.aksalser.com/?page=view_news&id=31043b7961ee066489f19048b00331fb adresinden alındı
- al-Halabi, Y.** (2014, Mayıs 12). *The Syrian Regime advances in east Aleppo.* Şubat 17, 2018 tarihinde Al-Quds al-Arabi: <http://www.alquds.co.uk/?p=167179> adresinden alındı
- al-Hashimi, H.** (2014). Şubat 20, 2018 tarihinde <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/10956193/Revealed-the-Islamic-State-cabinet-from-finance-minister-to-suicide-bomb-deployer.html> adresinden alındı
- al-Hashimi, H.** (2014, Temmuz 9). *The Telegraph.* Şubat 19, 2018 tarihinde Revealed: the Islamic State 'cabinet', from finance minister to suicide bomb deployer: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/10956193/Revealed-the-Islamic-State-cabinet-from-finance-minister-to-suicide-bomb-deployer.html> adresinden alındı
- Aljazeera Arabic.** (2014, Şubat 26). Şubat 16, 2018 tarihinde Regime casualties in al-Qalamoon and skirmishes in Der al-Zor: <http://www.aljazeera.net/news/arabic/2014/2> adresinden alındı
- Aljazeera Arabic.** (2014, Mayıs 22). Şubat 18, 2018 tarihinde More than 600 were buried in the Aleppo Central Prison: <http://aljazeera.net/news/humanrights/2014> adresinden alındı
- ALJAZEERA NEWS.** (2013, Mart 5). Şubat 12, 2018 tarihinde Syria rebels capture northern Raqqa city: <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/03/201334151942410812.html> adresinden alındı
- ALJAZEERA NEWS.** (2014, Ocak). Şubat 15, 2018 tarihinde Iraq government loses control of Fallujah: <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/01/iraq-government-loses-control-fallujah-20141414625597514.html> adresinden alındı
- ALJAZEERA NEWS.** (2014, Haziran 11). Şubat 24, 2018 tarihinde Iraq city of Tikrit falls to ISIL fighters:

- <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/06/iraqi-city-tikrit-falls-isil-fighters-2014611135333576799.html> adresinden alındı
- ALJAZEERA NEWS.** (2014, Haziran 18). Mart 6, 2018 tarihinde Iraq claims making gains against ISIL rebels: <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/06/iraq-claims-making-gains-against-isil-rebels-201461813237625692.html> adresinden alındı
- ALJAZEERA NEWS.** (2014, Haziran). Mart 7, 2018 tarihinde Reports: Rebels capture Iraq oil refinery: <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/06/rebels-capture-iraq-largest-oil-refinery-20146219406492925.html> adresinden alındı
- ALJAZEERA NEWS.** (2014, Temmuz 7). Mart 14, 2018 tarihinde Who is the U.S. targeting in Iraq air strikes: <http://america.aljazeera.com/watch/shows/inside-story/articles/2014/7/7/isil-s-leader-emergesfromtheshadowswhoisabubakrabbaghdadi.html> adresinden alındı
- ALJAZEERA NEWS.** (2014). Mart 17, 2018 tarihinde Syrian jets hammer Islamic State stronghold: <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/08/syrian-jets-hammer-islamic-state-stronghold-2014817193245769730.html> adresinden alındı
- Allam, H., & Prothero, M.** (2014, Temmuz 11). *75 Iraqi troops holdout in the battle for Baiji, Iraq's largest refinery.* Mart 7, 2018 tarihinde smh.com.au: <https://www.smh.com.au/world/75-iraqi-troops-holdout-in-the-battle-for-baiji-iraqs-largest-refinery-20140711-zt2dp.html> adresinden alındı
- almanar.com.** (2014, Şubat 22). Şubat 16, 2018 tarihinde Syrian rebels unite to form Ahl al-Sham operation room: <http://archive.almanar.com.lb/article.php?id=756127> adresinden alındı
- Al-Mayadeen.** (2014, Temmuz 29). Mart 15, 2018 tarihinde www.almayadeen: Al-Mayadeen. "7,000 dead in 6 months of war between ISIS and the opposition." 29 July 2014. Accessed 20 March 2016. http://www.almayadeen.net/ar/news/syria-U5yzHkD_iESTLqNZAM7mHA/7- adresinden alındı
- Al-Quds Al-Arabi.** (2014). Mart 19, 2018 tarihinde Jihadist Kurds of Halabja Attack Lead 'Islamic State' Kobani: www.alquds.co.uk/?p=233274 adresinden alındı
- Al-Quds al-Arabi.** (2014, Ocak 5). Şubat 14 2018 tarihinde ISIS threatens to withdraw from fighting the regime: <http://www.alquds.co.uk/?p=120087> adresinden alındı
- Al-Quds al-Arabi.** (2014, Mayıs 22). Şubat 17, 2018 tarihinde Regime forces break the siege of the Central Prison: <http://www.alquds.co.uk/?p=171011> adresinden alındı
- al-Rubaie, A.** (2014, Mart 9). *Suicide bomber kills 32 in Iraqi city of Hilla.* Şubat 16, 2018 tarihinde www.businessinsider.com: <http://www.businessinsider.com/r-suicide-bomber-kills-32-in-iraqi-city-of-hilla-2014-09> adresinden alındı
- al-Rubei'i, İ., & Fick, M.** (2014, Temmuz 4). *Iraq Army Recapture Saddam's Birthplace From ISIS Militants.* Mart 14, 2018 tarihinde huffingtonpost.com: https://www.huffingtonpost.com/2014/07/04/iraq-isis-fighting_n_5557719.html adresinden alındı
- al-Salhy, S., & Arango, T.** (2014, Haziran 11). *Sunni Militants Drive Iraqi Army Out of Mosul.* Şubat 21, 2018 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/2014/06/11/world/middleeast/militants-in-mosul.html> adresinden alındı

- al-Sanjary, Z., & Mohammed, A.** (2014, Mart 3). *U.S. considers air strikes on Iraq, holds talks with Iran*. Mart 3, 2018 tarihinde reuters.com: <https://www.reuters.com/article/uk-iraq-security/u-s-considers-air-strikes-on-iraq-holds-talks-with-iran-idUKKBN0EO0LF20140616?irpc=932> adresinden alındı
- al-Sinjary, Z.** (2014). *Insurgents fight Iraqi forces in city of Mosul*. Şubat 20, 2018 tarihinde uk.reuters.com: <https://uk.reuters.com/article/uk-iraq-security/insurgents-fight-iraqi-forces-in-city-of-mosul-idUKKBN0EH1YD20140606> adresinden alındı
- al-Sinjary, Z.** (2014). *Insurgents fight Iraqi forces in city of Mosul*. Şubat 20, 2018 tarihinde uk.reuters.com: <https://uk.reuters.com/article/uk-iraq-security/insurgents-fight-iraqi-forces-in-city-of-mosul-idUKKBN0EH1YD20140606> adresinden alındı
- Al-Zawahiri, A.** (2012, Ağustos 2). *Move Forward, O Lions of Sham*. Şubat 11, 2018 tarihinde wordpress.com: azelin.files.wordpress.com/2012/02/drayman-al-e1ba93awc481hirc4ab-22onward-oh-lions-of-syria22-en.pdf) adresinden alındı
- Amari, S.** (2014). *Inside the Mind of the Western Jihadist*. Mart 15, 2018 tarihinde online.wsj.com: <http://online.wsj.com/articles/sohrab-amari-inside-the-mind-of-the-western-jihadist-1409352541> adresinden alındı
- Amos, D.** (2014, Eylül 12). *Islamic State Rule: Municipal Services and Public Beheadings*. Mart 12, 2018 tarihinde npr.org: <https://www.npr.org/sections/parallels/2014/09/12/347748371/islamic-state-rule-municipal-services-and-public-beheadings> adresinden alındı
- Amrieh, A.** (2014, Eylül 3). *Thousands mourn beheaded Lebanese soldier*. Mart 18, 2018 tarihinde The Daily Star: <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2014/Sep-03/269411-gunfire-in-nlebanon-after-beheaded-soldier-identified.ashx> adresinden alındı
- Ansa.it.** (2014). Mart 23, 2018 tarihinde Italy to send 280 instructors to Iraq: https://www.ansa.it/english/news/politics/2014/10/16/italy-to-send-280-instructors-to-iraq_c52a8173-b55b-478d-8c45-192fc2f07243.html adresinden alındı
- Arabi-Press.** (2014, Mart 23). Şubat 16, 2018 tarihinde The Syrian army surprised the rebels in Belleramoon: <http://arabi-press.com/news/849054> adresinden alındı
- Arango, T.** (2010, Nisan 20). *Top Qaeda Leaders in Iraq Reported Killed in Raid*. Şubat 10, 2018 tarihinde The New York Times: www.nytimes.com/2010/04/20/world/middleeast/20baghdad.html adresinden alındı
- Arango, T.** (2014, Ağustos 4). *Sunni Extremists in Iraq Seize 3 Towns From Kurds and Threaten Major Dam*. Mart 16, 2018 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/2014/08/04/world/middleeast/iraq.html> adresinden alındı
- Arango, T., & Gordon, M.** (2014, Haziran 24). *Iraqi Insurgents Secure Control of Border Posts*. Mart 8, 2018 tarihinde The New Times: <https://www.nytimes.com/2014/06/24/world/middleeast/sunni-militants-seize-crossing-on-iraq-jordan-border.html> adresinden alındı
- Arango, T., & Schmitt, E.** (2014, Ağustos 11). *U.S. Actions in Iraq Fueled Rise of a Rebel*. Şubat 10, 2018 tarihinde The New York Times:

- <https://www.nytimes.com/2014/08/11/world/middleeast/us-actions-in-iraq-fueled-rise-of-a-rebel.html> adresinden alındı
- archive.org.** (2014). Mart 5, 2018 tarihinde Sunni militants attacked on Iraq's largest oil refinery in Baiji: <https://web.archive.org/web/20140702175632/http://www.patrika.com/news/sunni-militants-attacked-on-iraqs-largest-oil-refinery-in-baiji/1012976> adresinden alındı
- Archive.org.** (2014, Haziran 23). Mart 7, 2018 tarihinde Keryy in Iraq, Sunni rebels seize town: <https://web.archive.org/web/20140714142930/http://news.ninemsn.com.au/world/2014/06/23/02/02/militants-seize-more-iraq-towns> adresinden alındı
- Archive.org.** (2014). Mart 16, 2018 tarihinde Islamic State advances in Syria's Aleppo province: NGO: 'Islamic State advances in Syria's Aleppo province: NGO', <https://web.archive.org/web/20140816141121/http://www.afp.com/en/node/2722462> adresinden alındı
- Archive.org.** (2014). Mart 17, 2018 tarihinde Syrian troops defending last stronghold in Raqa province: <https://web.archive.org/web/20141025192029/http://www.brecorder.com/top-news/1-front-top-news/189593-syrian-troops-defending-last-stronghold-in-raqa-province.html> adresinden alındı
- Archive.org.** (2014). Mart 18, 2018 tarihinde IS executes 'more than 160' Syria troops in new atrocity: <https://web.archive.org/web/20140903071236/http://www.channelnewsasia.com/news/is-executes-more-than-160/1334190.html> adresinden alındı
- Archive.org.** (2015). Mart 23, 2018 tarihinde Islamic State militants overrun the strategic city of Heet and claim half Syrian border town of Kobane: <https://web.archive.org/web/20150131012822/http://www.news.com.au/world/islamic-state-militants-overrun-the-strategic-city-of-heet-and-claim-half-syrian-border-town-of-kobane/story-fndir2ev-1227089645199> adresinden alındı
- Arnavut, Ş.** (1997). *el-Müsned* (Cilt 37). Beyrut: Müessestü'r-Risale.
- Arraf, J.** (2009, Mayıs 13). *Spike in suicide attacks: Is Al Qaeda in Iraq coming back?* Şubat 8, 2018 tarihinde www.csmonitor.com/World/Middle-East/2009/0513/p06s01-wome.html adresinden alındı
- Askalani, i.** (1379). *Fethu'l-Bari bi Şerhi Sahihi'l-Buhari* (Cilt 12). Beyrut: Daru'l-Marife.
- Assyrian International News Agency.** (2014, Ağustos). Mart 16, 2018 tarihinde Increasing Calls for Military Intervention to Save Assyrians and Yezidis: <http://www.aina.org/releases/20140815163513.htm> adresinden alındı
- Aydınalp, H.** (2010). Sosyal Çatışma ve Din. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(2).
- Bacchi, U.** (2014). *Iraq: Isis Ramadan Message- 'We Will Conguer Christian Rome'*. Mart 10, 2018 tarihinde [ibtimes.co.uk: https://www.ibtimes.co.uk/iraq-isis-ramadan-message-we-will-conquer-christian-rome-1454924](http://www.ibtimes.co.uk/iraq-isis-ramadan-message-we-will-conquer-christian-rome-1454924) adresinden alındı
- Bakos, N.** (2014, Haziran 30). Tracking Al Qaeda in Iraq's Zarqawi. 02 03, 2018 tarihinde , <http://musingsoniraq.blogspot.com/2014/06/tracking-al-qaeda-in-iraq-zarqawi.html> adresinden alındı
- Bambuck, M., & Yacoub, S.** (2014). *Iraqi Christians Flee Mosul After Islamic State Threats*. Mart 15, 2018 tarihinde www.haaretz.com:

- <https://www.haaretz.com/iraqi-christians-flee-mosul-after-threats-1.5256386> adresinden alındı
- Barnes, J.** (2014, Haziran). *Sunni Extremists in Iraq Occupy Hussein' Chemical Weapons Facility*. Mart 5, 2018 tarihinde The Wall Street Journal: (Sky News, "Iraq Forces 'Retake' Oil Refinery From ISIS", <https://news.sky.com/story/iraq-forces-retake-oil-refinery-from-isis-10400112>) adresinden alındı
- Barrett, R.** (2014, Kasım). *The Islamic State*. Şubat 15, 2018 tarihinde soufangroup.com/wp-content/uploads/2014/10/TSG-The-Islamic-State-Nov14.pdf adresinden alındı
- Baylis, J.** (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), 70-71.
- Bayoumy, Y.** (2014, Eylül). *Isis urges more attacks on Western 'disbelievers'*. Mart 20, 2018 tarihinde The Independent: <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-urges-more-attacks-on-western-disbelievers-9749512.html> adresinden alındı
- Baytan, E.** (1992). *Bütün Cepheleriyle Cihad* (Cilt 1). İstanbul: Mevsim Yayınları.
- BBC NEWS.** (2004, March 2). Şubat 5, 2018 tarihinde Iraq car bombing causes carnage: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3524589.stm adresinden alındı
- BBC NEWS.** (2004, Mayıs 19). Şubat 5, 2018 tarihinde Al-Qaeda group claims Salim death: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3727597.stm adresinden alındı
- BBC NEWS.** (2013, Temmuz 22). Şubat 12, 2018 tarihinde Iraq jailbreaks: Hundreds escape in Taji and Abu Ghraib: www.bbc.com/news/world-middle-east-23403564 adresinden alındı
- BBC News.** (2014). Şubat 22, 2018 tarihinde Isis militants 'seize Iraq monastery and expel monks': <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-28408926> adresinden alındı
- BBC News.** (2014). Şubat 23, 2018 tarihinde Iraq crisis: UN 'deplores' militants' capture of cities: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-27806094> adresinden alındı
- BBC News.** (2014). Şubat 25, 2018 tarihinde Iraq conflict: Shia cleric Sistani issues call to arms: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-27834462> adresinden alındı
- BBC News.** (2014, Haziran 13). Şubat 27, 2018 tarihinde Iraq conflict: ISIS militants seize new towns: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-27828595> adresinden alındı
- BBC News.** (2014, Haziran). Mart 1, 2018 tarihinde Iraqi Kurds 'fully control Kirkuk' as army flees: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-27809051> adresinden alındı
- BBC News.** (2014, Haziran). Mart 6, 2018 tarihinde Struggles for Iraq: Kurdish snipers in battle with ISIS fighters: <https://www.bbc.co.uk/news/av/world-middle-east-27952465/struggle-for-iraq-kurdish-snipers-in-battle-with-isis-fighters> adresinden alındı
- BBC News.** (2014). Mart 12, 2018 tarihinde Battle for Iraq and Syria in Maps: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-27838034> adresinden alındı
- BBC News.** (2014, Ağustos 7). Mart 16, 2018 tarihinde Iraq Christians flee as Islamic takes Qaraqosh: <https://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-28686998> adresinden alındı

- BBC News.** (2014). Mart 18, 2018 tarihinde Syria conflict: IS 'kills dozens of Assad soldiers': <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-28965959> adresinden alındı
- BBC News.** (2014, Eylül 22). Mart 19, 2018 tarihinde IŞİD neden sadece Türk rehinelere serbest bıraktı?: https://www.bbc.com/turkce/ozeldosyalar/2014/09/140922_isid_rehine adresinden alındı
- Belfast telegraph.** (2014). Şubat 21, 2018 tarihinde How Saudi Arabia helped Isis take over the north of Iraq: <http://www.belfasttelegraph.co.uk/opinion/hw-saudi-arabia-helped-isis-take-over-the-north-of-iraq-30435038.html> adresinden alındı
- Bender, J.** (2014, Haziran 15). *Saddam Hussein's Old Party Is Behind A Lot Of The Chaos In Iraq.* Mart 2, 2018 tarihinde [businessinsider.com: http://www.businessinsider.com/saddam-husseins-old-party-is-behind-iraq-chaos-2014-6](http://www.businessinsider.com/saddam-husseins-old-party-is-behind-iraq-chaos-2014-6) adresinden alındı
- biharprabha.com.** (2014, Haziran). Şubat 23, 2018 tarihinde UN evacuates its staff from Baghdad to Jordan amid Crisis in North Iraq: <http://news.biharprabha.com/2014/06/un-evacuates-its-staff-from-baghdad-to-jordan-amid-crisis-in-north-iraq/> adresinden alındı
- Biharprabha.com.** (2014, Haziran). Mart 5, 2018 tarihinde 40 Indian Workers kidnapped by Sunni Militants in Mosul, Iraq: <http://news.biharprabha.com/2014/06/40-indian-workers-kidnapped-by-sunni-militants-in-mosul-iraq/> adresinden alındı
- Bilgin, A.** (2013). Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım. *Avrasya Terim Dergisi*, 1 (2).
- Bodansky, Y.** (2014, Ocak 24). *The Sochi Olympics Terror Threat has Links to Camps in Syria that are Supported by the US.* Şubat 15, 2018 tarihinde www.worldtribune.com/2014/01/24/the-sochi-olympics-terror-threat-has-links-to-camps-in-syria-that-are-supported-by-the-u-s adresinden alındı
- Borri, F.** (2014). *Behind the Black Flag: Current, Former ISIL Fighters Speak.* Mart 11, 2018 tarihinde [usnews.com: http://www.usnews.com/news/articles/2014/06/25/behind-the-black-flag-current-former-isil-fighters-speak](http://www.usnews.com/news/articles/2014/06/25/behind-the-black-flag-current-former-isil-fighters-speak) adresinden alındı
- Boyle, L.** (2014, Haziran 20). *US officials warn Iraqi troop surrounded outgunned facing death battle ISIS countrys biggest oil refinery.* Mart 6, 2018 tarihinde [dailymail.co.uk: http://www.dailymail.co.uk/news/article-2663939/US-officials-warn-Iraqi-troop-surrounded-outgunned-facing-death-battle-ISIS-countrys-biggest-oil-refinery.html](http://www.dailymail.co.uk/news/article-2663939/US-officials-warn-Iraqi-troop-surrounded-outgunned-facing-death-battle-ISIS-countrys-biggest-oil-refinery.html) adresinden alındı
- Boz, G.** (2014). IŞİD Terör Örgütü ve Evrim Süreci.
- Bradley, M., & Nabhan, A.** (2014, Mart 17). *Iraqi Officer Takes Dark Turn to al Qaeda.* Şubat 10, 2018 tarihinde [The Wall Street Journal: www.wsj.com/amp/articles/iraqi-officer-takes-dark-turn-to-al-qaeda-1395022540](http://www.wsj.com/amp/articles/iraqi-officer-takes-dark-turn-to-al-qaeda-1395022540) adresinden alındı
- Brilyov, D., & Qenezis, V.** (2015). İslamskoye gosudarstvo// İslamskoye gosudarstvo: genesis i novie trendi.
- Brown, H.** (2014). *Half A Million Iraqi Refugees Added To An Already Overburdened Region.* Şubat 20, 2018 tarihinde [Hayes Brown, 'Half A Million Iraqi Refugees Added To An Already Overburdened Region', https://thinkprogress.org/half-a-million-iraqi-refugees-added-to-an-already-overburdened-region-4104958184c3/](https://thinkprogress.org/half-a-million-iraqi-refugees-added-to-an-already-overburdened-region-4104958184c3/) adresinden alındı

- Brown, L.** (2014). *UN: ISIS Massacred 700 Turkmen- Including Women, Children, Elderly*. Şubat 22, 2018 tarihinde cnsnews.com: <https://www.cnsnews.com/news/article/lauretta-brown/un-isis-massacred-700-turkmen-including-women-children-elderly> adresinden alındı
- Brown, L.** (2014). *UN: ISIS Massacred 700 Turkmen-Including Women, Children, Elderly*. Şubat 22, 2018 tarihinde www.cnsnews.com: <https://www.cnsnews.com/news/article/lauretta-brown/un-isis-massacred-700-turkmen-including-women-children-elderly> adresinden alındı
- Brown, M.** (2014, Haziran 16). *Iraq crisis: ISIS insurgents publish photos of alleged mass execution in Tikrit, as government continues counter-attack*. Mart 1, 2018 tarihinde Abc.net: <http://www.abc.net.au/news/2014-06-16> adresinden alındı
- Buel, M.** (2014). *US Defense Secretary Says Islamic State is Imminent Threat*. Mart 18, 2018 tarihinde voanews.com: <https://www.voanews.com/a/islamic-state-beyond-just-a-terrorist-group-says-hagel/2423915.html> adresinden alındı
- Buhari, M. i.** (2002). *Sahihu'l-Buhari*. Dimeşk: Daru ibn Kesir.
- Burke, J.** (2014, Ağustos 24). *The ISIS Leader's Vision of the State is a Profoundly Contemporary One*. Mart 15, 2018 tarihinde The Guardian: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/aug/24/isis-abu-bakr-al-baghdadi-jason-burke> adresinden alındı
- Burns, J.** (2003, Kasım 12). *"At Least 26 Killed in a Bombing of an Italian Compound in Iraq"*. Şubat 4, 2018 tarihinde The New York Times: www.nytimes.com/2003/11/12/international/middleeast/at-least-26-killed-in-a-bombing-of-an-italian.html adresinden alındı
- Buzan, B.** (1991). *New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century* (Cilt 3).
- Carter, C.** (2014, Ağustos 19). *ISIS beheading U.S. journalist James Foley*. Mart 18, 2018 tarihinde cnn.com: <https://edition.cnn.com/2014/08/19/world/meast/isis-james-foley/> adresinden alındı
- Carter, C. J., Castillo, M., & Abdelaziz, S.** (2014, Ekim 3). *ISIS video claims to show beheading of Alan Hanning; American threatened*. 2018 Mart, <https://edition.cnn.com/2014/10/03/world/meast/isis-alan-henning-beheading/index.html> tarihinde cnn.com: 22 adresinden alındı
- Carter, C., Alkhshali, H., & Capelouto, S.** (2014, Haziran 23). *Kerry assures Iraqis of U.S. support if they unite against militants*. Mart 7, 2018 tarihinde cnn.com: <https://edition.cnn.com/2014/06/23/world/meast/iraq-crisis/> adresinden alındı
- cartercenter.org.** (2014, Eylül 11). Şubat 16, 2018 tarihinde Syria: Countrywide Conflict Report #4: www.cartercenter.org/resources/pdfs/peace/conflict_resolution/syria-conflict/NationwideUpdate-Sept-18-2014.pdf adresinden alındı
- CBC News.** (2014). Şubat 21, 2018 tarihinde Iraqi city of Mosul falls to jihadists: <https://www.cbsnews.com/news/iraq-city-of-mosul-falls-into-hands-of-isis-jihadists-after-police-army-abandon-posts/> adresinden alındı
- CBC News.** (2014, Eylül). Mart 20, 2018 tarihinde tephen Harper condemns ISIS audio urging attacks on Canadians: <http://www.cbc.ca/news/world/isis-audio-urges-muslims-everywhere-to-kill-unbelievers-1.2773636> adresinden alındı
- CBC News.** (2014). Mart 23, 2018 tarihinde ISIS fight: Airstrikes on Kobani get more accurate with help from Kurds: <http://www.cbc.ca/news/world/isis->

fight-airstrikes-on-kobani-get-more-accurate-with-help-from-kurds-1.2799085 adresinden alındı

- CBC News.** (2014). Mart 25, 2018 tarihinde ISIS militants kill 50 tribesman, women in Iraq: <http://www.cbc.ca/news/world/isis-militants-kill-50-tribesmen-women-in-iraq-1.2820660> adresinden alındı
- Cbslocal.com.** (2014, Haziran 23). Mart 8, 2018 tarihinde US Official: 'There's No Magic Airstrike That's Going To Change The Entire Situation' In Iraq: <https://washington.cbslocal.com/2014/06/23/official-kerry-will-not-ask-iraqi-prime-minister-to-resign-while-in-baghdad/> adresinden alındı
- Chikhi, L.** (2014, Eylül 14). *Splinter group breaks from al Qaeda in North Africa.* reuters.com. adresinden alındı
- Chulov, M.** (2009, Ekim 25). *Car bombs kill 147 in Iraq as militans target official buildings ahead of election.* Şubat 9, 2018 tarihinde The Guardian: www.theguardian.com/world/2009/oct/25/iraq-car-bombs-baghdad) adresinden alındı
- Chulov, M.** (2010, Ocak 25). *Baghdad suicide bombers kill dozens in hotel attacks.* Şubat 10, 2018 tarihinde The Guardian: www.theguardian.com/world/2010/jan/25/baghdad-hotels-bomb-blasts adresinden alındı
- Chulov, M.** (2011, Ocak 20). *Iraq Bombings Kill More Than 45 Shia Pilgrims.* Şubat 11, 2018 tarihinde The Guardian: www.theguardian.com/world/2011/jan/20/iraq-bombings-kill-shia-pilgrims adresinden alındı
- Chulov, M.** (2014, Mayıs 8). *Syria rebels blow up Aleppo hotel used as barracks by government forces.* Şubat 19, 2018 tarihinde The Guardian: <http://www.theguardian.com/world/2014/may/08/syria-rebels-blow-up-aleppo-hotel-barracks-government-forces> adresinden alındı
- Chulov, M., & Ackerman, S.** (2014, Haziran 19). *Iraq's Maliki: I won't quit as condition of US strikes against ISIS militants.* Mart 5, 2018 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2014/jun/19/iraq-maliki-us-strikes-air-isis-sunni> adresinden alındı
- Chulov, M., & Walker, P.** (2014, Haziran 13). *Iraq crisis: Shia volunteers confront Sunni insurgents in Samarra.* Şubat 26, 2018 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2014/jun/13/iraqi-shia-fights-samarra-shrines-insurgents> adresinden alındı
- CNN .** (2009, Eylül 17). Şubat 9, 2018 tarihinde U.S. military closes detention camp in Iraq: cnn.com/2009/WORLD/meast/09/17/iraq.detention.center/index.html) adresinden alındı
- CNN.** (2004, Nisan 26). Şubat 5, 2018 tarihinde Web site links al-Zarqawi to Iraq oil attacks: <http://edition.cnn.com/2004/WORLD/meast/04/26/iraq.zarqawi/index.html> adresinden alındı
- Cockburn, P.** (2014). *How Saudi Arabia Helped Isis Take Over the North of Iraq.* Mart 15, 2018 tarihinde www.unz.com: www.unz.com/pcockburn/how-saudi-arabia-helped-isis-take-over-the-north-of-iraq/ adresinden alındı
- Cockburn, P.** (2014). *İslam Devletinin Yükselişi-İŞİD ve Yeni Sünni Ayaklanması.* İstanbul: Ceylan Matbaası.
- Cohen, T.** (2014, Eylül 10). *Obama ISIS strategy: Airstrikes in Syria, more U.S. forces.* Mart 18, 2018 tarihinde cnn.com:

- <https://edition.cnn.com/2014/09/10/politics/isis-obama-speech/index.html>
adresinden alındı
- Coles, I., & Hogg, J.** (2014, Eylül 30). *Kurds seize Iraq/Syria border post; Sunni tribe joins fight against Islamic State*. Mart 21, 2018 tarihinde reuters.com: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis/kurds-seize-iraq-syria-border-post-sunni-tribe-joins-fight-against-islamic-state-idUSKCN0HO12G20140930> adresinden alındı
- Coles, I., & Rasheed, A.** (2014). *Jubilant Iraqi forces break two-month siege of Amerli*. Mart 18, 2018 tarihinde reuters.com: <https://www.reuters.com/article/us-iraq-security/jubilant-iraqi-forces-break-two-month-siege-of-amerli-officials-idUSKBN0GV0BW20140901> adresinden alındı
- Cooper, H., & Schmitt, E.** (2014, Eylül 23). *Airstrikes by U.S. and Allies Hit ISIS Targets in Syria*. Mart 20, 2018 tarihinde The New York Times: https://www.nytimes.com/2014/09/23/world/middleeast/us-and-allies-hit-isis-targets-in-syria.html?_r=0 adresinden alındı
- Cooper, H., & Shear, M.** (2014, Ağustos 14). *Militants Siege on Mountain in Iraq Is Over, Pentagon Says*. Mart 16, 2018 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/2014/08/14/world/middleeast/iraq-yazidi-refugees.html> adresinden alındı
- Crenshaw, M.** (1981). *The Causes of Terrorism*.
- Crompton, P.** (2014, Haziran 30). *The Rise of the New Caliph, ISIS Chief Abu Bakr al-Baghdadi*. Şubat 15, 2018 tarihinde english.alarabiya.net/en/perspective/profiles/2014/06/30The-rise-of-the-new-caliph-ISIS-chief-Abu-Bakr-al-Baghdadi.html adresinden alındı
- Cruickshank, P., Robertson, N., Lister, T., & Kardsheh, J.** (2014, Kasım 18). *ISIS comes to Libya*. Mart 22, 2018 tarihinde cnn.com: <https://edition.cnn.com/2014/11/18/world/isis-libya/index.html> adresinden alındı
- Çelebi, A.** (1994). *İslam Düşüncesinde Cihad ve Savaş Siyaseti*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Çelik, A.** (t.y.). *Nuaym b. Hammad*. Mart 26, 2018 tarihinde TDV İslam Ansiklopedisi: <http://islamansiklopedisi.org.tr/nuaym-b-hammad> adresinden alındı
- Çıgankov, P. A.** (1994). Uluslararası ilişkilerin siyasal sosyolojisi.
- DABIQ.** (2011). *THE RISE OF THE KHILAFAH, RETURN OF THE GOLD DİNAR*. Mart 17, 2018 tarihinde <https://clarionproject.org/docs/Issue%2011%20-%20From%20the%20battle%20of%20Al-Ahzaab%20to%20the%20war%20of%20coalitions.pdf> adresinden alındı
- Daily Sabah News.** (2014, Eylül 22). Mart 21, 2018 tarihinde 300 Iraqi soldiers with chlorine gas: Shia MP: <https://www.dailysabah.com/world/2014/09/22/300-iraqi-soldiers-killed-allegedly-by-isis-in-chlorine-gas-attacks> adresinden alındı
- Davudoğlu, A.** (2017). *Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi* (Cilt 8). Rihle Yayınları.
- Dayoob, B.** (2014, Şubat 28). *"Kwaires Airport: let the siege come!"*. Şubat 16, 2018 tarihinde www.al-akhbar.com: <http://www.al-akhbar.com/node/201623> adresinden alındı
- Demirtaş, S.** (2014, Eylül 20). *Rehine bunalımı çözen Türkiye, IŞİD'e karşı savaşıyor mu?* Mart 19, 2018 tarihinde BBC Türkçe:

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/09/140920_isid_turkiye_analiz
adresinden alındı

- Department Of The Treasury.** (2014). Mart 19, 2018 tarihinde Kuwaiti Charity Designated for Bankrolling al Qaeda Network: www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/hp1023.aspx. adresinden alındı
- Desuki, Ş.** (t.y.). *Haşiyetu'd-Desuki ale'ş-Şerhi'l-Kebir* (Cilt 2). Daru İhya-i'l-Kutubi'l-Arabiyye.
- Deylemi, Ş.** (1986). *el-Firdevs bi Mesuri'l-Hitab* (Cilt 3). Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Diamond, J.** (2014, Haziran 19). *The good and the bad: President Obama's military options in Iraq*. Mart 6, 2018 tarihinde [edition.cnn.com: https://edition.cnn.com/2014/06/19/politics/obama-military-options-iraq/](https://edition.cnn.com/2014/06/19/politics/obama-military-options-iraq/) adresinden alındı
- Documentcloud.org.** (2015, Ocak 18). Şubat 15, 2018 tarihinde Translation of al-Qaeda Chief Ayman al-Zawahiri's Letter to the Leaders of the Two Jihadi Groups: documentcloud.org/documents/7110588/translation-of-ayman-zawahiris-letter.pdf adresinden alındı
- Doğan, B.** (2015). *IŞİD GERÇEĞİ*. Sıradışı Akademi Yayınları.
- Draz, M. A.** (1972). *Nazarat fi'l-İslam*.
- Dreher, R.** (2014). *General Majid, Who Gave His Life For Others*. Mart 16, 2018 tarihinde [www.theamericanconservative.com: http://www.theamericanconservative.com/dreher/general-majid-who-gave-his-life-for-others/](http://www.theamericanconservative.com/dreher/general-majid-who-gave-his-life-for-others/) adresinden alındı
- Duffin, C., & Ross, T.** (2014). *British hostage David Haines beheaded by Islamic State terrorists*. Mart 18, 2018 tarihinde The Telegraph: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/11094852/British-hostage-David-Haines-beheaded-by-Islamic-State-terrorists.html> adresinden alındı
- Ebrari, M.** (2015). (IŞİD Çerçeve Metni. *Diyarbakır: Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*.
- Ebu Davud, e.-S.** (t.y). *Sünen*. Riyad: Mektebetu'l-Mearif.
- Ebu Yusuf, Y. i.** (1979). *Kitabu'l-Harac*. Beyrut: Daru'l-Marife.
- Ebu Zehra, M.** (1995). *el-Alakatu'd-Duveliyye fi'l-İslam*. Kahire: Daru'l-Fikri'l-Arabi.
- economist.com.** (2014, Haziran 14). Şubat 22, 2018 tarihinde The capture of Mosul: <https://www.economist.com/leaders/2014/06/14/terrors-new-headquarters> adresinden alındı
- el-Bağdadi, H.** (2001). *Tarihu Bağdad* (Cilt 15). Beyrut: Daru'l-Ğarbi'l-İslami.
- el-Beyhaki, A. i.-H.** (1405). *Delailu'n-Nubuvve* (Cilt 6). Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- el-Buti, M. R.** (2017). *Fıkhu's-Sire*. Dimeşk: Daru'l-Fikr.
- el-Cessas, A. b.** (1405/1985). *Ahkamu'l-Kuran* (Cilt 1).
- el-Gazzali, E.** (2004). *el-İktisad fi'l-İ'tikad*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- el-Ğazzi, M. i.** (2005). *Fethu'l-Karibi'l-Mucib fi Şerhi Elfazi'l-Takrib*. Beyrut: Daru ibn Hazm.
- el-Haskefi, M. i.** (2002). *ed-Dururu'l-Muhtar*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- el-Heysemi, N.** (1412). *Mecmau'z-Zevaid* (Cilt 7). Beyrut: Daru'l-Fikr.
- el-Karadavi, Y.** (t.y). *Ruhu'l-İlmiyye*. Mart 26, 2018 tarihinde <https://www.al-qaradawi.net/node/3323> adresinden alındı

- el-Maverdi, E.-H.** (1999). *el-Havi el-Kebir* (Cilt 14). Beyrut: Daru'l-kutubi'l-İlmiyye.
- el-Mavsili, A. i.** (2009). *el-İhtiyar li Ta'lili'l-Muhtar* (Cilt 4). Dimeşk: Daru'r-Risaleti'l-Alemiyye.
- el-Merğınani, B.** (1417). *el-Hidaye* (Cilt 4). İdaratu'l-Kuran ve'l-Ulumi'l-İslamiyye.
- el-Mısri, i.** (1997). *el-Bahru'r-Raik Şerhu Kenzi'd-Dekaik* (Cilt 11). Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- el-Mübarekfuri, S.** (2000). *er-Rahiku'l-Mahtum*. Daru'l-ibn el-Cevzi.
- el-Müseyyir, M. S.** (1996). *Kadiyyetü't-Tekfir fi'l-Fikri'l-İslami*. Kahire: Daru't-Tibaati'l-Muhammediyye.
- el-Yemeni, E. i.** (t.y.). *el-Cevheratu'n-Neyyira* (Cilt 6). Mektebetu Hakkaniyye.
- en-Nablusi, A.** (t.y.). *el-Hadikatu'n-Nediyye Şerhu'l-Tarikatu'l-Muhammediye ve's-Siretu'l Ahmediyye li'l-Şeyh Zeyneddin er-Rumiel-Bergili* (Cilt 2). Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- en-Nevevi, M. E.** (t.y.). *el-Mecmu' Şerhu'l-Mühezzeb* (Cilt 5). Daru'l-Fikr.
- en-Neysaburi, e.-H.** (1990). *el-Müstedrek* (Cilt 4). Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- en-Nişaburi, H.** (2013). *el-Müstedrek Ales Sahihayn* (Cilt 4). Konevi Yayınları.
- Erdoğan, İ.** (2013). Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 265-292.
- Erel, A. Y.** (2016). Danslapeaud' unedjihadiste: Enquete aucoeurdesfilieresderecruteme.
- Eroğlu, H.** (2015). *Terörün Tarihi ve Perde Arkası*. 11 28, 2017 tarihinde gercekler.net: <http://www.gercekler.net/index.php/terorun-tarihi/>. adresinden alındı
- er-Rafii, A. i.** (1997). *el-Aziz Şerhu'l-Veciz* (Cilt 11). Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- es-Sanani, M. i.** (2006). *Sübülü's-Selam Şerhu Buluği'l-Meram* (Cilt 4). Riyad: Mektebetu'l-Mearif.
- es-Serahsi, M. i.** (1971). *Şerhu's-Siyeri'l-Kebir* (Cilt 1). eş-Şeriketu's-Şarkıyye li'l-İlanat.
- es-Sivasi, K. M.** (t.y.). *Fethu'l-Kadir* (Cilt 1).
- es-Subki, T.** (t.y.). *Fetava's-Subki* (Cilt 2). Beyrut: Daru'l-Mearife.
- eş-Şafii, M. i.** (1990). *Kitabu'l-Um* (Cilt 2). Beyrut: Daru'l-Mearife.
- et-Tahavi, İ.** (2015). *Ehl-i Sünnet Akaidi (Muhtasar Tavahi Akidesi Şerhi)*. İstanbul: Rihle Kitap.
- et-Tenuhi, E. i.** (2009). *el-Müdevvene*. Amman: Beytu'l-Efkari'd-Devliyye.
- ez-Zuhayli, V.** (1985). *el-Fıkhu'l-İslami ve Edilletuhu* (Cilt 6). Dimeşk: Daru'l-Fikr.
- Fassihi, F.** (2014). *Iran Deploys Forces to Fight al-Qaeda-Inspired Militants in Iraq*. Şubat 25, 2018 tarihinde www.wsj.com: <https://www.wsj.com/articles/iran-deploys-forces-to-fight-al-qaeda-inspired-militants-in-iraq-iranian-security-sources-1402592470> adresinden alındı
- Fassihi, F.** (2014, Haziran). *Iranian Quds Force Soldier Killed in Iraq Fighting Sunni Extremists*. Mart 3, 2018 tarihinde [wsj.com](http://www.wsj.com): https://www.wsj.com/articles/iranian-quds-force-soldier-killed-in-iraq-fighting-sunni-extremists-1402943891?mod=newsreel_5 adresinden alındı
- Fattah, H., & Slackman, M.** (2005, Kasım 10). *3 Hotels Bombed in Jordan at least 57 die*. Şubat 6, 2018 tarihinde www.nytimes.com/2005/11/10/world/middleeast/3-hotels-bombed-in-jordan-at-least-57-die.html adresinden alındı

- Faucon, B., & Albayrak, A.** (2014). *Complex network smuggles militants*. Mart 15, 2018 tarihinde https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/conf_proceedings/CF300/CF361/RAND_CF361.pdf adresinden alındı
- Feyzili, H. T.** (2011). *Feyzül-Furkan Açıklamalı Kuran-ı Kerim Meali*. İstanbul: Server İletişim.
- Filkins, D.** (2003, 08 07). "At Least 11 Die in Car Bombing at Jordan's Embassy in Baghdad". 02 03, 2018 tarihinde The New York Times: www.nytimes.com/2003/08/07/international/worldspecial/at-least-11-die-in-car-bombing-at-jordans-embassy.html adresinden alındı
- Foster, P.** (2014). *Barack Obama vows justice for Steven Sotloff, but urges patience in taking fight to Isil*. Mart 18, 2018 tarihinde The Telegraph: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/barackobama/11072802/Barack-Obama-vows-justice-for-Steven-Sotloff-but-urges-patience-in-taking-fight-to-Isil.html> adresinden alındı
- Foster, P.** (2014). *Jihadists from around the world to fight with Isil: UN*. Mart 25, 2018 tarihinde The Telegraph: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/islamic-state/11200701/Jihadists-from-around-the-world-flock-to-fight-with-Isil-UN.html> adresinden alındı
- FOX News.** (2014, Kasım 9). Mart 25, 2018 tarihinde Syria activists say government air raids kill at least 21 in ISIS-held town: <http://www.foxnews.com/world/2014/11/09/syria-activists-say-government-air-raids-kill-at-least-21-in-isis-held-town.html> adresinden alındı
- Fyodorçenko, A. V., & Krilov, A. V.** (2015). Fenomen 'İslamskoe Gosudarstvo'. *Vestn,k MGİMO(2)*, 174-183.
- Galpin, R.** (2014, Haziran). *Iraq crisis: Battle grips vital Baiji oil refinery*. Mart 5, 2018 tarihinde BBC News: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-27897648> adresinden alındı
- Gardner, F.** (2014). *ISIS Rebels Declare 'Islamic State' in Iraq and Syria*. Mart 12, 2018 tarihinde [bbc.co.uk: http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-28082962](http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-28082962) adresinden alındı
- Gazali, E.** (1426/2005). *İhya-u Ulumi'd-Din*. Beyrut: Daru ibn Hazm.
- Gedye, R.** (2004, Mayıs 19). *The Telegraph*. Şubat 5, 2018 tarihinde 28 dead in huge car bombing at Baghdad hotel: www.telegraph.co.uk adresinden alındı
- Gettleman, J., & Wong, E.** (2004, 02 01). *Twin Bombings in Northern Iraq Kill at Least 56*. Şubat 5, 2018 tarihinde New York Times: <https://www.nytimes.com/2004/02/01> adresinden alındı
- Ghattas, K.** (2007, Ağustos 11). *Mixed feelings over UN Iraq role*. Şubat 04, 2018 tarihinde BBC NEWS: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6941560.stm adresinden alındı
- Goodenough, P.** (2014). *Self-Appointed 'Caliph' Makes First Public Appearance*. Mart 14, 2018 tarihinde cnsnews.com: (Mandhai, 2014). Shafik Mandhai, 'Muslim leaders reject Baghdadi's caliphate', <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/07/muslim-leaders-reject-baghdadi-caliphate-20147744058773906.html> adresinden alındı
- Gordon, M., & Schmitt, E.** (2014, Haziran 26). *Iran Secretly Sending and Supplies Into Iraq, U.S. Officials Say*. Mart 9, 2018 tarihinde The New York Times: https://www.nytimes.com/2014/06/26/world/middleeast/iran-iraq.html?_r=0 adresinden alındı

- Gordon, M., & Trainor, B.** (2012). *The Endgame: The Inside Story of the Struggle for Iraq from George W. Bush to Barack Obama*. Panteon.
- Graham, K., & Felicio, T.** (2006). *Regional Security and Global Governance*. Brüksel: Brussels University Press.
- Gürler, R., & Özdemir, Ö.** (2014, Ağustos). Tevhid ve Cihad Örgütü'nden İslam Devleti'ne. (60).
- Hafizoglu, R.** (2014, Haziran). *Trend.az*. Mart 1, 2018 tarihinde İraç Air Force starts bombing some areas of country's Tikrit city. adresinden alındı
- Halevy, D., & Dvorin, T.** (2014). *Five Taliban Leaders Declare Loyalty to ISIS*. Mart 23, 2018 tarihinde israelnationalnews.com: <https://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/186141> adresinden alındı
- Hall, J.** (2014). *Now ISIS is operating INSIDE Turkey: Militants fail in attempt to kidnap Syrian rebel leader in city 20 miles from border*. Mart 23, 2018 tarihinde The Daily Mail: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2799805/now-isis-operating-inside-turkey-militants-fail-attempt-kidnap-syrian-rebel-leader-city-20-miles-border.html> adresinden alındı
- Hameed, S.** (2014, Kasım 23). *Iraqi forces say retake two towns from Islamic State*. Mart 25, 2018 tarihinde reuters.com: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-towns/iraqi-forces-say-retake-two-towns-from-islamic-state-idUSKCN0J70AX20141123> adresinden alındı
- Harper, T.** (2014). *Alan Henning: Second British Hostage in Isis beheading video named as 'kind and funny' aid worker from Salford*. Mart 22, 2018 tarihinde The Independent: <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/alan-henning-second-british-hostage-in-isis-beheading-video-named-as-kind-and-funny-aid-worker-9732162.html> adresinden alındı
- Harris, D.** (2014). *Islamic State Executes Woman & Doctors in 'Collaborators' Purge*. Mart 18, 2018 tarihinde clarionproject.org: <https://clarionproject.org/islamic-state-executes-women-doctors-collaborators-purge-9/> adresinden alındı
- Harrison, P.** (2015). *The Territories of Science and Religion*. University of Chicago Press.
- Hashim, A.** (2014, 12 08). The Islamic State: From al-Qaeda Affiliate to Caliphate.
- Hashim, S.** (2014). *From Al-Qaida To The Rise Of The Islamic Caliphate: The Evolution Of The Islamic State Of Iraq And Syria (ISIS)*. Singapur: RSİS Policy Report.
- Hawramy, F., & Harrison, E. G.** (2014, Ekim 29). *Besieged town of Kobani gets reinforcements in fight against Isis*. Mart 25, 2018 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/29/kobani-reinforcements-isis-iraq-peshmerga-free-syrian-army> adresinden alındı
- Hevelling, İ. V.** (2005). Yolsuzluk politik finansman biçimleri: terörün yayılmasının maddi temelleri. 111-142.
- Heykel, M. H.** (1996). *el-Cihad ve'l-kıtal fi's-siyaseti'ş-şeriyye* (Cilt 3). Beyrut: Daru'l-Bayrak.
- Hicret.** (1436). *Konstantiniyye Dergisi*(01).
- Hıraşı, E. M.** (1317). *Şerhu'l-Muhtasar li'l-Halil* (Cilt 3). Matbaatu'l-Kubra el-Emiriyye.
- Hof, F.** (2014, Temmuz 10). *Syria: Should the West Work with Assad?* Şubat 16, 2018 tarihinde www.atlanticcouncil.org:

www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/syria-should-the-west-work-with-assad adresinden alındı

- Holmes, O., & al-Khalidi, S.** (2014). *Islamic State executed 700 people from Syrian tribe: monitoring group*. Mart 17, 2018 tarihinde reuters.com: <https://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-execution/islamic-state-executed-700-people-from-syrian-tribe-monitoring-group-idUSKBN0GG0H120140816> adresinden alındı
- Hopkins, S.** (2014). *UN confirms 5,000 men were executed 7,000 women are now kept as sex slaves*. Mart 18, 2018 tarihinde dailymail.co.uk: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2792552/full-horror-yazidis-didnt-escape-mount-sinjar-confirms-5-000-men-executed-7-000-women-kept-sex-slaves.html> adresinden alındı
- Howard, M.** (2004, Ağustos 2). *Turkish truck firms quit Iraq*. Şubat 5, 2018 tarihinde The Guardian: www.theguardian.com adresinden alındı
- Howard, M.** (2004, Ağustos 2). *Twelve killed as bombers attack Christians in Irak*. Şubat 5, 2018 tarihinde The Guardian: www.theguardian.com adresinden alındı
- hrw.org.** (2014, Temmuz 11). Şubat 24, 2018 tarihinde Iraq: Campaign of Mass Murders of Sunni Prisoners: <http://www.hrw.org/news/2014/07/11/iraq-campaign-mass-murders-sunni-prisoners>.) adresinden alındı
- Hubbard, B.** (2014, Temmuz 1). *ISIS Threatens Al Qaeda as Flagship Movement of Extremists*. Mart 15, 2018 tarihinde The New York Times: <http://www.nytimes.com/2014/07/01/world/middleeast/isis-threatens-al-qaeda-as-flagship-movement-of-extremists.html>.) adresinden alındı
- Hubbard, B., & Schmitt, E.** (2014, Ağustos 28). *Military Skill and Terrorst Technique Fuel Success of ISIS*. Şubat 10, 2018 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/2014/08/28/world/middleeast/army-know-how-seen-as-factor-in-isis-successes.html> adresinden alındı
- Hunt, E.** (2005, Kasım 15). *Zarqawi's 'Total War' on Iraqi Shiites Exposes a Divide among Sunni Jihadists*. Şubat 5, 2018 tarihinde <http://www.washingtoninstitute.org> adresinden alındı
- Hurriyet.com.tr.** (2014, Ocak 6). Şubat 15, Şubat tarihinde Bünyamin Aygün serbest: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/bunyamin-aygun-serbest-25505568> adresinden alındı
- ibn Abdilberr, E. Y.** (1402/1982). *et-Temhid lima fi'l-Muvatta mine'l-Maani ve'l-Esanid* (Cilt 6). Vezaretu'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslamiyye.
- ibn Allan, M. A.** (2004). *Delilu'l-Falihin Li Turuki Riyazi's-Salihin* (Cilt 6). Beyrut: Daru'l-Mearife.
- ibn Hanbel, A.** (2004). *Müsned* (Cilt 4). Ensar Yayıncılık.
- ibn Hazm, E. A.** (t.y.). *el-Muhalla* (Cilt 5). Kahire: İdaretu't-Tıba'a el-Müniriyye.
- ibn Hişam, A.** (1998). *es-Siyretü'n-Nebeviyye* (Cilt 1). Beyrut: Daru'l-Cil.
- ibn Humeyd, A.** (2015). *el-Müntehab*. (S. Ünal, Çev.) Konya: Konevi Yayınları.
- ibn Manzur.** (t.y.). *Lisanu'l-arab* (Cilt 5). Kahire: Daru'l-Mearif.
- ibni Abidin.** (1982). *Reddu'l-Muhtar* (Cilt 1). (A. Davudoğlu, Çev.) İstanbul.
- ibni Hanbel, A.** (1997). *el-Müsned* (Cilt 37). Beyrut: Müessesetu'r-Risale.
- ibni Mace, M. i.** (t.y.). *Sünen* (Cilt 2). Beyrut: Daru'l-Fikr.
- ibnu'l-Gayyim, Ş.** (t.y.). *İğasetu'l-Lehfan min Mesayidi's-Şeytan* (Cilt 2). Kahire: Mektebetu Dari't-Turas.
- ibnu's-Salah, O. i.** (2008). *Marifetu Envai İlmi'l-Hadis*. Kahire: Daru'l-Basair.

- ibnü Mensur, S.** (1388). *Sünen-ü Said ibnü Mensur*. Lübnan: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- İlmi Heyet.** (1989). *el-Mevsuatü'l-Fikhiyyeti'l-Kuveytiyye* (Cilt 15). Vizaratu'l-Evkaf ve'ş-Şuuni'l-İslamiyye.
- İlmi Heyet.** (2014). Mart 21, 2018 tarihinde "Letter to Baghdadi", <http://www.lettertobaghdadi.com/14/english-v14.pdf> adresinden alındı
- Ismael, Z.** (2014, Ağustos). *In Pictures: The Kurdish frontline in Iraq*. Mart 16, 2018 tarihinde ALJAZEERA NEWS: <https://www.aljazeera.com/indepth/inpictures/2014/08/pictures-kurdish-frontline-iraq-20148128625609338.html> adresinden alındı
- James, C., & Harding, L.** (2014, Ekim 16). *Isis targets Baghdad with wave of car bombs and mortar attacks killing 150*. Mart 23, 2018 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/16/isis-targets-baghdad-car-bombs-mortar-attacks> adresinden alındı
- Jehl, D.** (2004, Mayıs 13). *C.I.A Says Qaeda Militant Decapitated American*. Şubat 5, 2018 tarihinde New York Times: www.nytimes.com/2004/05/13/international/middleeast/cia-says-qaeda-militant-decapitated-american.htm adresinden alındı
- Jihadology.net.** (2013, Ağustos 20). Şubat 14, 2018 tarihinde New statement from the Islamic State of Iraq and al-Sham: 'Announcing Ajnad Foundation For Media Production: <https://jihadology.net/2013/08/20/new-statement-from-the-islamic-state-of-iraq-and-al-sham-announcing-ajnad-foundation-for-media-production/> adresinden alındı
- Joffe, L., & Joffe, L.** (2003, Ağustos 30). "Obituary: Ayatollah Mohammad Bakir al-Hakim". Şubat 4, 2018 tarihinde The Guardian: www.theguardian.com/news/2003/aug/30/guardianobituaries.iraq) adresinden alındı
- Joffe, L.** (2003, Ağustos 29). "Ayatollah Mohammad Baqir al-Hakim" obituary. Şubat 2, 2018 tarihinde The Guardian: www.theguardian.com/news/2003/aug/30/guardianobituaries.iraq) adresinden alındı
- Joffe, L.** (2003, Ağustos 30). "Obituary: Ayatollah Mohammad Bakir al-Hakim". Şubat 04, 2018 tarihinde The Guardian: www.theguardian.com/news/2003/aug/30/guardianobituaries.iraq adresinden alındı
- Johnston, C.** (2014, Eylül 20). *Isis releases 49 hostages taken at Turkish consulate in Mosul*. Mart 19, 2018 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2014/sep/20/isis-releases-hostages-turkish-consulate-mosul> adresinden alındı
- Johnston, C.** (2014, Eylül 30). *Isis: third video featuring British hostage John Cantlie is posted online*. Mart 21, 2018 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2014/sep/30/john-cantlie-british-hostage-isis-third-video>. adresinden alındı
- Joscelyn, T.** (2014, Şubat 23). *Al Qaeda's Chief Representative in Syria Killed in Suiside Attack*. Şubat 15, 2018 tarihinde The Long War Journal: www.longwarjournal.org/archives/2014/02/zawahiris_chief_rep.php adresinden alındı
- Kahl, C., & Odom, W.** (2008). *When to Leave Iraq*.
- Kaplan, E.** (2006, Haziran 13). *Abu Hamza al-Muhajir, Zarqawi's Mysterious Successor*. Şubat 7, 2018 tarihinde www.cfr.org/iraq/abu-hamza-al-muhajir-

zarqawis-mysterious-successor-aka-abu-ayub-al-masri/p10894 adresinden alındı

- Kaplan, M.** (1961). *Problems of Theory Building and Theory Confirmation in International Politics*. Princeton: Princeton University Press.
- Karabat, A.** (2015). *Neden İŞİD'e gidiyorlar*. Mart 11, 2018 tarihinde appsaljazeera.com: http://appsaljazeera.com/interactive/isid_dosya/neden_gidiyorlar.html adresinden alındı
- Karabulut, A., & Değer, F.** (2015). Uluslararası İlişkilerden Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşım'a Genel Bakış. *İGÜSB*, 2(2), 70-71. 10 23, 2017 tarihinde <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/89291> adresinden alındı
- Karafi, Ş. A.** (1994). *ez-Zehira* (Cilt 3). Beyrut: Daru Garbi'l-İslami.
- Karouny, M.** (2014, Ağustos 30). *Islamic State militants behead captive Lebanese soldier*. Mart 18, 2018 tarihinde reuters.com: <https://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-beheading/islamic-state-militants-behead-captive-lebanese-soldier-video-idUSKBN0GU0J020140830> adresinden alındı
- Katz, R., & Raisman, A.** (2013, Haziran 25). *Special Report on the Power Struggle Between al-Qaeda Branches and Leadership*. Şubat 12, 2018 tarihinde siteintelgroup.com/blog/index.php/about-us/21-jihad/3195-special-report-on-the-power-struggle-between-al-qaeda-branches-and-leadership-al-qaeda-in-iraq-vs-al-nusra-front-and-zawahiri adresinden alındı
- Katzman, K.** (2008). *Ladin Öldü: El-Kaide'nin Sonu Mu*. etkinlik.aydin.edu.tr/resimler/makale/el-kaide pdf adresinden alındı
- Keane, F.** (2014, Haziran). *Iraq crisis: Fierce battles for Baiji and Tal Afar*. Mart 6, 2018 tarihinde BBC News: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-27936652> adresinden alındı
- Kemal, A.** (2015). *İQİL. Zloveşşaya ten hilafata*.
- Kenny, S.** (2014, Eylül 16). *U.S. Airstrikes Hit Targets Near Baghdad Held by ISIS*. Mart 19, 2018 tarihinde The New York Times: https://www.nytimes.com/2014/09/16/world/middleeast/us-airstrikes-hit-targets-near-baghdad-held-by-isis.html?_r=0 adresinden alındı
- Kerley, K., Matthews, T., & Blanchard, T.** (2005, Kasım). Religiosity, Religious Participation, and Negative Prison Behaviors. *Journal for the Scientific Study of Religion*.
- Khedery, A.** (2014, Ağustos 22). *How ISIS Came to Be*. Şubat 11, 2018 tarihinde The Guardian: <http://www.theguardian.com/world/2014/aug/22/syria-iraq-iincubators-isis-jihad> adresinden alındı
- Khodr, Z.** (2014, Ekim). *Turkey to let Iraqi Kurds join Kobane battle*. Mart 23, 2018 tarihinde ALJAZEERA NEWS: <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/10/turkey-allow-kurds-join-fight-against-isil-2014102093610603527.html> adresinden alındı
- Kirdar, M.** (2011, Haziran). *Al Qaeda in Iraq*. Şubat 8, 2018 tarihinde www.csis.org adresinden alındı
- Knickmeyer, E., & İbrahim, K.** (2006, Şubat 2). *Bombing Shatters Mosque in Iraq*. Şubat 6, 2018 tarihinde [washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/02/22](http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/02/22) adresinden alındı
- Koçoi, S. M.** (2005). Terörizm ve aşırılık: Cezai olarak hukuki özellik.
- Koçyiğit, T.** (t.y). *TDV İslam Ansiklopedisi*. <http://islamansiklopedisi.org.tr/abdullah-b-ubey-b-seluk> adresinden alındı

- Korolev, A. A.** (2008). Uluslararası terörizm şuan ki aşamada.
- Krasnov, Y. K.** (2016). Fenomen DAİŞ: genesis, sotsialnaya baza i tseli İslamskoqo gosudarstvo. *Publiçnoe i çastnoe pravo*(2), 82-90.
- Krasnov, Y. K.** (2016). İslamskoe gosudarstvo kak ugroza natsionalnoy bezopasnosti Rassii. (10).
- Krılov, A. V.** (214). Reinkarnatsia halifata. *Rossiiskiy sovet po mejdunarodnim delam*.
- Kudaşov, V. İ.** (2007). Küreselleşmenin bir ürünü olan terörizm.
- Kuna.net.** (2014, Eylül). Mart 21, 2018 tarihinde 400 ISIL militants killed in international alliance attacks: <https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2398868&language=en> adresinden alındı
- Lafon, J.-M.** (2004). *Daech: etude detaillee des objectifs a long terme*. http://www.lasyntheseonline.fr/macro/civilisations_et_culture/daech_etude_d_etailliee_des_objectifs_a_long_terme,31,4794.html adresinden alındı
- Lamothe, D.** (2014). *U.S. accidentally delivered weapons to the Islamic State by airdrop, militants say*. Mart 23, 2018 tarihinde The Washington Post. adresinden alındı
- lastampa.it.** (2014, Haziran 11). Şubat 22, 2018 tarihinde The new plight of Christians in Mosul: <http://www.lastampa.it/2014/06/11/vaticaninsider/the-new-plight-of-christians-in-mosul-JuJSIglkIGS6qZQ85TgEWN/pagina.html> adresinden alındı
- Lelandjan, J.** (2011, Ocak 21). *Car Bombings Kill Dozens on Pilgrims Route in Iraq*. Şubat 11, 2018 tarihinde The New York Times: www.nytimes.com/2011/01/21/world/middleeast/21iraq.html adresinden alındı
- Lemond.fr.** (2014). Mart 14, 2018 tarihinde Irak : le président de la région du Kurdistan demande un référendum d'indépendance?': https://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2014/07/03/irak-le-president-de-la-region-kurde-demande-un-referendum-d-independance_4450581_3218.html adresinden alındı
- Letsch, C.** (2014, Ekim 29). *Syrian rebels enter Kobani from Turkey with peshmerga troops en route*. Mart 25, 2018 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/29/iraqi-kurdish-fighters-turkey-syria-kobani> adresinden alındı
- Lewis, J.** (2013, Eylül). *Al-Qaeda in Iraq Resurgent*. Şubat 12, 2018 tarihinde www.understandingwar.org: www.understandingwar.org/sites/default/files/AQI-Resurgent-10Sept_0.pdf adresinden alındı
- Lewis, J.** (2013, Eylül 14). *Al-Qaeda in Iraq Resurgent: The Breaking The Walls Campaign Part I*. Şubat 11, 2018 tarihinde www.understandingwar.org: www.understandingwar.org/sites/default/files/AQI-Resurgent-10Sept_o.pdf (Lewis, 2013) adresinden alındı
- Lewis, P., & Cobain, I.** (2014, Eylül 2). *Steven Sotloff: Isis video claims to show beheading of US journalist*. Mart 18, 2018 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2014/sep/02/isis-video-steven-sotloff-beheading> adresinden alındı
- Lister, C.** (2014). *Profiling the Islamic State*. Brookings Doha Center.
- Londono, E.** (2009, Ekim 27). *Extremist group claims responsibility for Baghdad bombs*. Şubat 9, 2018 tarihinde Washington Post:

- www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/10/27/AR2009102700496.HTML adresinden alındı
- Londono, E.** (2014, Aralık 22). *Resurgent Al-Qaeda in Iraq seeks to undermine government*. Şubat 8, 2018 tarihinde The Washington Post: washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/11/21/AR2009112102009_2.html adresinden alındı
- Londono, E., & Alwan, A.** (2009, Nisan 24). *Suicide Bombers Kill More Than 70 in Baghdad, Diyala Province*. Şubat 8, 2018 tarihinde The Washington Post: washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/04/23/AR2009042300710.html?nav=rss_nation/special adresinden alındı
- Loveday, M.** (2014, Haziran 17). *Fears of sectarian violence rise in Baghdad after killing of Sunni imam and prison inmates*. Mart 3, 2018 tarihinde The Washington Post: https://www.washingtonpost.com/world/iraqi-forces-battle-swiftly-moving-militants/2014/06/17/f472df6e-00a6-4815-acfa-0f23506ef0e8_story.html?utm_term=.9a2bc6b5795e adresinden alındı
- Luck, T.** (2014, Temmuz 24). *Local jihadist group pledges allegiance to Islamic State*. Mart 15, 2018 tarihinde web.archive.org: <https://web.archive.org/web/20140724154338/http://jordantimes.com/local-jihadist-group-pledges-allegiance-to-islamic-state> adresinden alındı
- Luizard, P.-J.** (2016). *IŞİD Tuzağı* (1 b.). (Y. Ö. Charles, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mamoun, A.** (2014). *ISIL kills 670 Badush prison, begins genocidal campaign targeting Turkmen says United Nations*. Şubat 22, 2018 tarihinde iraqinews.com: <https://www.iraqinews.com/features/isil-kills-670-prisoners-badush-prison-beings-campaign-turkmen-says-un/> adresinden alındı
- Mamoun, A.** (2014, Eylül). *ISIS kills 300 Iraqi soldiers by chlorine gas attack in Saqlawiyah*. Mart 21, 2018 tarihinde iraqinews.com: <https://www.iraqinews.com/iraq-war/urgent-isis-kills-300-iraqi-soldiers-chlorine-gas-attack-saqlawiyah/> adresinden alındı
- Mandhai, S.** (2014). *Muslim leaders reject Baghdadi's caliphate*. Mart 14, 2018 tarihinde aljazeera.com: <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/07/muslim-leaders-reject-baghdadi-caliphate-20147744058773906.html> adresinden alındı
- Marcus, J.** (2014). *France launches first air strikes on IS in Iraq*. Mart 19, 2018 tarihinde BBC News: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-29277630> adresinden alındı
- Mataconis, D.** (2014, Ağustos 8). *US airstrikes hit ISIS in Northern Iraq*. Mart 16, 2018 tarihinde www.csmonitor.com: <https://www.csmonitor.com/USA/Politics/Politics-Voices/2014/0808/US-airstrikes-hit-ISIS-in-northern-Iraq> adresinden alındı
- Mcduffee, A.** (2014, Ekim). *Rolling Back ISIS in Iraq*. Mart 24, 2018 tarihinde theatlantic.com: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2014/10/isis-pummeled-by-air-and-land-in-iraq/381932/> adresinden alındı
- Memri.org.** (2014, Temmuz 1). Mart 10, 2018 tarihinde ISIS Declares Islamic Caliphate, Appoints Abu Bakr Al-Baghdadi As 'Caliph', Declares All Muslims Must Pledge Allegiance To Him: "ISIS Declares Islamic Caliphate, Appoints Abu Bakr Al-Baghdadi As 'Caliph', Declares All Muslims Must Pledge Allegiance To Him", Special Dispatch no. 5782, July 1, 2014,

- [https://www.memri.org/reports/isis-declares-islamic-caliphate-appoints-abu-bakr-al](https://www.memri.org/reports/isis-declares-islamic-caliphate-appoints-abu-bakr-al-adresinden) adresinden alındı
- Merle , M.** (1986). *Les Acteurs dans les relations internationales*. Paris.
- mfa.gov.tr.** (2014, Haziran 11). Şubat 23, 2018 tarihinde Başkonsolosluğumuz yerleşkesine gerçekleştirilen baskın: http://www.mfa.gov.tr/no_-196_-11-haziran-2014_-musul_daki-baskonsoloslugumuz-yerleskesine-gerceklestirilen-baskin-hk_.tr.mfa adresinden alındı
- Middle East Monitor.** (2013, Aralık 14). Şubat 16, 2018 tarihinde Corruption in the Palestinian Authority: http://www.middleeastmonitor.com/downloads/reports/20131214_Corruption_inthePalestinianAuthority.pdf adresinden alındı
- Milhem, R.** (2014). *The Vatican denounces ISIS crimes, calls for wide condemnation*. Mart 16, 2018 tarihinde <https://sana.sy/en/?p=9970> adresinden alındı
- Milliyet.com.tr.** (2014, Hazziran 13). Mart 1, 2018 tarihinde IŞİD Bkuba'da, Bağdat'a 50 kilometre kaldı: <http://www.milliyet.com.tr/isid-bakuba-dabagdat-a-50/dunya/detay/1896702/default.htm> adresinden alındı
- Milmo, C.** (2014, Temmuz). Mart 15, 2018 tarihinde <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/iraq-crisis-exclusive-isis-jihadists-using-world-cup-and-premier-league-hashtags-to-promote-9555167.html> adresinden alındı
- Minxi, Z.** (2014, Ekim 29). *IS captures 3 gas wells in Syria's Homs*. Mart 25, 2018 tarihinde <http://english.cntv.cn/2014/10/29/ARTI1414539247340737.shtml> adresinden alındı
- Miranda, C.** (2014). *Iraqi army and police score rare victory in the battle for Baghdad*. Mart 23, 2018 tarihinde [news.com.au: https://www.news.com.au/world/middle-east/iraqi-army-and-police-score-rare-victory-in-the-battle-for-baghdad/news-story/3fe22c9397e84f50ab51cf9da678b0b0](https://www.news.com.au/world/middle-east/iraqi-army-and-police-score-rare-victory-in-the-battle-for-baghdad/news-story/3fe22c9397e84f50ab51cf9da678b0b0) adresinden alındı
- Mladenov, N., & Al-Hussein, Z. R.** (2014, Ekim 2). *Report on the Protection of Civilians in Iraq: 6 July-10 September 2014*. Mart 16, 2018 tarihinde [web.archive.org: https://web.archive.org/web/20141002132143/http://www.ohchr.org/Documents/Countries/IQ/UNAMI_OHCHR_POC_Report_FINAL_6July_10September2014.pdf](https://web.archive.org/web/20141002132143/http://www.ohchr.org/Documents/Countries/IQ/UNAMI_OHCHR_POC_Report_FINAL_6July_10September2014.pdf) adresinden alındı
- Moore, J.** (2014, Temmuz 2). *Iraq Crisis: Senior Jordan Jihadist Slams ISIS Caliphate*. Mart 13, 2018 tarihinde [ibtimes.co.uk: https://www.ibtimes.co.uk/iraq-crisis-senior-jordan-jihadist-slams-isis-caliphate-1455041](https://www.ibtimes.co.uk/iraq-crisis-senior-jordan-jihadist-slams-isis-caliphate-1455041) adresinden alındı
- Morris, L., & DeYoung, K.** (2014, Haziran). *Iraqi military facing 'psychological collapse after losses, desertions*. Mart 8, 2018 tarihinde The Washington Post: <https://www.washingtonpost.com/> adresinden alındı
- Moukalled, D.** (2014). *There is a 'tribal revolution' in Iraq: Anbar tribal chief*. Mart 4, 2018 tarihinde [aawsat.com: https://aawsat.com/english](https://aawsat.com/english) adresinden alındı
- Muhametov, R. M.** (2014). Fenomen 'İslamskoe Gosudarstvo'. *Rassia v globalnoy politike*(5).
- Muhametov, R. M.** (2014). Fenomen 'İslamskoye gosudarstvo'. *Rassia v globalnoy politike*(5).

- Muhammed, M.** (2010). *Suicide car bombers kill 41 in central Baghdad*. Şubat 10, 2018 tarihinde reuters.com: <https://www.reuters.com/article/us-iraq-violence/suicide-car-bombers-kill-41-in-central-baghdad-idUSTRE6320EK20100404> adresinden alındı
- Muir, J.** (2014, Ekim). *Islamic State: Militants 'pushed back' in Iraq*. Mart 24, 2018 tarihinde BBC News: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-29772082>) adresinden alındı
- Müslim.** (2017). *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi* (Cilt 11). (A. Davudoğlu, Çev.) İstanbul: Ravza Yayınları.
- Myers, S.** (2009, Haziran 21). *Truck Bomb Kills Dozens in Northern Iraq*. Şubat 9, 2018 tarihinde The New York Times: www.nytimes.com/2009/06/21/world/middleeast/21iraq.html adresinden alındı
- Myers, S.** (2011, Ocak 19). *Suicide Blast in Iraq Kills Police Recruits*. Şubat 11, 2018 tarihinde The New York Times: www.nytimes.com/2011/01/19/world/middleeast/19iraq adresinden alındı
- Nabhan, A., & Bradley, M.** (2014, Haziran 24). *Syrian Warplanes Strike in Western Iraq, killing at Least 50 People*. Mart 8, 2018 tarihinde The Wall Street Journal: <https://www.wsj.com/articles/sunni-rebels-take-complete-control-of-iraq-largest-oil-refinery-1403605510> adresinden alındı
- Naharnet.com.** (2014, Haziran 14). Mart 1, 2018 tarihinde Sunni Clerics Criticize Iraq Shiite Call to Arms: <http://www.naharnet.com/stories/en/134949-sunni-clerics-criticize-iraq-shiite-call-to-arms> adresinden alındı
- Naharnet.com.** (2014, Haziran 21). Mart 7, 2018 tarihinde Sunni Militant Infighting Kills 17 in Iraq's Kirkuk: <http://www.naharnet.com/stories/en/135970-sunni-militant-infighting-kills-17-in-iraq-s-kirkuk> adresinden alındı
- Naharnet.com.** (2014). Mart 25, 2018 tarihinde U.S. Warplanes Bomb IS near Kobane as Peshmerga, Rebels Move to Aid Kurds: <http://www.naharnet.com/stories/en/153089-peshmerga-in-turkey-to-join-fight-for-kobane> adresinden alındı
- Naji, A.** (2006, Mayıs 23). *Translation of The Management of Savegery., The Management of Savegery: The Most Critical Stage Through Which the Umma Will Pass*. Şubat 6, 2018 tarihinde <https://azelin.files.wordpress.com/2010/08/abu-bakr-naji-the-management-of-savagery-the-most-critical-stage-through-which-the-umma-will-pass.pdf> adresinden alındı
- Naji, K.** (2014, Haziran). *Cameron committed to 'rebuilding' relations with Iran*. Mart 4, 2018 tarihinde bbc.com: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-27891624> adresinden alındı
- Naji, K.** (2014, Ekim). *Islamic State crisis: US-led Syria strikes 'kill 553'*. Mart 23, 2018 tarihinde BBC News: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-29737478> adresinden alındı
- Naji, K.** (2014, Ekim). *Islamic State: US probes 'stray Syria air drop' in IS video*. Mart 23, 2018 tarihinde BBC News: <https://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-29715044> adresinden alındı
- Napoleoni, L.** (2014). *İslam ve Modern Cihat*. İstanbul: Altın Bilek Yayınları.
- Navy.mil.** (2014, Eylül). Mart 21, 2018 tarihinde US Military, Partner Nations Conduct Airstrikes Against ISIL in Syria: http://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=83476 adresinden alındı

- NBC NEWS.** (2005, Nisan 5). Şubat 5, 2018 tarihinde Terror strikes blamed on al-Zarqawi in Iraq: http://www.nbcnews.com/id/5437742/ns/world_news-hunt_for_al_qaida/t/terror-strikes-blamed-al-zarqawi-iraq/#.WzPEBNUzbDc adresinden alındı
- Nelson, D., & Yusufzai, A.** (2014). *Pakistan Taliban pledges allegiance to Isil.* Mart 23, 2018 tarihinde The Telegraph: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/pakistan/11162277/Pakistan-Taliban-pledges-allegiance-to-Isil.html> adresinden alındı
- Neriah, J.** (2014). *Is the Fall of Mosul in Iraq to the Jihadists a 'Game Changer'.* Şubat 24, 2018 tarihinde jcpa.org: <http://jcpa.org/fall-mosul-iraq-jihadists-game-changer/> adresinden alındı
- Nesefi, N. E.** (1311). *Tilbetu'l-Talebe.* el-Matbaatu'l-Amire.
- Neuhof, F.** (2014). *Horror of Mosul where sinkhole became mass grave for 4000 of ISIL's victims.* Şubat 21, 2018 tarihinde The Telegraph News: <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/02/25/horror-mosul-sinkhole-became-biggest-mass-grave-iraq/> adresinden alındı
- news.un.org.** (2014, Haziran). Şubat 23, 2018 tarihinde Iraq: amid rising violence, Ban urges political leaders to show unity in face of threats: <https://news.un.org/en/story/2014/06/470432> adresinden alındı
- News24.com.** (2014, Haziran 17). Mart 4, 2018 tarihinde Gunmen seize Iraq-Syria border crossing: <https://www.news24.com/World/News/Gunmen-seize-Iraq-Syria-border-crossing-20140617> adresinden alındı
- Newshub.co.** (2014, Haziran). Mart 2, 2018 tarihinde Iraq hits militants and 'regains ground': <https://www.newshub.co.nz/world/iraq-hits-militants-and-regains-ground-2014061607> adresinden alındı
- newsweekpakistan.com.** (2014). Şubat 2018 tarihinde U.S. OPEN TO 'ALL OPTIONS' AS ISIL RAGES IN IRAQ: <http://newsweekpakistan.com/u-s-open-to-all-options-as-isil-rages-in-iraq/> adresinden alındı
- newsweekpakistan.com.** (2014). Şubat 26, 2018 tarihinde U.S. OPEN TO 'ALL OPTIONS' AS ISIL RAGES IN IRAQ': <http://newsweekpakistan.com/u-s-open-to-all-options-as-isil-rages-in-iraq/> adresinden alındı
- Nissenbaum, D.** (2014). *U.S. Considers Attacks on ISIS in Syria.* Mart 18, 2018 tarihinde The Wall Street Journal: <https://www.wsj.com/articles/u-s-considers-attacks-on-isis-in-syria-1408751459> adresinden alındı
- Nordland, R.** (2014, Haziran 17). *Insurgents in North Ambush Militia Volunteers and Seize Another City.* Mart 3, 2018 tarihinde nytimes.com: <https://www.nytimes.com/2014/06/17/world/middleeast/iraq.html> adresinden alındı
- NTV HABER.** (2004, Ağustos 2). Şubat 5, 2018 tarihinde Irak'ta 2 Türk şoför kaçırıldı: <http://arsiv.ntv.com.tr/news/280567.asp> adresinden alındı
- Oakford, S.** (2014). *Muslim Scholars Make the Theological Case Against the Islamic State.* Mart 21, 2018 tarihinde archive.org: <https://web.archive.org/web/20151208193648/https://news.vice.com/article/muslim-scholars-make-the-theological-case-against-the-islamic-state> adresinden alındı
- Orton, K.** (2014, Mart 24). *The Assad Regime's Collusion with ISIS and al-Qaeda: Assessing the Evidence.* Şubat 15, 2018 tarihinde [kyleorton1991.wordpress.com/2014/03/24/assessing-the-evidence-of-collusion-between-the-assad-regime-and-the-wahhabi-jihadists-part-1.](http://kyleorton1991.wordpress.com/2014/03/24/assessing-the-evidence-of-collusion-between-the-assad-regime-and-the-wahhabi-jihadists-part-1/)) adresinden alındı

- Osborn, A., & Faulconbridge, G.** (2014, Eylül 14). *UK's Cameron resists calls for air strikes despite hostage killing*. Mart 18, 2018 tarihinde reuters.com: <https://www.reuters.com/article/us-iraq-crisis-execution/uks-cameron-resists-calls-for-air-strikes-despite-hostage-killing-idUSKBN0H80SE20140914> adresinden alındı
- Owen, J.** (2014). *British Fighters Make Up a Quarter of Foreign Jihadists*. Mart 15, 2018 tarihinde independent.co.uk: <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/islamic-state-backgrounder-british-fighters-make-up-a-quarter-of-foreign-jihadists-9681547> adresinden alındı
- Öcalan, A.** (1993). *Tasfiyeciliğin Tasfiyesi*. İstanbul: Zagros Yayınları.
- Öcalan, A.** (2002). *Özgür Yaşamla Diyaloglar-1995-1998*. İstanbul: Çetin Yayınları.
- Örgün, F.** (2001). *Küresel Terör*. İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.
- Özel, A.** (t.y). *Cihad*. Mart 25, 2018 tarihinde <http://islamansiklopedisi.org.tr/cihad#1> adresinden alındı
- Pandey, A.** (2014). *ISIS Advances In Syrian Province Of Homs, Captures 2 Gas Fields In A Week: Report*. Mart 25, 2018 tarihinde ibtimes.com: <https://www.ibtimes.com/isis-advances-syrian-province-homs-captures-2-gas-fields-week-report-1717679> adresinden alındı
- Paraszczuk, J., & Lucas, S.** (2013, Ağustos 6). *Insurgents Capture Menagh Airbase near Aleppo*. Şubat 13, 2018 tarihinde <http://eaworldview.com/2013/08/> adresinden alındı
- Parker, N., Coles, I., & Salman, R.** (2014, Haziran 8). *How Mosul Fell: An Iraqi general disputes Baghdad's story*. Şubat 21, 2018 tarihinde uk.reuters.com: <https://uk.reuters.com/article/uk-mideast-crisis-gharawi-special-report/special-report-how-mosul-fell-an-iraqi-general-disputes-baghdads-story-idUKKCN0I30ZA20141014> adresinden alındı
- Parker, N., & Rasheed, A.** (2014, Eylül 1). *Iraq violence killed at least 1,420 in August*. Mart 18, 2018 tarihinde reuters.com: <https://in.reuters.com/article/iraq-security-casualties/iraq-violence-killed-at-least-1420-in-august-u-n-idINKBN0GW30Z20140901> adresinden alındı
- Peritz, A.** (2014). *The Great Iraqi Jail Break*. Şubat 12, 2018 tarihinde <https://foreignpolicy.com/2014/06/26> adresinden alındı
- Peterson, S.** (2014, Haziran 12). *Sunni militant success in Iraq brings Islamic Caliphate into focus*. Şubat 26, 2018 tarihinde www.csmonitor.com: <https://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2014/0612/Sunni-militant-success-in-Iraq-brings-Islamic-caliphate-into-focus> adresinden alındı
- Phillips, A.** (2009). *How al Qaeda lost Iraq*. *Australian Journal of International Affairs*.
- Pomerlau, M.** (2015, Eylül). *Petraeus's Plan to Defeat ISIS*. Şubat 7, 2018 tarihinde www.theatlantic.com/notes/2015/09/petraeuuss-plan-to-defeat-isis/403264/ adresinden alındı
- Prothero, M.** (2014). *Islamic State overwhelms Iraqi forces at Tikrit in major defeat*. Mart 15, 2018 tarihinde www.miamiherald.com: <https://www.miamiherald.com/latest-news/article1976074.html> adresinden alındı
- Qattan, H.** (2014, Nisan 14). *Tunnel Wars. New tactic in Old Aleppo*. Şubat 19, 2018 tarihinde Aljazeera Arabic: <http://www.aljazeera.net/news/reportsandinterviews/2014/5/14> adresinden alındı

- Qsiyer, K.** (2015). *The Islamic State (IS) in Libya: Expansion by Political Crisis*. Mart 22, 2018 tarihinde [studies.aljazeera.net: http://studies.aljazeera.net/en/reports/2015/06/201562310837854715.html](http://studies.aljazeera.net/en/reports/2015/06/201562310837854715.html) adresinden alındı
- Raddath, M.** (2014, Haziran 20). *Troops Surrounded, Trapped in Iraq's Key Refinery, Sources Tell ABC News*. Mart 5, 2018 tarihinde ABC NEWS: Martha Raddath, "Troops Surrounded, Trapped in Iraq's Key Refinery, Sources Tell ABC News", <https://abcnews.go.com/International/troops-surrounded-trapped-iraqs-key-refinery-sources-abc/story?id=24231981> adresinden alındı
- Rasheed, A.** (2014, Ekim 14). *Car bomb kills 25, including lawmaker, in Shi'ite neighborhood of Baghdad*. Mart 23, 2018 tarihinde [reuters.com: https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-bomb/car-bomb-kills-25-including-lawmaker-in-shiite-neighborhood-of-baghdad-idUSKCN0I31OR20141014](https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-bomb/car-bomb-kills-25-including-lawmaker-in-shiite-neighborhood-of-baghdad-idUSKCN0I31OR20141014) adresinden alındı
- Rasheed, A., & Coles, I.** (2014, Haziran 14). *Iraqi airstrike kills seven Kurdish security forces in Diyala: police*. Mart 2, 2018 tarihinde [reuters.com: https://www.reuters.com/article/us-iraq-security-airstrike/iraqi-airstrike-kills-seven-kurdish-security-forces-in-diyala-police-idUSKBN0EP12H20140614](https://www.reuters.com/article/us-iraq-security-airstrike/iraqi-airstrike-kills-seven-kurdish-security-forces-in-diyala-police-idUSKBN0EP12H20140614) adresinden alındı
- Rasheed, A., & Coles, I.** (2014, Ekim 25). *Kurdish Fighters, Iraqi Troops Recapture Territory From ISIS*. Mart 24, 2018 tarihinde [huffingtonpost.com: https://www.huffingtonpost.com/2014/10/25/kurdish-fighters-recapture-zumar_n_6046476.html](https://www.huffingtonpost.com/2014/10/25/kurdish-fighters-recapture-zumar_n_6046476.html) adresinden alındı
- Rayner, G., & Beach, A.** (2014, Ağustos 19). *Video clues that could unmask James Foley's murderer*. Mart 17, 2018 tarihinde The Telegraph: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/11047420/Video-clues-that-could-unmask-James-Foleys-murderer.html> adresinden alındı
- Ressa, M.** (2014). *Senior Abu Sayyaf leader swears oath to ISIS*. Mart 16, 2018 tarihinde [www.rappler.com: https://www.rappler.com/nation/65199-abu-sayyaf-leader-oath-isis](http://www.rappler.com) adresinden alındı
- Reuters.com.** (2014, Eylül 1). *Deutschland liefert Panzerabwehrraketen an Kurden*: <https://www.reuters.com/article/us-iraq-security/jubilant-iraqi-forces-break-two-month-siege-of-amerli-officials-idUSKBN0GV0BW20140901> adresinden alındı
- Rkaina, S.** (2014, Eylül). *Herve Gourdel beheading: Recap updates after ISIS-Linked terrorists release video showing execution of French hostage*. Mart 21, 2018 tarihinde [mirror.co.uk: https://www.mirror.co.uk/news/world-news/herve-gourdel-beheading-recap-updates-4317638](http://www.mirror.co.uk) adresinden alındı
- Rodgers, L., Qurashi, S., & Conner, S.** (2015, 07 03). *"7 July London bombings: What happened that day"*. 02 02, 2018 tarihinde BBC NEWS: <https://www.bbc.com/news/uk-33253598> adresinden alındı
- Roggio, B.** (2007). *US targets al-Qaeda's al-Furqan media wing in Iraq*. Şubat 7, 2018 tarihinde www.longwarjournal.org/archives/2007/10/us_targets_al_qaedas.php adresinden alındı
- Roggio, B.** (2006, Ekim 16). *The Rump Islamic Emirate of Iraq*. Şubat 7, 2018 tarihinde [longwarjournal.com](http://www.longwarjournal.com) adresinden alındı
- Roggio, B.** (2014, Haziran). *ISIS takes control of Tal Afar*. Mart 2, 2018 tarihinde [longwarjournal.org](http://www.longwarjournal.org):

- https://www.longwarjournal.org/archives/2014/06/isis_takes_control_of_tal_afar.php# adresinden alındı
- Roggio, B.** (2014, Kasım). *Islamic State assassinates Anbar province police chief*. Mart 22, 2018 tarihinde [longwarjournal.org: https://www.longwarjournal.org/archives/2014/10/islamic_state_assass.php](https://www.longwarjournal.org/archives/2014/10/islamic_state_assass.php) adresinden alındı
- Roggio, B., & Weiss, C.** (2014, Eylül). *Islamic State overruns Iraqi military base in Anbar*. Mart 20, 2018 tarihinde [longwarjournal.org: https://www.longwarjournal.org/archives/2014/09/islamic_state_overru_3.php](https://www.longwarjournal.org/archives/2014/09/islamic_state_overru_3.php) adresinden alındı
- Rubin, A., & Bowley, G.** (2007, Eylül 13). *Bomb Kills Sunni Sheikh Working With US in Iraq*. Şubat 8, 2018 tarihinde www.nytimes.com/2007/09/13/world/middleeast/13cnd-iraq.html adresinden alındı
- Rubin, A., & Nordland, R.** (2014, Haziran 18). *As Sunnis Die in Iraq, a Cycle Is Restarting*. Mart 3, 2018 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/2014/06/18/world/middleeast/sectarian-violence-appears-to-spread-to-streets-of-baghdad.html> adresinden alındı
- Rudaw.net.** (2014, Eylül 14). Mart 18, 2018 tarihinde Anbar Governor Critically Wounded by Mortar Fire: <http://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/07092014> adresinden alındı
- Rudaw.net.** (2014, Kasım 23). Mart 25, 2018 tarihinde Peshmerga have Jalawla; ISIS on the run: <http://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/231120143> adresinden alındı
- RUSSIA TODAY NEWS.** (2013, Mayıs 7). Şubat 12, 2018 tarihinde Russia, US to push for global Syria conference to bring conflicting sides to table: <https://www.rt.com/news/kerry-lavrov-putin-syria-958> adresinden alındı
- Sabık, e.-S.** (t.y.). *Fikhu's-Sünne* (Cilt 3). Kahire: el-Fethu li'l-İ'lami'l-Arabi.
- Salman, R.** (2014, Haziran 25). *Iraq insurgents seize oilfields, hit air base as U.S. advisers arrive*. Mart 9, 2018 tarihinde [reuters.com: https://uk.reuters.com/article/uk-iraq-security/iraq-insurgents-seize-oilfields-hit-air-base-as-u-s-advisers-arrive-idUKKBN0F00RT20140625](https://uk.reuters.com/article/uk-iraq-security/iraq-insurgents-seize-oilfields-hit-air-base-as-u-s-advisers-arrive-idUKKBN0F00RT20140625) adresinden alındı
- Salman, R.** (2014, Kasım 7). *Suicide bomber kills Iraqi commander, top cleric raps army corruption*. Mart 25, 2018 tarihinde [reuters.com: https://af.reuters.com/article/energyOilNews/idAFL6N0SX34520141107](https://af.reuters.com/article/energyOilNews/idAFL6N0SX34520141107) adresinden alındı
- Salman, R., & al-Rubei'i, I.** (2014). *Iraq's top Shi'ite cleric issues call to fight jihadist rebels*. Şubat 25, 2018 tarihinde [www.reuters.com: https://www.reuters.com/article/us-iraq-security/iraqs-top-shiite-cleric-issues-call-to-fight-jihadist-rebels-idUSKBN0ENORV20140613?irpc=932](https://www.reuters.com/article/us-iraq-security/iraqs-top-shiite-cleric-issues-call-to-fight-jihadist-rebels-idUSKBN0ENORV20140613?irpc=932) adresinden alındı
- Salman, R., & Maggie, F.** (2014). *Iraqi Forces Withdraw From Tikrit as Islamic State Advances*. www.haaretz.com: <https://www.haaretz.com/iraqi-forces-withdraw-from-tikrit-1.5255693> adresinden alındı
- Sameer, S., & Parker, N.** (2014, Ekim 23). *Islamic State militants seize Iraq village, press assault on Yazidis*. Mart 23, 2018 tarihinde [reuters.com: https://www.reuters.com/article/us-iraq-violence/islamic-state-militants-seize-iraq-village-press-assault-on-yazidis-idUSKCN0IC22B20141023](https://www.reuters.com/article/us-iraq-violence/islamic-state-militants-seize-iraq-village-press-assault-on-yazidis-idUSKCN0IC22B20141023) adresinden alındı

- San Akca, B.** (2016). *States in Disguise: Causes of State for Rebel Groups*. Oxford University Press.
- Sanchez, R.** (2014). *America's war on Isil finally gets a name: Operation Inherent Resolve*. Mart 23, 2018 tarihinde The Telegraph: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/northamerica/usa/11165813/Americas-war-on-Isil-finally-gets-a-name-Operation-Inherent-Resolve.html> adresinden alındı
- Sanchez, R.** (2014). *US military admits Isil 'has tactical momentum' as jihadist siege of Kobane continues*. Mart 23, 2018 tarihinde The Telegraph: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/11163386/US-military-admits-Isil-has-tactical-momentum-as-jihadist-siege-of-Kobane-continues.html> adresinden alındı
- Sandıklı, A., & Emeklier, B.** (2012). *Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm*. İstanbul: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Serahsi, E. M.** (1409/1989). *Kitabu'l-Mebcut* (Cilt 10). Beyrut: Daru'l-Mearife.
- Sezer, M.** (2014). *Town Falls to Islamic State in Iraq's Anbar Province*. Mart 22, 2018 tarihinde newsweek.com: <https://www.newsweek.com/town-falls-islamic-state-iraqs-anbar-province-275366> adresinden alındı
- Shadid, A.** (2010, Mayıs 16). *Iraqi Insurgent Group Names New Leaders*. Şubat 10, 2018 tarihinde The New York Times: [atwar.blogs.nytimes.com/2010/05/16/iraqi-insurgent-group-names-new-leaders/?_php=true&_type=blogs&_r=0](http://www.nytimes.com/2010/05/16/iraqi-insurgent-group-names-new-leaders/?_php=true&_type=blogs&_r=0) adresinden alındı
- Shadid, A., & Leland, J.** (2010, Ocak 26). *Baghdad Blasts Shatter Sense of Security in Capital*. Şubat 10, 2018 tarihinde The New York Times: www.nytimes.com/2010/01/26/world/middleeast/26iraq adresinden alındı
- Shahba Press Agency.** (2014, Şubat 25). Şubat 16, 2018 tarihinde Syrian rebel groups unite under Ahl al-Sham operation room: <http://www.shahbapress.com/news/> adresinden alındı
- Shahba Press Agency.** (2014, Şubat 14). Şubat 18, 2018 tarihinde The Islamic Front announces the Aleppo Earthquake Battle: <http://shahbapress.com/news/1010> adresinden alındı
- Shanker, T.** (2010, Haziran 4). *Qaeda Leaders in Iraq Neutralized, US Says*. Şubat 10, 2018 tarihinde The New York Times: <http://www.nytimes.com/2010/06/05/world/middleeast/05military.html> adresinden alındı
- Shear, M. D.** (2014). *Obama Says Iraq Airstrike Effort Could Be Long-Term*. Mart 16, 2018 tarihinde The New York Times: https://www.nytimes.com/2014/08/10/world/middleeast/us-airstrikes-on-militants-in-iraq.html?_r=0 adresinden alındı
- Sherlock, R.** (2012, Aralık 10). *Syrian Rebels Defy US and Pledge Allegiance to Jihadi Group*. Şubat 11, 2018 tarihinde The Telegraph: www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/97355988/Syrian-rebels-defy-US-and-pledge-allegiance-to-jihadi-group.html): adresinden alındı
- Sherlock, R.** (2014, Kasım 11). *How a talented footballer became world's most wanted man, Abu Bakr al-Baghdadi*. Şubat 10, 2018 tarihinde The Telegraph: Ruth Sherlock, "How a talented footballer became world's most wanted man, Abu Bakr al-Baghdadi", <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/10948846/How>

w-a-talented-footballer-became-worlds-most-wanted-man-Abu-Bakr-al-Baghdadi.html adresinden alındı

Sherlock, R., Ibrahimpaşa, Y., & Saman, M. (2014). *Islamic State foiled in attempt to kidnap Syrian rebel leader in Turkey*. Mart 23, 2018 tarihinde The Telegraph:

<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/11173013/Islamic-State-foiled-in-attempt-to-kidnap-Syrian-rebel-leader-in-Turkey.html> adresinden alındı

Siebold, S. (2014, Ağustos 31). *Germany to send Iraqi Kurds enough weapons for 4,000 fighters*. Mart 18, 2018 tarihinde reuters.com: <https://www.reuters.com/article/us-iraq-security-germany/germany-to-send-iraqi-kurds-enough-weapons-for-4000-fighters-idUSKBN0GV0TY20140831> adresinden alındı

Simpson, J. (2014, Haziran 17). *Iraq conflict: Clashes on approaches to Baghdad*. Mart 3, 2018 tarihinde bbc.co.uk: <https://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-27881995> adresinden alındı

Sinanoğlu, M. (t.y.). *Küfür*. Mart 26, 2018 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/kufur> adresinden alındı

Sky News. (2014, Haziran). Mart 6, 2018 tarihinde Iraq Forces 'Retake' Oil Refinery From ISIS: <https://news.sky.com/story/iraq-forces-retake-oil-refinery-from-isis-10400112>) adresinden alındı

Sly, L. (2014, Şubat 3). *Al-Qaeda Disavows Any Ties with Radical Islamist ISIS Group in Syria, Iraq*. Şubat 15, 2018 tarihinde The Washington Post: www.washingtonpost.com/world/middle_east/al-qaeda-disavows-any-ties-with-radical-islamist-isis-group-in-syria-iraq/2014/02/03/2c9afc3a-8cef-11e3-98ab-fe5228217bd1_story.html. adresinden alındı

Sly, L. (2015, Nisan 4). *The hidden hand behind the Islamic State militants? Saddam Hussein's*. Şubat 10, 2018 tarihinde The Washington Post: https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/the-hidden-hand-behind-the-islamic-state-militants-saddam-husseins/2015/04/04/aa97676c-cc32-11e4-8730-4f473416e759_story.html?utm_term=.7ce50d944ae1 adresinden alındı

Sly, L., & Ramadan, A. (2014, Kasım 21). *Insurgents seize Iraqi city of Mosul as security forces flee*. Şubat 21, 2018 tarihinde The Washington Post: https://www.washingtonpost.com/world/insurgents-seize-iraqi-city-of-mosul-as-troops-flee/2014/06/10/21061e87-8fcd-4ed3-bc94-0e309af0a674_story.html?noredirect=on&utm_term=.bee9ffdb6cc2 adresinden alındı

Sly, L., & Redha, U. (2009, Nisan 24). *Iraq suicide bombings kill 79*. Şubat 8, 2018 tarihinde Los Angeles Times: <http://articles.latimes.com/2009/apr/24/world/fg-iraq-bombings24> adresinden alındı

Smh.com. (2014, Eylül 4). Mart 18, 2018 tarihinde Islamic State says Vladimir Putin's throne is 'under threat and will fall when come to you: <https://www.smh.com.au/world/islamic-state-says-vladimir-putins-throne-is-under-threat-and-will-fall-when-we-come-to-you-20140904-10c4hq.html> adresinden alındı

Smith, M., & Hirsch, L. (2014, 10 28). *The Rise of ISIS*. 02 03, 2018 tarihinde www.pbs.org: www.pbs.org/wgbh/frontline/film/rise-of-isis adresinden alındı

- sooryoon.net.** (2014, Şubat). Şubat 15, 2018 tarihinde www.sooryoon.net/archives/41907 adresinden alındı
- Sosnin, V. A.** (2016). Problema İQİL v sovremennoy geopolitiçeskoj situatsii: determinantı fenomena privlekatelnosti. *İnsitut psihologii Rassiiskoy akademii nauk*(1).
- Sosnin, V. A.** (2016). Problema İQİL v sovremennoy geopolitiçeskoj situatsii: determinantı fenomena privlekatelnostiİ. (1), 126-142.
- Spark, L. S., Carter, C. J., & Tuysuz, G.** (2014, Ekim 2). *Turkish lawmakers OK military action against ISIS*. Mart 21, 2018 tarihinde [cnn.com: https://edition.cnn.com/2014/10/02/world/meast/isis-air-strikes/](http://edition.cnn.com/2014/10/02/world/meast/isis-air-strikes/) adresinden alındı
- Spark, L. S., Wedeman, B., & Botelho, G.** (2014, Kasım 11). *Leaders of Iraq's Anbar province call for U.S. ground forces to stop ISIS*. Mart 22, 2018 tarihinde [cnn.com: https://edition.cnn.com/2014/10/11/world/meast/isis-threat/](http://edition.cnn.com/2014/10/11/world/meast/isis-threat/) adresinden alındı
- Spencer, R.** (2013, Kasım). *Al-Qaeda-Linked Rebels Apologise After Cutting Off Head of Wrong Person*. Şubat 12, 2018 tarihinde [The Telegraph: www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/10449815/Al-Qaeda-linked-rebels-apologise-after-cutting-off-head-of-wrong-person.html](http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/10449815/Al-Qaeda-linked-rebels-apologise-after-cutting-off-head-of-wrong-person.html) adresinden alındı
- Spencer, R.** (2014). *Suudi Arabia sends 30,000 troops to Iraq border*. Mart 14, 2018 tarihinde [The Telegraph: https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/saudi-arabia/10942680/Saudi-Arabia-sends-30000-troops-to-Iraq-border.html](https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/saudi-arabia/10942680/Saudi-Arabia-sends-30000-troops-to-Iraq-border.html) adresinden alındı
- Sridharan, V.** (2014, Haziran). *Iraq ISIS Crisis: Judge Who Sentenced Saddam Hussein to Death Executed by Rebels*. Mart 5, 2018 tarihinde [www.ibtimes.co.uk: https://www.ibtimes.co.uk/iraq-isis-crisis-judge-who-sentenced-saddam-hussein-death-executed-by-rebels-1453975](https://www.ibtimes.co.uk/iraq-isis-crisis-judge-who-sentenced-saddam-hussein-death-executed-by-rebels-1453975) adresinden alındı
- Stark, R., & Bainbridge, W.** (1987). *A Theory of Religion*. New Jersey: Rutgers University Press.
- Starostin, A. N.** (2015). İdeolojiçeskiy istoki İQİL praktiki aqitatsii i metodi informatsionnoqo protivodeystviya radikalām. *Musulmasnkiy mir*(4). Musulmasnkiy mir. adresinden alındı
- Starr, B., & Cohen, T.** (2014, Haziran 13). *Obama says no combat troops to Iraq; U.S. weighs airstrikes*. Mart 1, 2018 tarihinde [edition.cnn.com: https://edition.cnn.com/2014/06/13/us/iraq-us/](https://edition.cnn.com/2014/06/13/us/iraq-us/) adresinden alındı
- State.gov.** (2012, Temmuz 31). Şubat 2018 tarihinde Foreign Terrorist Organization: www.state.gov/j/ct/rls/crt/2011/195553.htm adresinden alındı
- Sturcke, J.** (2005, Şubat 28). *100 Dead in Iraq Bomb Carnage*. Şubat 6, 2018 tarihinde [The Guardian: www.theguardian.com/world/2005/feb/28/iraq.jamessturcke](http://www.theguardian.com/world/2005/feb/28/iraq.jamessturcke) adresinden alındı
- Suyuti, C.** (2000). *el-Havi li'l-Fetava* (Cilt 1). Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Suyuti, C.** (2002). *Lübabu'n-Nukul fi Esbabı'n-Nüzul*. Beyrut: Muessesetu'l-Kutubi's-Sekafiyye.
- Syrian Network for Human Rights.** (2014, Mayıs 29). Şubat 17, 2018 tarihinde Aleppo Central Prison...between the hammer and anvil: http://sn4hr.org/public_html/wp-content/pdf/english/aleppo-prison2-eng.pdf adresinden alındı

- Syrian Telegraph.** (2014, Nisan 28). Şubat 18, 2018 tarihinde Syrian Army regains Justice Palaca in Aleppo: <http://www.syriantelegraph.com/?p=124577> adresinden alındı
- Szybala, V.** (2014, Ocak 5). *Syrian Rebel Attack ISIS*. Şubat 14, 2018 tarihinde <http://iswresearch.blogspot.hu/2014/01/syrian-rebels-attack-isis.html> adresinden alındı
- Şafii, E. M.** (1393/1973). *el-Ümm* (Cilt 4). Beyrut: Daru'l-marife.
- Şeltut, M.** (1951). *el-Kuran ve'l-Kıtal*. Kahire: Daru'l-Kitabi'l-Arabi.
- Şeybani, M. i.** (1417/1997). *Kitabu's-Siyeri'l-Kebir* (Cilt 4). Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Şeyn, A.** (2015). *Nevesta s predatelstvom*. (110).
- Takvim.com.tr.** (2014, Eylül 20). Mart 19, 2018 tarihinde Rehineler böyle kurtarıldı: <https://www.takvim.com.tr/guncel/2014/09/20/rehineler-boyle-kurtarıldı> adresinden alındı
- Tawfeeq, M.** (2014, Haziran 15). *Terrifying execution images in Iraq; U.S. Embassy in Baghdad relocates some staff*. Mart 3, 2018 tarihinde [cnn.com: https://edition.cnn.com/2014/06/15/world/meast/iraq-photos-isis/index.html](https://edition.cnn.com/2014/06/15/world/meast/iraq-photos-isis/index.html)) adresinden alındı
- TDK.** (2018). Ocak 4, 2018 tarihinde Türk Dil Kurumu: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c30103546e375.64782468 adresinden alındı
- Tekruri, N. H.** (1418/1997). *el-Ameliyyatu'l-istişhadiyye fi'l-mizani'l-fıkhi*. Dimeşk.
- Tekruri, N. H.** (2005). *el-Cihadu bi'l-Mal fi Sebilillah*. Humus.
- The Daily Star.** (2014, Haziran 8). Şubat 21, 2018 tarihinde Bombing of Puk HQ in Diyala leaves 18 dead: <http://www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2014/Jun-08/259301-double-bombing-at-party-office-kills-19-in-iraq.ashx> adresinden alındı
- The Daily Star.** (2014, Ağustos 26). Mart 17, 2018 tarihinde US gives Syria intelligence on jihadists: [soruces: http://www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2014/Aug-26/268553-us-gives-syria-intelligence-on-jihadists-sources.ashx](http://www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2014/Aug-26/268553-us-gives-syria-intelligence-on-jihadists-sources.ashx) adresinden alındı
- The Daily Star.** (2014, Ekim 28). Mart 25, 2018 tarihinde Car bombing in Baghdad and Jurf al-Sakhar kill at least 42: <http://www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2014/Oct-28/275600-car-bombings-in-baghdad-and-jurf-al-sakhar-kill-at-least-42.ashx> adresinden alındı
- The Guardian.** (2003, Kasım 12). Şubat 4, 2018 tarihinde 25 killed in Iraq blast: www.theguardian.com/world/2003/nov/12/iraq.italy adresinden alındı
- The Guardian.** (2004, Eylül 14). Şubat 5, 2018 tarihinde 47 dead in Baghdad market blast: www.theguardian.com/world/2004/sep/14/iraq adresinden alındı
- The Guardian.** (2007, 10 31). ocak 31, 2018 tarihinde The worst Islamist attack in European history: <https://www.theguardian.com/world/2007/oct/31/spain> adresinden alındı
- The Guardian.** (2014, Temmuz 24). Mart 16, 2018 tarihinde Isis militants blow up Jonah's tomb: <https://www.theguardian.com/world/2014/jul/24/isis-militants-blow-up-jonah-tomb> adresinden alındı
- The Guardian.** (2014, Ağustos 16). Mart 17, 2018 tarihinde Iraq crisis: US confirms air strikes on ISIS near key Mosul dam: Iraq crisis: US confirms air strikes on ISIS near key Mosul dam'', <https://www.theguardian.com/world/2014/aug/16/iraq-air-strikes-target-islamic-state-fighters-near-key-dam> adresinden alındı

- The Guardian.** (2014, Ağustos 18). Mart 17, 2018 tarihinde Pope Francis hints at US trip, says he would go to China 'tomorrow' if invited: <https://www.theguardian.com/world/2014/aug/18/pope-francis-2015-us-trip-china-if-permitted> adresinden alındı
- The Guardian.** (2014, Ekim 25). Mart 24, 2018 tarihinde Kurdish and Iraqi government forces make gains against Isis insurgents: <https://web.archive.org/web/20141026014258/http://www.theguardian.com/world/2014/oct/25/isis-kurds-iraqi-army-recapture-zumar-baghdad> adresinden alındı
- The Independent.** (2014, Haziran). Mart 5, 2018 tarihinde Iraq crisis: President Obama can 'bypass Congress' over conflict: <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/iraq-crisis-president-obama-can-bypass-congress-over-conflict-9547801.html> adresinden alındı
- The Telegraph.** (2014, Temmuz). Mart 16, 2018 tarihinde Iraq jihadists blow up 'Jonah's tomb' in Mosul: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/10989959/Iraq-jihadists-blow-up-Jonahs-tomb-in-Mosul.html> adresinden alındı
- The Telegraph.** (2014). Mart 28, 2018 tarihinde Iraq jihadists blow up Jonahs tomb in Mosul: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/10989959/Iraq-jihadists-blow-up-Jonahs-tomb-in-Mosul.html>. Erişim Tarihi: 04.08.2018 adresinden alındı
- The UN Refugee Agency.** (2014). Mart 23, 2018 tarihinde Iraq's displacement crisis deepens as civilians flee latest ISIS offensive: <https://web.archive.org/web/20141018215638/http://www.unhcr.org/543d10119.html> adresinden alındı
- Thealeppoproject.com.** (2014). Şubat 14, 2018 tarihinde The Regime Advances While ISIS Wages War Against The Rebels: <https://www.thealeppoproject.com/aleppo-conflict-timeline-2014/> adresinden alındı
- Thesundaily.my.** (2014). Mart 4, 2018 tarihinde <http://www.thesundaily.my/news/1085150> adresinden alındı
- Tirmizi, M. i.** (t.y). *Sünen*. Riyad: Mektebetu'l-Mearif.
- Tokmajyan, A.** (2014). *The Regime Advances While ISIS Wages War Against The Rebels*. Şubat 16, 2018 tarihinde <https://www.thealeppoproject.com/wp-content/uploads/2016/05/Aleppo-Conflict-Timeline-2014-1.pdf> adresinden alındı
- Tom, P.** (2009, Ocak 13). *As US withdraws, will Al Qaeda in Iraq find new openings*. www.csmonitor.com/World/Middle-East/2009/0113/p01s01-wome.html adresinden alındı
- Tran, M.** (2009, Aralık 8). *More than 100 killed in Baghdad explosions*. Şubat 10, 2018 tarihinde The Guardian: www.theguardian.com/world/2009/dec/08/car-bombs-baghdad-explosions adresinden alındı
- Treasury.gov.** (2012, Aralık 11). Şubat 11, 2018 tarihinde Treasury Sanctions Al-Nusra Front Leadership in Syria and Militans Supporting the Asad Regime: www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/tg1797.aspx adresinden alındı
- Trend.az.** (2014, Haziran 13). Şubat 27 2018 tarihinde Arab League chief slams ISIL 'crimes' in Iraq's Mosul: <https://en.trend.az/world/arab/2283766.html> adresinden alındı

- Tuysuz, G., & Castillo, M.** (2014, Eylül 19). *Syrian Kurds warn of mounting crisis as ISIS advances, takes more village*. Mart 18, 2018 tarihinde q13fox.com: <https://q13fox.com/2014/09/19/syrian-kurds-warn-of-mounting-crisis-as-isis-advances-takes-more-villages/> adresinden alındı
- UN News Centre.** (2014, Ağustos). Mart 16, 2018 tarihinde Adopting resolution, Security Council approves sanctions against militants in Iraq, Syria: <https://web.archive.org/web/20140826001013/http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=48494#.W1b5XdUzbDc> adresinden alındı
- Un.org.** (2016). Mart 22, 2018 tarihinde Security Council Authorizes Inspection of Suspected Embargo-Breaking Vessels off Libya's Coast, Unanimously Adopting Resolution 2292 (2016): <https://www.un.org/press/en/2016/sc12401.doc.htm> adresinden alındı
- United Nations Human Rights.** (2014, Kasım 14). Şubat 13 2018 tarihinde Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic: www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/CoISyria/HRC_CRP_ISI_S_14Nov2014.pdf adresinden alındı
- Usma.edu.** (2013). Şubat 2018 tarihinde ctc.usma.edu/app/uploads/2013/10/Zawahiris-Letter-to-Zarqawi-Original.pdf adresinden alındı
- Ustaosmanoğlu, M. Ş.** (2015). *Mecellenin Özü*. İstanbul: Sıraç Yayınevi.
- Ünal, S.** (2016). *Hız. Peygamber'in (s.a.v) Hutbeleri*. Konya: Konevi Yayınları.
- Ünsal, A.** (2015). *Diünden Bugüne Haricilik ve Neo-Hariciler*. İstanbul: Işık Yayınları.
- Varghese, J.** (2014, Eylül 21). *ISIS Militants in Iraqi Army Uniform Massacre Hundreds, Capture 400 soldiers in Camp Saqlawiyah*. Mart 19, 2018 tarihinde ibtimes.com: <https://www.ibtimes.co.in/isis-militants-iraqi-army-uniform-massacre-hundreds-capture-400-soldiers-camp-saqlawiyah-609729> adresinden alındı
- Varghese, J.** (2014). *Kobani Kurdish Fighters Capture Strategic Hill, Cutting off ISIS Supply from Raqqa*. Mart 25, 2018 tarihinde ibtimes.co.in: <https://www.ibtimes.co.in/kobani-kurdish-fighters-capture-strategic-hill-cutting-off-isis-supply-route-raqqa-613919> adresinden alındı
- Vays, M., & Hasan, H.** (2016). *İslamskoye gosudarstvo: Armiya terrora*. Yekaterinburg: Tsentralniy Muftiyat.
- Vesti.ru.** (2014). Mart 18, 2018 tarihinde Сирийские самолеты атаковали базу исламистов у плотины на Ефрате: <http://www.vesti.ru/doc.html?id=1926171&tid=95994> adresinden alındı
- Violations Documentation Center in Syria.** (2014, Nisan 30). Şubat 19, 2018 tarihinde Latest Martyrs: <http://www.vdc-sy.info/index.php/en/martyrs> adresinden alındı
- Waeber, O.** (1995). *Securitization and Desecuritization*. Columbia: Columbia University Press.
- Wagner, M.** (2010). *Non-State Actors*. Oxford University Press.
- Walsh, N. P.** (2014). *The Secret Jihadi Smuggling Route Through Turkey*. Mart 15, 2018 tarihinde CNN News: <http://www.cnn.com/2013/11/04/world/europe/isis-gaining-strength-on-syria-turkey-border/> adresinden alındı
- Wardlaw, G.** (1989). *Political Terrorism: Theory, Tactics and Counter-Measures*.

- Warkentin, C.** (2001). *Reshaping World Politics: NGOs, the Internet and Global Sivil Society*. New York: Rowman and Littlefield Publishers.
- Warrick, J.** (2013, Ağustos 30). *The Washington Post*. Şubat 14, 2018 tarihinde More than 1400 killed in Syrian chemical weapons attack, U.S. says: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/nearly-1500-killed-in-syrian-chemical-weapons-attack-us-says/2013/08/30/b2864662-1196-11e3-85b6-d27422650fd5_story.html?utm_term=.81e30d7ccffd adresinden alındı
- Wehrey, F., & Alrababah, A.** (2015, Mart 5). *Rising Out of Chaos: The Islamic State in Libya*. Mart 22, 2018 tarihinde carnegie-mec.org: <http://carnegie-mec.org/diwan/59268?lang=en> adresinden alındı
- Weiss, M.** (2014, Ocak 8). Şubat 15, 2018 tarihinde Has Sahwa Hit the Fan in Syria?: now.mmedia.me/lb/en/commentaryanalysis/529244-has-sahwa-hit-the-fan-in-syria adresinden alındı
- Weiss, M.** (2014, Haziran 23). *Trust Iran Only as Far as You Can Throw It*. Şubat 15, 2018 tarihinde foreignpolicy.com: foreignpolicy.com/2014/06/23/trust-iran-only-as-far-as-you-can-throw-it adresinden alındı
- Weiss, M., & Hassan, H.** (2015). *ISIS: Inside the Army of Terror*. New York.
- Westall, S.** (2014). *Hundreds dead as Islamic State seizes Syrian air base*. Mart 18, 2018 tarihinde reuters.com: <https://uk.reuters.com/article/uk-syria-crisis/hundreds-dead-as-islamic-state-seizes-syrian-air-base-monitor-idUKKBN0GO0CB20140824> adresinden alındı
- Westall, S.** (2014, Temmuz 3). *Islamic State seizes oil field and towns in Syria's east*. Mart 14, 2018 tarihinde reuters.com: <https://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-islamicstate/islamic-state-seizes-oil-field-and-towns-in-syrias-east-idUSKBN0F80SO20140703> adresinden alındı
- Whitecomb, A.** (2014, Ekim 23). *Latest ISIS deaths a sign of desperation*. Mart 23, 2018 tarihinde rudaw.net: <http://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/23102014> adresinden alındı
- Williams, L.** (2013, Ağustos 15). *Islamist Militants Drive Free Syrian Army Out of Raqqa*. Şubat 13, 2018 tarihinde www.daiystar.com/lb/News/Middle-East/2013/Aug-15/227444-islamist-militans-drive-free-syrian-army-out-of-raqqa.ashx adresinden alındı
- Wilson, J., & Taylor, M.** (2004, Ekim 9). *For family, a horrific wait in vain*. Şubat 5, 2018 tarihinde The Guardian: www.theguardian.com/uk/2004/oct/09/world.iraq adresinden alındı
- Winter, C.** (2015). *Libya: The Strategic Gateway for the Islamic State*. Mart 22, 2018 tarihinde [www.ibs-ops.com: https://www.ibs-ops.com/fileadmin/files/downloads/libya-the-strategic-gateway-for-the-is.pdf](http://www.ibs-ops.com/fileadmin/files/downloads/libya-the-strategic-gateway-for-the-is.pdf) adresinden alındı
- Wolfers, A.** (1952). *National Security as an Ambiguous Symbol Political Science Quarterly*. The Academy of Political Science.
- Wong, E.** (2004, Eylül 14). *Car Bomb Kills at least 47 at a Police Headquarter in Bghdad*. Şubat 5, 2018 tarihinde New York Times: www.nytimes.com/2004/09/14 adresinden alındı
- Wong, E.** (2007, Mart 3). *An Iraqi Tribal Chief Opposes the Jihadists and Prays*. Şubat 8, 2018 tarihinde New York Times: www.nytimes.com/2007/03/03world/middleeast/13cnd-iraq.html) adresinden alındı

- Wood, P.** (2013, Temmuz 11). *Key Free Syria Army Rebel 'Killed by Islamist Group'*. Şubat 12, 2018 tarihinde BBC News: www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-23283079 adresinden alındı
- Wordpress.com.** (2013). Şubat 2018 tarihinde <https://isisdocuments.wordpress.com/al-forqain/> adresinden alındı
- Wright, L.** (2002). *The Man Behind Bim Laden.*
- Yacoub, S., & Schreck, A.** (2014, Haziran). *Shiite cleric calls on Iraqis to defend country.* Mart 1, 2018 tarihinde The Washington Times: <https://www.washingtontimes.com/news/2014/jun/13/iraq-in-paralysis-after-sunni-militants-blitz/> adresinden alındı
- yahoo.com.** (2014, Temmuz 12). Şubat 24, 2018 tarihinde Iraq Forces Executed 255 Prisoners in Revenge for Islamic State Killings-HRW: news.yahoo.com/iraq-forces-executed-255-prisoners-revenge-islamic-state-133400715.html adresinden alındı
- Yaman, A.** (t.y). *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (Cilt 36).
- Yaran, C. S.** (2016). *Dinler ve Cihad. İslam Kaynaklarında, Geleneğinde ve Günümüzde Cihad.* İstanbul: Kuramer.
- Yavuz, Y. Ş.** (t.y.). *Tefkir.* Mart 26, 2018 tarihinde <http://islamansiklopedisi.org.tr/tefkir> adresinden alındı
- Yavuz, Y. Ş.** (t.y.). *Te'vil.* Mart 26, 2018 tarihinde TDV İslam Ansiklopedisi: <http://islamansiklopedisi.org.tr/te'vil#1> adresinden alındı
- Yazır, E. H.** (t.y). *Hak Dini Kuran Dili (Sadeleştirilmiş Baskı)* (Cilt 2). İstanbul: Azim Dağıtım.
- youtube.com.** (2014). Mart 20, 2018 tarihinde Senior Abu Sayyaf leader swears oath to ISIS: <https://www.youtube.com/watch?v=u22VCrXSxmw> adresinden alındı
- Zelin, A.** (2014). *The Islamic State of Iraq and Syria Has a Consumer Protection Office.* Mart 11, 2018 tarihinde theatlantic.com: <http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/06/the-islamic-state-of-iraq-and-syria-has-a-consumer-protection-office/372769> adresinden alındı
- Zelin, A.** (2015). *Abu Bakr al-Baghdadi: Islamic State's driving force.* Şubat 10, 2018 tarihinde BBC NEWS: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-28560449> adresinden alındı
- Zoschak, C., & Gambhir, H.** (2014). *ISIS Loses Libyan Stronghold.* Mart 22, 2018 tarihinde [understandingwar.org: http://www.understandingwar.org/backgrounders/isis-loses-libyan-stronghold](http://www.understandingwar.org/backgrounders/isis-loses-libyan-stronghold) adresinden alındı
- Zucchini, D.** (2014, Ekim 26). *Iraqi Shiites warily greet new year, watch for suicide bombers.* Mart 24, 2018 tarihinde latimes.com: <http://www.latimes.com/world/middleeast/la-fg-shiites-iraq-new-year-20141026-story.html> adresinden alındı

ÖZGEÇMİŞ

Name/Surname: Yusif Yaqub ABBASLI

Place and Date of Birth: Bakı, 10.08.1991

Nationality: Azerbaijan

E-mail: yusufabbasli91@gmail.com

Eğitim

- **Lisans:** 2013 Bakı Slavyan Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.
- **Yüksek Lisans:** 2018, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Terörizm Araştırmaları Bölümü

İş Deneyimi

